This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

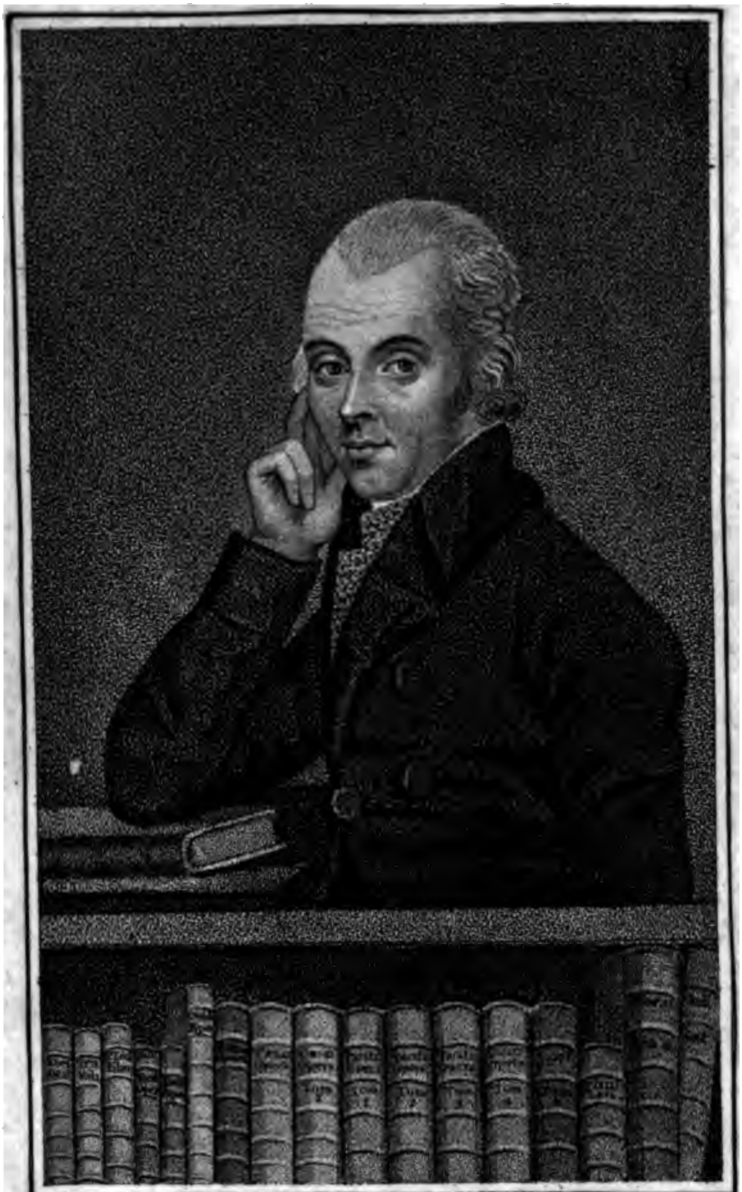
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

S. Harding Del.t

Engraved by J. Jones Engraver Extraordinary to His R.H. the Prince of Wales, & Principal Engraver to His R.H. the Duke of York.

H. HOMER A.M. COLL: EMAN: NUPER SOCIUS.

Αιεν Αριστευειν

Published as the Act directs June 21 1791 by J. Jones N.o 75 Great Portland Street.

TACITI

OPERA OMNIA.

TOMUS PRIMUS.

SUMPTIBUS EDITORIS EXCUDEBANT

LONDINI

M. RITCHIE & J. SAMMELLS

M. DCC. XC.

HONORATISSIMO

GULIELMO WINDHAM,

VIRO, NON MINUS LITERIS,

QUAM VIRTUTIBUS, ORNATO;

ORATORI VERBIS ELEGANTI, SENTENTIIS PRESSO;

SENATORI MORIBUS INTEGRO, CONSILIIS PRUDENTI;

LEGUM ET LIBERTATIS STRENUO DEFENSORI;

HÆC SUMMI ORATORIS, POLITICI, HISTORICI,

CIVIS DENIQUE OPTIMI OPERA

MERITO DICANTUR.

DE CODICIBUS SCRIPTIS

C. CORNELII

TACITI.

ANTIQUISSIMI Taciti Codices ſcripti ſunt *Florentini duo*; quorum alter Libros ſex priores (ut, auctore Lipſio, numeramus hodie; olim quinque numerabantur) Annalium continet, alter reliquos & Annalium & Hiſtoriarum, ut hodie vocantur. Ille unus eſt, nec alium ſcriptum illorum librorum Codicem habemus. Nam liber Jocundi Veronenſis, qui a nonnullis commemoratur, apographum illius eſt, atque ille ipſe, quem ſæpe Urſinus laudat. v. Gronov. ad A. IV, 36. Itaque non recte faciunt, qui omnium exemplorum ſcriptorum conſenſum in iſtis libris commemorant, quod aliquoties memini me reperire. Codex ille quondam fuit Monaſterii Corbeienſis in Veſtfalia, repertus ab Angelo Arcomboldo, Quæſtore Leonis X. Pontificis Romani, & ad Leonem delatus: a quo quingentis aureis numis emtus, in Bibliothecam, poſt mortem ejus, Florentinam venit. Ex eo edidit hos libros primus Phil. Beroaldus, ut mox † dicetur: ſed eum poſt accuratius excuſſere,

& cum editis contulere Curtius Pichena & Jac. Gronovius, vir in libris ſcriptis tritus admodum: quorum diligentia non parum Tacito profuit. Hunc Codicem vetuſtiſſimum eſſe conſtat: ceterum viri docti, qui eum tractarunt, Beroaldus, Pichena, tantum univerſe ejus antiquitatem commemoravere, cum de alterius ætate & ſcriptura multi dixerint: unde factum videtur, ut de utroque Codice nonnulli, tanquam de uno, loquerentur, velut ipſe Abr. Gronovius, V. C. in præfatione editionis Lugd. Bat. a. 1721. promulgatæ, cui parentis notas addidit; cum diverſum hunc Codicem eſſe ab altero, de quo mox, certum ſit. vid. Montefalc. Bibl. MSS. p. 374. Quod ſi Jacobo contigiſſet, ut ipſe huic editioni præfaretur, haud dubie accuratiorem ejus Codicis deſcriptionem haberemus. vid. de hoc Codice etiam Monumenta Paderb. p. 71. 72. Alter Florentinus liber, Pichenæ judicio, a. C. cccxcv. ſcriptus eſt. Quem erroris coarguit ſcriptura libri, quæ Langobardica eſt: unde patet, eum tempore Langobardici in Italia imperii, aut proxime ſecutis ſeculis, quibus ſcriptura Langobardica adhuc uſurpabatur, decimo undecimove ſeculo, (nam certior temporis in hoc genere definitio eſſe non poteſt) e vetere Codice deſcriptum eſſe. Nam quod ſubſcriptionem in calce hanc habet: *Ego Salluſtius legi & emendavi Romæ fœlix, Olibrio & Probino Coſſ. in foro Martis*

controverſias declamans oratori Endelechio. Rurſus Conſtantinopoli recognovi Cæſario & Attico Coſſ. id, bene monet Th. Ryckius, deberi inſcitiæ librarii, qui eam ſubſcriptionem temere e Codice eo repetiit, unde Taciti libros deſcripſerat; cujus generis & alia exempla obſervata ſunt a viris doctis, nominatim Salmaſio: nec bene vir doctus, in Novo Opere Diplom. T. III, p. 279. aliud hujus generis exemplum negat reperiri. Jo. quidem Gerſon, in libello *de laude ſcriptorum*, in principio, quærens, *an liceat diebus feſtis ſcribere devotionis libros gratis*, commemorat genus quoddam ſcribentium, quod appellat infimum, qui nullum penitus habeant intellectum eorum, quæ tranſcribant, qui quaſi pictores appellentur. (*T. II. Opp. p.* 694.) Ejus generis ſcriptores cum ſemper fuerint vel mercenarii, vel monachi: non eſt mirandum, ſi Codices tales, qualis ille Florentinus eſt, multi facti ſunt, ex iiſque ſuperſtites ſunt plures: nec dubitem Codices ejuſmodi, pictos magis quam ſcriptos, extare, qui longe antiquiores habeantur, quam ſint: ceterum ſine fraude. Sed, ut redeamus ad librum Florentinum, ad eum primus, quod conſtet, Pichena accurate recenſuit hos Taciti libros. Nam Juntinam editionem anni 1527. ex illo libro aliquid novi boni accepiſſe, non credo, cum Ant. Franc. Varchienſis, qui ei editioni præfuit, in præfatione nihil aliud commemoret, quam,

ſe, cum ceteris Taciti libris, etiam quinque primos, a Phil. Beroaldo prius caſtigatos, mox vero a ſe iterum cognitos, dare, nec ipſe comparando repererim, quod ex eo libro ductum videretur. Beroaldus an eo uſus fuerit, poſt videbimus. De auctoritate Codicis non ſatis conſentiunt viri docti. J. Gronovius quidem tantum ei tribuit, ut modum excedere videatur. Moderatius Grævius judicat, in ep. ad Heinſium. T. IV. Coll. B. p. 498. qui *exemplar, unde ille fluxit, mendoſum, & ab ſemidocto interpolatum* putat. In primis obſervavi, utrumque Codicem ſubinde peccare omiſſione ſyllabæ alicujus mediæ: vid. dicta ad A. II, 63. confuſione ſyllabarum *de* & *di*, omiſſione litteræ *m* in accuſativis. Habere & gloſſemata, conſtat. vid. dicta ad XVI, 2. Ceterum ex hoc Codice omnia alia ſcripta Taciti exemplaria fluxiſſe, ut J. Gronovius videtur credidiſſe, non audeam pro certo affirmare, etſi conſenſus omnium in tranſpoſitionibus, ut Hiſt. III, 5. 65. credibile facit. Specimen ſcripturæ ex L. XII. Annal. inſeruit Mabillonius Operi Diplomatico, L. V. Tab. 5. n. 5. p. 553. melius dedere Auctores Novi Operis Diplomatici, Tab. 49. qui & accurate de eo Codice tradiderunt, p. 278. 279. in primis inſerenda epiſtola bibliothecarii Medicei ſuper hoc Codice a. 1752 ad Botarium V. C. ſcripta.

Poſt hos principatum tenent *Codices Vaticani*, (nam Lipſium pluribus uſum, non uno, ut colligas ex eo, quod fere *Vaticanum Codicem* laudat, patet ex nota ad Dialog. de Or. init. *nam Vaticanis aberat*, ſed uno ex his, antiquiori illo, ut appellat, in primis) & *Farneſianus*; quorum excerpta Lipſium habuiſſe, iiſque adjutum eſſe in emendando Tacito, ſatis ex ejus commentario conſtat. Optem cum Grutero (ad Hiſt. IV, 86.) ut Lipſio, varietates omnes horum Codd. etiam vitia librariorum, excerpere, & editioni ſuæ adjungere placuiſſet. Sed id temporum iſtorum rationes non ferebant, ut ante dixi. Ne formam quidem Codd. ſcripturam, ætatem, in tot editionibus prodidit, quod merito miratur Jac. Gronov. ad Ann. I, 1. Noriſius in Epochis Syro-Mac. Diſſ. III. p. 184. ed. Lipſ. tres Codd. Vatic. commemorat, primum inter Urbinates n. 585. ſecundum & tertium n. 1958. & 3405. Hi duo an diverſi ſint a duobus recentioribus, quos Montefalconius n. 1861. 1864. adſignat neſcio. Sed Broterius V. C. quatuor reperit, quorum antiquiſſimus Sec. 14. extremi videretur. Lipſius etiam laudat interdum *Codicem Hiſpanum*, qui fuit *Covarruviæ*, JCti clariſſimi. Idem etiam mentionem facit *Codicis Sambuci*, quem a ſe conſultum dicit ſuper aliquo loco, cum Vindobonæ eſſet, ad H. II, 23. Ceterum nondum quiſquam eo ad Tacitum emendandum uſus eſt: niſi vero eſt ipſe

Budenſis; ut videtur, quod Sambuci Codices fere e Budenſi Bibliotheca venere.

Ante Lipſium nobilis fuit ille *Budenſis Codex*, e Bibliotheca Corvini Regis, quo uſus eſt Rhenanus: qui ei libro plurimum tribuit. Lipſius contra ad A. XIII, 25. non optimæ notæ fuiſſe cenſet; J. Gronovius etiam recentem & interpolatum, ad A. XI, 18. Quicquid ſit, Tacito profuiſſe hunc librum, negari non poteſt.

Poſt Lipſium nemo e Taciti editoribus Codice ſcripto uſus eſt, quod ſciamus ante Theod. Ryckium. Is Codicem habuit eum, qui quondam Rod. Agricolæ fuerat, unde *Agricolæ Codex* vocatur. Ex eo quædam excerpta cum Lipſio communicavit olim Franciſcus Modius: quæ Lipſius pro conjecturis potius Agricolæ, quam lectionibus Codicis antiqui habuit, ut e notis ejus apparet, vid. v. c. ad A. XIV, 60. extr. Eum Codicem cum habuerit Ryckius, eoque uſus ſit ad corrigendum Tacitum, mirandum eſt, eum nihil de ætate, ſcriptura Codicis, aliiſque tradidiſſe, quæ ſcire cupiant periti, atque etiam debeant, ſi de Codicis auctoritate judicare velint. Jac. Gronovius eum recentiſſimum & mire interpolatum judicat, ad Ann. XI, 18. XV, 53. De interpolatione non dubitem. Habet enim nimis multa, quæ interpolationem & correctoris ingenium ſapiant, ut variis locis & ipſi notavimus. Unde profecto non eſt negandum,

Ryckium ei nimis tribuiſſe. Ceterum obſervavimus, eum in Hiſtoriarum libris, præſertim poſterioribus, mire conſentire cum editione prima, ut notæ noſtræ ad illos libros docebunt. Eo uſus eſt etiam Nic. Heinſius qui ejus lectiones ſæpiſſime adfert; nec parum ei tribuit.

Idem Ryckius etiam uſus eſt *Codicis Pariſienſis* excerptis, a Melch. Thevenotio acceptis: quem ille *Regium* vocat: ſed in notis raro lectiones ejus commemorat. Atque ipſe de eo ſic ſtatuit, ut ne cum ſuo quidem, nedum cum Florentino, comparet. Hujus Codicis lectiones jam diligenter notatas habemus ab editore librorum Taciti nupero Broterio V. C. qui eum chartaceum eſſe tradit, & ſub finem ſeculi quintidecimi ſcriptum: quo tempore cum jam editi Taciti libri eſſent Venetiis & Mediolani, e tali exemplo ſumtus eſſe poteſt. Illud operæ pretium eſt monere, hunc Codicem confundi cum Budenſi a J. Gronovio ad A. V, 23. cui confuſioni locum dedit Rhenanus, qui Budenſem librum interdum *Regium* vocat.

Gronoviis, Jacobo & Abrahamo, porro debemus excerpta duorum *Codicum Oxonienſium*, quorum alter Collegii Servatoris J. eſt, deficiens nonnullis locis, ut didici e Montefalc. p. 668. alter Bibliothecæ Bodleianæ; unde ille *Oxonienſis*, hic *Bodleianus* vocatur. Illius excerpta ad calcem utriuſque editionis Gronovianæ reperiuntur, hujus ad

calcem majoris & recentioris, quæ a. 1721 prodiit. Eorum atque etiam tertii, Harleiani, lectiones dedit idem Broterius: qui omnes ſeculo quinto decimo medio ſcriptos tradit.

Perſonatus quidam Pompeius Lampugnanus etiam *Codicis Mirandulani* excerpta protulit, & ad Lipſium caſtigandum contulit in libro, cui titulus: *Collatio notarum J. Lipſii in C. Tacitum cum MS. Mirandulano. Bergomi* 1602. 8. Sub eo nomine latere *Marq. Freherum* opinio eſt; quam ſequi & Ryckium, ex nota ad H. III, 13. didici. Ceterum Lipſius in *Diſpunctione notarum Mirandulani Codicis* a. 1602. edita, ſubjecta deinde editionibus exempli Lipſiani, velut Antverpienſi a. 1648. eum Codicem aut nullum eſſe, aut nullius pretii judicat.

Videram etiam ab J. Schegkio ad Vellei. p. 504 ed. Burm. laudari *Codicem Herbipolenſem*, qui eſſet in Bibliotheca Epiſcopali. Itaque, cum primam editionem parabam, ſcripſi ad aliquem virum doctum in ea urbe, quocum aliquid notitiæ mihi olim hic fuerat, eumque rogavi, ut quid Codicis iſtius eſſet, perſcriberet, ejuſque mihi copia ut fieret, perficeret. Sed nihil reſponſi tuli. Cum iterum ad tractandum textum accedebam, alteram hanc editionem curaturus, ad alium virum doctum in ea urbe, ſcripſi; quem putabam, idonea de cauſſa, rem ſuſcepturum: iſque fecit omnia, ut ejus libri

uſum mihi impetraret; ſed nihil efficere potuit, cum eum reperiri a ſe potuiſſe negaret, qui curam Bibliothecæ habet. Fama etiam quondam fuit de Codice antiquo Taciti, qui Bambergæ ſervaretur. Sed Franc. Modius, a Lipſio de eo conſultus, reſcripſit (T. 1. Collect. ep. Burm. p. 107.) falſam illam famam eſſe, nec quicquam ibi reperiri, niſi paucas e libello de moribus Germanorum plagulas, eaſque recenti manu ſcriptas.

Multi præterea alii Codices adhuc latent in Bibliothecis, nondum excerpti: e quibus, non dubito, quin aliquid bonæ frugis colligi poſſit. In MSStis Bibliothecæ Mediceæ tres membranaceos commemorari video, ab antiquiori illo, quem Langobardicum vocant, diverſos, in pluteo 68. apud eundem Montefalconium p. 374. a quibus puto non diverſos eſſe, quos Pichena aliquoties laudat in notis ad Tacitum. Reperi etiam a P. Victorio antiquum Codicem Taciti Venetum Bibliothecæ S. Marci laudari, ad Cic. ep. II, 12. quem tamen fruſtra in Catalogo MSS. ejus Bibliothecæ, ab Ill. Theupolo edito, quæſivi. Nam Codex, qui n. CCCLXXXI. exhibetur, fuitque Beſſarionis, a. 1453. demum Bononiæ ſcriptus eſt, nec Victorio antiquus dictus fuiſſet. Ceterum hoc fortaſſe exemplo firmetur fama, quæ de Codicibus Bibliothecæ Venetæ, in primis ex iis, traditur, qui a Beſſarione nomen habuere, ſubductis: de qua

videat, cui lubet, librum Boerneri τοῦ μακαρίτου de græcis literarum in Italia inſtauratoribus p. 67. 68. Inter Codices porro Ottobonianos, Neapolitanos, S. Joannis in Carbonaria, Cæſenatenſes, Taciti libri inde ab XI. Ann. reperiuntur, ſed fere recentioris ſcripturæ. Extat etiam Codex MS. membranaceus in Bibliotheca Ducali Guelferbytana, cujus mihi uſus benigne conceſſus fuit. Is fuit olim P. Candidi, qui ſua manu in libro ſcripſit, ab ſe emtum eſſe Ferrariæ, A. MCCCCLXI. die lunæ XXVIII Sept. a Franſciſco autem Media Barba Birago dono eſt datus Marquardo Gudio, ex cujus Bibliotheca in Guelferbytanam venit. Sed de hoc † Codice infra pluribus dicam. Minor ſcriptorum numerus eſt in minoribus libellis, qui cum Taciti Annalibus & Hiſtoriis eduntur, *Germania, Agricola*, & de *Oratoribus Dialogo*. Quid ex iis reperiatur in Vaticanis, Lipſius non tradit, niſi quod Dialogum ab iis afuiſſe ſcribit. Libellus de Morib. Germ. ſeparatim notatur in MSS. Mediceæ Bibliothecæ plut. 73. n. 5. ap. Montefalconium p. 381. & in MSS. Bibliothecæ Norfolc. in Collegio Greſhamenſi, quod Londini eſt. Arundellianus liber, cujus excerpta dedit Abr. Gronovius, V. C. eſt ille ipſe, qui ſub Pirckheimeri nomine laudari ſolet, ut monet J. Fr. Gronovius, ad Germ. c. 11. De libro Bambergenſi ſupra e Modii epiſtola dictum eſt: & de † Turicenſi infra dicetur. Agricolæ

ſcriptum exemplar nuſpiam notatum reperi, nec Dialogi de Oratoribus, præter Farneſianum, e quo Lipſius eum correxit: qui ita pauca ſcripta ejus libri exemplaria eſſe dicit, ad caput 19 libri, ut vix duo aut tria in omni Europa eſſe putet. Nunc univerſe aliquid de Codicibus ſcriptis Taciti dicendum videtur.

Ac primum libri Taciti non eodem modo in Codd. inſcribuntur. *Actorum* vel *Actionum diurnalium Hiſtoriæ Auguſtæ libros* plerumque vocari, intelligitur partim e titulis Codicum apud Montefalconium (adde Lipſium ad Ann. I, 1.) & MS. Guelf. partim e veteribus editionibus Fr. Puteolani, Frobenii, a. 1519 curata. Sed non omnes libros ita habuiſſe, diverſitas edentium arguit. In editione principe Jo. Spirenſis nulla eſt inſcriptio aut ſubſcriptio librorum, niſi in Germania. Beroaldus inſcripſit *Libros Hiſtoriarum ab exceſſu Auguſti:* an e libro illo Corbeio-Mediceo, non poſſum dicere, cum nihil diſerte notatum repererim. Illud video a J. Gronovio proditum, in capite L. III. in illo Codice ſcriptum eſſe: *Incipit L. III. ab exceſſu Auguſti.* Rhenanus *Annales* inſcripſit: quod conſtanter omnes ſecuti ſunt uſque ad Lipſium; qui receptam hodie rationem invexit: de qua ipſe ſatis dixit. Nec in prænomine Taciti conſentiunt. J. Gronovius e Mediceo profert *P.* & id ei tribuitur in edd. vett. inde a Beroaldo, qui

e Mediceo ſumſit, uſque ad Lipſium, a quo *C.* prænomen ſubſtitutum eſt, auctore Farneſiano libro, & Sidonio Apollinari. Idem etiam reperi in antiquiſſima editione libri de Germania ——— ————— ; unde ſane firmamenti aliquid accedit Lipſianæ rationi. In ed. Spirenſis, in capite Germaniæ, & Puteolani, MS. Guelf. nullum prænomen expreſſum eſt. Etiam librorum non eundem numerum Codices faciunt. Viginti alii, alii unum & viginti. Vidi etiam Codicem memorari Montefalconio, qui undeviginti tantum numeraret. Cauſſa diverſitatis eſt, quod nonnulli librorum, qui nunc Hiſtoriarum vocantur, primum & ſecundum conjungunt, ut Guelferbytanus: quod ſervant & edd. Franc. Puteolani, Beroaldi, Frobenii a. 1519. ita tamen, ut lacuna ſit parva initio libri ſecundi, & in fine ſubſcriptum: *ſeptimusdecimus & octavusdecimus confuſi ſimul expliciunt:* & ſequens liber XIXmus dicatur. Ac fortaſſe in iis libris, qui XIX tantum exhibent, fragmentum libri Hiſt. quinti adhæſit quarto, aut alius alii. Illud autem hinc plane intelligitur, in antiquioribus libris nullam inſcriptionem, nullos numeros librorum fuiſſe, ut in editione Jo. Spirenſis. Forte etiam probabile videatur nonnullis, diſcrimina librorum non eſſe a Tacito, quæ nec neceſſaria erant, cum per annos hiſtoria digeſta eſſet, eaque adeo Grammaticis vel librariis deberi, ut in aliis

antiquis libris: de quo, digna eſt, quæ legatur Perizonii præf. ad Æliani Var. Hiſtorias. Denique plerique Codices tantum Annalium & Hiſtoriarum libros exhibent, (& in extremo alius citius deſinit alio) velut Florentinus, Budenſis, Vaticani, ceteri apud Montefalconium, & Guelferbytanus. Farneſianus libellum de oratoribus habuit, unde is liber correctus eſt a Lipſio. Sed illud in primis dignum obſervatu eſt, animadverſum & in aliis libris, quod omnes ſcripti libri, e quibus editi ducti, aut qui ab eruditis inſpecti ſunt, ex uno Codice omnes fluxere. Monuit de eo dudum J. Fr. Gronovius Obſerv. L. IV. p. 30. ex loco Hiſt. II, 98. ubi omnes MSS. pariter, atque tali modo depravati ſunt, ut planiſſime appareat, eam depravationem uni libro deberi. Sed eadem res intelligitur etiam ex aliis locis, in primis iis, in quibus tranſpoſitiones paginarum factæ, vel librarii vel bibliopegi vitio, in Codice illo antiquiori. Nam eæ in omnibus MSS. conſervatæ reperiuntur. V. ad H. III, 5. 65. Unde non una obſervatio naſcitur, ſtudioſis artis Criticæ commendanda. Nam *primum* hinc intelligitur, omnes varietates lectionum, quas e libris ſcriptis notatas habemus, proprie eſſe varietates unius exempli, non plurium, qui ex ipſo ἀρχετύπῳ fluxerint. Unde fit *ſecundo*, ut omnibus Codicibus comparandis nihil aliud effici poſſit, quam ut, quid in uno illo apogra-

pho, unde ii venere, fuerit, inveniamus. Hanc *tertio* cauſſam eſſe paucitatis lectionum variantium, atque *tandem* corruptelarum & mendorum, in Tacito reliquorum, in quibus fruſtra ſe exerceant ingenia virorum doctiſſimorum. Hinc porro diſcent juvenes ſtudioſi literarum & artis criticæ, (cujus, ego identidem moneo juvenes, neminem plane imperitum eſſe debere, qui ſe non ſubinde turpiter dare, & riſum Criticæ rei peritis, aut bilem movere velit) diſcent igitur hinc, *primo*, cum de libris ſcriptis agatur, non tam videndum eſſe, quam multos numero habeamus, ſed quam multos, qui velut jus ſententiæ dicendæ habeant, cum de lectionis alicujus veritate quæratur. Nam ſi tu centum Codices ejuſdem libri habeas, eos autem conſtet, ex uno apographo ductos eſſe, non niſi unius libri jus & vim obtineant univerſi. Jam porro, nonne apparet hoc exemplo, id quod fidem excedere videatur, manus quamvis multas non modo ſæpiſſime, & toto, quod aiunt, cœlo diſſentire in ſcriptura, etiam quæ ex eodem fonte ducta ſit, ſed etiam poſſe ac ſolere in eodem errore ſæpe ſumma concordia, quaſi ex compacto, conſentire? *Denique* luculento exemplo intelligitur, quam ſit non modo utile ad puritatem integritatemque ſcriptorum veterum, ſed etiam neceſſarium, plurimas lectiones variantes eſſe & conquiri. In libris ſex prioribus Taciti, ſi varias

lectiones tantum Codicum ſcriptorum diſſenſu æſtimamus, nulla varietas lectionis eſt, quia unus tantum ſcriptus liber extat. At ea ipſa res facit, ſicut in aliis libris, quorum unum tantum exemplum e vetere ævo reſtat, velut in Quinctiliano, Propertio, ut ſæpius ingenio vel conjecturis agenda res ſit, quam vellent Critici, multis in locis nulla certæ aut probabilis correctionis ſpe relicta. Atque etiam in ceteris libris Taciti multis locis minus laboraremus, ſi non ex eodem apographo omnes Codices fluxiſſent: quod ni eſſet, haud paullo plures lectionis varietates haberemus, haud paullo melius conſultum Tacito foret. Sed hunc locum jam ſatis tractatum & explanatum a pluribus, in primiſque a magno Bentleio, in libro, Collini calumniis adverſus religionem Chriſtianam oppoſito; (Francice, Friponnerie Laique p. 168.) hic, per talem occaſionem, breviter repetiiſſe & inculcaſſe ſtudioſis, ſatis putavimus eſſe.——

Excerpt. ex Præfat. J. A. Erneſti ad Edit. 2dam C. Taciti, p. 7——19.

DE PRÆCIPUIS

CORNELII TACITI

EDITORIBUS ET INTERPRETIBUS.

INTER initia renaſcentium literarum, & egregiæ illius artis, quæ hominum ingenia rem publicam fecit, Venetiis circa annum 1468 prodiit prima Taciti editio [1], antiquitate, elegantiâ, raritate præſtantiſſima. Multis quidem, & graviſſimis erroribus, ut ſolitum eſt in primis quibuſque editionibus, fœdata; abeſt & Cn. Julii Agricolæ vita: adhuc quoque latebant ſex priores Annalium libri. Ni-

[1] Hæc prima Taciti editio prodiit ſine ullâ loci & anni notâ, his quatuor verſibus, in fine ſubjunctis, conſpicua.

Cæſareos mores ſcribit Cornelius: Eſto
Iſte tibi codex: Hiſtoriæ pater eſt.
Inſigni quem laude feret gens poſtera: preſſit
Spira premens, artis gloria prima ſuæ.

Cùm Joannes & Vendelinus de Spirâ ſplendidam Plinii editionem Venetiis vulgaverint anno 1469, hæc Taciti editio, *artis gloria prima ſuæ*, anno 1467 aut 1468 publicata eſt. In eâ continentur ſex poſteriores Annalium libri, & Hiſtoriarum libri quinque; Libellus de ſitu, moribus & populis Germaniæ; & Dialogus de claris Oratoribus.

hilominus utiliſſima eſt, quòd complura veteris ſcripturæ in recentioribus editionibus perperam immutatæ veſtigia retineat. *

Franciſcus Puteolanus, Parmenſis, literarum peritiſſimus, alteram editionem [1], vitâ Julii Agricolæ auctam, Mediolani publicavit. Nitidiorem politioremque Tacitum fecit, tum ſuis, tum Berardini Lanterii, Mediolanenſium ætate ſuâ eruditiſſimi, conjecturis ductus. Uſus eſt quoque Mſ. codice Genuenſi. Tacitum autem nemo meliùs novit, veriùs expreſſit. Ejus judicium, cuivis, ob libri raritatem, non ita obvium, ſilere nefas. *Omnem*, inquit, *hiſtoriæ legem* abſolvit Tacitus . . . . . *nihil falſi dicere, nihil veri omittere auſus. In ſcribendo enim ne ſuſpectus quidem umquam fuit aut gratiæ, aut ſimultati aliquid tribuiſſe. Rerum rationem, quâ ordo temporum, regionum deſcriptio exigitur, nemo hiſtori-*

[1] Huic quoque editioni nulla eſt adjuncta loci, anni, typographi nota. Eam tamen Mediolani prodiiſſe haud dubium eſt, cùm cetera Puteolani opera in hac urbe excuſa ſint, in quâ oratoriam artem magnâ cum laude profitebatur. Puteolanus addidit Vitam Julii Agricolæ; Annalium quoque & Hiſtoriarum libros ex Mſ. codice Genuenſi recenſuit: unde ſummum debet eſſe apud literarum amatores hujus editionis pretium, quam miror librorum rariorum indagatoribus fuiſſe incognitam. Exſtat Pariſiis in Bibliothecâ ſanctæ Genovefæ: eam, pro ſuâ humanitate, literatis omnibus viris compertâ, mecum communicavit Cl. Mercier, huic Bibliothecæ præfectus. Recuſa eſt Venetiis annis 1497 & 1512.

corum diligentiùs obſervavit. Jam conſilia, acta, eventus, ut, dii boni, expendit! & de conſiliis quid probet, quid non. In rebus geſtis non ſolùm quid actum, ſed quale. De eventu verò omnes cauſas explicat, caſus ſapientiæ, temeritatis; hominum porro non ſolùm res geſtas, ſed quæ fama, quod nomen, quæ natura, quæ vita. Quo artificio omnes meâ ſententiâ facilè vicit, ita creber rerum frequentiâ, ut verborum propè numerum ſententiarum numero ſequatur; ita dein verbis aptus & preſſus, ut neſcias utrùm res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur. In concionibus (audeo enim promere quod ſentio) Livio quoque anteferendus, magis tamen Salluſtii argutam denſitatem, quàm hujus amplitudinem imitatus. Hunc primò legens, laudabis eloquentiam; cùm iterum in manus ſumpſeris, mirum acumen deprehendes, & miraberis, ubi contubernalem reddideris, ſæpe artificiosâ docebit varietate, immensâque jucunditate delectabit [1]. *

LAUDUM magnitudine, majori operis admiratione, excitato orbe literario, in muſeis omnibus quæſitum, ſi quid aliud tanti viri ſupereſſet. Ac tandem in Corbeienſi [2] ad Viſurgim monaſterio ab Angelo Arcomboldo, Leonis X Pontificis Maximi

[1] Ex præfatione editionis Puteolani, Jacobo Antiquario, Ducali Secretario, inſcriptâ.

[2] *L'Abbaye de Corvey, en Weſtphalie:* locus religionis & literarum ſtudiis celeberrimus. Viſurgis autem fluvius, nunc *le Wéſer*.

quæſtore, inventi ſunt quinque priores Annalium libri, quos Lipſius, aliique poſtea meliori partitione ſex numeravere. Hos cùm Pontifex, literarum decus & columen, magno quingentorum aureorum nummorum pretio redemiſſet, diligenterque evolviſſet, eorum lectionem *luculentam, variam, utilem, dignamque omni liberali ingenio* [1] pronuntiavit; voluitque ut quantò citiùs fieri poſſet a ſitu & oblivione in lucem & memoriam hominum vindicarentur. Id curæ demandatum Philippo BEROALDO, juniori, Academiæ Romanæ præpoſito: is imperatum opus pro Pontificis auctoritate ſuâque doctrinâ haud indiligenter præſtitit; inventoſque libros ex manu ſcripto codice, qui poſtea Florentinæ Mediceorum bibliothecæ fuit illatus, ceteros ex Puteolani recenſione edidit Romæ Kal. Martii anno MDXV [2]. In libri fine, infra gentilitia Leonis X inſignia, adjectum, quod maximo Principe & literarum reparatore dignum: "Nomine "Leonis X Pont. Max. propoſita ſunt præmia "non mediocria his qui ad eum libros veteres, ne"que hactenus editos attulerint."

[1] Ex literis Leonis Papæ X, quæ exſtant in calce editionis Beroaldinæ.

[2] Cl. Maittaire, *Ann. Typograph.* Tom. V. part. 2. pag. 273, editionem Romanam anni 1514 memorat. Nempe ſcriptor ille privilegium, a Leone X datum anno 1514, in Taciti editionem transformavit.

Alexander MINUTIANUS, Apulus, eruditus typographus Mediolanenſis, & Hiſtoriæ profeſſor, chartas Beroaldinæ editionis ex Urbe importatas recudit, ut eas auditoribus ſuis prælegeret. In calce operis reperit ſe imprudenter illapſum eſſe in Pontificium interdictum, quo cavebatur, ne quis intra decennium Tacitum recuderet. Culpæ veniam exoravit; ſuamque editionem, quibuſdam in locis emendatam, & Andreæ Alciati notis auctam, abſolvit anno MDXVII [1]. *

BEATUS, aut veriùs BILDIUS RHENANUS, Seleſtadienſis, manu ſcripti codicis Budenſis, olim Matthiæ Corvini, Hungariæ regis, copiam nactus, novam & aliquantò accuratiorem editionem vulgavit Baſileæ anno MDXXXIII. ſæpe poſtea & variis in locis recuſam [2]. *

Juſtus LIPSIUS, Belga, Corneliano ſpiritu afflatus, magnoque eruditionis paratu ad id opus acceſſit: omnem hujus laboris laudem reportaturus, ſi non excerpta tantùm Mſſ. codicum Vaticanorum, Farneſiani, Covarruviæ, Sambuci, veterumque editionum adhibuiſſet, ſed libros integros

[1] Cl. Maittaire, loc. cit. hanc editionem Romæ prodiiſſe perperam ſcribit. Fabricius quoque, *Bibliothec. Latin.* libr. IV. cap. 21. pag. 471, errat in anno. Ea enim eſt anni 1517, non verò 1516; formæ *in*-4°. ſed minimæ.

[2] Quarum omnium præcipua eſt, quæ prodiit Venetiis anno 1534, typis Aldinis.

contuliſſet [1]. Ingenio eruditiſque commentariis utcumque id ſupplevit, & editionem ceteris omnibus, quæ antè prodierant præſtantiorem, magnâ cum nominis ſui gloriâ Antverpiæ publicavit anno MDLXXIV. Quam poſtea ad annum uſque MDC ſæpe retractavit, emendavit, melioremque fecit. In hoc gloriæ ſuæ monimento rurſus adornando immortuus eſt anno MDCVI, ætatis ſuæ LIX. Lipſiorum ſtirpis ultimus, & magnum decus [2].

INTER tantos Lipſii labores, Curtius PICHENA, Magni Ducis Etruriæ a ſecretis, in emendando Tacito Florentiæ utilem operam poſuit [3]. Uſus manu ſcriptis codicibus bibliothecæ Mediceæ, loca plurima, quæ alios fugerant, reſtituit & explica-

[1] Majorem laudem adhuc reportaturus, ſi libros edidiſſet, quibus contexuerat Caianam hiſtoriam & initia Claudii Corneliano exemplo ſtiloque, ut ipſe teſtatur in notis ad Annal. XI, 1. At in migrationibus ſuis, quas frequentes fecere turbulenta tempora, laborem hunc, fraude an caſu, ſibi periiſſe ibidem declarat. Jactura tantò gravior mihi videtur, quòd hæc adoleſcens ſcripſerat, ac proinde cùm ei molle & elegans adhuc erat ingenium. Poſtea, ſingulari humani ingenii inconſtantiâ, in deterius mutatus, durum & horridum ſcribendi genus adfectavit.

[2] Innumeræ poſtea fuerunt Lipſianæ editiones, quarum nitidiſſimæ ſunt quæ typis Elzevirianis prodiere Lugduni Batavorum annis 1621, 1634 & 1640.

[3] Pichena ſeorsùs notas primùm edidit; deinde editionem ipſe adornavit excuſam Francofurti anno 1607. & Aureliæ Allobrogum anno 1609.

vit. Iis Lipſius non mediocriter profecit in poſterioribus ſuis editionibus, ut niteſcerent.

Matthias Berneggerus, Germanus, magis ad utilitatem, quàm ad ſplendorem, ſine ullâ tamen Mſſ. librorum ope, Taciti editionem accuraverat. Eo defuncto, gener ejus Joannes Freinſhemius, vir in republicâ literariâ notiſſimus, eam non perpetuis, ſed ſelectis notis locupletatam, & a Melchiore Freinſhemio communibus cum fratre ſtudiis copioſo indice inſtructam, juris publici fecit Argentorati anno MDCXXXVIII.

Joannes Fredericus Gronovius, Batavus, Berneggerianam editionem, levi ſuâ operâ, ſed nitidiore chartâ, elegantioribus typis, cum ſuis Variorumque notis & quibuſdam variantibus Mſ. Oxonienſis lectionibus in operis calce ſubjunctis Lugduni Batavorum abſolvebat anno MDCLXXII, cùm vivendi finem fecit. Eadem editio pari nitore iterum prodiit Amſtelodami anno MDCLXXXV.

Julianus Pichon, Gallus, ad majora vocatus, vix paria præſtitit: nullâ adhibitâ Mſſ. codicum veterumque librorum collatione, grandem tamen, ſed indigeſtâ mole gravidam, editionem ad uſum Sereniſſimi Delphini Pariſiis apparavit anno MDCLXXXII. Recuſa eſt Venetiis anno MDCCVII.

Theodori Ryckii, Batavi, breviora, ſed meliora utilioraque in Tacitum ſtudia. Prodiere Lugduni Batavorum anno MDCLXXXVII. Nitidiùs,

commodiúſque in lucem iterum emiſſa Dublinii anno MDCCXXX. Præſto fuere tum excerpta ex Mſſ. Regio & Florentino, tum Mſ. codex, qui olim Rudolphi Agricolæ fuerat. Ei tamen plus æquo tribuit Ryckius, cùm ille codex non tam veterem ſcripturam, quàm viri eruditi conjecturas contineat.

Chriſtianus HAUFFIUS, Germanus, nihil operæ in emendando Tacito, nimis in explicando collocavit Lipſiæ anno MDCCXIV. Eum enim ita minutatim explanat, ut lectorem fatiget magis, quàm dirigat.

Jacobus GRONOVIUS, Joannis Frederici filius, paternam editionem cum Mſſ. Florentinis recognitam, ſuiſque & Variorum notis cumulatam prælo paraverat, cùm morte interceptus eſt anno MDCCXVI. Filius ejus Abraham Gronovius eam Trajecti ad Rhenum anno MDCCXXI publicavit: patris memoriæ conſulturus, ſi convicia adversùs Ryckium, aliaque multa erudito viro indigna omiſiſſet. Ad operis calcem reperire eſt varias quaſdam lectiones ex Mſſ. codicibus Bodleiano & Arundelliano excerptas.

Joannes Auguſtus ERNESTUS, Germanus, in eamdem palæſtram Lipſiæ proceſſit anno MDCCLII; & maximam poſt Lipſium laudem conſecutus eſt. In conferendis enim veteribus editionibus & Mſ. codice Guelferbytano acer & diligens, multa quæ

alios latuerant correxit; ſuaſque notas Lipſii & Joannis Frederici Gronovii commentariis addidit: alteram editionem, quam ex priore noſtrâ editione paullo meliorem fecit, anno MDCCLXXII publicavit.

POSTEA prodiere elegantiores editiones Glaſguæ anno MDCCLIII, Londini anno MDCCLX. Illa ut J. Gronovii, hæc ut Ryckii exemplar exprimeret. Eamdem elegantiam Pariſiis anno MDCCLX exhibuit Cl. Joannes Nicolaus LALLEMAND, quam ſuâ curâ notiſque inſuper illuſtravit. In hac editione Pariſienſi omiſſus eſt Dialogus de Oratoribus, qui in omnibus editionibus antè comparuerat.

SATIS ſit præcipuos Taciti editores recenſuiſſe. Eos, qui in omnes ejus libros, vel ſingulos, notas, animadverſiones, commentarios conſcripſerunt, commemorare infinitum foret ac faſtidioſum. Multi enim illaudabiles, quales Æmilius FERRETUS, Carolus PASCHALIUS, Ludovicus D'ORLEANS &c. Nonnulli tamen nobiles & egregii, ut M. Antonius MURETUS, Fulvius URSINUS, Hugo GROTIUS, Daniel HEINSIUS, Godefridus Guillielmus LEIBNITIUS, & alii quos pro loci opportunitate & utilitate libenter ultroque laudabimus.

VERUM cùm minùs voluptati, quàm utilitati publicæ, ſcriptis ſuis conſultum voluerit Tacitus, gens ferme nulla eſt, quæ eum indigenam ac po-

pularem habere non voluerit. In hac tantâ interpretum multitudine, principes appellare juvat. Suum habent Germani MICYLLUM, ſuum Batavi HOOFDIUM, gentilibus probatos. Inter Hiſpanos de principatu tres certant Emmanuel SUEYRO, Balthazar ALAMOS, & Carolus COLOMA, quibus haud tam ſplendor, quàm brevitas deeſt. Plures habent Itali, quos inter eminent Georgius DATI, Bernardus DAVANZATI, & Adrianus POLITI. Palmam ſingulari brevitatis felicitate præripuit DAVANZATI. Laudem inter Britannos ſibi pepererant Richardus GRENEWEY & Henricus SAVILE: eam in ſe traxit Thomas GORDON, accuratior quidem, ſed adhuc paullo laxior. Antiquum quoque Gallis fuit ſtudium, ut Tacitum interpretarentur. Jam pridem rudi vetuſtate obſoluere FAUCHET, DE LA PLANCHE, aliique hujus veterni. Aliquid artis & ingenii promere cœpit Achilles DE HARLAY. Plus elegantiæ, haud ſatis veritatis indidit Nicolaus PERROT D'ABLANCOURT. Mole exemplorum, tædia aggeravit Abraham Nicolaus AMELOT DE LA HOUSSAIE [1]. Ejus verſioni, auctoris

[1] Amelot de la Houſſaie XIII priores Annalium libros vertit. Cetera Taciti opera interpretatus eſt Franciſcus Bruys, ſed diſſimulato ſuo nomine. *Tacite avec des notes politiques & hiſtoriques par M. Amelot de la Houſſaie & M. L. C. D. G***. A la Haye, chez Scheurleer.* 1731 = 1735. 10 *vol. in*-12.

morte interruptæ, finem impoſuit Franciſcus Bruys, vitiis, quàm virtutibus ſimilior.

In his tentamentis aliquamdiu ſubſtiterant Gallicæ literæ, cùm recens nos rapuit ſtudiorum impetus. Tum ſuam verſionem adornavit Cl. Guerin : aliam meditabatur, jamque per partes edere cœperat Cl. de la Bleterie ; quam non finivit, morte interceptus. Quæ deerant, perfecit Cl. Dotteville. Interpretandi leges præſcripſit, & ad earum formam ſelecta & ſplendida Taciti loca expreſſit Cl. d'Alembert. Eorum exemplis famâque plures excitati novas apparant Taciti interpretationes. Vigeat creſcatque egregius ille ardor, quo ſummus ſcriptorum imperii Romani non modò apud nos magis ac magis inclareſcet, ſed ſi ſuâ eum vi ac brevitate exprimimus, magnum accedet literaturæ noſtræ decus & incitamentum.

In hoc autem interpretationis genere non ſtetit Taciti admiratio : alterum excogitavit, quò licentiùs exſpatiaretur. Illuſtriores ſcilicet Taciti ſententiæ præcipuaque verba, tamquam primaria & propria ſapientiæ principia ſunt excerpta, amplificata, tum veterum, tum recentium ætatum exemplis comprobata. Hac in ſtudiorum palæſtrâ, ſpecioſiori fortè, quàm utiliori, multi inter Italos deſudarunt, quorum nobiliſſimi ſunt Scipio Ammirato, Aſcanius Piccolomini, Trajanus Boc-

CALINI, Philippus CAVRIANA, Virgilius MALVEZZI, & Raphael DALLA TORRE. Eamdem apud Germanos laudem æmulati ſunt Janus GRUTERUS, Chriſtophorus FORSTNERUS, Cornelius Lentulus DE LENTZ, aliique plurimi; & fortè iis meliores, quia breviores, Abraham GOLNITZ & Marcus A RECHLINGEN. Non ſolùm inter Hiſpanos, ſed etiam inter Italos nomen obtinuit Balthazar ALAMOS. His maximè operibus apud Gallos innotuit Amelot DE LA HOUSSAIE. Majorem in Britanniâ celebritatem adſecutus eſt Thomas GORDON. At, quod jam ſuprà monui, plus mihi videtur in his politicis exercitationibus oſtentationis, quàm utilitatis: iiſque præceptoribus retardatur magis, quàm incitatur animus. Brevius certiuſque iter ingrediendum. Quiſquis politicam prudentiam addiſcere cogitat, Tacitum legat. Qui mentem eâ imbutam percupit, Tacitum relegat. Hac viâ iere ſapientiæ proceres, quos prior ætas mirata eſt. Hac pergant, quos gloria & utilitatis publicæ ſtudium accendit.

Excerpt. ex Præfat. G. Brotier ad Edit. ſuam C. C. Taciti Ann. 1776 vulgatam.

Excerpta ad Editiones quaſdam C. Taciti pertinentia, quæ a Broterio vel penitus ſunt omiſſæ, vel fuſius tractatæ ab J. A. Erneſti in Præf. ſua ad Edit. alteram Ann. 1772 vulgatam.

Vid. Pag. pr. 17. lin. 3. *Poſt hanc principem editionem Maettarius T. V. P. II. p. 293. commemorat ed. Ven. 1484. & Rom. 1495. ſed ſine auctore ac teſte: unde ejus traditioni parum tribuo. Ego quidem nuſpiam vidi earum editionum mentionem eam fieri, cui fides haberi poſſet. Lipſius porro in præfatione editionis primæ, 1574. ait ſe uſum editionis Venetæ a. CIƆCCCCXCIIII. factæ exemplo. In quo ſi nihil vitii habet numerus anni, nec CIƆCCCCXCIIII. eſt pro CIƆCCCCXCVII. eam editionem nemini præter illum viſam oportet, qui Taciti editiones commemoravere. Itaque licebit mihi de his editionibus dubitare, dum idoneis mihi documentis perſuadeatur, iſtis locis, iiſque annis, Taciti libros editos eſſe.

Erneſti pag. 22.

P. 18. l. 18. * Extare etiam ſciebam alius Venetæ Editionis exempla a. 1512. curatæ a Jo. Rivio; quorum tamen nullum mihi ante primam noſtram editionem, contigerat videre. Nec magnopere deſideraram. Etenim Ryckius, qui ejus exemplum habuit, vix bis, ni fallor, aut ter in notis mentionem ejus fecit, nec quicquam ex ea

protulit, quod Tacito prodeſſet: unde eam, collegeram, e ſuperiori illa totam ductam eſſe, eaque facile carere poſſe, qui illam haberet. Sed tamen, occaſione oblata, emi exemplum ejus & inſpexi. Habet autem præfatiunculam Rivii brevem, & in ea breviorem etiam profeſſionem de opera a ſe navata. Opus totum, recepta novæ editionis cura, ſe primum, ait, percurriſſe, in eoque tot errata, tot nævos reperiſſe, ut locis ſupra mille correxerit. Qui profeſſionis modus & conſenſus ejus cum textu Puteolani, quem in notis indicavimus, clare indicat, editionis Venetæ proxime ſuperioris, i. e. a. 1497. exemplum ab eo ita prelis typographicis accommodatum eſſe, ut operarum vitia tollerentur, quæ præterea vitioſa viderentur, de judicio ſuo corrigeret. In quo quam ei interdum infeliciter res ſucceſſerit, exemplo eſſe poteſt correctio notata ad A. XI, 4. Ceterum & hanc intelligit Lipſius, interdum cum Venetam commemorat in edd. poſterioribus, ut colligi poteſt e nota ed. quintæ ad XI, 18. vid. ibi notam noſtram n. 10.

Hanc excepit editio *Philippi Beroaldi* Junioris, nitidiſſimis chartis typiſque, per Magiſtrum Stephanum Guillereti de Lotharingia, Tullenſis dioeceſeos, Romæ 1515. Kal. Mart. Leonis X. Pont. Max. anno ſecundo. Præfatiunculam Beroaldi, quæ ad editionis rationem pertinet, quia brevis eſt, liber autem ipſe rariſſimus, ſubjecimus: *Philipp.*

Beroaldus ad Lectorem: Quoniam vetus Codex, unde hunc ipſum deſcribendum atque invulgandum curavi, pluribus mendis ſcatet, æquum videtur, Lectorem in primo quaſi operis limine, conſilii mei, quo in toto hoc negotio uſus ſum, admonere. Namque errores, qui poterant nulla temeritatis nota emendari, conſultis primo nonnullis eruditis & acris judicii viris, correxi. At quæ loca majorem in ſe corrigendi difficultatem habere videbantur, ſicut erant, reliqui, appoſitis interiori margini ſtellulis, quæ vitioſum Codicem teſtarentur. Sepoſuimus vero librum in calce quinti libri, in quo per numerum chartarum ſtellulam ipſam cum ſuo numero tanquam ad cauſſam dicendam in judicium vocemus. Ibi dum lector aut dubitationem, aut opinionem noſtram audiet, vel ſententiam approbabit meam, vel meliorem ipſe afferet. Verum, etſi ea diligentia ſe uſum oſtendit Beroaldus, ad calcem libri quinti, ut illos ipſos quinque libros, jam formis excuſos, cum Codice vetere contulerit, & quæ operæ variaſſent, annotarit: tamen poſt eum Pichena & J. Gronovius non irritum laborem conſumſerunt, cum eundem veterem Codicem cum editis contulere: e quorum notatis patet, Beroaldum vel per negligentiam, vel ſcripturæ veteris inſcitiam, non raro a vera lectione libri aberraſſe, quod etiam aliis olim viris doctis, & Petrarchæ in deſcribendis Ciceronis epiſtolis, accidit. Sed illud monendi ſunt ſtudioſi harum literarum, ne eundem cum

J. Gronovio aliiſque errorem errent, nec putent, Beroaldum etiam reliquos Taciti libros Ann. & Hiſtoriarum e MS. Florentino, Langobardico illo, edidiſſe: quod falſiſſimum eſſe, me res docuit. Ipſa præfatiuncula, & admonitio de mendis typographicis, libro quinto ſubjecta, docere poterat, Beroaldum quinque illos libros tantum e MS. Corbeienſi edidiſſe. Nam alter ille Codex, incertum eſt, an tum jam Florentiæ fuerit. Si fuit, quid id ad Beroaldum, qui Romæ erat? Agebatur hoc tantum, ut libri nondum editi vulgarentur. Itaque & exempla Beroaldina reperiuntur, in quibus tantum libri illi primi e Codice Corbeienſi inſunt. Ceteri igitur additi ſunt ex editione Fr. Puteolani. Cujus rei indicium vel hoc eſt, quod Libro XI. præpoſita eſt Puteolani præfatio. Planiſſime autem hoc me docuit textus Romani ipſius cum Veneto comparatio. Etenim vidi, locis oppido paucis illum ab hoc diſcrepare: ſicubi diſcrepet, id aut vitio operarum, aut correctoris ſedulitate factum, ut fere accidit in omnibus talibus libris. (vid. quæ mox de Aldina ed. dicentur) Sed Mediolanenſe exemplum non habuiſſe, nec operis exprimendum dediſſe Beroaldum, parva res indicio eſt. Nam in præfatione Puteolani, quam repetitam eſſe dixi in editione Beroaldina, idem error operarum eſt, *Veteri* pro *Veneti* exprimentium, qui in Veneta; cum in Mediolanenſi *Veneti* ſit. Itaque fruſtra

J. Gronovius pluribus locis (vid. v. c. ad XV, 64. XVI, 1. XV, 11. not. 1. 10. ubi mire ſe expedit) iraſcitur Beroaldo, aliter, quam in Florentino Codice eſſet, edenti, quæritque, ubi oculos habuerit. Nempe longiſſime ab illo Codice Florentino, ſequens unum exemplum ſuum Venetum. Sed age, exemplis aliquot præter ea, quæ ante indicavimus, poſitis, rem planam faciamus. A. XIII, 14. init. & H. IV, 21. MS. Flor. *arbitrium:* Ber. priori loco *arbitrium,* altero *arbitrum,* ut Puteolanus. XIII, 21. extr. verbum *mater* abeſt a Flor. eſt ap. Ber. ubi J. Gron. *interim vox* mater *non eſt in vetuſtiſſimo Mediceo, undecunque eam arripuerit Beroaldus:* nempe e Puteolano; ut c. 25. *gladiatorum,* pro *gladiatores,* quod eſt in Flor. c. 31. *extruſerat,* pro *extruxerat* etc. Etiam peccata typographica Veneti libri ſervata eſſe in Beroaldina patet v. c. A. XIII, 49. in verbo *inſedebat,* pro *incedebat.* XV, 58. in *latatum* pro *lætatum.* Diſſenſus a Puteolano exempla ſunt XIV, 9. in *produntur.* c. 16. extr. in *eruebantur.* c. 17. in *contentione.* XV, 30. in *poſtero* etc. Hujus libri exemplum habui, primum editurus hos libros e Bibliotheca Ducali Vinarienſi, in quam e M. Gudii bibliotheca per Schurtzfleiſchium illatum eſt; non multo poſt emi mihi pulcerrimum e Britannia.

Erneſti p. 24——28.

Vid. pag. 20. lin. 10. Duobus annis poſt, h. e. 1519. Taciti opera edidit *Baſileæ J. Frobenius*, ita eleganter, ut ſuperiores non modo æquaret, ſed etiam prope ſuperaret. Sed nihil aliud hic actum eſt, niſi ut Beroaldina repeteretur, cujus etiam præfatio notulæque adjectæ ſunt. Ut tamen aliquid præcipui haberet hæc editio, additus eſt libellus obſervationum in Tacitum, ab Andr. Alciato ſcriptarum. Libellus deinde de moribus G. a Rhenano † correctus eſt, de quo poſt dicetur. Nonnullis in locis diſſentit hæc editio a Beroaldina, ſed, id quod clarum eſt, vitio operarum; ut paſſim in notis monuimus: v. c. III, 73. ubi edidit *populi contumelia Rom.* pro *contum. pop. Rom.* v. not. c. 29. ubi edidit *ultro* pro *ultra* etc. Et iſta hujus exempli errata ſæpe notas & correctiones peperere Rhenano, cui hujus editionis exemplum pro baſi fuit, ſæpe ad omnes editores ſequentes propagata ſunt, modo conjecturis tentata, modo etiam defenſa, ut notæ noſtræ docebunt. Hanc editionem *Alciati* vocavi potius, quam Frobenii, ut diſtingueretur a ceteris, quas Frobenius dedit; caveremuſque confuſioni diverſorum exemplorum Frobenii. J. Gronovius ſubinde editionem Frobenii laudat, ſed intelligit eam, quam nos Rhenani ſecundam vocamus: de qua mox dicendum.

Sed ante, quam ad ceteras Frobenianas editiones accedamus, interponamus aliquid de editione *Juntina*, *Florentiæ* a. 1527. 8. facta: cujus exemplum poſt editionem noſtram primam, e Bibliotheca Schwarziana in noſtram venit. Eſt autem textus Juntinus ſumtus e Beroaldina, cujus & præfatio repetita eſt cum notulis in libros quinque, primum a Beroaldo editos: ſed interdum correctus ab *Ant. Franc. Varchienſi.* Nam ſe dicit edere libros quinque nuper inventos cum reliquis ejus operibus, a Phil. Beroaldo juniore, viro ſui ſeculi eruditiſſimo ante caſtigatos, mox vero a ſe iterum cognitos. In quo, clarum eſt, nihil, præter correctiones vitiorum typographicorum, intelligi poſſe, aut quæ ingenio factæ eſſent conjecturiſque, ubi ipſe aliquid vitii eſſe putaret. Itaque editionis hujus criticus uſus nullus eſt. Nec forte plus eſt in editione Florentina altera, quæ anno 1552. adſignatur. Sed ejus nihil niſi indicium dedere, qui eam commemorarunt: nec ejus exemplum mihi unquam ſub oculos aut in manus venit. Redeamus ergo in Germaniam & ad Baſileenſes editiones.

Recognitionis igitur a Rhenano factæ exempla primum prodiere in eadem urbe a. 1533. ex eademque officina Frobeniana, hoc titulo: *P. Cornelii Taciti equitis Rom. Annalium ab exceſſu Auguſti, ſicut ipſe vocat, ſive Hiſtoriæ Auguſtæ, qui vulgo re-*

ceptus titulus eſt, libri ſedecim, qui ſuperſunt, partim haud oſcitanter perlecti, partim, nempe poſteriores, ad exemplar manuſcriptum recogniti magna fide, nec minore judicio, per Beatum Rhenanum. Nihil hic fingi, docebunt caſtigationes ſuis quæque libris additæ. Libellus de Germanorum populis, Dialogus de Oratoribus, denique de vita Julii Agricolæ non ſolum emaculatius prodeunt, ſed & explicatius, adjunctis in hanc rem ſcholiis. Hæc quoque editio pulcra eſt, nec multum cedit ſuperiori. Manu ſcriptum exemplar, quo ſe uſum dicit, intelligit Budenſe, de quo ante dictum. Editum nullum habuit, quod quidem fateatur, præter prius Baſileenſe: quod ſane mirandum in tempore eo, quo facile reperiri primæ editiones poterant. At Baſileenſis exempli textum ille *vulgatum* vocat, etiam ubi operarum vitio aberrat a Beroaldino, aut Beroaldini peccata & aberrationes ab ed. Puteolani ſervat: quod non uno loco factum animadvertimus atque notavimus. Sic v. c. ad A. XIII, 45. dicit: ſcripſimus *potentiam ei adjiceret.* Jam ſic plane ediderant Puteol. Beroaldus. Sed in Baſileenſi erat operarum vitio *potentium.* XV, 44. extr. dicit ſe caſtigare *abſumerentur:* quod tamen eſt in omnibus præter Baſil. ſuperioribus; in qua operæ dedere vitioſe *abſumeretur.* add. not. ad H. IV, 14. 73. extr. etc. Contra alia ejus peccata ne animadvertit quidem, velut ea, quæ ante notavimus, & plura alia. Illud

in primis nos advertit, quod permultis locis, ubi cum ſuperioribus, h. e. Veneto Puteolani & Beroaldino conſentit, corrigit textum, plane ut habet ed. princeps; cujus tamen nullam uſpiam mentionem facit: velut A. XII, 16, 19. bis; in quo loco nobis fides ejus prope ſuſpecta fuit: XII, 32. extr. ubi pro *Sylvarum* correxit *Silurum*, plane, ut eſt in editione principe. Sed facile eum abſolvit tum nota viri integritas, tum multitudo locorum, quæ pariter corrigendi ed. pr. facultatem dabat. Itaque iſta eum vel e libro Budenſi, vel ingenio petiiſſe putabimus. Omnino ille ſæpe ita corrigit, ut, unde correctio ſumta ſit, non dicat. Atque ex iis quaſdam a Victorio excogitatas reperi, ut A. III, 18. 58. IV, 73. etc. quas utrum ſumſerit a Victorio & ſub nomine ſuo ediderit, an cum Victorio, id quod potuit accidere, in eadem conjecturæ veſtigia incurrerit, non audeam dicere. In Germania uſus eſt editione alia Italica vetere, de qua infra † dicemus. In Agricola & Dialogo de Oratoribus ſolo ingenio uſus eſt. Ceterum addidit initio operis *Theſaurum conſtructionum & locutionum & vocum Tacito ſolennium*, citatis etiam ex Livio plerumque teſtimoniis: quem libellum rectius ſuis editionibus, exemplo Seb. Gryphii, addidiſſent Gronovii, quam Salinerii notas, quas ipſi plerumque nugatorias eſſe judicant. Denique Alciati & Beroaldi notæ & præfationes additæ ſunt ex edi-

tione ſuperiori. Hanc editionem vocavi *Rhenani primam*. Etenim ea repetita eſt in eadem urbe & officina a. 1544. ſed ita, ut priori illi multum pulcritudine concederet poſterior; quam *Rhenani ſecundam* dixi. Nonnulli viri docti, nominatim Gronovius uterque, primam illam ignoraverunt, eaque de cauſſa Aldinam editione Rhenani priorem putaverunt (v. J. Gronov. ad XI, 6.) & mutationes textus tribuerunt Aldo, quæ Rhenano debentur. v. J. Gronov. ad VI, 21. 23. 43. XIII, 10. etc. An hæc repetitio facta ſit ſciente Rhenano, nec ne, (nam tum adhuc erat in vivis) non audeo dicere. Novæ quidem præfationis additum nihil eſt. Nec novas notas reperi, niſi forte unam, ſi recte memini. Ceterum a primæ lectione differt in nonnullis; quæ ego vel operis vel correctoribus tribuerim. Sic A. II, 38. e *tranſmerei* factum *tranſumere:* quod correctori debetur: Hiſt. II, 81. in verbis *introrſus in Pontum* præpoſitio *in* omiſſa; quod eſt vitium operarum, ſervatum uſque ad Ryckium, ut alia, de quibus in notis monuimus.

Anno poſt editionem primam Rhenani, h. e. 1534. prodiit *Aldina* Venetiis, octonis: quæ eſt mera illius repetitio, ſine ullo auctario, aut mutatione, niſi quæ ab operis, ut fit, nata eſt; velut A. II, 38. III, 34. etc. Semel obſervavi conjecturam Rhenani in textum receptam A. IV, 47.

Interdum tamen ab ea diſcedit, ſed vitio operarum, ut XII, 12. XIII, 17. etc. quæ in notis indicavimus. Igitur facile Aldina careat, qui Rhenani editionem habet.

Eadem ratio eſt *Gryphianæ*, quæ Lugduni 1543. octonis prodiit, niſi quod plura operarum peccata admiſit. Additæ tamen ſunt notæ Ferreti, ſervatuſque Theſaurus Rhenani, quem dixi. Hujus editionis exemplum habeo, quod totum manu elegante ita correctum eſt, uti prelo paratum fuiſſe videatur. Cujus ea manus eſſet, exquirere non potui. Lipſiana quidem editione poſterior correctio eſt. Nam emendationes fere ſunt e notis Lipſii, Mureti, aliorumque. Inprimiſque id licet videre in Dialogo de Oratoribus, qui totus ad exemplum Lipſianum correctus eſt. Ante Pichenæ tamen recognitionem correctionem iſtam factam eſſe, patet ex eo, quod nihil emendationum Pichenæ reperitur. Novi, h. e. quod alibi non jam eſſet, perparum reperi, quod in notis meis prodere non neglexi. Ceteræ Gryphianæ, quæ commemorantur, quotquot ante Lipſium prodiere, haud dubie tantum priorem illam repetunt: unde eas non magnopere requiſivi: quæ poſt Lipſianam ἔκδοσιν vulgatæ ſunt, velut Antonii Gryphii a. 1584. duodenis, e Lipſiano exemplo ductæ ſunt. Ceterum quoties in notis noſtris ed.

Gryph. commemoratur, prima illa a. 1543. intelligi debet.

Fuit ergo illis temporibus, h. e. inde ab a. 1533. vulgata Taciti lectio exempli a Rhenano proditi, niſi forte *Florentina a.* 1552. *octonis*, quam commemorat Fabricius, prioris exempli, hoc eſt Beroaldini, aut Juntini prioris, h. e. a. 1527. retinens fuit; de quo nihil pronunciare in alterutram partem licet, cum mihi nunquam contigerit ejus editionis exemplum videre.

A medio autem XVIto ſeculo duo eruditiſſimi viri ad Tacitum corrigendum ingenium doctrinamque contulere, *M. Antonius Muretus*, & *Juſtus Lipſius.* Sed Muretum prævenit Lipſius, ut ipſe Muretus teſtatur Var. Lect. XI, 1. admodum favens ingenio & doctrinæ Lipſii. *Deprehendimus*, inquit, *ita ſæpe incurriſſe utrumque noſtrum in eadem veſtigia, ut, qui rem non noſſet, pleraque ſumſiſſe alterum ab altero ſuſpicaretur. Quam ſuſpicionem a me, ſi nihil aliud, temporum ratio facile amolitur, neque cadere in Lipſium ſinit fides ipſius & probitas, qua ille non minus, quam ingenio, excellit.* etc. Sequuntur deinde quatuor capitibus quædam Mureti conjecturæ, a Lipſianis diverſæ. Sed edidit etiam Romæ 1580. Librum primum Ann. cum notis ſuis, aliquoties in Germania recuſis.—

Erneſti pag. 29—35.

Vid. pag. 10. lin. 14. Codex Guelferbytanus etſi recens eſt, tamen & ad lectiones nonnullas confirmandas, & ad meliores indagandas ſubinde profuit. Complectitur ſolos libros Annalium inde ab undecimo, & Hiſtoriarum. Scriptus eſt in membrana, manu elegante, & paſſim correctus a manu ſecunda: ita tamen, ut plerumque priorem lectionem adſequi liceat. Correctiones ſæpiſſime cum lectionibus ed. pr. conſentiunt: ſive ex eodem Codice, ſive ex ipſa illa editione promtæ ſunt. In Germania recenſenda (vid. pag. 10. lin. 28.) uſus ſum etiam varietate Codicis chartacei Turicenſis, a Petro de Numagen, Trevirenſi, Capellano S. Leonhardi prope Thuregum, ita ſe vocat ipſe, ſub finem ſec. XV. ſcripti: quem mea cauſſa, pro ſingulari ſua in me benevolentia, excerpſit J. J. Breitingerus, V. C. Præterea mihi Kappius noſter, obtulerat editionem (vid. pag. 36. lin. 20.) libelli veterrimam, qua comparanda cum vulgatis cognovi, eſſe illum ipſum Codicem, quem ab Artolpho medico acceperat Rhenanus. Ejus ope mihi licuit reperire originem lectionum, a Rhenano (vid. pag. 33. lin. 10.) in illum libellum inductarum, & ipſum libellum non uno in loco correctiorem reddere. Ita autem in multis conſentit cum excerptis veteris editionis, ab Abr. Gronovio adjectis Var. Lect. Cod. Arund. ut ab initio eandem pu-

tarem. Sed deinde ita reperi differre, ut illum librum ab hoc diverſum judicarem.

Erneſti pag. 44.

De vulgata ſive recepta lectione.

Libet monere ſtudioſos, ut diſcant, quæ res ſit ea, quam *vulgatam ſive receptam lectionem* dicant, quam tam ſæpe in ore habeant imperiti rei Criticæ, cujus tantam reverentiam plerique ita profiteantur, ut reverentiam erga auctoris cujuſque libros nulla in re magis ponant, quam in conſervandis eorum vitiis omnibus. Vere dixit, qui homines plerumque neſcire dixit, quid ſibi velint, cum de recepta lectione vulgatoque textu loquantur. Plerumque vulgatam & receptam lectionem homines intelligunt, quam in ſuo libro habent, h. e. ſæpe conjecturam in textum illatam, quod ſexcenties in Tacito factum, vitium operarum, correctionem pravam male curioſi correctoris ſpeciminum typographicorum. Itaque, quod mirere, alius aliam vulgatam lectionem & receptam habet. Intelligitur res planiſſime Taciti exemplo. Rhenanus vulgatam lectionem, ut vidimus, intelligebat, quicquid eſſet in ed. Baſil. 1519. ſive recte, ſive prave expreſſum. Poſt eum intelligebant hoc nomine, quicquid in editione Baſil. Rhenani eſſet, aut in iis, quæ ex hac fluxiſſent; Lipſius lectio-

nem ignobilioris & obſcuræ editionis, quam prelis typographicis accommodabat, vel maxime ejus mendas: Pichena ſcripturam omnem qualemcunque Lipſianæ ed. 1585. Ryckius ed. Gronovianæ, ſive Bernecceriana. Quæ ergo eſt vere vulgata & recepta Taciti lectio? Profecto ſæpe animadverti vulgatæ lectionis nomen nihil eſſe, niſi, quod de Fortuna dixit vetus aliquis, ἀγνόιας εἴδωλον, perfugium certe inſcitiæ. Non videndum eſt in ſcriptoribus antiquis, quæ vulgata lectio ſit: ſunt enim ſæpe in uno loco plures vulgatæ; atque etiam mendæ vulgantur, ut centies in notis ad Tacitum docui: ſed quæ bona ſit, e bonis libris & correctis ducta, & linguæ legibus rebuſque conſentiens maxime.—

Erneſti pag. 42—43.

Pag. 31. lin. 7. *poſt verba* MS. Corbeienſi *pone*, (vid. pag. 1. lin. 20.)

Pag. 37. lin. 23. *ante verbum* Anno *pone*, Vid. pag. 20. lin. 16.

Monendus eſt Lector, quod Editio hæcce omnium Taciti operum ad minorem Broterii expreſſa ſit & recenſita ad ejus majorem, hoc nempe conſilio, quo errata typographica utriuſque promptius detegerentur (pluribus enim laborant quam Editor patefecerit) ubi vero inter ſe diſcrepant ad alteram Erneſti hanc noſtram cauta manu caſtigavimus.

Ordinem Chronologicum, quem ad ſingulos margines nonnullarum editionum apponere ſolitum eſt, maxime earum, quas nos ſecuti ſumus, in hac noſtra ſeorſum exprimi curavimus. Id vero haud perperam, ſed conſulto fecimus, quo nitor typographicus melius ſervaretur.

TABULA CHRONOL.
AD TOM. I.

	Pag.	Lin.
A. U. C. 767	6	7
J. C. 14	46	6.
A. U. C. 768	46	7
J. C. 15	67	20.
A. U. C. 769	73	1
J. C. 16	101	20.
A. U. C. 770	101	21
J. C. 17	111	2.
A. U. C. 771	111	3
J. C. 18	115	23.
A. U. C. 772	115	24
J. C. 19	140	21.
A. U. C. 773	140	21
J. C. 20	161	13.
A. U. C. 774	161	14
J. C. 21	175	22.
A. U. C. 775	175	23
J. C. 22	194	24.
A. U. C. 776	199	1
J. C. 23	212	18.
A. U. C. 777	212	19
J. C. 24	225	2.
A. U. C. 778	225	3
J. C. 25	235	28.
A. U. C. 779	236	1
J. C. 26	248	7.
A. U. C. 780	248	8
J. C. 27	252	14.
A. U. C. 781	252	15
J. C. 28	259	3.
A. U. C. 782	263	1
J. C. 29	266	13.
A. U. C. 784	266	14
J. C. 31	269	15.
A. U. C. 785	275	1
J. C. 32	286	10.
A. U. C. 786	286	11
J. C. 33	296	3.

	Pag.	Lin.
A. U. C. 787	296	4
J. C. 34	299	7.
A. U. C. 788	299	8
J. C. 35	306	20.
A. U. C. 789	306	21
J. C. 36	311	7.
A. U. C. 790	311	8
J. C. 37	316	23.

TABULA CHRONOL.

AD TOM. II.

	Pag.	Lin.
A. U. C. 800	1	1
J. C. 47	19	20.
A. U. C. 801	19	21
J. C. 48	39	19.
A. U. C. 802	39	20
J. C. 49	52	5.
A. U. C. 803	52	6
J. C. 50	62	21.
A. U. C. 804	62	22
J. C. 51	71	14.
A. U. C. 805	71	15
J. C. 52	75	14.
A. U. C. 806	75	15
J. C. 53	78	28.
A. U. C. 807	79	1
J. C. 54	94	20.
A. U. C. 808	94	21
J. C. 55	105	19.
A. U. C. 809	105	20
J. C. 56	110	2.
A. U. C. 810	110	3
J. C. 57	111	26.
A. U. C. 811	111	27
J. C. 58	133	14.
A. U. C. 812	137	1
J. C. 59	151	23.
A. U. C. 813	151	24
J. C. 60	158	23.
A. U. C. 814	158	24
J. C. 61	171	18.
A. U. C. 815	171	19
J. C. 62	205	13.
A. U. C. 816	205	14
J. C. 63	211	23.
A. U. C. 817	211	24
J. C. 64	222	22.
A. U. C. 818	222	23
J. C. 65	255	17.
A. U. C. 819	255	18
J. C. 66	270	16.

CHRONOL. AD GERM.

	Pag.	Lin.
A. U. C. 851	279	1
J. C. 98	311	5.

CHRONOL. AD AGR.

	Pag.	Lin.
A. U. C. 850	317	1
J. C. 97	356	5.

TABULA CHRONOL.

AD TOM. III.

	Pag.	Lin.
A. U. C. 822	5	1
J. C. 69	270	25.
A. U. C. 823	270	26
J. C. 70	339	19.

TABULA CHRONOL.

AD LIB. DE ORAT.

	Pag.	Lin.
A. U. C. 828	5	1
J. C. 75	55	7.

BREVIARIUM

LIBRI PRIMI.

I. *ROMANARUM rerum ſtatus ab Urbe conditâ ad Auguſti exceſſum.* V. *Tiberius imperium ſuſcipit, tardè, & cupidinem diſſimulans. Roma in ſervitium ruit.* XVI. *Pannonicas legiones tres ſeditio gravis inceſſit. Ea, miſſo Druſo, Tiberii filio, ægre componitur.* XXXI. *Idem in Germaniâ inferiore motus, qui conſedit, non ſine ſanguine & cæde.* L. *Germanicus Cæſar in hoſtem ducit: eâque expeditione Marſi, Tubantes, Bructeri, Uſipetes vaſtati, aut cæſi.* LIII. *Julia, Auguſti filia, Rhegii vitam finiit.* LIV. *Sodales in honorem Auguſti, & ludi Auguſtales inſtituti.* LV. *Germanicus iterum Rhenum tranſmittit, in Cattos ducit: agros, domos, homines, vaſtat, urit, cædit: Segeſtem obſidione Arminii liberat. Ob hæc imperator conſalutatus.* LIX. *Bellum deinde in Cheruſcos geſtum. Reliquiæ Vari & militum lectæ: ſupre-*

maque iis ſoluta. LXIII. *Romani in reditu, ſub Cæcinâ duce, periclitati. Hoſtes tamen proſperâ eruptione fuſi, fugati.* LXXII. *Majeſtatis lex reducta, & aſpere exercita.* LXXVI. *Tiberis inundat.* LXXVII. *Theatri licentia erumpit: & per eam cauſam decreta patrum expreſſa ad coërcendos hiſtriones.* LXXIX. *Poſtremò actum de ſubducendis Tiberi aquis. Eoque nomine querelæ civitatum Italiæ, & legationes.*

Hæc biennio fere geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXVII.	14	Coſſ.	Sexto Pompeio, Sexto Appuleio.
DCCLXVIII.	15	Coſſ.	Druſo Cæſare, C. Norbano Flacco.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER PRIMUS.

URBEM ROMAM a principio reges habuêre. Libertatem & conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur: neque decemviralis poteſtas ultra biennium, neque tribunorum militum conſulare jus diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio: & Pompeii Craſſique potentia, citò in Cæſarem; Lepidi, atque Antonii arma, in Auguſtum ceſſêre; qui cuncta diſcordiis civilibus feſſa, nomine *Principis* ſub imperium accepit. Sed veteris populi Romani proſpera, vel adverſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuêre decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur. Tiberii, Caiique, & Claudii, ac Neronis res, florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odiis compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox

Tiberii principatum, & cetera, ſine irâ & ſtudio, quorum cauſas procul habeo.

II. POSTQUAM, Bruto & Caſſio cæſis, nulla jam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppreſſus; exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus, niſi Cæſar, dux reliquus: poſito *triumviri* nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio jure contentum; ubi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii pellexit, inſurgere paullatim, munia ſenatûs, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo adverſante; cùm ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent; ceteri nobilium, quantò quis ſervitio promptior, opibus & honoribus extollerentur; ac novis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quàm vetera & periculoſa mallent. Neque provinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto ſenatûs populique imperio ob certamina potentium, & avaritiam magiſtratuum: invalido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremò pecuniâ turbabantur.

III. CETERUM Auguſtus ſubſidia dominationi Claudium Marcellum, ſororis filium, admodum adoleſcentem, pontificatu & curuli ædilitate; M. Agrippam, ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ ſocium, geminatis conſulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum ſumpſit: Tiberium Neronem, & Claudium Druſum, privignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiamdum do-

mo ſuâ. Nam genitos Agrippâ, Caium ac Lucium, in familiam Cæſarum induxerat; necdum poſitâ puerili prætextâ, *principes juventutis* appellari, deſtinari conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſſimè cupiverat. Ut Agrippa vitâ conceſſit, L. Cæſarem euntem ad Hiſpanienſes exercitus, Caium remeantem Armeniâ, & vulnere invalidum, mors fato propera, vel novercæ Liviæ dolus abſtulit; Druſoque pridem exſtincto, Nero ſolus e privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii, conſors tribuniciæ poteſtatis adſumitur, omneſque per exercitus oſtentatur: non obſcuris, ut antea, matris artibus, ſed palam hortatu. Nam ſenem Auguſtum devinxerat adeò, utì nepotem unicum, Agrippam Poſtumum, in inſulam Planaſiam projiceret: rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At herculè Germanicum Druſo ortum, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſcirique per adoptionem a Tiberio juſſit, quamquam eſſet in domo Tiberii filius juvenis, ſed quò pluribus munimentis inſiſteret. Bellum eâ tempeſtate nullum, niſi adversùs Germanos ſupererat: abolendæ magis infamiæ, ob amiſſum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperii, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ: eadem magiſtratuum vocabula. Juniores poſt Actiacam victoriam, etiam

ſenes plerique inter bella civium nati: quotuſquiſque reliquus, qui rempublicam vidiſſet?

IV. Igitur verſo civitatis ſtatu, nihil uſquam priſci & integri moris: omnes, exutâ æqualitate, juſſa principis aſpectare: nullâ in præſens formidine, dum Auguſtus ætate validus, ſeque & domum & pacem ſuſtentavit. Poſtquam provecta jam ſenectus, ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis, & ſpes novæ: pauci bona libertatis incaſſum diſſerere, plures bellum paveſcere, alii cupere; pars multò maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. "Trucem Agrippam, & "ignominiâ accenſum; non ætate, neque rerum "experientiâ tantæ moli parem. Tiberium Ne-"ronem maturum annis, ſpectatum bello: ſed "vetere atque inſitâ Claudiæ familiæ ſuperbiâ; "multaque indicia ſævitiæ, quamquam premantur, "erumpere. Hunc & primâ ab infantiâ eductum "in domo regnatrice: congeſtos juveni conſulatus, "triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi "ſpecie ſeceſsûs exſulem egerit, aliquid quàm "iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines me-"ditatum. Accedere matrem muliebri impoten-"tiâ: ſerviendum feminæ, duobuſque inſuper a-"doleſcentibus, qui rempublicam interim premant, "quandoque diſtrahant."

V. Hæc atque talia agitantibus, graveſcere valetudo Auguſti: & quidam ſcelus uxoris ſuſpecta-

bant. Quippe rumor inceſſerat, paucos ante menſes, Auguſtum, electis conſciis, & comite uno Fabio Maximo, Planaſiam vectum, ad viſendum Agrippam. Multas illic utrimque lacrimas, & ſigna caritatis, ſpemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum uxori Marciæ aperuiſſe: illam Liviæ: gnarum id Cæſari: neque multò pòſt, exſtincto Maximo (dubium an quæſitâ morte) auditos in funere ejus, Marciæ gemitus ſemet incuſantis, "quòd cauſa exitii "marito fuiſſet." Utcumque ſe ea res habuit, vixdum ingreſſus Illyricum Tiberius, properis matris literis accitur: neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. Acribus namque cuſtodiis domum, & vias ſepſerat Livia: lætique interdum nuntii vulgabantur, donec proviſis, quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.

VI. PRIMUM facinus novi principatûs fuit, Poſtumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo, centurio ægre confecit. Nihil de eâ re Tiberius apud ſenatum diſſeruit. Patris juſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet tribuno cuſtodiæ adpoſito, "ne cunctaretur Agrip-"pam morte adficere, quandoque ipſe ſupremum "diem expleviſſet." Multa ſine dubio ſævaque Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, ut ex-

ſilium ejus ſenatuſconſulto ſanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius umquam ſuorum necem duravit: neque mortem nepoti pro ſecuritate privigni inlatam, credibile erat. Propius vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, ſuſpecti & inviſi juvenis cædem feſtinaviſſe. Nuntianti centurioni, ut mos militiæ, "factum eſſe "quod imperaſſet": "neque imperaſſe ſeſe, & "rationem facti reddendam apud ſenatum," reſpondit. Quod poſtquam Salluſtius Criſpus, particeps ſecretorum (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit; metuens ne reus ſubderetur, juxtà periculoſo ficta ſeu vera promeret, monuit Liviam, "ne arcana domûs, ne conſilia amicorum, "miniſteria militum vulgarentur: neve Tiberius "vim principatûs reſolveret, cuncta ad ſenatum "vocando. Eam conditionem eſſe imperandi, ut "non aliter ratio conſtet, quàm ſi uni reddatur."

VII. At Romæ ruere in ſervitium conſules, patres, eques: quantò quis inluſtrior, tantò magis falſi ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne læti exceſſu Principis, neu triſtiores primordio, lacrimas, gaudium, queſtus, adulationes miſcebant. Sex. Pompeius & Sex. Appuleius, conſules, primi in verba Tiberii Cæſaris juravêre: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ: mox ſenatus, mileſque & populus. Nam Tiberius cuncta per

conſules incipiebat, tamquam vetere republicâ, & ambiguus imperandi: ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi tribuniciæ poteſtatis præſcriptione poſuit, ſub Auguſto acceptæ. Verba edicti fuêre pauca, & ſenſu permodeſto: "de honoribus parentis conſulturum: neque abſcedere a corpore: idque unum ex publicis muneribus uſurpare." Sed defuncto Auguſto, ſignum prætoriis cohortibus, ut imperator dederat: excubiæ, arma, cetera aulæ: miles in forum, miles in curiam comitabatur: literas ad exercitus, tamquam adepto principatu, miſit: nuſquam cunctabundus, niſi cùm in ſenatu loqueretur. Cauſa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm exſpectare mallet. Dabat & famæ, ut vocatus electuſque potiùs a republicâ videretur, quàm per uxorium ambitum, & ſenili adoptione inrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.

VIII. NIHIL primo ſenatûs die agi paſſus, niſi de ſupremis Auguſti, cujus teſtamentum inlatum per virgines Veſtæ, Tiberium & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam, nomenque Auguſtæ adſumebatur: in ſpem ſecundam nepotes pronepoteſque: tertio gradu primores civitatis ſcripſerat:

pleroſque inviſos ſibi, ſed jactantiâ gloriâque ad poſteros. Legata non ultra civilem modum, niſi quòd populo & plebi ccccxxxv, prætoriarum cohortium militibus ſingula nummûm millia, legionariis atque cohortibus civium Romanorum trecenos nummos viritim dedit. Tum conſultatum de honoribus, ex quîs maximè inſignes viſi: "ut "portâ triumphali duceretur funus," Gallus Aſinius; "ut legum latarum tituli, victarum ab eo "gentium vocabula anteferrentur," L. Arruntius cenſuêre. Addebat Meſſala Valerius "renovan-"dum per annos ſacramentum in nomen Tiberii:" interrogatuſque a Tiberio, "num, ſe mandante, "eam ſententiam prompſiſſet?" "ſponte dixiſſe," reſpondit; "neque in iis quæ ad rempublicam "pertinerent, conſilio niſi ſuo uſurum, vel cum "periculo offenſionis." Ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres, "corpus ad ro-"gum humeris ſenatorum ferendum." Remiſit Cæſar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, "ne, ut quondam nimiis ſtudiis funus "divi Julii turbaſſent, ita Auguſtum in foro po-"tiùs, quàm in campo Martis, ſede deſtinatâ, cre-"mari vellent." Die funeris, milites velut præſidio ſtetêre, multùm inridentibus, qui ipſi viderant, quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc ſervitii, & libertatis improſpere repetitæ, cùm occiſus dictator Cæſar, aliis peſſimum, aliis

pulcherrimum facinus videretur: "nunc ſenem "Principem, longâ potentiâ, proviſis etiam heredum in rempublicam opibus, auxilio ſcilicet "militari tuendum, ut ſepultura ejus quieta foret."

IX. Multus hinc ipſo de Auguſto ſermo, pleriſque vana mirantibus: "quòd idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitæ ſupremus; quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo "pater ejus Octavius, vitam finiviſſet. Numerus "etiam conſulatuum celebrabatur, quo Valerium "Corvum & C. Marium ſimul æquaverat; continuata per ſeptem & triginta annos tribunicia poteſtas; nomen imperatoris ſemel atque vicies "partum; aliaque honorum multiplicata, aut "nova." At apud prudentes vita ejus variè extollebatur, arguebaturve. Hi "pietate erga parentem, & neceſſitudine reipublicæ, in quâ nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, "quæ neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes: multa Antonio, dum interfectores "patris ulciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe; "poſtquam hic ſocordiâ ſenuerit, ille per libidines "peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ "remedium fuiſſe, quàm ut ab uno regeretur. "Non regno tamen, neque dictaturâ, ſed Principis nomine conſtitutam rempublicam: mari "Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: regiones, provincias, claſſes, cuncta in-

"ter ſe connexa: jus apud cives, modeſtiam apud "ſocios: Urbem ipſam magnifico ornatu: pauca "admodum vi tractata, quò ceteris quies eſſet."

X. DICEBATUR contrà, "pietatem erga parentem, & tempora reipublicæ, obtentui ſumpta: ceterùm cupidine dominandi concitos per "largitiones veteranos, paratum ab adoleſcente "privato exercitum, corruptas conſulis legiones, "ſimulatam Pompeianarum gratiam partium: "mox ubi decreto patrum, faſces & jus prætoris "invaſerit, cæſis Hirtio & Panſâ (ſive hoſtis illos, "ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, ſui milites Hirtium, & machinator doli Cæſar abſtulerant) utriuſque copias occupaviſſe: extortum "invito ſenatu conſulatum, armaque quæ in Antonium acceperit, contra rempublicam verſa: "proſcriptionem civium, diviſiones agrorum, ne "ipſis quidem qui fecere laudatas. Sanè Caſſii, "& Brutorum exitus paternis inimicitiis datos "(quamquam fas ſit privata odia publicis utilitatibus remittere) ſed Pompeium imagine pacis, "ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos: pòſt, "Antonium Tarentino Brundiſinoque fœdere, & "nuptiis ſororis inlectum, ſubdolæ adfinitatis "pœnas morte exſolviſſe. Pacem ſine dubio "poſthæc, verùm cruentam: Lollianas, Varianaſque clades: interfectos Romæ Varrones, "Egnatios, Julos." Nec domeſticis abſtineba-

tur. " Abducta Neroni uxor ; & conſulti per lu-
" dibrium pontifices, an concepto, necdum edito
" partu rite nuberet : Q. Tedii & Vedii Pollionis
" luxus : poſtremò Livia gravis in rempublicam
" mater, gravior domui Cæſarum noverca. Nihil
" deorum honoribus relictum, cùm ſe templis &
" effigie numinum, per flamines & ſacerdotes coli
" vellet. Ne Tiberium quidem caritate, aut rei-
" publicæ curâ ſucceſſorem adſcitum : ſed quoni-
" am adrogantiam ſævitiamque ejus introſpexerit,
" comparatione deterrimâ ſibi gloriam quæſiviſſe."
Etenim Auguſtus, paucis antè annis, cùm Tiberio
tribuniciam poteſtatem a patribus rurſum poſtularet,
quamquam honorâ oratione, quædam de habitu
vultuque & inſtitutis ejus jecerat, quæ velut excu-
ſando exprobraret.

XI. CETERUM ſepulturâ more perfectâ, tem-
plum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ
inde ad Tiberium preces. Et ille variè diſſerebat,
de magnitudine imperii, ſuâ modeſtiâ. " Solam
" divi Auguſti mentem tantæ molis capacem :
" ſe in partem curarum ab illo vocatum, experi-
" endo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubjectum
" fortunæ, regendi cuncta onus : proinde in ci-
" vitate tot inluſtribus viris ſubnixâ, non ad unum
" omnia deferrent ; plures faciliùs munia reipub-
" licæ ſociatis laboribus exſecuturos." Plus in
oratione tali dignitatis, quàm fidei erat : Tiberio-

que etiam in rebus, quas non occuleret, ſeu naturâ, ſive adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc verò, nitenti ut ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrimas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere; cùm proferri libellum recitarique juſſit. Opes publicæ continebantur: quantum civium, ſociorumque in armis; quot claſſes, regna, provinciæ, tributa, & vectigalia, & neceſſitates ac largitiones: quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat Auguſtus: addideratque conſilium, coërcendi intra terminos imperii; incertum metu, an per invidiam.

XII. INTER quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit fortè Tiberius, "ſe, ut non "toti reipublicæ parem, ita quæcumque pars "ſibi mandaretur, ejus tutelam ſuſcepturum." Tum Aſinius Gallus, "Interrogo," inquit, "Cæ-"ſar, quam partem reipublicae mandari tibi "velis?" Perculſus improviſâ interrogatione, paullum reticuit, dein collecto animo reſpondit: "Nequaquam decorum pudori ſuo, legere ali-"quid aut evitare ex eo, cui in univerſum ex-"cuſari mallet." Rurſum Gallus (etenim vultu offenſionem conjectaverat) "non idcirco interroga-"tum" ait, "ut divideret quæ ſeparari nequirent;

"ſed ut ſuâ confeſſione argueretur, unum eſſe "reipublicæ corpus, atque unius animo regen-"dum." Addidit laudem de Auguſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in togâ per tot annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem inviſus, tamquam ductâ in matrimonium Vipſaniâ, M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberii uxor fuerat, pluſquam civilia agitaret, Pollioniſque Aſinii, patris, ferociam retineret.

XIII. Post quæ L. Arruntius, haud multùm diſcrepans a Galli oratione, perinde offendit. Quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: ſed divitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque: "M. Le-"pidum" dixerat "capacem, ſed aſpernantem: "Gallum Aſinium, avidum, at minorem: L. "Arruntium, non indignum, &, ſi caſus daretur, "auſurum." De prioribus conſentitur. Pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidêre: omneſque præter Lepidum, variis mox criminibus, ſtruente Tiberio, circumventi ſunt. Etiam Q. Haterius, & Mamercus Scaurus, ſuſpicacem animum perſtrinxêre: Haterius cùm dixiſſet, "Quouſque pa-"tieris, Cæſar, non adeſſe caput reipublicæ?"

Scaurus quia dixerat, "ſpem eſſe ex eo non irri-
" tas fore ſenatûs preces, quòd relationi conſulum
" jure tribuniciæ poteſtatis non interceſſiſſet."
In Haterium ſtatim invectus eſt; Scaurum, cui implacabiliùs iraſcebatur, ſilentio tramiſit: feſſuſque clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paullatim, non ut fateretur ſuſcipi a ſe imperium, ſed ut negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium, cùm deprecandi cauſâ palatium introiſſet, ambulantiſque Tiberii genua advolveretur, propè a militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus ejus impeditus, prociderat: neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, ejuſque curatiſſimis precibus protegeretur.

XIV. MULTA patrum & in Auguſtam adulatio. Alii *parentem*, alii *matrem patriæ* adpellandam; plerique ut nomini Cæſaris adſcriberetur, *Juliæ filius*, cenſebant. Ille "moderandos feminarum
" honores," dictitans, "eâdemque ſe temperan-
" tiâ uſurum in his quæ ſibi tribuerentur;" ceterùm anxius invidiâ, & muliebre faſtigium in deminutionem ſuî accipiens, ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt: aramque adoptionis, & alia hujuſcemodi prohibuit. At Germanico Cæſari proconſulare imperium petivit, miſſique legati qui deferrent, ſimul mæſtitiam ejus ob exceſſum Auguſti ſolarentur. Quominus idem pro Druſo po-

ſtularetur, ea cauſa, quòd deſignatus conſul Druſus, præſenſque erat. Candidatos præturæ duodecim nominavit, numerum ab Auguſto traditum: & hortante ſenatu ut augeret, jurejurando obſtrinxit, ſe non exceſſurum.

XV. TUM PRIMUM e campo comitia ad patres tranſlata ſunt. Nam ad eam diem, etſi potiſſima arbitrio Principis, quædam tamen ſtudiis tribuum fiebant: neque populus ademptum jus queſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus ac precibus ſordidis exſolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, ſine repulsâ & ambitu deſignandos. Inter quæ tribuni plebeii petivêre, ut proprio ſumptu ederent ludos, qui de nomine Auguſti, faſtis additi, Auguſtales vocarentur: ſed decreta pecunia ex ærario, utque per Circum triumphali veſte uterentur: curru vehi haud permiſſum. Mox celebratio annua ad prætorem tranſlata, cui inter cives & peregrinos juriſdictio eveniſſet.

XVI. HIC RERUM urbanarum ſtatus erat, cùm Pannonicas legiones ſeditio inceſſit: nullis novis cauſis, niſi quòd mutatus Princeps licentiam turbarum, & ex civili bello ſpem præmiorum oſtendebat. Caſtris æſtivis tres ſimul legiones habebantur, præſidente Junio Blæſo: qui ſine Auguſti, & initiis Tiberii auditis, ob juſtitium aut gaudium, intermiſerat ſolita munia. Eo principio laſcivire miles,

diſcordare, peſſimi cujuſque ſermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Erat in caſtris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes, impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in veſperam die, & dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregare. Poſtremò, promptis jam & aliis ſeditionis miniſtris, velut concionabundus interrogabat:

XVII. "CUR PAUCIS centurionibus, paucioribus tribunis, in modum ſervorum obedirent? quando auſuros expoſcere remedia, niſi novum & nutantem adhuc Principem precibus, vel armis adirent? ſatis per tot annos ignaviâ peccatum, quòd tricena aut quadragena ſtipendia ſenes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent: ne dimiſſis quidem finem eſſe militiæ, ſed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eoſdem labores perferre. Ac ſi quis tot caſus vitâ ſuperaverit; trahi adhuc diverſas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimverò militiam ipſam gravem, infructuoſam: denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari: hinc veſtem, arma, tentoria; hinc ſævitiam centurionum, &

"vacationes munerum redimi. At herculè verbera, "& vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, "bellum atrox, aut ſterilem pacem, ſempiterna: "nec aliud levamentum, quàm ſi certis ſub legi-"bus militia iniretur; ut ſingulos denarios mere-"rent; ſextusdecimus ſtipendii annus finem adfer-"ret; ne ultrà ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem "in caſtris præmium pecuniâ ſolveretur. An "prætorias cohortes, quæ binos denarios accipe-"rent, quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis "reddantur, plus periculorum ſuſcipere? Non ob-"trectari a ſe Urbanas excubias, ſibi tamen apud "horridas gentes e contuberniis hoſtem aſpici."

XVIII. ADSTREPEBAT vulgus diverſis incitamentis: hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Poſtremò eò furoris venêre, ut tres legiones miſcere in unam agitaverint: depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque unà tres aquilas & ſigna cohortium locant: ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quò magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus advênit; increpabatque, ac retinebat ſingulos, clamitans: "Meâ potiùs cæde imbuite "manus: leviore flagitio legatum interficietis, "quàm ab imperatore deſciſcitis. Aut incolumis "fidem legionum retinebo, aut jugulatus pæni-"tentiam adcelerabo."

XIX. AGGEREBATUR nihilominus ceſpes, jamque pectori uſque adcreverat, cùm tandem pervicaciâ victi incœptum omisêre. Blæſus multâ dicendi arte, " Non per ſeditionem & turbas de-" ſideria militum ad Cæſarem ferenda," ait: " ne-" que veteres ab imperatoribus priſcis, neque ipſos " a divo Auguſto tam nova petiviſſe: & parum in " tempore incipientes Principis curas onerari. Si " tamen tenderent in pace tentare, quæ ne civilium " quidem bellorum victores expoſtulaverint; cur " contra morem obſequii, contra fas diſciplinæ, " vim meditentur? decernerent legatos, ſeque co-" ram mandata darent." Adclamavêre, " ut filius " Blæſi, tribunus, legatione eâ fungeretur, pete-" retque militibus miſſionem ab ſexdecim annis: " cetera mandaturos, ubi prima proveniſſent." Profecto juvene, modicum otium: ſed ſuperbire miles, quòd filius legati, orator publicæ cauſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa, quæ per modeſtiam non obtinuiſſent.

XX. INTEREA manipuli, ante cœptam ſeditionem Nauportum miſſi ob itinera, & pontes, & alios uſus, poſtquam turbatum in caſtris accepêre, vexilla convellunt: direptiſque proximis vicis, ipſoque Nauporto, quod municipii inſtar erat, retinentes centuriones inriſu & contumeliis, poſtremò verberibus inſectantur; præcipuâ in Aufidienum Rufum, præfectum caſtrorum, irâ, quem dereptum vehi-

culo, ſarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, " an tam immenſa onera, " tam longa itinera libenter ferret ? " Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, & eò immitior, quia toleraverat.

XXI. HORUM adventu redintegratur ſeditio, & vagi circumjecta populabantur. Blæſus paucos, maximè prædâ onuſtos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere jubet; nam etiam tum legato a centurionibus, & optimo quoque manipularium, parebatur. Illi obniti trahentibus, prenſare circumſtantium genua, ciere modò nomina ſingulorum, modò centuriam quiſque, cujus manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: ſimul probra in legatum cumulant; cælum ac deos obteſtantur: nihil reliqui faciunt, quominus invidiam, miſericordiam, metum, & iras permoverent. Adcurritur ab univerſis, & carcere effracto, ſolvunt vincula; deſertoreſque ac rerum capitalium damnatos, ſibi jam miſcent.

XXII. FLAGRANTIOR inde vis, plures ſeditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adlevatus circumſtantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos: " Vos quidem," inquit, " his innocentibus, &

“ miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis ; ſed quis “ fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit ? quem “ miſſum ad vos a Germanico exercitu de com- “ munibus commodis, noᶜte proximâ jugulavit “ per gladiatores ſuos, quos in exitium militum “ habet atque armat. Reſponde, Blæſe, ubi ca- “ daver abjeceris ? ne hoſtes quidem ſepulturæ “ invident : cùm oſculis, cùm lacrimis dolorem “ meum implevero, me quoque trucidari jube ; “ dum interfeᶜtos nullum ob ſcelus, ſed quia uti- “ litati legionum conſulebamus, hi ſepeliant.”

XXIII. INCENDEBAT hæc fletu, & peᶜtus atque os manibus verberans : mox disjeᶜtis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus advolutus, tantum conſternationis invidiæque concivit, ut pars militum, gladiatores qui e ſervitio Blæſi erant, pars ceteram ejuſdem familiam vincirent, alii ad quærendum corpus effunderentur. Ac ni properè, neque corpus ullum reperiri, & ſervos, adhibitis cruciatibus, abnuere cædem, neque illi fuiſſe umquam fratrem pernotuiſſet, haud multùm ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfeᶜtum caſtrorum extrusère. Sarcinæ fugientium direptæ ; & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedo alteram*, indiderant : quia fraᶜtâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rurſus aliam poſcebat. Ceteros latebræ texêre, uno retento Clemente Julio, qui

perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipſæ inter ſe legiones octava & quintadecuma ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, quintadecumani tuentur: ni miles nonanus preces, & adverſum aſpernantes, minas interjeciſſet.

XXIV. HÆC AUDITA, quamquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maximè occultantem Tiberium perpulêre, ut Druſum filium cum primoribus civitatis, duabuſque prætoriis cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis: ex re conſulturum. Et cohortes delecto milite ſupra ſolitum firmatæ. Additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant: ſimul prætorii præfectus Ælius Sejanus, collega Straboni patri ſuo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector juveni, & ceteris periculorum præmiorumque oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per officium obviæ fuêre legiones: non lætæ, ut adſolet, neque inſignibus fulgentes, ſed inluvie deformi, & vultu, quamquam mæſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

XXV. POSTQUAM vallum introiit; portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Druſus ſilentium manu poſcens. Illi quotiens oculos ad multitudi-

nem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum, viſo Cæſare, trepidare: murmur incertum, atrox clamor, & repentè quies: diverſis animorum motibus, pavebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu, literas patris recitat, in quîs perſcriptum erat, " præcipuam ipſi fortiſſimarum " legionum curam, quibuſcum plurima bella to- " leraviſſet: ubi primùm a luctu requieſſet animus, " acturum apud patres de poſtulatis eorum: mi- " ſiſſe interim filium, ut ſine cunctatione conce- " deret, quæ ſtatim tribui poſſent: cetera ſenatui " ſervanda, quem neque gratiæ, neque ſeveritatis " expertem haberi par eſſet."

XXVI. RESPONSUM eſt a concione, " mandata " Clementi centurioni, quæ proferret." Is orditur " de miſſione a ſexdecim annis: de præmiis finitæ " militiæ: ut denarius diurnum ſtipendium foret: " ne veterani ſub vexillo haberentur." Ad ea Druſus, cùm arbitrium ſenatûs & patris obtenderet, clamore turbatur. " Cur veniſſet, neque " augendis militum ſtipendiis, neque adlevandis " laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? " at herculè verbera, & necem cunctis permitti: " Tiberium olim nomine Auguſti deſideria legio- " num fruſtrari ſolitum: eaſdem artes Druſum re- " tuliſſe. Numquamne ad ſe niſi filios familiarum " venturos? novum id planè, quòd imperator ſola " militis commoda ad ſenatum rejiciat: eumdem

" ergo ſenatum conſulendum, quotiens ſupplicia " aut prœlia indicantur : an præmia ſub dominis, " pœnas ſine arbitro eſſe ?"

XXVII. POSTREMO deſerunt tribunal, ut quis prætorianorum militum, amicorumve Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſam diſcordiæ, & initium armorum : maximè infenſi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multò pòſt digredientem cum Cæſare, ac proviſu periculi hiberna caſtra repetentem, circumſiſtunt, rogitantes, " quò pergeret ? ad im- " peratorem, an ad patres ? ut illic quoque com- " modis legionum adverſaretur ?" ſimul ingruunt, ſaxa jaciunt : jamque lapidis ictu cruentus, & exitii certus, adcurſu multitudinis, quæ cum Druſo advenerat, protectus eſt.

XXVIII. NOCTEM minacem, & in ſcelus erupturam, fors lenivit : nam luna claro repentè cælo viſa langueſcere. Id miles, rationis ignarus, omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimulans, proſpereque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris ſono, tubarum cornuumque concentu ſtrepere : prout ſplendidior, obſcuriorve, lætari, aut mærere : & poſtquam ortæ nubes offecêre viſui, creditumque conditam tenebris ; ut ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes, " ſibi æter-

"num laborem portendi, ſua facinora averſari "deos" lamentantur. Utendum inclinatione eâ Cæſar, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accitur centurio Clemens, & ſi qui alii bonis artibus grati in vulgus: ii vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. "Quouſ"que filium imperatoris obſidebimus? quis certa"minum finis? Percennione, & Vibuleno ſacra"mentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus "ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? "Denique pro Neronibus & Druſis, imperium "populi Romani capeſſent? quin potiùs, ut no"viſſimi in culpam, ita primi ad pænitentiam ſu"mus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulan"tur: privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim "recipias." Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis, tironem a veterano, legionem a legione diſſociant. Tum redire paullatim amor obſequii: omittunt portas, ſigna unum in locum principio ſeditionis congregata, ſuas in ſedes referunt.

XXIX. Drusus, orto die, & vocatâ concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenitâ, incuſat priora, probat præſentia. Negat "ſe terrore "& minis vinci: flexos ad modeſtiam ſi videat, "ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, ut placatus "legionum preces exciperet." Orantibus, rurſum

idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus e cohorte Druſi, Juſtuſque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententiis, cùm alii " opperiendos legatos, atque " interim comitate permulcendum militem " cenſerent; alii " fortioribus remediis agendum: nihil " in vulgo modicum: terrere, ni paveant: ubi " pertimuerint, impune contemni: dum ſuperſtitio " urgeat, adjiciendos ex duce metus, ſublatis ſe- " ditionis auctoribus. " Promptum ad aſperiora ingenium Druſo erat: vocatos Vibulenum & Percennium interfici jubet. Tradunt plerique, intra tabernaculum ducis obrutos: alii, corpora extra vallum abjecta oſtentui.

XXX. Tum, ut quiſque præcipuus turbator, conquiſiti: & pars extra caſtra palantes, a centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli, documentum fidei, tradidêre. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis, adeoque ſævis, ut non egredi tentoria, congregari inter ſe, vix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atque undâ raptabantur: durabat & formido cæleſtis iræ, " nec fruſtra " adversùs impios hebeſcere ſidera, ruere tempeſ- " tates: non aliud malorum levamentum, quàm " ſi linquerent caſtra infauſta temerataque, & ſo- " luti piaculo, ſuis quiſque hibernis redderentur." Primùm octava, dein quintadecuma legio, rediêre.

Nonanus opperiendas Tiberii epiſtolas clamitaverat: mox deſolatus aliorum diſceſſione, imminentem neceſſitatem ſponte prævenit: & Druſus, non exſpectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis conſederant, in Urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iiſdem cauſis Germanicæ legiones turbatæ, quantò plures, tantò violentiùs: & magnâ ſpe fore ut Germanicus Cæſar imperium alterius pati nequiret, daretque ſe legionibus, vi ſuâ cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen ſuperiori, ſub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen ſummæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum cenſui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur: inferioris exercitûs miles in rabiem prolapſus eſt, orto ab unetviceſimanis quintaniſque initio, & tractis primâ quoque ac viceſimâ legionibus: nam iiſdem æſtivis, in finibus Ubiorum habebantur, per otium, aut levia munia. Igitur audito fine Auguſti, vernacula multitudo, nuper acto in Urbe delectu, laſciviæ ſueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos: "Veniſſe tempus "quo veterani maturam miſſionem, juvenes lar"giora ſtipendia, cuncti modum miſeriarum ex"poſcerent, ſævitiamque centurionum ulciſceren"tur." Non unus hæc, ut Pannonicas inter le-

giones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora voceſque: "ſuâ in manu ſitam "rem Romanam, ſuis victoriis augeri rempubli- "cam, in ſuum cognomentum adſciſci impera- "tores."

XXXII. NEC LEGATUS obviam ibat: quippe plurium vecordia conſtantiam exemerat. Repentè lymphati, deſtrictis gladiis, in centuriones invadunt: ea vetuſtiſſima militaribus odiis materies, & ſæviendi principium: proſtratos verberibus mulcant, ſexageni ſingulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum convulſos laniatoſque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius cùm perfugiſſet ad tribunal, pedibuſque Cæcinæ advolveretur, eò uſque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſſius Chærea, mox cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros adeptus, tum adoleſcens, & animi ferox, inter obſtantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultrà, non caſtrorum præfectus jus obtinuit: vigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens uſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altiùs conjectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motûs, quòd neque disjecti, vel paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent: tantâ æqualitate & conſtantiâ, ut regi crederes.

XXXIII. INTEREA Germanico per Gallias, ut diximus, cenſus accipienti, "exceſſiſſe Auguſtum" adfertur. Neptem ejus Agrippinam in matrimonio, pluresque ex eâ liberos habebat. Ipſe Druſo, fratre Tiberii, genitus, Auguſtæ nepos: ſed anxius occultis in ſe patrui aviæque odiis, quorum cauſæ acriores, quia iniquæ: quippe Druſi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus: unde in Germanicum favor, & ſpes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, & diverſa a Tiberii ſermone, vultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, novercalibus Liviæ in Agrippinam ſtimulis: atque ipſa Agrippina paullo commotior, niſi quòd caſtitate, & mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. SED GERMANICUS quantò ſummæ ſpei propior, tantò impenſiùs pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obvias extra caſtra habuit, dejectis in terram oculis, velut pænitentiâ. Poſtquam vallum iniit, diſſoni queſtus audiri cœpêre: & quidam prensâ manu ejus, per ſpeciem exoſculandi, inſeruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata ſenio membra oſtendebant. Adſiſtentem concionem, quia permixta

videbatur, "diſcedere in manipulos" jubet: "ſic meliùs audituros reſponſum: vexilla præ-"ferri, ut id ſaltem diſcerneret cohortes:" tardè obtemperavêre. Tunc "a veneratione Auguſti" orſus, flexit "ad victorias triumphoſque Tiberii," præcipuis laudibus celebrans, "quæ apud Ger-"manias illis cum legionibus pulcherrima feciſ-"ſet." "Italiæ" inde "conſenſum, Galliarum fi-"dem" extollit; "nil uſquam turbidum aut diſcors."

XXXV. SILENTIO hæc, vel murmure modico audita ſunt. Ut ſeditionem attigit, "ubi mo-"deſtia militaris? ubi veteris diſciplinæ decus? "quónam tribunos? quò centuriones exegiſſent?" rogitans: nudant univerſi corpora, "cicatrices "ex vulneribus, verberum notas" exprobrant; mox indiſcretis vocibus, "pretia vacationum, an-"guſtias ſtipendii, duritiam operum," ac propriis nominibus incuſant, "vallum, foſſas, pabuli, "materiæ, lignorum adgeſtus," & ſi qua alia ex neceſſitate, aut adversùs otium caſtrorum quæruntur. Atrociſſimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena, aut ſuprà, ſtipendia numerantes, "mederetur feſſis, neu mortem in iiſdem labori-"bus, ſed finem tam exercitæ militiæ, neque "inopem requiem," orabant. Fuêre etiam qui legatam a divo Auguſto pecuniam repoſcerent, fauſtis in Germanicum ominibus: &, ſi vellet imperium, promptos oſtentavêre. Tum verò quaſi

ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit: oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille "moriturum potiùs quàm fidem "exueret" clamitans, ferrum a latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prenſam dextram vi attinuiſſent. Extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam ſinguli propiùs incedentes, "feriret," hortabantur: & miles, nomine Caluſidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, "acutiorem eſſe." Sævum id, malique moris, etiam furentibus viſum; ac ſpatium fuit, quo Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. CONSULTATUM ibi de remedio: etenim nuntiabatur "parari legatos, qui ſuperiorem "exercitum ad cauſam eamdem traherent: deſti- "natum excidio Ubiorum oppidum: imbutaſque "prædâ manus, in direptionem Galliarum erup- "turas." Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, &, ſi omitteretur ripa, invaſurus hoſtis. At ſi auxilia & ſocii adversùm abſcedentes legiones armarentur, civile bellum ſuſcipi. Periculoſa ſeveritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti reſpublica. Igitur, volutatis inter ſe rationibus, placitum, ut epiſtolæ nomine Principis ſcriberentur: "miſſionem dari "vicena ſtipendia meritis, exauctorari qui ſenade- "na feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum

"immunes, niſi propulſandi hoſtis: legata quæ "petiverant, exſolvi duplicarique."

XXXVII. SENSIT miles in tempus conficta, ſtatimque flagitavit: miſſio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cujuſque. Non abſceſſere quintani unetviceſimanique, donec iiſdem in æſtivis, contractâ ex viatico amicorum ipſiuſque Cæſaris pecuniâ, perſolveretur. Primam ac viceſimam legiones Cæcina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cùm fiſci de imperatore rapti, inter ſigna, interque aquilas, veherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus, ſecundam & tertiamdecumam & ſextamdecumam legiones, nihil cunctatas, ſacramento adigit. Quartadecumani paullum dubitaverant: pecunia & miſſio, quamvis non flagitantibus, oblata eſt.

XXXVIII. AT IN CHAUCIS cœptavêre ſeditionem, præſidium agitantes vexillarii diſcordium legionum, & præſenti duorum militum ſupplicio paullum repreſſi ſunt. Juſſerat id Mennius caſtrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm conceſſo jure. Deinde intumeſcente motu, profugus repertuſque, poſtquam intutæ latebræ, præſidium ab audaciâ mutuatur: "Non præ"fectum ab iis, ſed Germanicum ducem, ſed "Tiberium imperatorem violari." Simul exterritis qui obſtiterant, raptum vexillum ad ri-

pam vertit, & "ſi quis agmine deceſſiſſet, pro "deſertore fore" clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil auſos.

XXXIX. INTEREA legati ab ſenatu, regreſſum jam apud Aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque viceſima, veteranique nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pavidos & conſcientiâ vecordes intrat metus, veniſſe patrum juſſu, qui irrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant: utque mos vulgo, quamvis falſis reum ſubdere, Munatium Plancum conſulatu functum, principem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubiâ vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt: concurſuque ad januam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarem, tradere vexillum, intento mortis metu, ſubigunt: mox vagi per vias, obvios habuêre legatos, auditâ conſternatione, ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias; cædem parant, Planco maximè, quem dignitas fugâ impediverat: neque aliud periclitanti ſubſidium, quàm caſtra primæ legionis: illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deûm commaculaviſſet. Luce demum, poſtquam dux, & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus,

perduci ad ſe Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum "fatalem" increpans "rabiem, "neque militum, ſed deûm irâ reſurgere", cur venerint legati aperit: "jus legationis, atque ipſius Planci gravem & immeritum caſum, ſimul "quantum dedecoris adierit legio," facundè miſeratur: attonitâque magis, quàm quietâ concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit.

XL. Eo IN METU arguêre Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, ubi obſequia, & contra rebelles auxilium. "Satis ſuperque miſſione & pecuniâ, & mollibus conſultis peccatum: vel ſi vilis ipſi ſalus, cur filium "parvulum, cur gravidam conjugem inter furentes, & omnis humani juris violatores haberet? "illos ſaltem avo, & reipublicæ redderet." Diu cunctatus, aſpernantem uxorem, cùm "ſe divo "Auguſto ortam, neque degenerem ad pericula" teſtaretur, poſtremò uterum ejus, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis uxor parvulum ſinu filium gerens; lamentantes circùm amicorum conjuges, quæ ſimul trahebantur: nec minùs triſtes qui manebant.

XLI. NON FLORENTIS Cæſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in urbe victâ, facies, gemituſque ac planctus, etiam militum aures oraque advertêre. Progrediuntur contuberniis: "quis ille flebilis

"ſonus? quod tam triſte? feminas inluſtres, non "centurionem ad tutelam, non militem, nihil "imperatoriæ uxoris, aut comitatûs ſoliti, per"gere ad Treveros, & externæ fidei." Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti avi memoria, ſocer Druſus; ipſa inſigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ: jam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm invidia in Treveros: orant, obſiſtunt, "rediret, mane"ret": pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi: iſque ut erat recens dolore & irâ, apud circumfuſos ita cœpit.

XLII. "NON MIHI uxor, aut filius, patre & "republicâ cariores ſunt: ſed illum quidem ſua "majeſtas, imperium Romanum ceteri exercitus "defendent: conjugem, & liberos meos, quos "pro gloriâ veſtrâ libens ad exitium offerrem, "nunc procul a furentibus ſubmoveo: ut, quid"quid iſtuc ſceleris imminet, meo tantùm ſan"guine pietur; neve occiſus Auguſti pronepos, "interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. "Quid enim per hos dies inauſum, intemeratum"ve vobis? quod nomen huic cœtui dabo? "*militeſ*ne appellem? qui filium imperatoris veſ"tri, vallo & armis circumſediſtis. An *cives?*

"quibus tam projecta ſenatûs auctoritas: hoſti-
"um quoque jus, & ſacra legationis, & fas gen-
"tium rupiſtis. Divus Julius ſeditionem exerci-
"tûs verbo uno compeſcuit, *Quirites* vocando,
"qui ſacramentum ejus detrectabant. Divus Au-
"guſtus, vultu & aſpectu Actiacas legiones ex-
"terruit: nos, ut nondum eoſdem, ita ex illis
"ortos, ſi Hiſpaniæ Syriæve miles aſpernaretur,
"tamen mirum & indignum erat: primane, &
"viceſima legiones, illa ſignis a Tiberio acceptis,
"tu tot prœliorum ſocia, tot præmiis aucta, egre-
"giam duci veſtro gratiam refertis? hunc ego
"nuntium patri, læta omnia aliis e provinciis
"audienti, feram? ipſius tirones, ipſius vetera-
"nos, non miſſione, non pecuniâ ſatiatos: hîc
"tantùm interfici centuriones, ejici tribunos, in-
"cludi legatos: infecta ſanguine caſtra, flumina:
"meque precariam animam inter infenſos tra-
"here?"

XLIII. "CUR ENIM primo concionis die, fer-
"rum illud quod pectori meo infigere parabam,
"detraxiſtis? O improvidi amici! meliùs & aman-
"tiùs ille, qui gladium offerebat: cecidiſſem certè,
"nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius:
"legiſſetis ducem, qui meam quidem mortem
"impunitam ſineret, Vari tamen & trium legio-
"num ulciſceretur. Neque enim dii ſinant, ut
"Belgarum, quamquam offerentium, decus iſtud

"& claritudo ſit, ſubveniſſe Romano nomini, "compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua, dive "Auguſte, cælo recepta mens; tua, pater Druſe, "imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum militi-"bus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc "maculam, iraſque civiles in exitium hoſtibus ver-"tant. Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia "pectora contueor, ſi legatos ſenatui, obſequium "imperatori, ſi mihi conjugem ac filium redditis, "diſcedite a contactu, ac dividite turbidos: id "ſtabile ad pænitentiam, id fidei vinculum erit."

XLIV. SUPPLICES ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, "puniret noxios, ignoſceret "lapſis, & duceret in hoſtem; revocaretur con-"junx, rediret legionum alumnus, neve obſes "Gallis traderetur." Reditum Agrippinæ excuſavit ob imminentem partum, & hiemem: "ven-"turum filium: cetera ipſi exſequerentur". Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium, qui judicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, deſtrictis gladiis: reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur: ſi "nocentem" adclamaverant, præceps datus trucidabatur. Et gaudebat cædibus miles, tamquam ſemet abſolveret: nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius juſſu, penes eoſdem ſævitia facti & invidia erat. Secuti exemplum

veterani, haud multò pòſt in Rætiam mittuntur, ſpecie defendendæ provinciæ, ob imminentes Suevos: ceterùm ut avellerentur caſtris, trucibus adhuc non minùs aſperitate remedii, quàm ſceleris memoriâ. Centurionatum inde egit: citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prœliis feciſſet, & cui erant dona militaria, edebat: ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordinem: ubi avaritiam, aut crudelitatem conſenſu objectaviſſent, ſolvebatur militiâ.

XLV. SIC COMPOSITIS præſentibus, haud minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ & unetviceſimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem, (loco *Vetera* nomen eſt) hibernantium: nam primi ſeditionem cœptaverant; atrociſſimum quodque facinus horum manibus patratum: nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pænitentiâ converſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno parat: ſi imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. AT ROMÆ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incuſare Tiberium, "quòd, dum patres, & plebem, invalida & iner-"mia, cunctatione fictâ ludificetur, diſſideat in-"terim miles, neque duorum adoleſcentium non-

"dum adultâ auctoritate comprimi queat: ire "ipſum, & opponere majeſtatem imperatoriam "debuiſſe ceſſuris, ubi Principem longâ experi-"entiâ, eumdemque ſeveritatis & munificentiæ "ſummum vidiſſent. An Auguſtum feſsâ ætate, "totiens in Germanias commeare potuiſſe; Ti-"berium vigentem annis, ſedere in ſenatu verba "patrum cavillantem? ſatis proſpectum Urbanæ "ſervituti: militaribus animis adhibenda fomen-"ta, ut ferre pacem velint."

XLVII. IMMOTUM adverſùs eos ſermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare. Multa quippe & diverſa angebant: "validior per "Germaniam exercitus; propior apud Panno-"niam: ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Ita-"liæ imminens: quos igitur anteferret? ac, ne "poſtpoſiti contumeliâ incenderentur. At per "filios pariter adiri, majeſtate ſalvâ, cui major e "longinquo reverentia: ſimul adoleſcentibus ex-"cuſatum, quædam ad patrem rejicere: reſiſten-"teſque Germanico, aut Druſo, poſſe a ſe miti-"gari vel infringi: quod aliud ſubſidium, ſi im-"peratorem ſpreviſſent?" Ceterùm, ut jam jamque iturus, lêgit comites, conquiſivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem, aut negotia variè cauſatus, primò prudentes, dein vulgum, diutiſſimè provincias fefellit.

XLVIII. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, & paratâ in defectores ultione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit literas ad Cæcinam, "venire ſe validâ manu, ac ni ſupplicium "in malos præſumant, uſurum promiſcuâ cæde". Eas Cæcina aquiliferis ſigniferiſque, &, quod maximè caſtrorum ſincerum erat, occultè recitat; "utque cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant" hortatur: "nam in pace cauſas & merita ſpectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios "juxtà cadere". Illi, tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam majorem legionum partem in officio vident; de ſententiâ legati, ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quemque & ſeditioni promptum ferro invadant. Tunc, ſigno inter ſe dato, inrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, niſi conſciis, noſcente quod cædis initium, quis finis.

XLIX. Diversa omnium, quæ umquam accidêre, civilium armorum facies: non prœlio, non adverſis e caſtris, ſed iiſdem e cubilibus, quos ſimul veſcentes dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela: clamor, vulnera, ſanguis palam; cauſa in occulto: cetera fors regit: & quidam bonorum cæſi, poſtquam, intellecto in quos ſæviretur, peſſimi quoque arma rapuerant. Neque legatus, aut tribunus modera-

tor adfuit: permiſſa vulgo licentia atque ultio & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, "non "medicinam illud" plurimis cum lacrimis, "ſed "cladem" appellans, "cremari corpora" jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hoſtem, piaculum furoris: nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar, junctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, ſex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ ſeditione intemerata modeſtia fuit.

L. LÆTI, neque procul, Germani agitabant, dum juſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſilvam Cæſiam limitemque a Tiberio cœptum ſcindit: caſtra in limite locat: frontem ac tergum vallo, latera concædibus munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatque "ex duobus iti"neribus, breve & ſolitum ſequatur: an impedi"tius & intentatum, eóque hoſtibus incautum." Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur: etenim attulerant exploratores "feſtam eam Germanis "noctem, ac ſollemnibus epulis ludicram". Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſilvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo ſequuntur. Juvit nox ſideribus inluſtris: ventumque ad vicos Marſorum, & circumdatæ

ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigiliis; adeò cuncta incuriâ disjecta erant: neque belli timor; ac ne pax quidem, niſi languida & ſoluta inter temulentos.

LI. CÆSAR avidas legiones, quò latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit: quinquaginta millium ſpatium ferro flammiſque pervaſtat: non ſexus, non ætas miſerationem attulit; profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanæ* vocabant, ſolo æquantur. Sine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palantes ceciderant. Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Uſipetes; ſaltuſque, per quos exercitui regreſſus, inſedêre: quod gnarum duci: inceſſitque itineri & prœlio: pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant; mox prima legio, & mediis impedimentis, ſiniſtrum latus unetviceſimani, dextrum quintani clauſêre: viceſima legio terga firmavit, pòſt ceteri ſociorum. Sed hoſtes, donec agmen per ſaltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adſultantes, totâ vi noviſſimos incurrêre: turbabanturque denſis Germanorum catervis leves cohortes, cùm Cæſar, advectus ad viceſimanos, voce magnâ, "hoc illud tempus obliterandæ ſeditionis" clamitabat: "pergerent, properarent culpam in decus "vertere." Exarſêre animis, unoque impetu

perruptum hoſtem redigunt in aperta, cæduntque: ſimul primi agminis copiæ evaſêre ſilvas, caſtraque communivêre. Quietum inde iter: fidenſque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur.

LII. Nuntiata ea Tiberium lætitiâ curâque adfecêre: gaudebat oppreſſam ſeditionem; ſed, quòd largiendis pecuniis, & miſſione feſtinatâ favorem militum quæſiviſſet, bellicâ quoque Germanici gloriâ, angebatur. Retulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in ſpeciem verbis adornata, quàm ut penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motûs laudavit; ſed intentior, & fidâ oratione: cunctaque quæ Germanicus indulſerat, ſervavit, etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno, Julia ſupremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Auguſto Pandatariâ inſulâ, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus, ſpreveratque ut imparem: nec alia tam intima Tiberio cauſa, cur Rhodum abſcederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, obſcuram fore necem longinquitate exſilii ratus. Par cauſa

ſævitiæ in Sempronium Graccum, qui familiâ nobili, ſolers ingenio, & pravè facundus, eamdem Juliam in matrimonio M. Agrippæ temeraverat: nec is libidini finis; traditam Tiberio, pervicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat; literæque, quas Julia patri Auguſto cum inſectatione Tiberii ſcripſit, a Gracco compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris inſulam, quatuordecim annis exſilium toleravit. Tunc milites ad cædem miſſi, invenêre in prominenti litoris nihil lætum opperientem: quorum adventu "breve tempus" petivit, "ut "ſuprema mandata uxori Alliariæ per literas "daret:" cervicemque percuſſoribus obtulit, conſtantiâ mortis haud indignus Sempronio nomine; vitâ degeneraverat. Quidam non Româ eos milites, ſed ab L. Aſprenate, proconſule Africæ, miſſos tradidêre, auctore Tiberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtra ſperaverat.

LIV. IDEM annus novas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio; ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Tatios inſtituerat: ſorte ducti e primoribus civitatis unus & viginti. Tiberius, Druſuſque, & Claudius, & Germanicus adjiciuntur. Ludos Auguſtales, tunc primùm cœpta turbavit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. Indulſerat ei

ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli: neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & civile rebatur miſceri voluptatibus vulgi: alia Tiberio morum via: ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

LV. DRUSO Cæſare, C. Norbano Conſulibus, decernitur Germanico triumphus, manente bello; quod quamquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris, & repentino in Cattos excurſu, præcepit: nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem utrumque perfidiâ in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ: Segeſtes, "parari rebellionem" ſæpe aliàs, & ſupremo convivio, poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitque Varo, "ut ſe, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil auſuram plebem, principibus amotis; atque ipſi tempus fore, quo crimina, & innoxios diſcerneret:" ſed Varus fato, & vi Arminii cecidit. Segeſtes, quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis privatim odiis, quòd Arminius filiam ejus, alii pactam, rapuerat; gener inviſus, inimici ſoceri; quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant.

LVI. IGITUR Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias ca-

tervas Germanorum cis Rhenum colentium, Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitoque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum & fluminum relicto. Nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properaverat; imbreſque, & fluminum auctus regredienti metuebatur. Sed Cattis adeò improviſus advênit, ut quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit. Juventus flumen Adranam nando tramiſerat, Romanoſque pontem cœptantes arcebant: dein tormentis ſagittiſque pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui, omiſſis pagis viciſque, in ſilvas diſperguntur. Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quotiens aſtu magis, quàm per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis juvare Cattos, ſed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma: & Marſos congredi auſos, proſpero prœlio cohibuit.

LVII. NEQUE multò pòſt legati a Segeſte venerunt, auxilium orantes adversùs vim popularium, a quîs circumſidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam bar-

baris, quantò quis audaciâ promptus, tantò magis fidus, rebuſque motis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum: ſed juvenis conſcientiâ cunctabatur: quippe anno, quo Germaniæ deſcivêre, ſacerdos apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benignéque exceptus cum præſidio Gallicam in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit, convertere agmen: pugnatumque in obſidentes, & ereptus Segeſtes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas uxor Arminii, eademque filia Segeſtis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrimas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum, qui tum in deditionem veniebant, prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoriâ bonæ ſocietatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuêre.

LVIII. "NON HIC mihi primus erga populum "Romanum fidei & conſtantiæ dies: ex quo a "divo Auguſto civitate donatus ſum, amicos "inimicoſque ex veſtris utilitatibus delegi: neque "odio patriæ, (quippe proditores, etiam iis quos "anteponunt, inviſi ſunt) verùm quia Romanis

" Germaniſque idem conducere; & pacem, quàm
" bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ,
" violatorem fœderis veſtri Arminium, apud
" Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum
" feci: dilatus ſegnitiâ ducis, quia parum præ-
" ſidii in legibus erat, ut me, & Arminium, &
" conſcios vinciret, flagitavi. Teſtis illa nox,
" mihi utinam potiùs noviſſima! Quæ ſecuta
" ſunt, defleri magis, quàm defendi poſſunt: ce-
" terùm & injeci catenas Arminio, & a factione
" ejus injectas perpeſſus ſum. Atque ubi pri-
" mùm tui copia, vetera novis, & quieta turbi-
" dis antehabeo: neque ob præmium, ſed ut
" me perfidiâ exſolvam; ſimul genti Germano-
" rum idoneus conciliator, ſi pænitentiam quàm
" perniciem maluerit. Pro juventâ & errore filii
" veniam precor: filiam neceſſitate huc adduc-
" tam fateor: tuum erit conſultare, utrum præ-
" valeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd
" ex me genita eſt." Cæſar, clementi reſponſo, liberis propinquiſque ejus incolumitatem, ipſi ſedem Vetera, in provinciâ, pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque *imperatoris* auctore Tiberio accepit. Arminii uxor, virilis ſexûs ſtirpem edidit: educatus Ravennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo.

LIX. FAMA dediti benignéque excepti Segeſtis vulgata, ut quibuſque bellum invitis aut cu-

pientibus erat, ſpe vel dolore accipitur. Arminium, ſuper inſitam violentiam, rapta uxor, ſubjectus ſervitio uxoris uterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens: neque probris temperabat. "Egregium patrem! magnum imperato-" rem! fortem exercitum! quorum tot manus" unam mulierculam avexerint. Sibi tres le-" giones, totidem legatos procubuiſſe. Non" enim ſe proditione, neque adversùs feminas" gravidas, ſed palam adversùs armatos bellum" tractare: cerni adhuc Germanorum in lucis" ſigna Romana, quæ diis patriis ſuſpenderit:" coleret Segeſtes victam ripam; redderet filio" ſacerdotium: hominem Germanos numquam" ſatis excuſaturos, quòd inter Albim & Rhenum" virgas, & ſecures, & togam viderint. Aliis" gentibus, ignorantiâ imperii Romani, inex-" perta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quan-" do exuerint, inrituſque diſceſſerit ille inter nu-" mina dicatus Auguſtus, ille delectus Tiberius," ne imperitum adoleſcentulum, ne ſeditioſum" exercitum paveſcerent. Si patriam, parentes," antiqua mallent, quàm dominos, & colonias" novas; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis," quàm Segeſtem flagitioſæ ſervitutis ducem ſe-" querentur."

LX. CONCITI per hæc non modò Cheruſci, ſed conterminæ gentes: tractuſque in partes Inguiomerus Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate: unde major Cæſari metus: & ne bellum mole unâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit: equitem Pedo præfectus, finibus Friſiorum ducit: ipſe impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexit: ſimulque pedes, eques, claſſis, apud prædictum amnem convenêre. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua urentes, expeditâ cum manu L. Stertinius, miſſu Germanici fudit, interque cædem & prædam reperit undeviceſimæ legionis aquilam cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum; haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionumque inſepultæ dicebantur.

LXI. IGITUR cupido Cæſarem invadit ſolvendi ſuprema militibus, ducique; permoto ad miſerationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob caſus bellorum & ſortem hominum. Præmiſſo Cæcinâ, ut occulta ſaltuum ſcrutaretur, ponteſque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæſtos locos, viſuque ac memoriâ deformes,

Prima Vari caſtra, lato ambitu, & dimenſis principiis, trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto vallo, humili foſsâ, acciſæ jam reliquiæ conſediſſe intelligebantur: medio campi albentia oſſa, ut fugerant, ut reſtiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, ſimul truncis arborum antefixa ora; lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant: & cladis ejus ſuperſtites pugnam aut vincula elapſi, referebant, "hîc cecidiſſe legatos; illic raptas "aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; "ubi infelici dextrâ, & ſuo ictu mortem invene"rit; quo tribunali concionatus Arminius; quot "patibula captivis, quæ ſcrobes; utque ſignis & "aquilis per ſuperbiam inluſerit."

LXII. IGITUR Romanus, qui aderat, exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut conſanguineos, auctâ in hoſtem irâ, mæſti ſimul & infenſi condebant. Primum exſtruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haud probatum; ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſive exercitum imagine cæſorum inſepultorumque tardatum ad prœlia, & formidoloſiorem hoſtium credebat: "neque imperatorem

“ auguratu & vetuſtiſſimis cærimoniis præditum, “ adtrectare feralia debuiſſe.”

LXIII. Sed Germanicus cedentem in avia Arminium ſecutus, ubi primùm copia fuit, evehi equites, campumque, quem hoſtis inſederat, eripi jubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſilvis monitos, vertit repentè: mox ſignum prorumpendi dedit iis, quos per ſaltus occultaverat. Tunc novâ acie turbatus eques, miſſæque ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ, auxerant conſternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam neſciis, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe, ut advexerat, reportat. Pars equitum litore Oceani petere Rhenum juſſa. Cæcina, qui ſuum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta erant: circùm ſilvæ paullatim adclives; quas tum Arminius implevit, compendiis viarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſque militem cùm anteveniſſet. Cæcinæ, dubitanti quonam modo ruptos vetuſtate pontes reponeret, ſimulque propulſaret hoſtem, caſtrametari

in loco placuit; ut opus, & alii prœlium inciperent.

LXIV. BARBARI perfringere ſtationes, ſeque inferre munitoribus niſi, laceſſunt, circumgrediuntur, occurſant: miſcetur operantium bellantiumque clamor: & cuncta pariter Romanis adverſa; locus uligine profundâ, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Contrà Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia, procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamvis procul: nox demum inclinantes tum legiones adverſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumptâ quiete, quantum aquarum circumſurgentibus jugis oritur, vertêre in ſubjecta: mersâque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: ſecundarum ambiguarumque rerum ſciens, eóque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quàm ut hoſtem ſilvis coërceret, donec ſaucii, quantumque gravioris agminis, anteirent: nam medio montium & paludum porrigebatur planicies, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri; unetviceſima in lævum; primani ducendum ad agmen; viceſimanus adversùm ſecuturos.

LXV. Nox per diverſa inquies: cùm barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubjecta vallium ac reſultantes ſaltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces, atque ipſi paſſim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, inſomnes magis quàm pervigiles. Ducemque terruit dira quies: nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire viſus eſt, velut vocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis repuliſſe. Cœptâ luce, miſſæ in latera legiones metu, an contumaciâ, locum deſeruêre: capto properè campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæſêre cœno foſſiſque impedimenta, turbati circùm milites, incertus ſignorum ordo, utque tali in tempore ſibi quiſque properus, & lentæ adversùm imperia aures, inrumpere Germanos jubet, clamitans, "En Varus, & eodem iterum fato victæ "legiones!" Simul hæc: & cum delectis ſcindit agmen, equiſque maximè vulnera ingerit: illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus disjicere obvios, proterere jacentes: plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversùm ferri ingruentia tela, neque figi limoſâ humo poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumveniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet: juvit hoſtium aviditas,

omiſsâ cæde, prædam ſectantium; eniſæque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida: neque is miſeriarum finis: ſtruendum vallum, petendus agger: amiſſa magnâ ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes: non tentoria manipulis, non fomenta ſauciis: infectos cœno aut cruore cibos dividentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus unum jam reliquum diem lamentabantur.

LXVI. FORTE equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbavit: tanta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana maximè petebatur, averſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam eſſe formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret; projectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit viam: ſimul tribuni & centuriones falſum pavorem docuerunt.

LXVII. TUNC CONTRACTOS in principia, juſſoſque dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet. "Unam in armis ſalutem, "ſed ea conſilio temperanda: manendumque "intra vallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, "propiùs ſuccederent: mox undique erumpen- "dum: illâ eruptione ad Rhenum perveniri:

"quòd ſi fugerent, plures ſilvas, profundas magis paludes, ſævitiam hoſtium ſupereſſe: at victoribus decus, gloriam: quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta", memorat: reticuit de adverſis. Equos dehinc, orſus a ſuis, legatorum tribunorumque, nullâ ambitione, fortiſſimo cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hoſtem invaderent.

LXVIII. HAUD MINUS inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diverſis ducum ſententiis agebat: Arminio, "ſinerent egredi, egreſſoſque rurſum per humida & impedita circumvenirent", ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, "ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam prædam fore." Igitur ortâ die, proruunt foſſas, injiciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquam hæſêre munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque ac tubæ concinuêre: exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, "non hîc ſilvas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos." Hoſti, facile excidium, & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò majora offunduntur: cadebantque, ut rebus ſecundis avidi, ita adverſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt grave vulnus, pugnam

deſeruêre: vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. Nocte demum reverſæ legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuêre.

LXIX. PERVASERAT interim "circumventi "exercitûs" fama, & "infeſto Germanorum ag- "mine Gallias peti:" ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolvi prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent: ſed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibuſque ut quis inops, aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis, laudes & grates reverſis legionibus habentem. Id Tiberii animum altiùs penetravit. "Non enim "ſimplices eas curas: nec adversùs externos mi- "litem quæri: nihil relictum imperatoribus, ubi "femina manipulos interviſat, ſigna adeat, largi- "tionem tentet, tamquam parum ambitiosè fili- "um ducis gregali habitu circumferat, *Cæſarem-* "que *Caligulam* appellari velit. Potiorem jam apud "exercitus Agrippinam, quàm legatos, quàm "duces: compreſſam a muliere ſeditionem, cui "nomen Principis obſiſtere non quiverit." Accendebat hæc onerabatque Sejanus, peritiâ morum Tiberii, odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.

LXX. AT GERMANICUS legionum, quas navibus vexerat, ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quò levior claſſis vadoſo mari innaret, vel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſiccâ humo, aut modicè adlabente æſtu, quietum habuit. Mox impulſu aquilonis, ſimul ſidere æquinoctii, quo maximè tumeſcit Oceanus, rapi agique agmen: & opplebantur terræ: eadem freto, litori, campis facies: neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, brevia a profundis. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: jumenta, ſarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurſant: permiſcentur inter ſe manipuli, modò pectore, modò ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo disjecti aut obruti: non vox, & mutui hortatus juvabant, adverſante undâ: nihil ſtrenuus ab ignavo, ſapiens ab imprudenti, conſilia a caſu differre: cuncta pari violentiâ involvebantur. Tandem Vitellius in editiora eniſus, eódem agmen ſubduxit: pernoctavêre ſine ùtenſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minùs miſerabiles, quàm quos hoſtis circumſidet: quippe illis etiam honeſtæ mortis uſus, his inglorium exitium: lux reddidit terram; penetratumque ad amnem Unſingin, quò Cæſar claſſe contenderat: impoſitæ deinde legiones, vagante

famâ ſubmerſas; nec fides ſalutis, antequam Cæſarem exercitumque reducem vidêre.

LXXI. JAM STERTINIUS ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat: data utrique venia, facilè Segimero, cunctantiùs filio; quia Quinctilii Vari corpus inluſiſſe dicebatur. Ceterùm ad ſupplenda exercitûs damna certavêre Galliæ, Hiſpaniæ, Italia; quod cuique promptum, arma, equos, aurum offerentes: quorum laudato ſtudio Germanicus, armis modò & equis ad bellum ſumptis, propriâ pecuniâ militem juvit. Utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios; facta ſingulorum extollere; vulnera intuens, alium ſpe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, ſibique & prœlio firmabat.

LXXII. DECRETA eo anno triumphalia inſignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico geſtas. Nomen patris patriæ Tiberius a populo ſæpius ingeſtum, repudiavit: neque in acta ſua jurari, quamquam cenſente ſenatu, permiſit: "cuncta mortalium incerta, quantóque plus adeptus foret, tantò ſe magis in lubrico" dictans. Non tamen ideo faciebat fidem civilis animi: nam legem majeſtatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, ſed alia in judicium veniebant; ſi quis proditione exercitum, aut

plebem ſeditionibus, denique malè geſtâ republicâ majeſtatem populi Romani minuiſſet: facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis ejus tractavit, commotus Caſſii Severi libidine, quâ viros feminaſque inluſtres procacibus ſcriptis diffamaverat: mox Tiberius, conſultante Pompeio Macro prætore, "an judicia majeſtatis red- "derentur?" "exercendas leges eſſe" reſpondit. Hunc quoque aſperavêre carmina, incertis auctoribus vulgata in ſævitiam ſuperbiamque ejus, & diſcordem cum matre animum.

LXXIII. HAUD PIGEBIT referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina; ut quibus initiis, quantâ Tiberii arte, graviſſimum exitium inrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremò arſerit, cunctaque corripuerit, noſcatur. Falanio objiciebat accuſator, "quòd "inter cultores Auguſti, qui per omnes domos "in modum collegiorum habebantur, Caſſium "quemdam mimum corpore infamem adſciviſ- "ſet: quòdque venditis hortis, ſtatuam Auguſti "ſimul mancipaſſet." Rubrio crimini dabatur, "violatum perjurio nomen Auguſti." Quæ ubi Tiberio notuêre, ſcripſit conſulibus; "Non ideo "decretum patri ſuo cælum, ut in perniciem ci- "vium is honor verteretur. Caſſium hiſtrionem "ſolitum inter alios ejuſdem artis intereſſe ludis,

" quos mater ſua in memoriam Auguſti ſacraſſet. " Nec contra religiones fieri, quòd effigies ejus, " ut alia numinum ſimulacra, venditionibus hor" torum & domuum accedant. Jusjurandum " perinde æſtimandum, quàm ſi Jovem fefelliſ" ſet : deorum injurias diis curæ."

LXXIV. NEC MULTO pòſt Granium Marcellum, prætorem Bithyniæ, quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus majeſtatis poſtulavit, ſubſcribente Romano Hiſpone : qui formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt : nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſævitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod ſecuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac poſtremùm ſibi invenêre. Sed Marcellum inſimulabat, " ſiniſtros de Tiberio ſermones ha" buiſſe :" inevitabile crimen, cùm ex moribus Principis fœdiſſima quæque deligeret accuſator, objectaretque reo : nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo, " ſtatuam " Marcelli altiùs, quàm Cæſarum ſitam : & aliâ " in ſtatuâ, amputato capite Auguſti, effigiem " Tiberii inditam :" ad quod exarſit adeò, ut ruptâ taciturnitate proclamaret, " ſe quoque in " eâ causâ laturum ſententiam palam & juratum,"

quò ceteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piſo, "Quo," inquit, "loco cenſebis, Cæſar? "ſi primus, habebo quod ſequar: ſi poſt omnes, "vereor ne imprudens diſſentiam:" permotus his, quantóque incautiùs efferbuerat, pænitentiâ patiens, tulit abſolvi reum criminibus majeſtatis: de pecuniis repetundis, ad reciperatores itum eſt.

LXXV. NEC PATRUM cognitionibus ſatiatus, judiciis adſidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, adversùs ambitum & potêntium preces conſtituta: ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius, ſenator, queſtus "mole publicæ viæ, ductuque aquarum, la"befactas ædes ſuas," auxilium patrum invocabat: reſiſtentibus ærarii prætoribus, ſubvênit Cæſar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies ſeſtertiûm largitus eſt, ſatis comperto, paternas ei anguſtias eſſe: tentantes eadem alios, probare cauſam ſenatui juſſit; cupidine ſeveritatis, in his etiam, quæ rite faceret, acerbus: unde ceteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuêre.

LXXVI. EODEM anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana urbis ſtagnaverat: relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, "ut libri Sibyllini "adirentur:" renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens: ſed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes, levari in præſens proconſulari imperio, tradique Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, quamquam vili ſanguine nimis gaudens: quod vulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur: cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, variè trahebant; alii tædio cœtûs, quidam triſtitiâ ingenii, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſævitiam, movendaſque populi offenſiones, conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt.

LXXVII. AT THEATRI licentia proximo priore anno cœpta, graviùs tum erupit, occiſis non modò e plebe, ſed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de eâ ſeditione apud patres, dicebanturque ſententiæ, "ut prætoribus jus virgarum in hiſtrio-"nes eſſet:" interceſſit Haterius Agrippa tribu-

nus plebei, increpituſque eſt Aſinii Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat: valuit tamen interceſſio, quia divus Auguſtus "immunes verberum hiſtriones" quondam reſponderat, neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris, & adversùs laſciviam fautorum, multa decernuntur; ex quîs maximè inſignia: "Ne domos Pantomimorum ſena-"tor introiret: ne egredientes in publicum, equi-"tes Romani cingerent: aut alibi, quàm in thea-"tro, ſpectarentur: & ſpectantium immodeſtiam "exſilio multandi poteſtas prætoribus fieret."

LXXVIII. TEMPLUM ut in coloniâ Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum; datumque in omnes provincias exemplum. Centeſimam rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius "militare ærarium eo ſubſidio niti: ſimul "imparem oneri rempublicam, niſi viceſimo mi-"litiæ anno veterani dimitterentur:" ita proximæ ſeditionis malè conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant, abolita in poſterum.

LXXIX. ACTUM deinde in ſenatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, "ne Clanis ſo-"lito alveo demotus in amnem Arnum transfer-

" retur, idque ipſis perniciem adferret." Congruentia his Interamnates diſſeruêre: " peſſum " ituros fecundiſſimos Italiæ campos, ſi amnis " Nar" (id enim parabatur) " in rivos diductus, " ſuperſtagnaviſſet." Nec Reatini ſilebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obſtrui recuſantes; " quippe in adjacentia erupturum: " optumè rebus mortalium conſuluiſſe naturam, " quæ ſua ora fluminibus, ſuos curſus, utque " originem, ita fines dederit: ſpectandas etiam " religiones ſociorum, qui ſacra, & lucos, & aras " patriis amnibus dicaverint: quin ipſum Tibe" rim nolle, prorſus accolis fluviis orbatum, mi" nore gloriâ fluere." Seu preces coloniarum, ſeu difficultas operum, ſive ſuperſtitio valuit, ut in ſententiam Piſonis concederetur, qui nil mutandum cenſuerat.

LXXX. Prorogatur Poppæo Sabino provincia Mœſia, additis Achaiâ ac Macedoniâ. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut juriſdictionibus habere. Cauſæ variæ traduntur: alii " tædio novæ curæ, ſemel placita pro " æternis ſervaviſſe:" quidam " invidiâ, ne " plures fruerentur:" ſunt qui exiſtiment, " ut " callidum ejus ingenium, ita anxium judicium:" neque enim eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat: ex optimis, periculum ſibi;

a peſſimis, dedecus publicum metuebat: quâ hæſitatione poſtremò eò provectus eſt, ut mandaverit quibuſdam provincias, quos egredi Urbe non erat paſſurus.

LXXXI. De comitiis conſularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare auſim; adeò diverſa, non modò apud auctores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modò, ſubtractis candidatorum nominibus, originem cujuſque, & vitam, & ſtipendia deſcripſit, ut qui forent intelligeretur: aliquando, eâ quoque ſignificatione ſubtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt: plerumque, "eos tantùm "apud ſe profeſſos" diſſeruit, "quorum nomina "conſulibus edidiſſet; poſſe & alios profiteri, ſi "gratiæ, aut meritis confiderent:" ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola: quantóque majore libertatis imagine tegebantur, tantò eruptura ad infenſius ſervitium.

B R E V I A R I U M

LIBRI SECUNDI.

I. *MOTUS aliqui in Oriente.* III. *Vonones, Parthorum rex, ſolio ab Artabano pulſus, & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur: quo mox demovetur ob metum & Artabani minas.* V. *Tiberius, ſpecie moti Orientis, Germanicum a Germanicis legionibus abſtrahit. Paret ille, ſed lentè. Germaniam enim ingreditur. Cheruſcos & Arminium magno prœlio vincit. Mox adverſa maris expertus, quæ proſperâ in Marſos expeditione penſavit.* XXVII. *Libo Druſus rerum novarum accuſatus. Spretæ M. Hortali preces.* XXXIX. *Clemens, ementito Poſtumi Agrippæ nomine, turbat. Salluſtii Criſpi artibus capitur, & Romam perducitur.* XLI. *Germanicus de Cattis, Cheruſcis, aliiſque nationibus uſque ad Albim triumphat.* XLII. *Archelaus, Cappadocum rex, dolo in Urbem accitus, & indignè habitus, moritur. Regnum ejus in provinciam redactum.* XLIII.

Germanico Oriens permiſſus; Piſoni Syria, cum occultis, ut creditur, in Germanicum mandatis. XLIV. *Druſus in Illyricum mittitur contra Germanos, qui inter ſe diſcordes otium & ſecuritatem Romanis fecêre.* XLV. *Cheruſci, duce Arminio, potentem & veterem regem Maroboduum, magno nec incruento prælio vincunt.* XLVII. *In Aſiâ duodecim urbes terræ motu collapſæ. Tiberii liberalitas.* L. *Adoleſcit lex majeſtatis.* LII. *Tacfarinas in Africâ bellum movet. A Furio Camillo ſtatim repreſſus.* LIII. *Germanicus, iterum conſul, in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Deinde Ægyptum proficiſcitur.* LXII. *Druſus Germanos ad diſcordias inlicit. Maroboduus, vi Catualdæ regno pulſus, in Italiam vênit, & Ravennæ per duodeviginti annos egit. Idem Catualdæ mox caſus, qui Forum Julium miſſus eſt.* LXIV. *Rheſcuporis, Thracum rex, operâ Pomponii Flacci datur in vincula: Romam perducitur.* LXVIII. *Vononis cædes.* LXIX. *Germanicus, Ægypto remeans, cuncta, quæ juſſerat, a Piſone abolita, vel in contrarium verſa reperit. Hinc inimicitiarum ſemina. Paullo pòſt morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ*

exſtinguitur. LXXIV. *Piſo, veneficii ſuſpectus, Syriam repetere impeditur.* LXXXIII. *Honores multi mortuo Germanico Romæ decreti.* LXXXV. *Sanctiones contra muliebrem impudicitiam.* LXXXVI. *Virginis Veſtalis delectus.* LXXXVII. *Arminius in Germaniâ popularium dolo cæſus.*

Hæc geſta annis quatuor.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXIX.	16.	Coſſ.	T. STATILIO Siſennâ Tauro, L. SCRIBONIO Libone.
DCCLXX.	17.	Coſſ.	C. CÆCILIO Rufo, L. POMPONIO Flacco Græcino
DCCLXXI.	18.	Coſſ.	TIBERIO Cæſare Auguſto III, GERMANICO Cæſare II.
DCCLXXII.	19.	Coſſ.	M. JUNIO Silano, L. NORBANO Flacco.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.
LIBER SECUNDUS.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone Conſulibus, mota Orientis regna, provinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamvis gentis Arſacidarum, ut externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus a Phraate. Nam Phraates, quamquam depuliſſet exercitus, duceſque Romanos, cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat; partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miſerat: haud perinde noſtrî metu, quàm fidei popularium diffiſus.

II. POST FINEM Phraatis & ſequentium regum, ob internas cædes, venêre in Urbem legati, a primoribus Parthis, qui Vononen vetuſtiſſimum liberorum ejus accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar, auxitque opibus: & accepêre barbari lætantes, ut ferme ad nova imperia. Mox

ſubit pudor, "degeneraviſſe Parthos: petitum "alio ex orbe regem hoſtium artibus infectum: "jam inter provincias Romanas ſolium Arſacidarum haberi, darique. Ubi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantium Antonium, "ſi mancipium Cæſaris, tot per annos ſervitutem "perpeſſum, Parthis imperitet?" Accendebat dedignantes & ipſe, diverſus a majorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum curâ; quotiens per urbes incederet, lecticæ geſtamine, faſtuque erga patrias epulas: inridebantur & Græci comites, ac viliſſima utenſilium anulo clauſa: ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.

III. IGITUR Artabanus Arſacidarum e ſanguine, apud Dahas adultus, excitur; primoque congreſſu fuſus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob ſcelus Antonii, qui Artavaſden, regem Armeniorum, ſpecie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, poſtremò interfecerat. Ejus filius Artaxias, memoriâ patris nobis infenſus, Arſacidarum vi ſeque regnumque tutatus eſt. Occiſo Artaxiâ per dolum propinquorum, datus a Cæſare Armeniis Tigranes, deductuſque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum im-

perium fuit, neque liberis ejus, quamquam ſociatis more externo in matrimonium regnumque. Dein juſſu Auguſti impoſitus Artavaſdes, & non ſine clade noſtrâ dejectus.

IV. TUM C. CÆSAR componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen, origine Medum, ob inſignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ abſumpto, ſtirpem ejus haud toleravêre: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eâque brevì pulsâ, incerti ſolutique, & magis ſine domino, quàm in libertate, profugum Vononen in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, & parum ſubſidii in Armeniis, vel ſi noſtrâ vi defenderetur, bellum adversùs Parthos ſumendum erat; rector Syriæ Creticus Silanus excitum cuſtodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine: quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

V. CETERUM Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret; noviſque provinciis impoſitum, dolo ſimul & caſibus objectaret. At ille, quantò acriora in eum ſtudia militum, & averſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior, tractare prœliorum vias, & quæ ſibi tertium jam annum belligeranti ſæva vel proſpera eveniſ-

ſent: " fundi Germanos acie & juſtis locis; ju-
" vari ſilvis, paludibus, brevi æſtate, & præma-
" turâ hieme: ſuum militem haud perinde vul-
" neribus, quàm ſpatiis itinerum, damno armo-
" rum adfici: feſſas Gallias miniſtrandis equis:
" longum impedimentorum agmen, opportunum
" ad inſidias, defenſantibus iniquum. At ſi mare
" intretur, promptam ipſis poſſeſſionem, & hoſ-
" tibus ignotam: ſimul bellum maturiùs incipi,
" legioneſque & commeatus pariter vehi: inte-
" grum equitem, equoſque, per ora & alveos
" fluminum mediâ in Germaniâ fore."

VI. IGITUR huc intendit: miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio & C. Antio; Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi præponuntur. Mille naves ſufficere viſæ, properatæque: aliæ breves, anguſtâ puppi proràque, & lato utero, quò faciliùs fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut ſine noxâ ſiderent: plures, adpoſitis utrimque gubernaculis, converſo ut repentè remigio, hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batavorum in quam convenirent prædicta, ob faciles adpulſus, accipiendiſque copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus,

aut modicas inſulas circumveniens, apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur, ſervatque nomen & violentiam cursûs, quà Germaniam prævehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verſo cognomento *Vahalem* accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat *Moſâ* flumine, ejuſque immenſo ore eumdem in Oceanum effunditur.

VII. SED CÆSAR, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expeditâ manu inruptionem in Cattos facere jubet: ipſe, audito caſtellum Luppiæ flumini adpoſitum obſideri, ſex legiones eò duxit. Neque Silio ob ſubitos imbres aliud actum, quàm ut modicam prædam, & Arpi principis Cattorum conjugem, filiamque raperet: neque Cæſari copiam pugnæ obſeſſores fecêre, ad famam adventûs ejus dilapſi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & veterem aram Druſo ſitam disjecerant: reſtituit aram; honorique patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haud viſum: & cuncta inter caſtellum Aliſonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribuſque permunita.

VIII. JAMQUE claſſis advenerat, cùm præmiſſo commeatu, & diſtributis in legiones ac ſocios navibus, foſſam, cui *Druſianæ* nomen, ingreſſus, precatuſque Druſum patrem, " ut ſe eadem au-

"ſum, libens placatuſque exemplo ac memoriâ "conſiliorum atque operum juvaret:" lacus inde & Oceanum uſque ad Amiſiam flumen ſecundâ navigatione pervehitur: claſſis Amiſiæ relicta, lævo amne; erratumque in eo, quòd non ſubvexit: tranſpoſuit militem dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus abſumpti. Et eques quidem ac legiones prima æſtuaria, nondum adcreſcente undâ, intrepidi tranſiêre: poſtremum auxiliorum agmen, Batavique in parte eâ, dum inſultant aquis, artemque nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti ſunt. Metanti caſtra Cæſari Angrivariorum defectio a tergo nuntiatur: miſſus illico Stertinius cum equite & armaturâ levi, igne & cædibus perfidiam ultus eſt.

IX. FLUMEN Viſurgis Romanos Cheruſcoſque interfluebat: ejus in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitoque "an Cæſar veniſ"ſet?" poſtquam "adeſſe" reſponſum eſt, "ut "liceret cum fratre conloqui" oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius, inſignis fide, & amiſſo per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio: tum permiſſum; progreſſuſque ſalutatur ab Arminio: qui amotis ſtipatoribus, "ut "ſagittarii noſtrâ pro ripâ diſpoſiti abſcederent," poſtulat; & poſtquam digreſſi, "unde ea defor"mitas oris?" interrogat fratrem: illo locum, & prœlium referente; "quodnam præmium re-

"cepiſſet?" exquirit. Flavius "aucta ſtipendia, "torquem, & coronam, aliaque militaria dona" memorat, inridente Arminio vilia ſervitii pretia.

X. EXIN diverſi ordiuntur: hic "magnitudi-"nem Romanam, opes Cæſaris, & victis graves "pœnas; in deditionem venienti paratam cle-"mentiam; neque conjugem & filium ejus hoſ-"tiliter haberi." Ille "fas patriæ, libertatem avi-"tam, penetrales Germaniæ deos, matrem pre-"cum ſociam; ne propinquorum & adfinium, "denique gentis ſuæ deſertor & proditor, quàm "imperator eſſe mallet." Paullatim inde ad jurgia prolapſi, quominus pugnam conſererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur; ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, "armaque & "equum" poſcentem Flavium attinuiſſet. Cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumque denuntians: nam pleraque Latino ſermone interjaciebat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet.

XI. POSTERO die, Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar, niſi pontibus præſidiiſque impoſitis, dare in diſcrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit: præfuêre Stertinius, & e numero primipilarium Æmilius, diſtantibus locis invecti, ut hoſtem diducerent. Quà celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit: eum Cheruſci fugam ſimulantes,

in planitiem ſaltibus circumjectam traxêre: dein coorti, & undique effuſi trudunt adverſos, inſtant cedentibus, collectoſque in orbem, pars congreſſi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu ſuſtentatâ hoſtium ſævitiâ, hortatus ſuos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipſe in denſiſſimos inrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobilium circà: ceteros vis ſua, aut equites cum Stertinio Æmilioque ſubvenientes, periculo exemêre.

XII. CÆSAR tranſgreſſus Viſurgim, indicio perfugæ cognoſcit, "delectum ab Arminio locum pugnæ; conveniſſe & alias nationes in ſilvam Herculi ſacram, auſuroſque nocturnam caſtrorum oppugnationem." Habita indici fides, & cernebantur ignes; ſuggreſſique propiùs ſpeculatores "audiri fremitum equorum, immenſique & inconditi agminis murmur" attulêre. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat: "Tribunos & centuriones læta ſæpiùs, quàm comperta nuntiare; libertorum ſervilia ingenia; amicis ineſſe adulationem: ſi concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos adſtrepere: penitus noſcendas mentes, cùm ſecreti & incuſtoditi, inter militares cibos, ſpem aut metum proferrent."

XIII. Nocte cœptâ, egreſſus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferinâ pelle, adit caſtrorum vias, adſiſtit tabernaculis, fruiturque famâ ſui: cùm hic "nobilitatem ducis," "decorem" alius, plurimi "patientiam, comitatem, per ſeria, per jocos "eumdem animum," laudibus ferrent: "reddendamque gratiam in acie" faterentur: ſimul "perfidos & ruptores pacis, ultioni & gloriæ "mactandos." Inter quæ unus hoſtium Latinæ linguæ ſciens, acto ad vallum equo, voce magnâ, "conjuges, & agros, & ſtipendii in dies, donec "bellaretur, ſeſtertios centenos, ſi quis transfugiſſet," Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: "veniret dies, daretur pugna: ſumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges: accipere omen, "& matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ "deſtinare." Tertiâ fermè vigiliâ adſultatum eſt caſtris, ſine conjectu teli, poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſêre.

XIV. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque ſe operatum, & ſanguine ſacro reſperſâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus aviæ Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpiciis, vocat concionem, & quæ ſapientiâ prævisa, aptaque imminenti pugnæ, diſſerit. "Non "campos modò militi Romano ad prœlium bo-

" nos, ſed ſi ratio adſit, ſilvas & ſaltus: nec enim " immenſa barbarorum ſcuta, enormes haſtas, " inter truncos arborum, & enata humo virgul- " ta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & " hærentia corpori tegmina: denſarent ictus, ora " mucronibus quærerent: non loricam Germano, " non galeam; ne ſcuta quidem ferro nervove " firmata, ſed viminum textus, vel tenues & fu- " catas colore tabulas: primam utcumque aciem " haſtatam; ceteris, præuſta aut brevia tela: jam " corpus, ut viſu torvum, & ad brevem impe- " tum validum, ſic nullâ vulnerum patientiâ: " ſine pudore flagitii, ſine curâ ducum, abire, " fugere; pavidos adverſis; inter ſecunda, non " divini, non humani juris memores. Si tædio " viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: " propiorem jam Albim, quàm Rhenum: neque " bellum ultrà, modò ſe patris patruique veſtigia " prementem, iiſdem in terris victorem ſiſterent." Orationem ducis ſecutus militum ardor; ſignumque pugnæ datum.

XV. NEC ARMINIUS, aut ceteri Germanorum proceres omittebant ſuos quiſque teſtari: " Hos " eſſe Romanos Variani exercitûs fugaciſſimos, " qui ne bellum tolerarent, ſeditionem induerint: " quorum pars onuſta vulneribus tergum, pars " fluctibus & procellis fractos artus, infenſis rur- " ſum hoſtibus, adverſis diis, objiciant, nullâ bo-

" ni ſpe. Claſſem quippe & avia Oceani quæſita, " ne quis venientibus occurreret, ne pulſos pre- " meret: ſed ubi miſcuerint manus, inane victis " ventorum remorumque ſubſidium. Meminiſ- " ſent modò avaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ: ali- " ud ſibi reliquum, quàm tenere libertatem, aut " mori ante ſervitium?"

XVI. SIC ACCENSOS & prœlium poſcentes in campum, cui *Idiſtaviſo* nomen, deducunt: is medius inter Viſurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur: pone tergum inſurgebat ſilva, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos. Campum & prima ſilvarum, barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci juga inſedêre, ut prœliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit: auxiliares Galli, Germanique in fronte: poſt quos pedites ſagittarii: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & levis armatura cum equite ſagittario, ceteræque ſociorum cohortes. Intentus paratuſque miles, ut ordo agminis in aciem adſiſteret.

XVII. VISIS Cheruſcorum catervis, quæ per ferociam proruperant, validiſſimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque invadere jubet, ipſe in tem-

pore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilæ petere ſilvas, & intrare viſæ, imperatorem advertêre: exclamat, "Irent, ſequerentur Romanas aves, propria legionum numina." Simul pedeſtris acies infertur; & præmiſſus eques, poſtremos ac latera impulit. Mirumque dictu, duo hoſtium agmina diversâ fugâ, qui ſilvam tenuerant, in aperta, qui campis adſtiterant, in ſilvam ruebant: medii inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur: inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam: incubueratque ſagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque, & Gallicæ cohortes ſigna objeciſſent: niſu tamen corporis, & impetu equi pervaſit, oblitus faciem ſuo cruore, ne noſceretur: quidam "agnitum a Chaucis inter auxilia "Romana agentibus, emiſſumque" tradiderunt. Virtus, ſeu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit: ceteri paſſim trucidati. Et pleroſque tranare Viſurgim conantes, injecta tela aut vis fluminis, poſtremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. Quidam turpi fugâ in ſumma arborum niſi, ramiſque ſe occultantes, admotis ſagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

XVIII. Quinta ab horâ diei ad noctem cæſi hoſtes, decem millia paſſuum cadaveribus atque

armis opplevêre; repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco prœlii, Tiberium *Imperatorem* ſalutavit, ſtruxitque aggerem, & in modum tropæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit.

XIX. HAUD PERINDE Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies dolore & irâ adfecit: qui modò abire ſedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, juventus, ſenes, agmen Romanum repentè incurſant, turbant: poſtremò deligunt locum, flumine & ſilvis clauſum, arctâ intus planitie, & humidâ: ſilvas quoque profunda palus ambibat, niſi quòd latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quò a Cheruſcis dirimerentur: hîc pedes adſtitit; equitem propinquis lucis texêre, ut ingreſſis ſilvam legionibus a tergo foret.

XX. NIHIL ex iis Cæſari incognitum: conſilia, locos, prompta, occulta noverat, aſtuſque hoſtium in perniciem ipſis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque: peditum aciem ita inſtruxit, ut pars æquo in ſilvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur: quod arduum, ſibi; cetera legatis permiſit. Quibus plana evenerant, facilè inrupêre: quîs impugnandus agger, ut ſi murum ſuccederent, gra-

vibus ſupernè ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſque paullum legionibus, funditores libratoreſque excutere tela, & proturbare hoſtem jubet: miſſæ e tormentis haſtæ, quantóque conſpicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæſar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſilvas: conlato illic gradu certatum: hoſtem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: utriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ.

XXI. NEC MINOR Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur; cùm ingens multitudo, arctis locis, prælongas haſtas non protenderet, non colligeret, neque adſultibus & velocitate corporum uteretur, coacta ſtabile ad prœlium: contrà miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque ſtrage hoſtium aperiret: imprompto jam Arminio, ob continua pericula, ſive illum recèns acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deſerebat: & Germanicus, quò magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque "inſiſterent cædibus, "nil opus captivis, ſolam internecionem gentis fi-"nem bello fore." Jamque ſero diei ſubducit ex acie legionem, faciendis caſtris: ceteræ ad

noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt: equites ambiguè certavêre.

XXII. LAUDATIS pro concione victoribus, Cæſar congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE: de ſe nihil addidit, metu invidiæ, an ratus conſcientiam factis ſatis eſſe. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properaviſſent: atque illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre.

XXIII. SED ÆSTATE jam adultâ, legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ: plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis ſtrepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effuſa grando: ſimul variis undique procellis, incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire: mileſque pavidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtivè juvat, officia prudentium corrumpebat: omne dehinc cælum, & mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenſo nubium tractu validus, & rigore vicini ſeptemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptis, vel per occulta vada infeſtas. Quibus paullum

ægreque vitatis, poſtquam mutabat æſtus, eódemque quò ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentes undas poterant: equi, jumenta, ſarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò levarentur alvei manantes per latera, & fluctu ſuperurgente.

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cæli præſtat Germania, tantùm illa clades novitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circùm litoribus, aut ita vaſto & profundo, ut credatur noviſſimum ac ſine terris mare: pars navium hauſtæ ſunt; plures, apud inſulas longiùs ſitas ejectæ: mileſque nullo illic hominum cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eódem eliſa toleraverant. Sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit; quem per omnes illos dies noctesque, apud ſcopulos & prominentes oras, cùm "ſe tanti exitii reum" clamitaret, vix cohibuêre amici, quominus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naves, raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædam a validioribus tractæ, revertêre: quas raptim refectas miſit, ut ſcrutarentur inſulas: collecti eâ curâ plerique: multos Angrivarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidêre: quidam in Britanniam rapti, & remiſſi a regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, "miracula" narrabant, "vim turbi-

“ num, & inauditas volucres, monſtra maris, am-
“ biguas hominum & belluarum formas:” viſa, ſive ex metu credita.

XXV. SED FAMA claſſis amiſſæ, ut Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipſe majoribus copiis Marſos inrumpit: quorum dux Malovendus nuper in deditionem acceptus, “ propinquo luco
“ defoſſam Varianæ legionis aquilam modico præ-
“ ſidio ſervari” indicat. Miſſa extemplo manus, quæ hoſtem a fronte eliceret, alii, qui terga circumgreſſi recluderent humum: & utriſque adfuit fortuna. Eò promptior Cæſar pergit introrſus, populatur, exſcindit non auſum congredi hoſtem: aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec umquam magis, ut ex captivis cognitum eſt, paventem. Quippe “ invictos & nullis caſibus ſuperabiles
“ Romanos” prædicabant, “ qui perditâ claſſe,
“ amiſſis armis, poſt conſtrata equorum virorum-
“ que corporibus litora, eâdem virtute, pari fero-
“ ciâ, & veluti aucti numero inrupiſſent.”

XXVI. REDUCTUS inde in hiberna miles, lætus animi, quòd adverſa maris, expeditione proſperâ penſaviſſet: addidit munificentiam Cæſar, quantum quis damni profeſſus erat, exſolvendo. Nec dubium habebatur, labare hoſtes, petendæque pacis conſilia ſumere, & ſi proxima æſtas adjiceretur,

poſſe bellum patrari: ſed crebris epiſtolis Tiberius monebat, " rediret ad decretum triumphum: ſa-" tis jam eventuum, ſatis caſuum: proſpera illi & " magna prœlia: eorum quoque meminiſſet, quæ " venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, gravia tamen " & ſæva damna intuliſſent: ſe novies a divo Au-" guſto in Germaniam miſſum, plura conſilio " quàm vi perfeciſſe. Sic Sugambros in dedi-" tionem acceptos, ſic Suevos, regemque Maro-" boduum pace obſtrictum: poſſe & Cheruſcos, " ceteraſque rebellium gentes, quando Romanæ " ultioni conſultum eſſet, internis diſcordiis re-" linqui." Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modeſtiam ejus adgreditur, alterum conſulatum offerendo, cujus munia præſens obiret: ſimul adnectebat, " ſi foret adhuc " bellandum, relinqueret materiem Druſi fratris " gloriæ, qui nullo tum alio hoſte, nonniſi apud " Germanias adſequi nomen imperatorium, & de-" portare lauream poſſet." Haud cunctatus eſt ultrà Germanicus, quamquam fingi ea, ſeque per invidiam parto jam decori abſtrahi intelligeret.

XXVII. SUB IDEM tempus, e familiâ Scriboniorum Libo Druſus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatiùs diſſeram; quia tum primùm reperta ſunt, quæ per tot annos rempublicam exedêre. Firmius Catus ſenator, ex intimâ Libonis amicitiâ, juvenem im-

providum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promiſſa, Magorum ſacra, ſomniorum etiam interpretes impulit: dum "proavum Pompeium, "amitam Scriboniam, quæ quondam Auguſti "conjunx fuerat, conſobrinos Cæſares, plenam "imaginibus domum" oſtentat; hortaturque ad luxum & æs alienum, ſocius libidinum & neceſſitatum, quò pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. UT SATIS teſtium, & qui ſervi eadem noſcerent, reperit, aditum ad principem poſtulat, demonſtrato crimine & reo per Flaccum Veſcularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio uſus erat. Cæſar indicium haud aſpernatus, congreſſus abnuit: "poſſe enim, eodem Flacco "internuntio, ſermones commeare." Atque interim Libonem ornat præturâ, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque cùm prohibere poſſet, ſcire malebat: donec Junius quidam, tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit: celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ. Statim corripit reum, adit conſules, ſenatûs cognitionem poſcit: & vocantur patres, addito, "conſultan-"dum ſuper re magnâ & atroci."

XXIX. LIBO interim veſte mutatâ, cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines,

vocem adverſùm pericula poſcere: abnuentibus cunctis, cùm diverſa prætenderent, eâdem formidine, die ſenatûs metu & ægritudine feſſus, ſive ut tradidêre quidam, ſimulato morbo, lecticâ delatus ad fores curiæ, innixuſque fratri, & manus ac ſupplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur: mox libellos & auctores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, neve aſperare crimina videretur.

XXX. Accesserant, præter Trionem & Catum accuſatores, Fonteius Agrippa, & C. Vibius, certabantque cui jus perorandi in reum daretur: donec Vibius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina objecturum profeſſus, protulit libellos vecordes adeò, ut conſultaverit Libo, "an habiturus foret opes, quîs viam Appiam Brundiſium uſque pecuniâ operiret." Inerant & alia hujuſcemodi, ſtolida, vana; ſi molliùs acciperes, miſeranda. Uni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum, additas atroces vel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo, agnoſcentes ſervos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere ſenatuſconſulto, quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor Tiberius, mancipari ſingulos actori publico jubet: ſcilicet, ut in Libonem ex ſervis, ſalvo ſenatuſconſulto, quæreretur. Ob

quæ poſterum diem reus petivit; domumque digreſſus, extremas preces P. Quirinio propinquo ſuo ad Principem mandavit: reſponſum eſt, "ut "ſenatum rogaret."

XXXI. CINGEBATUR interim milite domus; ſtrepebant etiam in veſtibulo, ut audiri, ut aſpici poſſent: cùm Libo, ipſis, quas in noviſſimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percuſſorem, prenſare ſervorum dextras, inſerere gladium: atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpoſitum menſâ lumen, feralibus jam ſibi tenebris, duos ictus in viſcera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrêre liberti, & cæde viſâ miles abſtitit. Accuſatio tamen apud patres adſeveratione eâdem peracta, juravitque Tiberius, "petiturum ſe vitam, quam-"vis nocenti, niſi voluntariam mortem propera-"viſſet."

XXXII. BONA inter accuſatores dividuntur: & præturæ extra ordinem datæ his, qui ſenatorii ordinis erant. Tunc Cotta Meſſalinus, "ne "imago Libonis exſequias poſterorum comitare-"tur," cenſuit: Cn. Lentulus, "ne quis Scri-"bonius cognomentum Druſi adſumeret:" "ſup-"plicationum dies," Pomponii Flacci ſententiâ, conſtituti: "ut dona Jovi, Marti, Concordiæ, "utque Iduum Septembrium dies, quo ſe Libo "interfecerat, dies feſtus haberetur," L. P. &

Gallus Aſinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decrevêre: quorum auctoritates adulationeſque retuli, ut ſciretur vetus id in republicâ malum. Facta & de Mathematicis Magiſque Italiâ pellendis ſenatuſconſulta: quorum e numero, L. Pituanius ſaxo dejectus eſt. In P. Martium conſules extra portam Eſquilinam, cùm claſſicum canere juſſiſſent, more priſco advertêre.

XXXIII. Proximo ſenatûs die, multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio conſulari, Octavio Frontone præturâ functo: decretumque "ne "vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent: ne "veſtis ſerica viros fœdaret." Exceſſit Fronto, ac poſtulavit "modum argento, ſupellectili, fa- "miliæ." Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid e republicâ crederent, loco ſententiæ promere. Contrà Gallus Aſinius diſſeruit, "Auctu "imperii adoleviſſe etiam privatas opes; idque "non novum, ſed e vetuſtiſſimis moribus. Aliam "apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuni- "am; & cuncta ad rempublicam referri: quâ "tenui, anguſtas civium domos; poſtquam eò "magnificentiæ venerit, gliſcere ſingulos. Neque "in familiâ & argento, quæque ad uſum paren- "tur, nimium aliquid, aut modicum, niſi ex "fortunâ poſſidentis: diſtinctos ſenatûs & equi- "tum cenſus, non quia diverſi naturâ, ſed ut "locis, ordinibus, dignationibus, antiſtent &

" aliis, quæ ad requiem animi, aut ſalubritatem " corporum parentur: niſi fortè clariſſimo cui- " que plures curas, majora pericula ſubeunda; de- " linimentis curarum & periculorum carendum " eſſe." Facilem adſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, confeſſio vitiorum & ſimilitudo audientium dedit. Adjecerat & Tiberius, " non " id tempus cenſuræ: nec, ſi quid in moribus " labaret, defuturum corrigendi auctorem."

XXXIV. Inter quæ L. Piſo " ambitum fori, " corrupta judicia, ſævitiam oratorum accuſatio- " nes minitantium" increpans, " abire ſe, & ce- " dere Urbe, victurum in aliquo abdito & lon- " ginquo rure" teſtabatur: ſimul curiam relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quamquam mitibus verbis Piſonem permulſiſſet, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piſo mox dedit, vocatâ in jus Urgulaniâ, quam ſupra leges amicitia Auguſtæ extulerat: nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Cæſaris, ſpreto Piſone, vecta; aut ille abſtitit, quamquam Auguſta " ſe violari & im- " minui" quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus, ut " ſe iturum ad præto- " ris tribunal, adfuturum Urgulaniæ" diceret, proceſſit palatio, procul ſequi juſſis militibus: ſpectabatur, occurſante populo, compoſitus ore,

& ſermonibus variis tempus atque iter ducens; donec propinquis Piſonem fruſtra coërcentibus, deferri Auguſta pecuniam, quæ petebatur, juberet. Iſque finis rei, ex quâ neque Piſo inglorius, & Cæſar majore famâ fuit. Ceterùm Urgulaniæ potentia adeò nimia civitati erat, ut teſtis in causâ quâdam quæ apud ſenatum tractabatur, venire dedignaretur: miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret; cùm virgines Veſtales in foro & judicio audiri, quotiens teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Cn. Piſonis, & Aſinii Galli ſuper eo negotio diverſas ſententias noſcere. Piſo, "quamquam abſuturum ſe dixerat Cæſar, ob id "magis agendas" cenſebat, "& abſente Principe, ſenatum & equites poſſe ſua munia ſuſtinere decorum reipublicæ fore." Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, "nihil "ſatis inluſtre, aut ex dignitate populi Romani, "niſi coram & ſub oculis Cæſaris: eóque conventum Italiæ & adfluentes provincias, præſentiæ ejus ſervanda" dicebat. Audiente hæc Tiberio ac ſilente, magnis utrimque contentionibus acta; ſed res dilatæ.

XXXVI. Et certamen Gallo adversùs Cæſarem exortum eſt: nam cenſuit "in quinquennium magiſtratuum comitia habenda: utque le-

" gionum legati, qui ante præturam eâ militiâ " fungebantur, jam tum prætores deſtinarentur: " Princeps duodecim candidatos, in annos ſingu- " los nominaret." Haud dubium erat, eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperii tentari: Tiberius tamen quaſi augeretur poteſtas ejus diſſeruit: " Grave moderationi ſuæ tot eligere, " tot differre: vix per ſingulos annos offenſiones " vitari, quamvis repulſam propinqua ſpes ſole- " tur: quantum odii fore ab his, qui ultra quin- " quennium projiciantur! unde proſpici poſſe, " quæ cuique tam longo temporis ſpatio mens, " domus, fortuna? ſuperbire homines etiam an- " nuâ deſignatione: quid ſi honorem per quin- " quennium agitent? quinquiplicari prorſus ma- " giſtratus, ſubverti leges, quæ ſua ſpatia exer- " cendæ candidatorum induſtriæ, quærendiſque " aut potiundis honoribus ſtatuerint."

XXXVII. FAVORABILI in ſpeciem oratione vim imperii tenuit, cenſuſque quorumdam ſenatorum juvit: quò magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifeſtâ, ſuperbiùs accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſii, inlectus a divo Auguſto liberalitate decies ſeſtertii ducere uxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia exſtingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ, cùm in palatio ſenatus haberetur, modò

Hortenſii inter oratores ſitam imaginem, modò Auguſti intuens, ad hunc modum cœpit: "Patres conſcripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia Princeps monebat: ſimul majores mei meruerant, "ut poſteros haberent: nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam, "gentile domûs noſtræ bonum, varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec "cuiquam oneri forent: juſſus ab imperatore, "uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum: nec ad invidiam iſta, "ſed conciliandæ miſericordiæ refero: adſequentur, florente te, Cæſar, quos dederis honores; "interim Q. Hortenſii pronepotes, divi Auguſti "alumnos, ab inopiâ defende."

XXXVIII. INCLINATIO ſenatûs incitamentum Tiberio fuit, quò promptiùs adverſaretur, his ferme verbis uſus: "Si quantum pauperum eſt, "venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint; ſinguli numquam exſatiabuntur, reſpublica deficiet. Nec ſanè ideo a majoribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod "in commune conducat loco ſententiæ proferre, "ut privata negotia, res familiares noſtras hîc "augeamus, cum invidiâ ſenatûs & principum, "ſive indulſerint largitionem, ſive abnuerint.

" Non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio in-
" tempeſtiva quidem & improviſa, cùm aliis de
" rebus convenerint patres, conſurgere, & numero
" atque ætate liberûm ſuorum urgere modeſtiam
" ſenatûs, eamdem vim in me tranſmittere, ac
" velut perfringere ærarium: quod ſi ambitione
" exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. De-
" dit tibi, Hortale, divus Auguſtus pecuniam, ſed
" non compellatus, nec eâ lege ut ſemper da-
" retur: langueſcet alioqui induſtria, intendetur
" ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes; & ſe-
" curi omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi
" ignavi, nobis graves." Hæc atque talia, quam-
quam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepêre: ſenſitque Tiberius; & cùm paullum reticuiſſet: " Hortalo ſe reſpondiſſe" ait, " cete-
" rùm ſi patribus videretur, daturum liberis ejus
" ducena ſeſtertia ſingulis, qui ſexûs virilis eſſent."
Egêre alii grates; ſiluit Hortalus, pavore, an avitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens: neque miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamvis domus Hortenſii pudendam ad inopiam delaberetur.

XXXIX. Eodem anno, mancipii unius audacia, ni maturè ſubventum foret, diſcordiis armiſque civilibus rempublicam perculiſſet. Poſtumi

Agrippæ ſervus, nomine *Clemens*, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſervili animo concepit. Auſa ejus impedivit tarditas onerariæ navis: atque interim patratâ cæde, ad majora & magis præcipitia converſus, furatur cineres; vectuſque Coſam, Etruriæ promontorium, ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbamque promitteret: nam ætate & formâ haud diſſimili in dominum erat. Tum per idoneos & ſecreti ejus ſocios, crebreſcit "vivere "Agrippam," occultis primùm ſermonibus, ut vetita ſolent; mox vago rumore apud imperitiſſimi cujuſque promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eóque nova cupientes. Atque ipſe adire municipia obſcuro diei, neque propalam aſpici, neque diutiùs iiſdem locis: ſed quia veritas viſu & morâ, falſa feſtinatione & incertis valeſcunt, relinquebat famam, aut præveniebat.

XL. VULGABATUR interim per Italiam, "ſer-"vatum munere deûm Agrippam;" credebatur Romæ: jamque Oſtiam invectum multitudo ingens, jam in Urbe clandeſtini cœtus celebrabant: cùm Tiberium anceps cura diſtrahere, vine militum ſervum ſuum coërceret, an inanem credulitatem tempore ipſo vaneſcere ſineret: modò nihil ſpernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metûs reputabat. Poſtremò dat ne-

gotium Salluſtio Criſpo: ille e clientibus duos (quidam milites fuiſſe tradunt) deligit, atque hortatur, ſimulatâ conſcientiâ adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exſequuntur ut juſſum erat: dein ſpeculati noctem incuſtoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauſo ore in palatium traxêre. Percunctanti Tiberio, "Quomodo "Agrippa factus eſſet?" reſpondiſſe fertur, "Quomodo tu Cæſar." Ut ederet ſocios, ſubigi non potuit: nec Tiberius pœnam ejus palam auſus; in ſecretâ palatii parte interfici juſſit, corpuſque clam auferri: & quamquam multi e domo Principis, equiteſque ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſiliis dicerentur, haud quæſitum.

XLI. FINE anni, arcus propter ædem Saturni, ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpiciis Tiberii; & ædes Fortis Fortunæ Tiberim juxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Romano legaverat; ſacrarium genti Juliæ, effigieſque divo Auguſto apud Bovillas, dicantur. C. Cæcilio, L. Pomponio conſulibus, Germanicus Cæſar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruſcis Cattiſque & Angrivariis, quæque aliæ nationes uſque ad Albim colunt: vecta ſpolia, captivi, ſimulacra montium, fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque li-

beris onuſtus: ſed ſuberat occulta formido reputantibus, "haud proſperum in Druſo patre ejus "favorem vulgi: avunculum ejuſdem Marcel-"lum flagrantibus plebis ſtudiis intra juventam "ereptum: breves & infauſtos populi Romani "amores."

XLII. CETERUM Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſeque collegam conſulatui ejus deſtinavit: nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri juvenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitque cauſas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadociâ potiebatur, inviſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem nullo officio coluiſſet: nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus; quia florente C. Cæſare, miſſoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia credebatur. Ut, verſâ Cæſarum ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris literis, quæ, non diſſimulatis filii offenſionibus, clementiam offerebat, ſi ad precandum veniret: ille ignarus doli, vel ſi intelligere crederetur vim metuens, in Urbem properat: exceptuſque immiti a principe, & mox accuſatus in ſenatu; non ob crimina quæ fingebantur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua, nedum infima, inſolita ſunt, finem vitæ, ſponte, an fato implevit. Regnum in provinciam redactum

eſt, “ fructibuſque ejus levari poſſe centeſimæ “ vectigal” profeſſus Cæſar, ducenteſimam in poſterum ſtatuit. Per idem tempus Antiocho Commagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleriſque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & provinciæ Syria atque Judæa, feſſæ oneribus, deminutionem tributi orabant.

XLIII. IGITUR hæc, & de Armeniâ quæ ſuprà memoravi, apud patres diſſeruit: “ nec poſſe motum Orientem niſi Germanici ſapientiâ componi. Nam ſuam ætatem vergere, Druſi nondum ſatis adoleviſſe.” Tunc decreto patrum, permiſſæ Germanico provinciæ, quæ mari dividuntur, majuſque imperium quoquò adiſſet, quàm his qui ſorte aut miſſu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syriâ Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetuſtiſſimo liberorum ejus, pacta erat: præfeceratque Cn. Piſonem ingenio violentum, & obſequii ignarum, inſitâ ferociâ a patre Piſone, qui civili bello reſurgentes in Africâ partes acerrimo miniſterio adversùs Cæſarem juvit: mox Brutum & Caſſium ſecutus, conceſſo reditu, petitione honorum abſtinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. Sed præter paternos ſpiritus, uxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur: vix Tiberio concedere,

liberos ejus ut multùm infrà deſpectare: nec dubium habebat, ſe delectum, qui Syriæ imponeretur, ad ſpes Germanici coërcendas: credidêre quidam data & a Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubiè Auguſta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam inſectandi: diviſa namque & diſcors aula erat, tacitis in Druſum aut Germanicum ſtudiis. Tiberius, ut proprium, & ſui ſanguinis, Druſum fovebat: Germanico, alienatio patrui, amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium, avunculum Auguſtum ferens: contrà Druſo proavus, eques Romanus, Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur: & conjunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liviam uxorem Druſi præcellebat: ſed fratres egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcuſſi.

XLIV. NEC multò pòſt Druſus in Illyricum miſſus eſt, ut ſueſceret militiæ, ſtudiaque exercitûs pararet; ſimul juvenem urbano luxu laſcivientem meliùs in caſtris haberi Tiberius, ſeque tutiorem rebatur, utroque filio legiones obtinente. Sed Suevi prætendebantur, auxilium adverſùs Cheruſcos orantes: nam diſceſſu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adſuetudine, tum & æmulatione gloriæ, arma in ſe verterant: vis nationum, virtus ducum in æquo: ſed Marobo-

duum regis nomen inviſum apud populares; Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

XLV. IGITUR non modò Cheruſci ſociique eorum, vetus Arminii miles, ſumpſêre bellum: ſed e regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones ac Langobardi, defecêre ad eum: quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugiſſet; non aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio juveni, patruus ſenex parêre dedignabatur. Diriguntur acies pari utrimque ſpe, nec ut olim apud Germanos vagis incurſibus, aut disjectas per catervas: quippe longâ adversùm nos militiâ, inſueverant ſequi ſigna, ſubſidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta, ut quoſque advectus erat: "Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis derepta, in manibus multorum" oſtentabat: contrà "fugacem Maroboduum" appellans, "prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiviſſe fœdus, proditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris, haud minùs infenſis animis exturbandum, quàm Varum Quinctilium interfecerint: meminiſſent modò tot prœliorum, quorum eventu, & ad poſtremum ejectis Romanis, ſatis probatum, penes utros ſumma belli fuerit."

XLVI. NEQUE Maroboduus jactantiâ ſui, aut probris in hoſtem abſtinebat: ſed Inguiomerum tenens, "Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, "illius conſiliis geſta, quæ proſpere ceciderint," teſtabatur: "vecordem Arminium, & rerum "neſcium, alienam gloriam in ſe trahere, quo-"niam tres vacuas legiones & ducem fraudis "ignarum perfidiâ deceperit, magnâ cum clade "Germaniæ, & ignominiâ ſuâ, cùm conjunx, "cùm filius ejus, ſervitium adhuc tolerent. At "ſe duodecim legionibus petitum duce Tiberio, "illibatam Germanorum gloriam ſervaviſſe: mox "conditionibus æquis diſceſſum: neque pæni-"tere quòd ipſorum in manu ſit, integrum ad-"versùs Romanos bellum, an pacem incru-"entam malint." His vocibus inſtinctos exercitus, propriæ quoque cauſæ ſtimulabant: cùm a Cheruſcis Langobardiſque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliàs majore mole concurſum, neque ambiguo magis eventu, fuſis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet. Id ſignum perculſi fuit: & transfugis paullatim nudatus, in Marcomannos conceſſit, miſitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Reſponſum eſt, "non jure eum adversùs Che-"ruſcos arma Romana invocare, qui pugnantes

"in eumdum hoſtem Romanos nullâ ope juviſ-"ſet." Miſſus tamen Druſus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Aſiæ urbes conlapſæ nocturno motu terræ; quò improviſior graviorque peſtis fuit: neque ſolitum in tali caſu effugium ſubveniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. "Se-"diſſe immenſos montes, viſa in arduo quæ pla-"na fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes" memorant. Aſperrima in Sardianos lues plurimum in eoſdem miſericordiæ traxit: nam centies ſeſtertiûm pollicitus Cæſar, & quantum ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. Magnetes a Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægeatas, Apollonidienſes, quique Moſteni, atque Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum levari idem in tempus tributis, mittique ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoveretque. Delectus eſt M. Aletus e prætoriis, ne conſulari obtinente Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar haud minùs gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Æmilio Lepido, cujus e domo videbatur; & Patulei divitis equitis Romani here-

ditatem (quamquam ipſe heres in parte legeretur) tradidit M. Servilio, quem prioribus, neque ſuſpectis tabulis, ſcriptum compererat; "nobilitatem utriuſque pecuniâ juvandam" præfatus. Neque hereditatem cujuſquam adiit, niſi cùm amicitiâ meruiſſet; ignotos & aliis infenſos, eóque Principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm ut honeſtam innocentium paupertatem levavit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt.

XLIX. Iisdem temporibus deûm ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptaſque ab Auguſto, dedicavit: Libero Liberæque & Cereri, juxta Circum maximum, quam A. Poſtumius dictator voverat; eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus conſtitutam: & Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumque navalem de Pœnis meruit. Spei ædes a Germanico ſacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.

L. Adolescebat interea lex majeſtatis. Et Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonibus divum Auguſtum ac Tiberium, & matrem ejus inluſiſſet, Cæſarique connexa, adulterio teneretur, majeſtatis delator arceſ-

ſebat. "De adulterio ſatis caveri lege Juliâ" viſum. "Majeſtatis crimen diſtingui" Cæſar poſtulavit; "damnarique, ſi qua de Auguſto in-"religiosè dixiſſet: in ſe jacta, nolle ad cog-"nitionem vocari." Interrogatus a conſule "quid "de his cenſeret, quæ de matre ejus locuta ſecus "argueretur," reticuit: dein proximo ſenatûs die, illius quoque nomine oravit, "ne cui verba "in eam quoquo modo habita crimini forent." Liberavitque Apuleiam lege majeſtatis; adulterii graviorem pœnam deprecatus, "ut, exemplo "majorum, propinquis ſuis ultra ducenteſimum "lapidem removeretur" ſuaſit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt.

LI. De prætore in locum Vipſanii Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fovebant: contrà plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex jubebat. Lætabatur Tiberius, cùm inter filios ejus & leges ſenatus diſceptaret; victa eſt ſine dubio lex: ſed neque ſtatim, & paucis ſuffragiis: quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur.

LII. Eodem anno cœptum in Africâ bellum, duce hoſtium Tacfarinate: is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaria ſtipendia meritus, mox

deſertor, vagos primùm, & latrociniis ſuetos, ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla & turmas componere; poſtremò non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. Valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Mauroſque accolas in bellum traxit: dux & his Mazippa: diviſuſque exercitus; ut Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, diſciplinâ & imperiis ſueſceret: Mazippa levi cum copiâ, incendia & cædes, & terrorem circumferret: compulerantque Cinithios, haud ſpernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in unum conductos ad hoſtem duxit: modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atque Maurorum ſpectares: ſed nihil æquè cavebatur, quàm ne bellum metu eluderent: ſpe victoriæ inducti ſunt, ut vincerentur. Igitur legio medio, leves cohortes duæque alæ in cornibus locantur; nec Tacfarinas pugnam detrectavit: fuſi Numidæ, multoſque poſt annos Furio nomini partum decus militiæ: nam poſt illum reciperatorem Urbis, filiumque ejus Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur: eò pronior Tiberius res geſtas apud ſenatum celebravit: & decrevêre patres triumpha-

lia inſignia: quod Camillo ob modeſtiam vitæ impunè fuit.

LIII. SEQUENS annus Tiberium tertiò, Germanicum iterum conſules habuit: ſed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram, viſo fratre Druſo in Dalmatiâ agente, Adriatici ac mox Ionii maris adverſam navigationem perpeſſus. Igitur paucos dies inſumpſit reficiendæ claſſi: ſimul ſinus Actiacâ victoriâ inclitos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraque Antonii cum recordatione majorum ſuorum adiit: namque ei, ut memoravi, avunculus Auguſtus, avus Antonius erant, magnaque illic imago triſtium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique ſociæ & vetuſtæ urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepêre Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaque præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet.

LIV. PETITA inde Eubœâ, tramiſit Leſbum, ubi Agrippina noviſſimo partu Juliam edidit: tum extrema Aſiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis anguſtias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noſcendi: pariterque provincias internis certaminibus, aut magiſtratuum injuriis feſſas refovebat: atque illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, obvii aquilones depulêre. Igitur Ilio, quæque ibi varietate fortunæ, & noſ-

trî origine veneranda, relegit Aſiam, adpellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, ſed certis e familiis & ferme Mileto accitus ſacerdos, numerum modò conſultantium & nomina audit: tum in ſpecum degreſſus, hauſtâ fontis arcani aquâ, ignarus plerumque literarum & carminum, edit reſponſa verſibus, compoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit: & ferebatur, Germanico per ambages, ut mos oraculis, "maturum exitium" ceciniſſe.

LV. At Cn. Piso, quo properantiùs deſtinata inciperet, civitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritam oratione ſævâ increpat, obliquè Germanicum perſtringens, "quòd contra decus "Romani nominis non Athenienſes tot cladibus "exſtinctos, ſed colluviem illam nationum co-"mitate nimiâ coluiſſet: hos enim eſſe Mithrida-"tis adversùs Sullam, Antonii adversùs divum "Auguſtum ſocios:" etiam vetera objectabat, "quæ in Macedones improſpere, violenter in "ſuos feciſſent:" offenſus urbi propriâ quoque irâ; quia Theophilum quemdam Areo judicio falſi damnatum, precibus ſuis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adſequitur Germanicum apud inſulam Rhodum, haud neſcium quibus inſectationibus petitus foret: ſed tantâ manſuetudine agebat, ut

cùm orta tempeſtas raperet in abrupta, poſſetque interitus inimici ad caſum referri, miſerit triremes, quarum ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piſo, & vix diei moram perpeſſus, linquit Germanicum, prævenitque: & poſtquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infirmos manipularium juvando, cùm veteres centuriones, ſeveros tribunos demoveret, locaque eorum clientibus ſuis, vel deterrimo cuique attribueret, deſidiam in caſtris, licentiam in urbibus, vagum ac laſcivientem per agros militem fineret, eò uſque corruptionis provectus eſt, ut ſermone vulgi, *parens legionum* haberetur. Nec Plancina ſe intra decora feminis tenebat; ſed exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibuſdam etiam bonorum militum ad mala obſequia promptis, quòd, "haud invito im-"peratore, ea fieri" occultus rumor incedebat.

LVI. NOTA hæc Germanico; ſed præverti ad Armenios inſtantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & ſitu terrarum, quo noſtris provinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximiſque imperiis interjecti, & ſæpius diſcordes ſunt, adversùs Romanos odio, & in Parthum invidiâ. Regem illâ tempeſtate non habebant, amoto Vonone: ſed favor nationis inclinabat in Zenonem, Polemonis regis Pontici

filium, quòd is primâ ab infantiâ inſtituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxtà devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, inſigne regium capiti ejus impoſuit: ceteri venerantes regem, *Artaxiam* conſalutavêre; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces, in formam provinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepêre: & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium ſperaretur. Commagenis Q. Servæus præponitur, tum primùm ad jus prætoris tranſlatis.

LVII. Cunctaque ſocialia proſpere compoſita, non ideo lætum Germanicum habebant, ob ſuperbiam Piſonis, qui juſſus partem legionum ipſe, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrrhi demum apud hiberna decumæ legionis convenêre, firmato vultu, Piſo adversùs metum, Germanicus ne minari crederetur; & erat, ut retuli, clementior: ſed amici accendendis offenſionibus callidi, intendere vera, adgerere falſa, ipſumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. Poſtremò paucis familiarium adhibitis ſermo cœptus a Cæſare, qualem ira & diſſimulatio gignit: reſponſum a Piſone precibus contumacibus, diſceſſerantque opertis odiis: póſtque rarus in tribunali Cæſaris Piſo; & ſi quando adſideret,

atrox, ac diſſentire manifeſtus: vox quoque ejus audita eſt in convivio, cùm apud regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæſari & Agrippinæ, leves Piſoni & ceteris offerrentur "Principis Romani, non Parthi regis filio eas "epulas dari:" abjecitque ſimul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. INTER quæ ab rege Parthorum Artabano legati venêre: miſerat "amicitiam ac fœ-"dus" memoraturos, & "cupere renovari dex-"tras, daturumque honori Germanici, ut ripam "Euphratis accederet: petere interim, ne Vo-"nones in Syriâ haberetur, neu proceres gentium "propinquis nuntiis ad diſcordias traheret." Ad ea Germanicus, de ſocietate Romanorum Parthorumque, magnificè: de adventu regis & cultu ſuî, cum decore ac modeſtiâ reſpondit. Vonones Pompeiopolim, Ciliciæ maritimam urbem, amotus eſt: datum id non modò precibus Artabani, ſed contumeliæ Piſonis, cui gratiſſimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

LIX. M. SILANO, L. Norbano conſulibus, Germanicus Ægyptum proficiſcitur, cognoſcendæ antiquitatis: ſed cura provinciæ prætendebatur: levavitque, apertis horreis, pretia frugum: multaque in vulgus grata uſurpavit, ſine milite incedere,

pedibus inte&ctis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem factitaviſſe apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perſtricto, acerrimè increpuit, quòd contra inſtituta Auguſti, non ſponte Principis Alexandriam introiſſet: nam Auguſtus, inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus aut equitibus Romanis inluſtribus, ſepoſuit Ægyptum: ne fame urgeret Italiam, quiſquis eam provinciam, clauſtraque terræ ac maris, quamvis levi præſidio adversùm ingentes exercitus inſediſſet.

LX. SED GERMANICUS, nondum comperto profectionem eam incuſari, Nilo ſubvehebatur, orſus oppido a Canopo. Condidêre id Spartani, ob ſepultum illic rectorem navis Canopum; quâ tempeſtate Menelaus Græciam repetens, diverſum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud ſe & antiquiſſimum perhibent; eoſque, qui poſtea pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adſcitos: mox viſit veterum Thebarum magna veſtigia: & manebant ſtructis molibus literæ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: juſſuſque e ſenioribus ſacerdotum patrium ſermonem interpretari, referebat "habitaſſe quondam ſeptingen-" "ta millia ætate militari: atque eo cum exercitu

" regem Rhamſen Libyâ, Æthiopiâ, Mediſque &
" Perſis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum; quaſque
" terras Suri Armeniique & contigui Cappadoces
" colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare
" imperio tenuiſſe:" legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quaſque copias frumenti & omnium utenſilium quæque natio penderet, haud minùs magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ jubentur.

LXI. CETERUM Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuêre Memnonis ſaxea effigies, ubi radiis ſolis icta eſt, vocalem ſonum reddens: disjectaſque inter & vix pervias arenas, inſtar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacuſque, effoſsâ humo, ſuperfluentis Nili receptacula: atque alibi anguſtiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium ſpatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, clauſtra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare pateſcit.

LXII. DUM ea æſtas Germanico plures per provincias tranſigitur, haud leve decus Druſus quæſivit, inliciens Germanos ad diſcordias, utque, fracto jam Maroboduo, uſque in exitium inſiſteretur. Erat inter Gothones nobilis juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubiis

rebus ejus, ultionem auſus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptiſque primoribus ad ſocietatem, inrumpit regiam, caſtellumque juxtà ſitum: veteres illic Suevorum prædæ, & noſtris e provinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, poſtremùm oblivio patriæ, ſuis quemque ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit.

LXIII. MAROBODUO undique deſerto non aliud ſubſidium, quàm miſericordia Cæſaris fuit: tranſgreſſus Danubium, quà Noricam provinciam præfluit, ſcripſit Tiberio, non ut profugus aut ſupplex, ſed ex memoriâ prioris fortunæ. "Nam multis na-"tionibus clariſſimum quondam regem ad ſe vo-"cantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe." Reſponſum a Cæſare, "tutam ei honoratamque ſedem "in Italiâ fore, ſi maneret: ſin rebus ejus aliud "conduceret, abiturum fide, quâ veniſſet." Ceterùm apud ſenatum diſſeruit, "non Philippum A-"thenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, po-"pulo Romano perinde metuendos fuiſſe." Exſtat oratio, "quâ magnitudinem viri, violentiam ſub-"jectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ "hoſtis, ſuaque in deſtruendo eo conſilia" extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Suevi, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur: ſed non exceſſit Italiâ per duodeviginti annos; conſenuitque, multùm imminu-

tâ claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neque aliud perfugium: pulſus haud multò pòſt Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptuſque, Forum Julium, Narbonenſis Galliæ coloniam, mittitur. Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cuſum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum.

LXIV. SIMUL nuntiato "regem Artaxiam "Armeniis a Germanico datum," decrevêre patres, "ut Germanicus atque Druſus ovantes Urbem introirent." Structi & arcus circum latera templi Martis Ultoris, cum effigie Cæſarum: lætiore Tiberio, quia pacem ſapientiâ firmaverat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Igitur Rheſcuporin quoque, Thraciæ regem, aſtu adgreditur. Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat: quo defuncto, Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri ejus, partem filio Cotyi permiſit. In eâ diviſione arva, & urbes, & vicina Græcis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hoſtibus, Rheſcuporidi ceſſit: ipſorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum, huic atrox, avidum, & ſocietatis impatiens erat. Sed primò ſubdolâ concordiâ egêre: mox Rheſcuporis egredi fines, vertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti vim facere; cunctanter ſub Auguſto, quem auctorem

utriuſque regni, ſi ſperneretur, vindicem metuebat: enimverò auditâ mutatione Principis, immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſas bello.

LXV. NIHIL æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur: deligit centurionem, qui nuntiaret regibus, "ne armis diſceptarent:" ſtatimque a Cotye dimiſſa ſunt, quæ paraverat, auxilia. Rheſcuporis fictâ modeſtiâ poſtulat, "eumdem in locum coiretur, poſſe de controverſiis conloquio tranſigi:" nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent, acciperentque. Rheſcuporis ſanciendo, ut dictitabat, fœderi, convivium adjicit; tractâque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & poſtquam dolum intellexerat, "ſacra regni, ejuſdem familiæ deos, & hoſpitales menſas" obteſtantem, catenis onerat. Thraciâque omni potitus, ſcripſit ad Tiberium, "ſtructas ſibi inſidias, præventum inſidiatorem:" ſimul bellum adversùs Baſtarnas Scythaſque prætendens, novis peditum & equitum copiis ſeſe firmabat.

LXVI. MOLLITER reſcriptum, "ſi fraus abeſſet, poſſe eum innocentiæ fidere: ceterùm neque ſe, neque ſenatum, niſi cognitâ causâ, jus & injuriam diſcreturos: proinde, tradito Cotye,

" veniret, transferretque invidiam criminis." Eas literas Latinius Pandus proprætor Mœſiæ, cum militibus, quîs Cotys traderetur, in Thraciam miſit. Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quàm incœpti facinoris reus eſſe: " occidi Cotyn" jubet, mortemque ſponte ſumptam ementitur. Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutavit; ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat, Pomponium Flaccum, veterem ſtipendiis, & arctâ cum rege amicitiâ, eóque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœſiæ præfecit.

LXVII. FLACCUS in Thraciam tranſgreſſus, per ingentia promiſſa, quamvis ambiguum & ſcelera ſua reputantem, perpulit, ut præſidia Romana intraret: circumdata hinc regi ſpecie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, ſuadendo, & quantò longiùs abſcedebatur apertiore cuſtodiâ, poſtremò gnarum neceſſitatis in Urbem traxêre. Accuſatus in ſenatu ab uxore Cotyis damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis conſiliis adverſatum conſtabat, inque liberos Cotyis dividitur: iiſque nondum adultis Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo majores Marcum Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miſerant. Rheſcuporis Alexandriam devectus,

atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis cuſtodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochoſque, & conſanguineum ſibi regem Scytharum conatus eſt : ſpecie venandi, omiſſis maritimis locis, avia ſaltuum petiit : mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cujus pontes accolæ ruperant, auditâ regis fugâ : neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, a Vibio Frontone præfecto equitum vincîtur : mox Remmius, evocatus, priori cuſtodiæ regis adpoſitus, quaſi per iram gladio eum tranſigit : unde major fides, conſcientiâ ſceleris, & metu indicii, mortem Vononi inlatam.

LXIX. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut urbes juſſerat, abolita, vel in contrarium verſa cognoſcit : hinc graves in Piſonem contumeliæ, nec minùs acerba, quæ ab illo in Cæſarem tentabantur. Dein Piſo abire Syriâ ſtatuit ; mox adversâ Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate ſolvebantur, admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antiochienſium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem, quæ rurſum Germanico acciderat : ſævam vim morbi augebat

perſuaſio veneni a Piſone accepti: & reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, ſemiuſti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quîs creditur animas numinibus infernis ſacrari: ſimul miſſi a Piſone incuſabantur, ut valetudinis adverſa rimantes.

LXX. EA GERMANICO haud minùs irâ, quàm per metum accepta; "ſi limen obſideretur, ſi "effundendus ſpiritus ſub oculis inimicorum fo-"ret; quid deinde miſerrimæ conjugi, quid in-"fantibus liberis eventurum? lenta videri vene-"ficia: feſtinare & urgere, ut provinciam, ut "legiones ſolus habeat: ſed non uſque eò de-"fectum Germanicum, neque præmia cædis apud "interfectorem manſura:" componit epiſtolas, "quîs amicitiam ei renuntiabat." Addunt ple-"rique juſſum provinciâ decedere:" nec Piſo moratus ultrà, naves ſolvit; moderabaturque curſui, quò propiùs regrederetur, ſi mors Germanici Syriam aperuiſſet.

LXXI. CÆSAR paulliſper ad ſpem erectus, dein feſſo corpore, ubi finis aderat, adſiſtentes amicos in hunc modum adloquitur: "Si fato "concederem, juſtus mihi dolor etiam adversùs "deos eſſet, quòd me parentibus, liberis, patriæ, "intra juventam præmaturo exitu raperent: nunc

" ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, ultimas
" preces pectoribus veſtris relinquo: referatis pa-
" tri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus,
" quibus inſidiis circumventus miſerrimam vitam
" peſſimâ morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi
" quos propinquus ſanguis, etiam quos invidia er-
" ga viventem movebat, inlacrimabunt, quondam
" florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, muliebri
" fraude cecidiſſe. Erit vobis locus querendi apud
" ſenatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum
" amicorum munus eſt, proſequi defunctum igna-
" vo queſtu: ſed quæ voluerit meminiſſe, quæ
" mandaverit exſequi: flebunt Germanicum etiam
" ignoti: vindicabitis vos, ſi me potiùs quàm for-
" tunam meam fovebatis. Oſtendite populo Ro-
" mano divi Auguſti neptem, eamdemque conju-
" gem meam: numerate ſex liberos. Miſericor-
" dia cum accuſantibus erit: fingentibuſque ſceleſ-
" ta mandata, aut non credent homines, aut non
" ignoſcent." Juravêre amici, dextram morien-
tis contingentes, " ſpiritum antè quàm ultionem
" amiſſuros."

LXXII. TUM ad uxorem verſus, " per memo-
" riam ſuî, per communes liberos" oravit, " exu-
" eret ferociam, ſævienti fortunæ ſubmitteret ani-
" mum; neu regreſſa in Urbem æmulatione po-
" tentiæ validiores inritaret." Hæc palam, & alia
ſecretò, per quæ oſtendere credebatur metum ex

Tiberio. Neque multò pòſt exſtinguitur, ingenti luctu provinciæ & circumjacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regeſque; tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes; viſuque & auditu juxtà venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, invidiam & adrogantiam effugerat.

LXXIII. FUNUS ſine imaginibus & pompâ, per laudes, & memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. "Nam u-
"trumque corpore decoro, genere inſigni, haud
"multùm triginta annos egreſſum, ſuorum inſidiis
"externas inter gentes occidiſſe: ſed hunc mitem
"erga amicos, modicum voluptatum, uno matri-
"monio, certis liberis egiſſe: neque minùs prœlia-
"torem, etiam ſi temeritas abſuerit, præpeditusque
"ſit perculſas tot victoriis Germanias ſervitio pre-
"mere. Quòd ſi ſolus arbiter rerum, ſi jure & no-
"mine regio fuiſſet, tantò promptiùs adſecuturum
"gloriam militiæ, quantùm clementiâ, temperan-
"tiâ, ceteris bonis artibus præſtitiſſet." Corpus antequam cremaretur, nudatum in foro Antiochienſium, qui locus ſepulturæ deſtinabatur. Prætuleritne veneficii ſigna, parùm conſtitit: nam ut quis miſericordiâ in Germanicum, & præſumptâ ſuſpici-

one, aut favore in Piſonem pronior, diverſi interpretabantur.

LXXIV. CONSULTATUM inde inter legatos, quíque alii ſenatorum aderant, "quiſnam Syriæ "præficeretur:" & ceteris modicè niſis, inter Vibium Marſum, & Cn. Sentium diu quæſitum: dein Marſus ſeniori, & acriùs tendenti Sentio conceſſit. Iſque infamem veneficiis eâ in provinciâ, & Plancinæ percaram, nomine Martinam, in Urbem miſit, poſtulantibus Vitellio ac Veranio, ceteriſque qui crimina & accuſationem tamquam adversùs receptos jam reos inſtruebant.

LXXV. AT AGRIPPINA, quamquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen, quæ ultionem morarentur, intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis; miſerantibus cunctis, "quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modò matrimonio, inter venerantes "gratanteſque aſpici ſolita, tunc ferales reliquias "ſinu ferret, incerta ultionis, anxia ſuî, & in"felici fecunditate fortunæ totiens obnoxia." Piſonem interim apud Coum inſulam nuntius adſequitur, "exceſſiſſe Germanicum." Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancinâ, quæ luctum amiſſæ ſororis tum primùm læto cultu mutavit.

LXXVI. ADFLUEBANT centuriones, monebantque "prompta illi legionum ſtudia: repeteret "provinciam non jure ablatam, & vacuam." Igitur "quid agendum" conſultanti, M. Piſo filius "properandum in Urbem" cenſebat: "nihil "adhuc inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones "imbecillas, aut inania famæ pertimeſcenda: "diſcordiam erga Germanicum odio fortaſſe "dignam, non pœnâ: & ademptione provinciæ, "ſatisfactum inimicis. Quòd ſi regrederetur, "obſiſtente Sentio, civile bellum incipi: nec "duraturos in partibus centuriones militeſque, "apud quos recens imperatoris ſui memoria, & "penitus infixus in Cæſares amor prævaleret."

LXXVII. CONTRA Domitius Celer ex intimâ ejus amicitiâ diſſeruit, "Utendum eventu. Piſo-"nem, non Sentium, Syriæ præpoſitum: huic "faſces & jus prætoris, huic legiones datas: ſi "quid hoſtile ingruat, quàm juſtiùs arma oppo-"ſiturum, qui legati auctoritatem, & propria "mandata acceperit? Relinquendum etiam ru-"moribus tempus, quo ſeneſcant: plerumque "innocentes, recenti invidiæ impares. At ſi "teneat exercitum, augeat vires, multa, quæ pro-"videri non poſſint, fortuitò in melius caſura. "An feſtinamus cum Germanici cineribus adpel-"lere, ut te inauditum & indefenſum planctus "Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo ru-

" more rapiant? Eſt tibi Auguſtæ conſcientia, " eſt Cæſaris favor, ſed in occulto: & periiſſe " Germanicum nulli jactantiùs mærent, quàm " qui maximè lætantur.

LXXVIII. Haud magnâ mole Piſo, promptus ferocibus, in ſententiam trahitur: miſſiſque ad Tiberium epiſtolis, incuſat Germanicum " luxûs " & ſuperbiæ; ſeque pulſum, ut locus rebus no- " vis patefieret, curam exercitûs, eâdem fide quâ " tenuerit, repetiviſſe." Simul Domitium impoſitum triremi " vitare litorum oram, præterque " inſulas lato mari pergere in Syriam" jubet: concurrentes deſertores per manipulos componit, armat lixas, trajectiſque in continentem navibus, vexillum tironum in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum " ut ſe auxiliis juvarent" ſcribit; haud ignavo ad miniſteria belli juvene Piſone, quamquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet.

LXXIX. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obviis navibus, quæ Agrippinam vehebant, utrimque infenſi, arma primò expedière: dein mutuâ formidine, non ultra jurgium proceſſum eſt: Marſuſque Vibius nuntiavit Piſoni, " Romam ad dicendam cauſam veniret." Ille eludens reſpondit, " adfuturum, ubi prætor, " qui de veneficiis quæreret, reo atque accuſa- " toribus diem prædixiſſet." Interim Domitius Laodiceam, urbem Syriæ, adpulſus, cùm hiberna

ſextæ legionis peteret, quòd eam maximè novis conſiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato prævenitur. Id Sentius Piſoni per literas aperit, monetque "ne caſtra corruptoribus, ne provinci-"am bello tentet:" quóſque Germanici memores, aut inimicis ejus adverſos cognoverat, contrahit, magnitudinem Imperatoris idemtidem ingerens, & "rempublicam armis peti:" ducitque validam manum, & prœlio paratam.

LXXX. NEC PISO, quamquam cœpta ſecus cadebant, omiſit tutiſſima e præſentibus: ſed caſtellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto, ſuiſque & Plancinæ ſervitiis, auxilia Cilicum, quæ reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat. "Cæſariſque ſe "legatum" teſtabatur "provinciâ, quam is de-"diſſet, arceri, non a legionibus (earum quippe "accitu venire) ſed a Sentio, privatum odium "falſis criminibus tegente: conſiſterent in acie, "non pugnaturis militibus, ubi Piſonem ab ipſis "*parentem* quondam appellatum, ſi jure ageretur, "potiorem, ſi armis, non invalidum, vidiſſent." Tum pro munimentis caſtelli manipulos explicat, colle arduo & derupto; nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac ſubſidiis inſtructi: hinc militum, inde locorum aſperitas: ſed non animus, non ſpes, ne tela quidem niſi

agreſtia, ad ſubitum uſum properata. Ut venêre in manus, non ultrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur: vertunt terga Cilices, ſeque caſtello claudunt.

LXXXI. INTERIM Piſo claſſem, haud procul opperientem, adpugnare fruſtra tentavit: regreſſuſque, & pro muris modò ſemet adflictando, modò ſingulos nomine ciens, præmiis vocans, ſeditionem cœptabat; adeóque commoverat, ut ſignifer legionis ſextæ ſignum ad eum tranſtulerit. Tum Sentius "occanere cornua tubaſque, & "peti aggerem, erigi ſcalas" juſſit, "ac promp-"tiſſimum quemque ſuccedere: alios tormentis "haſtas, ſaxa, & faces ingerere." Tandem, victâ pertinaciâ, Piſo oravit, "utì, traditis armis, "maneret in caſtello, dum Cæſar, cui Syriam "permitteret, conſulitur." Non receptæ conditiones: nec aliud, quàm naves & tutum in Urbem iter, conceſſum eſt.

LXXXII. AT ROMÆ, poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira. Et erumpebant queſtus: "Ideo nimirum in extre-"mas terras relegatum: ideo Piſoni permiſſam "provinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſtæ cum "Plancinâ ſermones: vera prorſus de Druſo ſe-"niores locutos: diſplicere regnantibus civilia "filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos,

" quàm quia populum Romanum æquo jure " complecti, redditâ libertate, agitaverint." Hos vulgi ſermones audita mors adeò incendit, ut ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, ſumpto juſtitio, deſererentur fora, clauderentur domus; paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem: & quamquam neque inſignibus lugentium abſtinerent, altiùs animis mærebant. Fortè negotiatores, vivente adhuc Germanico, Syriâ egreſſi, lætiora de valetudine ejus attulêre: ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt: ut quiſque obvius, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt: curſant per Urbem, moliuntur templorum fores: juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et populus, quaſi rurſum ereptum, acriùs doluit.

LXXXIII. HONORES, ut quis amore in Germanicum, aut ingenio validus, reperti, decretique, " ut nomen ejus Saliari carmine caneretur: " ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, " ſuperque eas querceæ coronæ ſtatuerentur: " ludos Circenſes eburna effigies præiret: neve " quis flamen aut augur in locum Germanici, " niſi gentis Juliæ, crearetur." Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac

" mortem ob rempublicam obiiſſe :" ſepulchrum Antiochiæ ubi crematus : tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve in quîs colerentur, haud facilè quis numerum inierit. Cùm cenſeretur clipeus, auro & magnitudine inſignis, inter auctores eloquentiæ ; adſeveravit Tiberius, " ſolitum paremque ceteris dica-" turum : neque enim eloquentiam fortunâ diſ-" cerni ; & ſatis inluſtre, ſi veteres inter ſcrip-" tores haberetur." Equeſter ordo *cuneum Germanici* appellavit, qui *Juniorum* dicebatur ; inſtituitque utì turmæ Idibus Juliis imaginem ejus ſequerentur : pleraque manent : quædam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas obliteravit.

LXXXIV. CETERUM recenti adhuc mæſtitiâ, ſoror Germanici Livia, nupta Druſo, duos virilis ſexûs ſimul enixa eſt : quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, " nulli antè Romanorum ejuſdem faſtigii " viro geminam ſtirpem editam :" nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit ; tamquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. EODEM anno gravibus ſenatûs decretis libido feminarum coërcita ; cautumque " ne " quæſtum corpore faceret, cui avus, aut pater,

"aut maritus eques Romanus fuiſſet:" nam Viſtilia prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum adversùm impudicas in ipsâ profeſſione flagitii credebant. Exactum & a Titidio Labeone, Viſtiliæ marito, "cur in uxore "delicti manifeſtâ ultionem legis omiſiſſet?" atque illo prætendente "ſexaginta dies ad con-"ſultandum datos necdum præteriiſſe," ſatis viſum de Viſtiliâ ſtatuere. Eaque in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Ægyptiis Judaicisque pellendis: factumque patrum conſultum, "ut quatuor millia libertini generis eâ ſu-"perſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſu-"lam Sardiniam veherentur," coërcendis illic latrociniis, &, ſi ob gravitatem cæli interiiſſent, vile damnum: "ceteri cederent Italiâ, niſi cer-"tam ante diem profanos ritus exuiſſent."

LXXXVI. Post quæ retulit Cæſar, "capien-"dam virginem in locum Occiæ," quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris præſederat: egitque grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, "quòd, offe-"rendo filias, de officio in rempublicam cer-"tarent." Prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater ejus in eodem conjugio manebat: nam Agrippa diſcidio domum imminu-

erat: & Cæſar quamvis poſthabitam, decies ſeſtertii dote ſolatus eſt.

LXXXVII. SÆVITIAM annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium quod emptor penderet, "binoſque nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios." Neque tamen ob ea *parentis patriæ*, delatum & antea, vocabulum adſumpſit, acerbéque increpuit eos, qui *divinas occupationes*, ipſumque *dominum* dixerant: unde anguſta & lubrica oratio ſub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

LXXXVIII. REPERIO apud ſcriptores ſenatoreſque eorumdem temporum, Adgandeſtrii, principis Cattorum, lectas in ſenatu literas, quibus "mortem Arminii" promittebat, "ſi patrandæ neci venenum mitteretur:" reſponſumque eſſe, "non fraude, neque occultis, ſed palam & armatum populum Romanum hoſtes ſuos ulciſci:" quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterùm Arminius, abſcedentibus Romanis, & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adverſam habuit: petituſque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, ſicut alii reges

duceſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus: ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

B R E V I A R I U M

LIBRI TERTII.

I. *AGRIPPINA cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam pervenit. Eæ tumulo Auguſti inlatæ, & funus ductum.* VII. *Druſus in Illyricum rurſus proficiſcitur.* VIII. *Cn. Piſo, cùm Romam rediiſſet, veneni & majeſtatis poſtulatur. Dictâ cauſâ, cùm omnia inſenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert.* XX. *Tacfarinas bellum in Africâ renovat, quod opprimitur a L. Apronio proconſule.* XXII. *Lepida Æmilia adulterii & veneni defertur, & damnatur.* XXV. *Papia Poppæa lex ad id tempus aſperiùs exercita, mollitur a Tiberio, & nexus ejus exſolvuntur. Legum initia & vices.* XXX. *L. Voluſii & Salluſtii Criſpi, inſignium virorum, obitus.* XXXI. *Tiberius in Campaniam concedit.* XXXII. *Iterum Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Junius Blæſus deligitur.* XXXVII. *Equites aliquot Romani majeſtatis damnantur.* XXXVIII. *Thracum diſcordia.*

XL. *Galliarum civitates rebellant, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro. At infeliciter. A legionibus Germanicis copiæ earum cæſæ; & ipſæ ad vetus jugum retractæ.* XLIX. *C. Lutorius, eques, majeſtatis damnatus, & in carcere exanimatus.* LII. *Cura luxûs coërcendi cœpta & omiſſa.* LVI. *Druſus tribuniciam poteſtatem accipit.* LVIII. *Flamen Dialis vetitus provinciam ſortiri.* LX. *Aſyla Græcorum luſtrata & repurgata.* LXVI. *C. Silanus repetundarum & majeſtatis damnatus.* LXXIII. *Tacfarinatem Junius Blæſus proturbat & fratrem ejus capit.* LXXVI. *Juniæ inluſtris feminæ mors & funus.*

Hæc triennio geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXIII.	20.	Coſſ.	M. Valerio Meſſallâ, C. Aurelio Cottâ.
DCCLXXIV.	21.	Coſſ.	Tiberio Augusto IV, Druso Cæſare II.
DCCLXXV.	22.	Coſſ.	D. Haterio Agrippâ, C. Sulpicio Galbâ.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER TERTIUS.

NIHIL intermiſsâ navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram inſulam advehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim adventu ejus audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, ut quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in Principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad oppidum Brundiſium; quod naviganti celerrimum fidiſſimumque adpulſu erat. Atque ubi primùm ex alto viſa claſſis, complentur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quáque longiſſimè proſpectari poterat, mærentium turbâ, & rogitantium inter ſe, "ſilentione, an voce aliquâ egredi-"entem exciperent?" neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cùm claſſis paullatim ſucceſſit,

non alacri, ut adſolet, remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egreſſa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum feminarumve planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore feſſum, obvii & recentes in dolore anteibant.

II. MISERAT duas prætorias cohortes Cæſar, addito "ut magiſtratus Calabriæ, Apulique & Campani, ſuprema erga memoriam filii ſui munera fungerentur." Igitur tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incompta ſigna, verſi faſces: atque ubi colonias tranſgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, veſtem, odores, aliaque funerum ſollemnia cremabant: etiam quorum diverſa oppida, tamen obvii, & victimas atque aras diis Manibus ſtatuentes, lacrimis & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Tarracinam progreſſus eſt, cum Claudio fratre; liberiſque Germanici, qui in Urbe fuerant. Conſules M. Valerius & C. Aurelius (jam enim magiſtratum occœperant) & ſenatus, ac magna pars populi viam complevêre, disjecti, & ut cuique libitum, flentes: aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè diſſimulari.

III. TIBERIUS atque Auguſta publico abſtinuêre; inferius majeſtate ſuâ rati, ſi palam lamen-

tarentur, an, ne, omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum ſcripturâ, reperio ullo inſigni officio functam; cùm ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium, ceteri quoque conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valetudine præpediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſu non toleravit: faciliùs crediderim, Tiberio & Auguſtâ, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par mæror, & matris exemplo, avia quoque & patruus attineri viderentur.

IV. DIES, quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modò per ſilentium vaſtus, modò ploratibus inquies: plena Urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces: illic miles cum armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, "concidiſſe rempublicam, nihil ſpei reliquum" clamitabant; promptiùs apertiúſque, quàm ut meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quàm ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cùm "decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem, unicum antiquitatis ſpecimen" appellarent, verſique ad cælum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur.

V. FUERE qui publici funeris pompam requirerent, compararentque quæ in Druſum, patrem Germanici, honora & magnifica Auguſtus feciſſet:

" ipſum quippe aſperrimo hiemis, Ticinum uſque " progreſſum, neque abſcedentem a corpore ſi- " mul Urbem intraviſſe: circumfuſas lecto Clau- " diorum Juliorumque imagines, defletum in foro, " laudatum pro roſtris, cuncta a majoribus reper- " ta, aut quæ poſteri invenerint, cumulata. At Ger- " manico ne ſolitos quidem, & cuicumque nobili " debitos honores, contigiſſe: ſanè corpus ob lon- " ginquitatem itinerum externis terris quoquo mo- " do crematum: ſed tantò plura decora mox tri- " bui par fuiſſe, quantò prima fors negaviſſet: " non fratrem niſi unius diei viâ, non patruum ſal- " tem portâ tenus obvium: ubi illa veterum inſti- " tuta? præpoſitam toro effigiem, meditata ad " memoriam virtutis carmina, & laudationes & la- " crimas, vel doloris imitamenta?"

VI. GNARUM id Tiberio fuit; utque premeret vulgi ſermones, monuit edicto: " Multos inlu- " ſtrium Romanorum ob rempublicam obiiſſe; " neminem tam flagranti deſiderio celebratum: " idque & ſibi, & cunctis egregium, ſi modus ad- " jiceretur: non enim eadem decora principibus " viris, & imperatori populo, quæ modicis domi- " bus, aut civitatibus: conveniſſe recenti dolori " luctum, & ex mærore ſolatia: ſed referendum " jam animum ad firmitudinem, ut quondam di- " vus Julius, amiſsâ unicâ filiâ, ut divus Auguſ- " tus, ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam.

“ Nil opus vetuſtioribus exemplis: quotiens populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit? Principes mortales, rempublicam æternam eſſe. Proin repeterent ſollemnia: & quia ludorum Megaleſiûm ſpectaculum ſuberat, etiam voluptates reſumerent.”

VII. TUM exuto juſtitio, reditum ad munia: & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendæ e Piſone ultionis: & crebro queſtu, “ quòd vagus interim per amœna Aſiæ atque Achaiæ, adroganti & ſubdolâ morâ, ſcelerum probationes ſubverteret.” Nam vulgatum erat “ miſſam,” ut dixi, “ a Cn. Sentio famoſam veneficiis Martinam, ſubitâ morte Brundiſii exſtinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore ſigna ſumpti exitii reperta.”

VIII. AT PISO, præmiſſo in Urbem filio, datiſque mandatis, per quæ Principem molliret, ad Druſum pergit; quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quò integrum judicium oſtentaret, exceptum comiter juvenem, ſuetâ erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni, “ ſi vera forent quæ jacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum” reſpondit: “ ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam

" eſſe." Hæc palam, & vitato omni ſecreto: neque dubitabantur præſcripta ei a Tiberio, cùm, incallidus alioqui & facilis juventâ, ſenilibus tum artibus uteretur.

IX. PISO, Dalmatico mari tramiſſo, relictiſque apud Anconam navibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adſequitur legionem, quæ e Pannoniâ in Urbem, dein præſidio Africæ, ducebatur: eaque res agitata rumoribus, " ut in " agmine atque itinere crebrò ſe militibus oſten- " taviſſet." Ab Narniâ, vitandæ ſuſpicionis, an quia pavidis conſilia in incerto ſunt, Nare, ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Cæſarum adpulerat; dieque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſsêre. Fuit inter inritamenta invidiæ domus foro imminens, feſta ornatu, conviviumque & epulæ, & celebritate loci nihil occultum.

X. POSTERA die, Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulavit: contrà Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitati tendebant, " nullas eſſe partes Trioni; neque ſe accuſatores, " ſed rerum indices & teſtes, mandata Germanici " perlaturos." Ille, dimiſsâ ejus cauſæ delatione, " ut priorem vitam accuſaret" obtinuit; petitumque eſt a principe, " cognitionem excipe- " ret." Quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia

populi & patrum metuens: contrà, "Tiberium "ſpernendis rumoribus validum, & conſcientiæ "matris innexum eſſe: veraque, aut in dete- "rius credita, judice ab uno faciliùs diſcerni: "odium & invidiam apud multos valere." Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quâque ipſe famâ diſtraheretur. Igitur, paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium, & hinc preces audit, integramque cauſam ad ſenatum remittit.

XI. ATQUE interim Druſus rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent, "ob receptum "Maroboduum, & res priore æſtate geſtas, ut "ovans iniret," prolato honore Urbem intravit. Poſt quæ, reo "T. Arruntium, T. Vinicium, "Aſinium Gallum, Æſerninum Marcellum, Sex. "Pompeium patronos" petenti, iiſque diverſa excuſantibus, M. Lepidus & L. Piſo, & Livineius Regulus adfuêre: arrectâ omni civitate, "quanta "fides amicis Germanici, quæ fiducia reo: ſatin' "cohiberet, an promeret ſenſus ſuos Tiberius:" iis haud aliàs intentior populus, plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentii permiſit.

XII. DIE ſenatûs, Cæſar orationem habuit meditato temperamento: "Patris ſui legatum "atque amicum Piſonem fuiſſe, adjutoremque "Germanico datum a ſe, auctore ſenatu, rebus "apud Orientem adminiſtrandis: illic contuma- "ciâ & certaminibus aſperaſſet juvenem, exitu-

"que ejus lætatus eſſet, an ſcelere exſtinxiſſet, "integris animis dijudicandum. Nam ſi legatus "officii terminos, obſequium erga imperatorem "exuit, ejuſdemque morte, & luctu meo lætatus "eſt; odero, ſeponamque a domo meâ, & pri-"vatas inimicitias, non Principis ulciſcar. Sin fa-"cinus in cujuſcumque mortalium nece vindican-"dum detegitur; vos verò & liberos Germanici, "& nos parentes juſtis ſolatiis adficite: ſimulque "illud reputate, turbidè & ſeditiosè tractaverit "exercitus Piſo; quæſita ſint per ambitionem "ſtudia militum; armis repetita provincia; an "falſa hæc in majus vulgaverint accuſatores: "quorum ego nimiis ſtudiis jure ſuccenſeo. Nam "quò pertinuit, nudare corpus, & contrectan-"dum vulgi oculis permittere, differrique etiam "per externos, tamquam veneno interceptus eſ-"ſet, ſi incerta adhuc iſta, & ſcrutanda ſunt? De-"fleo equidem filium meum, ſemperque deflebo: "ſed neque reum prohibeo, quominus cuncta "proferat, quibus innocentia ejus ſublevari, aut, "ſi qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit: "voſque oro, ne, quia dolori meo cauſa con-"nexa eſt, objecta crimina pro adprobatis acci-"piatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides "ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquen-"tiâ & curâ valet, juvate periclitantem. Ad "eumdem laborem, eamdem conſtantiam accu-

“ ſatores hortor. Id ſolùm Germanico ſuper leges “ præſtiterimus, quòd in curiâ potiùs quàm in “ foro, apud ſenatum quàm apud judices, de “ morte ejus anquiritur: cetera pari modeſtiâ “ tractentur: nemo Druſi lacrimas, nemo mæſ- “ titiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos adverſa “ finguntur.”

XIII. Exin “ biduum criminibus objiciendis” ſtatuitur, “ utque ſex dierum ſpatio interjecto, “ reus per triduum defenderetur.” Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiosè, avaréque habitam Hiſpaniam. Quod neque convictum noxæ reo, ſi recentia purgaret; neque defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur majoribus flagitiis. Poſt quem Servæus, & Veranius, & Vitellius, conſimili ſtudio, ſed multâ eloquentiâ Vitellius, objecêre, “ odio Germanici, & rerum novarum “ ſtudio, Piſonem vulgus militum, per licentiam “ & ſociorum injurias, eò uſque corrupiſſe, ut “ *parens legionum* a deterrimis appellaretur: con- “ trà, in optimum quemque, maximè in comites “ & amicos Germanici, ſæviſſe: poſtremò ip- “ ſum devotionibus & veneno peremiſſe: ſacra “ hinc & immolationes nefandas ipſius atque “ Plancinæ: petitam armis rempublicam; utque “ reus agi poſſet, acie victum.”

XIV. Defensio in ceteris trepidavit: nam neque ambitionem militarem, neque provinciam

peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversùm imperatorem inficiari poterat: ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe; quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, "in convivio "Germanici, cùm ſuper eum Piſo diſcumberet, "infectos manibus ejus cibos" arguentes: quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſervitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram, id auſum: offerebatque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed judices per diverſa implacabiles erant: Cæſar ob bellum provinciæ inlatum; ſenatus, numquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interiiſſe: (*) ſcripſiſſent expoſtulantes: quod haud minùs Tiberius, quàm Piſo abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, "non temperaturos manibus, ſi "patrum ſententias evaſiſſet:" effigieſque Piſonis traxerant in Gemonias ac devellebant, ni juſſu Principis protectæ repoſitæque forent. Igitur inditus lecticæ, & a tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: vario rumore, cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur.

XV. EADEM Plancinæ invidia, major gratia: eóque ambiguum habebatur, quantum Cæſari in eam liceret. Atque ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, "ſociam ſe cujuſcumque fortunæ, & ſi ita "ferret, comitem exitii" promittebat. Ut ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit; paulla-

tim ſegregari a marito, dividere defenſionem cœpit: quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, ſenatumque rurſum ingreditur: redintegratamque accuſationem, infenſas patrum voces, adverſa & ſæva cuncta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quàm quòd Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ, obſtinatum, clauſumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tamquam defenſionem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatque, & liberto tradit. Tum ſolita curando corpori exſequitur: dein multam poſt noctem, egreſsâ cubiculo uxore, "operiri fores" juſſit: & cœptâ luce, perfoſſo jugulo, jacente humi gladio, repertus eſt.

XVI. AUDIRE me memini ex ſenioribus, viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulgaverit; ſed amicos ejus dictitaviſſe, "literas Tiberii, & mandata in Germanicum "continere: ac deſtinatum promere apud pa-"tres, Principemque arguere, ni eluſus a Se-"jano per vana promiſſa foret: nec illum ſponte "exſtinctum, verùm immiſſo percuſſore:" quorum neutrum adſeveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui noſtram ad juventam duraverunt. Cæſar, flexo in mæſtitiam ore, "ſuam invidiam tali morte quæſitam apud ſena-"tum," (*) crebriſque interrogationibus exqui-

rit " qualem Piſo diem ſupremum, noctemque " exegiſſet." Atque illo pleraque ſapienter, quædam inconſultiùs reſpondente, recitat codicillos a Piſone in hunc ferme modum compoſitos : " Conſpiratione inimicorum & invidiâ falſi cri- " minis oppreſſus, quatenus veritati & innocen- " tiæ meæ nuſquam locus eſt, deos immortales " teſtor, vixiſſe me, Cæſar, cum fide adversùm " te, neque aliâ in matrem tuam pietate : voſque " oro liberis meis conſulatis : ex quibus Cn. " Piſo qualicumque fortunæ meæ non eſt ad- " junctus, cùm omne hoc tempus in Urbe ege- " rit : M. Piſo repetere Syriam dehortatus eſt : " atque utinam ego potiùs filio juveni, quàm ille " patri ſeni ceſſiſſet ! eò impenſiùs precor, ne " meæ pravitatis pœnas innoxius luat. Per quin- " que & quadraginta annorum obſequium, per " collegium conſulatûs quondam divo Auguſto " parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quid- " quam poſt hæc rogaturus, ſalutem infelicis filii " rogo." De Plancinâ nihil addidit.

XVII. POST quæ Tiberius adoleſcentem crimine civilis belli purgavit : " patris quippe juſſa, " nec potuiſſe filium detrectare :" ſimul " no- " bilitatem domûs, etiam ipſius, quoquo modo " meriti, gravem caſum" miſeratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio diſſeruit, " matris " preces" obtendens : in quam optimi cujuſque

ſecreti queſtus magis ardeſcebant. "Id ergo "fas aviæ, interfectricem nepotis aſpicere, adlo- "qui, eripere ſenatui? quod pro omnibus civi- "bus leges obtineant, uni Germanico non conti- "giſſe! Vitellii & Veranii voce defletum Cæſa- "rem; ab Imperatore & Auguſtâ defenſam "Plancinam! proinde venena & artes tam feli- "citer expertas verteret in Agrippinam, in libe- "ros ejus, egregiamque aviam ac patruum ſan- "guine miſerrimæ domûs exſatiaret." Biduum ſuper hac imagine cognitionis abſumptum; ur- gente Tiberio liberos Piſonis, "matrem utì tue- "rentur." Et cùm accuſatores ac teſtes certatim perorarent, reſpondente nullo, miſeratio quàm invidia augebatur. Primus ſententiam rogatus Aurelius Cotta conſul (nam referente Cæſare, magiſtratus eo etiam munere fungebantur) "no- "men Piſonis radendum faſtis" cenſuit: "par- "tem bonorum publicandam; pars ut Cn. Pi- "ſoni filio concederetur, iſque prænomen muta- "ret. M. Piſo exutâ dignitate, & accepto quin- "quagies ſeſtertio, in decem annos relegaretur, "conceſsâ Plancinæ incolumitate ob preces Au- "guſtæ."

XVIII. Multa ex eâ ſententiâ mitigata ſunt a Principe: "ne nomen Piſonis faſtis eximeretur, "quando M. Antonii, qui bellum patriæ feciſſet; "Juli Antonii qui domum Auguſti violaſſet,

"manerent:" & M. Piſonem ignominiæ exemit, conceſſitque ei paterna bona; ſatis firmus, ut ſæpe memoravi, adversùm pecuniam, & tum pudore abſolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Meſſalinus "ſignum aureum in æde "Martis Ultoris;" Cæcina Severus "aram Ultio-"ni ſtatuendam" cenſuiſſent, prohibuit: "ob ex-"ternas ea victorias ſacrari" dictitans, "domeſti-"ca mala triſtitiâ operienda." Addiderat Meſſalinus, "Tiberio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & "Agrippinæ Druſoque, ob vindictam Germanici, "grates agendas," omiſeratque Claudii mentionem: & Meſſalinum quidem L. Aſprenas, ſenatu coram, percunctatus eſt, "an prudens præteriſſet?" ac tum demum nomen Claudii adſcriptum eſt. Mihi, quantò plura recentium, ſeu veterum revolvo, tantò magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obverſantur: quippe famâ, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat.

XIX. PAUCIS pòſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, "Vitellio, atque Veranio, & Servæo ſacer-"dotia tribuendi:" Fulcinio "ſuffragium ad ho-"nores" pollicitus, monuit, "ne facundiam vio-"lentiâ præcipitaret." Is finis fuit ulciſcendâ Germanici morte, non modò apud illos homines, qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus vario ru-

more jactatâ: adeò maxima quæque ambigua ſunt, dum alii quoquo modo audita pro compertis habent; alii vera in contrarium vertunt: & gliſcit utrumque poſteritate. At Druſus Urbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox ovans introiit, paucoſque poſt dies Vipſania mater ejus exceſſit, una omnium Agrippæ liberorum miti obitu: nam ceteros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos.

XX. EODEM anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum a Camillo memoravi, bellum in Africâ renovat, vagis primùm populationibus, & ob pernicitatem inultis: dein vicos exſcindere, trahere graves prædas: poſtremò haud procul Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumſedit. Præerat caſtello Decrius, impiger manu, exercitus militiâ, & illam obſidionem flagitii ratus. Is cohortatus milites, "ut copiam pugnæ in aperto "facerent," aciem pro caſtris inſtruit; primoque impetu pulſâ cohorte, promptus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, "quòd inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret:" ſimul excepta vulnera, & quamquam transfoſſo oculo, adverſum os in hoſtem intendit, neque prœlium omiſit, donec deſertus ſuis caderet.

XXI. QUÆ poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quàm gloriâ hoſtis anxius, raro eâ tempeſtate, & e

vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominioſæ cohortis, ſorte ductos, fuſti necat. Tantúmque ſeveritate profectum, ut vexillum veteranorum, non ampliùs quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, præſidium, cui Thala nomen, adgreſſas fuderint: quo prœlio Rufus Helvius, gregarius miles, ſervati civis decus retulit, donatuſque eſt ab Apronio torquibus & haſtâ: Cæſar addidit civicam coronam, " quòd non eam " quoque Apronius jure proconſulis tribuiſſet," queſtus magis, quàm offenſus. Sed Tacfarinas, perculſis Numidis, & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum; ubi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeans: & dum ea ratio barbaro fuit, inritum feſſumque Romanum impunè ludificabatur. Poſtquam deflexit ad maritimos locos, inligatus prædâ, ſtativis caſtris adhærebat: miſſu patris Apronius Cæſianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velociſſimos legionum addiderat, proſperam adversùm Numidas pugnam facit, pellitque in deſerta.

XXII. At Romæ Lepida, cui ſuper Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur " ſimulaviſſe partum ex P. Quirinio divite " atque orbo:" adjiciebantur " adulteria, vene- " na; quæſitumque per Chaldæos in domum Cæ- " ſaris," defendente ream Manio Lepido, fratre. Quirinius, poſt dictum repudium adhuc infenſus,

quamvis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Haud facilè quis diſpexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna; deprecatus primò ſenatum, "ne majeſtatis crimina tractarentur:" mox M. Servilium e conſularibus, alioſque teſtes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. Idemque ſervos Lepidæ, cùm militari cuſtodiâ haberentur, tranſtulit ad conſules; neque per tormenta interrogari paſſus eſt de his, quæ ad domum ſuam pertinerent. Exemit etiam Druſum, conſulem deſignatum, dicendæ primo loco ſententiæ: quod alii civile rebantur, "ne ceteris adſentiendi neceſſitas fieret:" quidam ad ſævitiam trahebant; neque enim ceſſurum niſi damnandi officio."

XXIII. LEPIDA ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili "majores ſuos" ciens, "ipſumque Pompeium," cujus ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiæ permovit, ut effuſi in lacrimas, "ſæva & deteſtanda Quirinio" clamitarent, "cujus ſenectæ atque orbitati & obſcuriſſimæ domui, deſtinata quondam uxor L. Cæſari, ac divo Auguſto nurus, dederetur:" dein tormentis ſervorum patefacta ſunt flagitia, itumque in ſententiam Rubellii Blandi, a quo aquâ atque igni arcebatur. Huic

Druſus adſenſit, quamquam alii mitiùs cenſuiſſent: mox Scauro, qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, "compertum ſibi etiam ex P. Quirinii "ſervis, veneno eum a Lepidâ petitum."

XXIV. INLUSTRIUM domuum adverſa (etenim haud multùm diſtanti tempore Calpurnii Piſonem, Æmilii Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus, Juniæ familiæ redditus: caſum ejus paucis repetam. Ut valida divo Auguſto in rempublicam fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas Urbe depulit, adulteroſque earum morte aut fugâ punivit: nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine "læſarum religionum," ac "violatæ ma"jeſtatis" appellando, clementiam majorum ſuaſque ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cetera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus, in nepti Auguſti adulter, quamquam non ultrà foret ſævitum, quàm ut amicitiâ Cæſaris prohiberetur, exſilium ſibi demonſtrari intellexit: nec, niſi Tiberio imperitante, deprecari ſenatum ac Principem auſus eſt, M. Silani fratris potentiâ, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram reſpondit, "ſe quoque "lætari quòd frater ejus e peregrinatione longin-

" quâ revertiſſet: idque jure licitum, quia non " ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi " tamen adversùs eum integras parentis ſui of- " fenſiones: neque reditu Silani diſſoluta, quæ " Auguſtus voluiſſet." Fuit poſthac in Urbe, neque honores adeptus eſt.

XXV. RELATUM deinde de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam ſenior Auguſtus poſt Julias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat: nec ideo conjugia & educationes liberûm frequentabantur, prævalidâ orbitate. Ceterùm multitudo periclitantium gliſcebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus ſubverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principiis juris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum ſit, altiùs differam.

XXVI. VETUSTISSIMI mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, ſine probro, ſcelere, eóque ſine pœnâ aut coërcitionibus, agebant: neque præmiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; provenêre dominationes: multoſque apud populos, æternùm manſêre. Quidam ſtatim, aut poſtquam regum pertæſum, leges

maluerunt. Hæ primò, rudibus hominum animis, ſimplices erant. Maximéque fama celebravit Cretenſium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Athenienſibus quæſitiores jam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: dein Numa religionibus & divino jure populum devinxit: repertaque quædam a Tullo & Anco: ſed præcipuus Servius Tullius ſanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversùm patrum factiones multa populus paravit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemviri, & accitis quæ uſquam egregia, compoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui juris: nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava per vim latæ ſunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis: nec minor largitor, nomine ſenatûs, Druſus; corrupti ſpe, aut inluſi per interceſſionem ſocii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili omiſſum, quin multa & diverſa ſciſcerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis, vel converſis prioribus, cùm plura addidiſſet, otium ejus rei haud in longum paravit; ſtatim turbidis Lepidi rogationibus, neque multò pòſt tribunis redditâ licentiâ, quoquò vellent populum agitandi. Jamque non modò in commune,

ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones: & corruptiſſimâ republicâ plurimæ leges.

XXVIII. TUM Cn. Pompeius tertiùm conſul, corrigendis moribus delectus, & gravior remediis, quàm delicta erant, ſuarumque legum auctor idem ac ſubverſor, quæ armis tuebatur, armis amiſit. Exin continua per viginti annos diſcordia: non mos, non jus: deterrima quæque impunè; ac multa honeſta exitio fuêre. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus, potentiæ ſecurus, quæ triumviratu juſſerat, abolevit: deditque jura, quîs pace & Principe uteremur: acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti, ut, ſi a privilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret: ſed altiùs penetrabant; Urbemque, & Italiam, & quod uſquam civium, corripuerant: multorumque excifi ſtatus, & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius ſtatuendo remedio, quinque conſularium, quinque e prætoriis, totidem e cetero ſenatu ſorte duxiſſet: apud quos exſoluti plerique legis nexus, modicum in præſens levamentum fuêre.

XXIX. PER idem tempus Neronem e liberis Germanici jam ingreſſum juventam, commendavit patribus; utque "munere capeſſendi vigin-"tiviratûs ſolveretur, & quinquennio maturiùs, "quàm per leges, quæſturam peteret," non ſine

inriſu audientium poſtulavit. Prætendebat "ſibi "atque fratri decreta eadem, petente Auguſto:" ſed neque tum fuiſſe dubitaverim, qui ejuſmodi preces occulti inluderent: ac tamen initia faſtigii Cæſaribus erant: magiſque in oculis vetus mos, & privignis cum vitrico levior neceſſitudo, quàm avo adversùm nepotem. Additur pontificatus, & quo primùm die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici ſtirpem jam puberem aſpiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Juliæ Druſi filiæ. Utque hæc ſecundo rumore, ita adverſis animis acceptum, quòd filio Claudii ſocer Sejanus deſtinaretur: polluiſſe nobilitatem familiæ videbatur, ſuſpectumque jam nimiæ ſpei Sejanum ultro extuliſſe.

XXX. FINE anni conceſsêre vitâ inſignes viri, L. Voluſius, & Salluſtius Criſpus. Voluſio vetus familia, neque tamen præturam egreſſa: ipſe conſulatum intulit, cenſoriâ etiam poteſtate legendis equitum decuriis functus, opumque, quîs domus illa immensùm viguit, primus adcumulator. Criſpum, equeſtri ortum loco, C. Salluſtius, rerum Romanorum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem in nomen adſcivit: atque ille, quamquam prompto ad capeſſendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoriâ multos triumphalium, conſulariumque

potentiâ anteiit: diverſus a veterum inſtituto, per cultum & munditias; copiâque & affluentiâ, luxu propior: ſuberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò ſomnum & inertiam magis oſtentabat. Igitur, incolumi Mæcenate, proximus; mox præcipuus, cui ſecreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Poſtumi Agrippæ conſcius, ætate provectâ ſpeciem magis in amicitiâ principis, quàm vim tenuit. Idque & Mæcenati acciderat; fato potentiæ raro ſempiternæ: an ſatias capit, aut illos, cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm jam nihil reliquum eſt quod cupiant?

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filii collegio inſignis: nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quaſi firmandæ valetudini, in Campaniam conceſſit, longam & continuam abſentiam paullatim meditans; ſive ut, amoto patre, Druſus munia conſulatûs ſolus impleret. Ac fortè parva res magnum ad certamen progreſſa, præbuit juveni materiem apiſcendi favoris. Domitius Corbulo, præturâ functus, de L. Sullâ nobili juvene queſtus eſt apud ſenatum, "quòd ſibi inter ſpectacula gla-"diatorum, loco non deceſſiſſet." Pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant:

contrà Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur: certabant orationibus, & memorabantur "exempla majorum, "qui juventutis inreverentiam gravibus decretis "notaviſſent:" donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit; & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ, & oratorum eâ ætate uberrimus erat. Idem Corbulo, "plurima per Italiam itinera, fraude mancipum & "incuriâ magiſtratuum interrupta & impervia" clamitando, exſecutionem ejus negotii libens ſuſcepit: quod haud perinde publicè uſui habitum, quàm exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ ſæviebat.

XXXII. NEQUE multò pòſt miſſis ad ſenatum literis Tiberius, "motam rurſum Africam incurſu "Tacfarinatis" docuit; "judicioque patrum deli- "gendum proconſulem, gnarum militiæ, corpore "validum, & bello ſuffecturum:" quod initium Sex. Pompeius agitandi adversùs M. Lepidum odii nactus, "ut ſecordem, inopem, & majori- "bus ſuis dedecorum, eóque etiam Aſiæ ſorte de- "pellendum," incuſavit; adverſo ſenatu, qui "Lepidum mitem magis quàm ignavum, pater- "nas ei anguſtias, & nobilitatem ſine probro ac- "tam, honori quàm ignominiæ habendam" ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et de Africâ decretum "ut Cæſar legeret, cui mandata foret."

XXXIII. INTER quæ Severus Cæcina cenſuit, " ne quem magiſtratum, cui provincia obveniſſet, " uxor comitaretur :" multùm antè repetito, " concordem ſibi conjugem, & ſex partus enixam : ſeque, quæ in publicum ſtatueret, domi " ſervaviſſe, cohibitâ intra Italiam, quamquam " ipſe plures per provincias quadraginta ſtipendia " expleviſſet. Haud enim fruſtra placitum olim, " ne feminæ in ſocios aut gentes externas traherentur : ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem " luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſsûs " convertant. Non imbecillum tantùm, & imparem laboribus ſexum ; ſed, ſi licentia adſit, ſævum, ambitioſum, poteſtatis avidum : incedere " inter milites, habere ad manum centuriones : " præſediſſe nuper feminam exercitio cohortium, " decurſu legionum. Cogitarent ipſi, quotiens repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus " objectari : his ſtatim adhæreſcere deterrimum " quemque provincialium : ab his negotia ſuſcipi, " tranſigi : duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria ; pervicacibus magis & impotentibus mulierum juſſis, quæ Oppiis quondam, aliiſque legibus conſtrictæ, nunc, vinclis exſolutis, domos, " fora, jam & exercitus regerent."

XXXIV. PAUCORUM hæc adſenſu audita; plures obturbabant, " Neque relatum de negotio ;

“ neque Cæcinam dignum tantæ rei cenſorem.” Mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, ineratque imago paternæ facundiæ, reſpondit. “ Multa duritiæ veterum in melius & lætius mutata. “ Neque enim, ut olim, obſideri Urbem bellis, “ aut provincias hoſtiles eſſe; & pauca feminarum “ neceſſitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem “ penates, adeò ſocios non onerent: cetera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: “ ſed revertentibus poſt laborem, quod honeſtius, “ quàm uxorium levamentum? At quaſdam in “ ambitionem, aut avaritiam prolapſas. Quid? “ ipſorum magiſtratuum, nonne pleroſque variis “ libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem “ in provinciam mitti. Corruptos ſæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes “ integros? Placuiſſe quondam Oppias leges, “ ſic temporibus reipublicæ poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, ſi femina “ modum excedat: porro ob unius aut alterius “ imbecillum animum, malè eripi maritis conſortia rerum ſecundarum adverſarumque. Simul “ ſexum naturâ invalidum deſeri, & exponi ſuo “ luxu, cupidinibus alienis: vix præſenti cuſtodiâ “ manere illæſa conjugia: quid fore, ſi per plures

" annos in modum diſcidii obliterentur? Sic ob-
" viam irent iis, quæ alibi peccarentur, ut flagitio-
" rum Urbis meminiſſent." Addidit pauca Druſus
de matrimonio ſuo: " nam Principibus adeunda
" ſæpius longinqua imperii. Quotiens divum Au-
" guſtum in Occidentem atque Orientem meaviſſe,
" comite Liviâ? ſe quoque in Illyricum profectum;
" &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haud
" ſemper æquo animo, ſi ab uxore cariſſimâ, &
" tot communium liberorum parente, divellere-
" tur." Sic Cæcinæ ſententia eluſa.

XXXV. ET PROXIMI ſenatûs die, Tiberius per literas caſtigatis obliquè patribus, " quòd cuncta " curarum ad Principem rejicerent," M. Lepidum & Junium Blæſum nominavit: ex quîs proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excuſante ſe Lepido, cùm " valetudinem " corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam" obtenderet: intelligereturque etiam, quod ſilebat, avunculum eſſe Sejani Blæſum, atque eò prævalidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neque eâdem adſeveratione, & conſenſu adulantium haud jutus eſt.

XXXVI. EXIN promptum, quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè probra, & invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæſaris: libertique etiam ac ſervi, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, ultro metuebantur.

Igitur C. Ceſtius ſenator diſſeruit; "Principes qui-"dem inſtar deorum eſſe: ſed neque a diis niſi "juſtas ſupplicum preces audiri, neque quemquam "in Capitolium, aliave Urbis templa perfugere, ut "eo ſubſidio ad flagitia utatur. Abolitas leges, "& funditus verſas, ubi in foro, in limine curiæ, "ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis ſub judice dam-"naviſſet, probra ſibi & minæ intendantur: ne-"que ipſe audeat jus experiri, ob effigiem Impe-"ratoris oppoſitam." Haud diſſimilia alii, & qui-dam atrociora circumſtrepebant; precabantur-que Druſum, "daret ultionis exemplum:" do-nec accitam convictamque attineri publicâ cuſtodiâ juſſit.

XXXVII. ET CONSIDIUS Æquus, & Cœlius Curſor equites Romani, quòd fictis majeſtatis criminibus Magium Cæcilianum, prætorem, peti-viſſent, auctore Principe, ac decreto ſenatûs pu-niti. Utrumque in laudem Druſi trahebatur: "ab "eo, in Urbe inter cœtus & ſermones hominum "obverſante, ſecreta patris mitigari:" neque lux-us in juvene adeò diſplicebat: "huc potiùs inten-"deret, diem editionibus, noctem conviviis tra-"heret, quàm ſolus & nullis voluptatibus avoca-"tus, mæſtam vigilantiam, & malas curas ex-"erceret."

XXXVIII. NON enim Tiberius, non accuſatores fatiſcebant. Et Ancharius Priſcus Cæſium Cor-

dum, proconſulem Cretæ, poſtulaverat repetundis; addito majeſtatis crimine, quod tum omnium accuſationum complementum erat. Cæſar antiſtium Veterem, e primoribus Macedoniæ, abſolutum adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majeſtatis cauſam retraxit, ut turbidum, & Rheſcuporidis conſiliis permixtum, quâ tempeſtate Cotye, fratris F. interfecto, bellum adversùs nos volverat. Igitur "aquâ & igni interdictum reo," adpoſitumque "ut teneretur inſulâ, neque Macedoniæ, " neque Thraciæ opportunâ." Nam Thracia, diviſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentiâ noſtrî diſcors agebat; neque minùs Rhœmetalcen, quàm Trebellienum incuſans, popularium injurias inultas ſinere. Cœletæ, Odryſæque, & Dii, validæ nationes, arma cepêre, ducibus diverſis & paribus inter ſe per ignobilitatem: quæ cauſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent: pars turbant præſentia: alii montem Hæmum tranſgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maximè compoſiti regem, urbemque Philippopolim a Macedone Philippo ſitam, circumſidunt.

XXXIX. QUÆ ubi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites, ac leves cohortium mittit in eos, qui prædabundi, aut adſumendis auxiliis, vagabantur: ipſe robur peditum, ad exſolvendum obſidium, ducit. Si-

mulque cuncta proſpere acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione ortâ apud obſidentes, regiſque opportunâ eruptione, & adventu legionis: neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine.

XL. EODEM anno Galliarum civitates, ob magnitudinem æris alieni, rebellionem cœptavêre: cujus exſtimulator acerrimus inter Treveros Julius Florus, apud Æduos Julius Sacrovir: nobilitas ambobus, & majorum bona facta, eóque Romana civitas olim data, cùm id rarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ii ſecretis conloquiis, ferociſſimo quoque adſumpto, aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant, "de continuatione tributorum, "gravitate fenoris, ſævitiâ ac ſuperbiâ præſidentium: & diſcordare militem, audito Germanici "exitio: egregium reſumendæ libertati tempus, "ſi ipſi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis "Urbana plebes, nihil validum in exercitibus, "niſi quod externum, cogitarent."

XLI. HAUD ferme ulla civitas intacta ſeminibus ejus motûs fuit: ſed erupêre primi Andecavi, ac Turonii: quorum Andecavos Acilius Aviola legatus, excitâ cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit: Turonii, legionario milite, quem

Viſellius Varro, inferioris Germaniæ legatus, miſerat, oppreſſi, eodem Aviolâ duce, & quibuſdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò diſſimularent defectionem, magiſque in tempore efferrent: ſpectatus & Sacrovir, intecto capite pugnam pro Romanis ciens, "oſtentandæ," ut ferebat, "virtutis:" ſed captivi, "ne inceſſe-" retur telis, adgnoſcendum ſe præbuiſſe," arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ conſcripta Treveris, militiâ diſciplinâque noſtrâ habebatur, ut, cæſis negotiatoribus Romanis, bellum inciperet: paucique equitum corrupti, plures in officio manſêre. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque ſaltus, quibus nomen *Arduenna*, cùm legiones utroque ab exercitu, quas Viſellius & C. Silius adverſis itineribus objecerant, arcuerunt: præmiſſuſque cum delectâ manu Julius Indus, e civitate eâdem, diſcors Floro, & ob id navandæ operæ avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus, poſtremò, viſis militibus, qui effugia inſederant, ſuâ manu cecidit: iſque Treverici tumultûs finis.

XLIII. Apud Æduos major moles exorta, quantò civitas opulentior, & comprimendi pro-

cul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrovir occupaverat, & nobiliſſimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquoſque eorum adjungeret: ſimul arma occultè fabricata juventuti diſpertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ ſui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela ſunt: adduntur e ſervitiis gladiaturæ deſtinati, quibus, more gentico, continuum ferri tegimen (*Crupellarios* vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hæ copiæ, vicinarum civitatum ut nondum apertâ conſenſione, ita viritim promptis ſtudiis, & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur; utroque bellum ſibi poſcente. Mox Varro invalidus ſenectâ, vigenti Silio conceſſit.

XLIV. AT ROMÆ " non Treveros modò & " Æduos, ſed quatuor & ſexaginta Galliarum civi" tates deſciviſſe, adſumptos in ſocietatem Ger" manos, dubias Hiſpanias:" cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Optimus quiſque reipublicæ curâ mærebat: multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur, increpabantque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accuſatorum inſumeret operam. " An Julium Sacrovirum majeſtatis crimine reum " in ſenatu fore? exſtitiſſe tandem viros, qui cru-

" entas epiſtolas armis cohiberent: miſeram pa-
" cem vel bello bene mutari." Tantò impenſiùs in ſecuritatem compoſitus, neque loco, neque vultu mutato, ſed, ut ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica eſſe, & vulgatis leviora?

XLV. INTERIM Silius, cum legionibus duabus incedens, præmiſsâ auxiliari manu, vaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Æduis contermini, ſociique in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, fremente etiam gregario milite, " ne
" ſuetam requiem, ne ſpatia noctium opperiretur:
" viderent modò adverſos, & aſpicerentur: id
" ſatis ad victoriam." Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiæque patentibus locis apparuêre: in fronte ſtatuerat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo ſemermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare " veteres Gallorum
" glorias, quæque Romanis adverſa intuliſſent:
" quàm decora victoribus libertas; quantò into-
" lerantior ſervitus iterum victis."

XLVI. NON diu hæc, nec apud lætos: etenim propinquabat legionum acies: inconditique ac militiæ neſcii oppidani, neque oculis neque auribus ſatis competebant. Contrà Silius, etſi præſumpta ſpes hortandi cauſas exemerat, clamitabat tamen: " Pudendum ipſis, quòd Germaniarum

" victores, adverſùm Gallos, tamquam in hoſtem, " ducerentur: una nuper cohors rebellem Turo- " nium, una ala Treverum, paucæ hujus ipſius " exercitûs turmæ profligavêre Sequanos: quantò " pecuniâ dites, & voluptatibus opulentos, tantò " magis imbelles Æduos, evincite, & fugientibus " conſulite." Ingens ad ea clamor; & circumfudit eques; frontemque pedites invasêre: nec cunctatum apud latera: paullum moræ attulêre ferrati, reſtantibus laminis adverſùm pila & gladios: ſed miles, correptis ſecuribus & dolabris, ut ſi murum perrumperet, cædere tegmina & corpora: quidam trudibus aut furcis, inertem molem proſternere; jacenteſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes linquebantur. Sacrovir primò Auguſtodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſuâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre: incenſa ſuper villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum ſenatui ſcripſit: neque dempſit, aut addidit vero; ſed " fide ac virtute legatos, " ſe conſiliis ſuperfuiſſe." Simul cauſas, cur non ipſe, non Druſus profecti ad id bellum forent, adjunxit, " magnitudinem imperii" extollens. " Neque decorum Principibus (*), ſi una alterave " civitas turbet, omiſsâ Urbe, unde in omnia " regimen: nunc quia non metu ducatur, itu- " rum, ut præſentia ſpectaret, componeretque."

Decrevêre patres vota pro reditu ejus, ſupplicationeſque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit, "ut ovans e "Campaniâ Urbem introiret." Igitur ſecutæ Cæſaris literæ, quibus "ſe non tam vacuum gloriâ" prædicabat, "ut poſt ferociſſimas gentes perdo-"mitas, tot receptos in juventâ, aut ſpretos tri-"umphos, jam ſenior peregrinationis ſuburbanæ "inane præmium peteret."

XLVIII. SUB idem tempus, "ut mors Sulpicii "Quirinii publicis exſequiis frequentaretur," petivit a ſenatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: ſed impiger militiæ, & acribus miniſteriis, conſulatum ſub divo Auguſto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis inſignia triumphi adeptus, datuſque rector C. Cæſari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat: quod tunc patefecit in ſenatu: laudatis in ſe officiis, & incuſato "M. Lollio," quem "auctorem C. Cæſari "pravitatis & diſcordiarum" arguebat: ſed ceteris haud læta memoria Quirinii erat, ob intenta, ut memoravi, Lepidæ pericula, ſordidamque & præpotentem ſenectam.

XLIX. FINE anni C. Lutorium Priſcum, equitem Romanum, poſt celebre carmen, quo Ger-

manici ſuprema defleverat, pecuniâ donatum a Cæſare, corripuit delator, objectans, "ægro "Druſo compoſuiſſe, quod, ſi exſtinctus foret, "majore præmio vulgaretur." Id C. Lutorius in domo P. Petronii, ſocru ejus Vitelliâ coram, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia "nihil ſe "audiviſſe" adſeveravit; ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. Sententiâque Haterii Agrippæ conſulis deſignati indictum reo ultimum ſupplicium.

L. CONTRA M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. "Si, patres conſcripti, unum id ſpec-"tamus, quàm nefariâ voce C. Lutorius Priſcus "mentem ſuam, & aures hominum polluerit; "neque carcer, neque laqueus, ne ſerviles qui-"dem cruciatus in eum ſuffecerint: ſin flagitia & "facinora ſine modo ſunt; ſuppliciis ac remediis, "Principis moderatio, majorumque & veſtra ex-"empla temperant: & vana a ſceleſtis, dicta a "maleficiis differunt: eſt locus ſententiæ, per "quam neque huic delictum impune ſit, & nos "clementiæ ſimul ac ſeveritatis non pæniteat. "Sæpe audivi Principem noſtrum conquerentem, "ſi quis, ſumptâ morte, miſericordiam ejus præ-"veniſſet. Vita C. Lutorii in integro eſt, qui "neque ſervatus in periculum reipublicæ, neque

"interfectus in exemplum ibit: ſtudia illi, ut "plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt: nec "quidquam grave ac ſerium ex eo metuas, qui "ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum "animis, ſed muliercularum adrepit. Cedat tamen Urbe, &, bonis amiſſis, aquâ & igni arceatur: quod perinde cenſeo, ac ſi lege ma"jeſtatis teneretur."

LI. SOLUS Lepido Rubellius Blandus e conſularibus adſenſit: ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti; ductuſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſavit, cùm extolleret "pietatem, quamvis modicas Principis injurias acriter "ulciſcentium" deprecaretur, "tam præcipites "verborum pœnas:" laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. Igitur factum ſenatuſconſultum, "ne decreta patrum ante diem deci"mum, ad ærarium deferrentur; idque vitæ "ſpatium damnatis prorogaretur:" ſed non ſenatui libertas ad pænitendum erat; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

LII. C. SULPICIUS, D. Haterius conſules ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpectâ ſeveritate adversùm luxum, qui immensùm proruperat ad cuncta, quîs pecunia prodigitur. Sed alia ſumptuum, quamvis graviora, diſſimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ven-

tris & ganeæ paratus, adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, "ſperni "ſumptuariam legem, vetitaque utenſilium pre-"tia augeri in dies: nec mediocribus remediis "ſiſti poſſe:" & conſulti patres, integrum id negotium ad Principem diſtulerant. Sed Tiberius, ſæpe apud ſe penſitato, an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent; num coërcitio plus damni in rempublicam ferret; quàm indecorum adtrectare quod non obtineret; vel retentum, ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret: poſtremò literas ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit.

LIII. "CETERIS forſitan in rebus, patres con-"ſcripti, magis expediat me coram interrogari, "& dicere quid e republicâ cenſeam: in hac "relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne "denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum, "qui pudendi luxûs arguerentur, ipſe etiam "viderem eos, ac velut deprehenderem. Quòd ſi "mecum antè viri ſtrenui, ædiles, conſilium ha-"buiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere "potiùs prævalida & adulta vitia, quàm hoc "adſequi, ut palam fieret, quibus flagitiis im-"pares eſſemus: ſed illi quidem officio functi "ſunt, ut ceteros quoque magiſtratus ſua munia

" implere velim: mihi autem neque honeſtum " ſilere, neque proloqui expeditum, quia non " ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſti-" neo: majus aliquid & excelſius a Principe poſ-" tulatur; & cùm rectè factorum ſibi quiſque " gratiam trahant, unius invidiâ ab omnibus pec-" catur. Quid enim primum prohibere, & priſ-" cum ad morem recidere aggrediar? villarum " ne infinita ſpatia, familiarum numerum & na-" tiones? argenti & auri pondus? æris, tabula-" rumque miracula? promiſcuas viris & feminis " veſtes? atque illa feminarum propria, quîs, " lapidum causâ, pecuniæ noſtræ ad externas, " aut hoſtiles gentes transferuntur?"

LIV. " NEC ignoro in conviviis & circulis in-" cuſari iſta, & modum poſci: ſed ſi quis legem " ſanciat, pœnas indicat: iidem illi civitatem " verti, ſplendidiſſimo cuique exitium parari, ne-" minem criminis expertem clamitabunt. Atqui, " ne corporis quidem morbos veteres, & diu " auctos, niſi per dura & aſpera coërceas: corrup-" tus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, " haud levioribus remediis reſtinguendus eſt, " quàm libidinibus ardeſcit. Tot a majoribus " repertæ leges, tot quas divus Auguſtus tulit, " illæ oblivione, hæ (quod flagitioſius eſt) con-" temptu abolitæ, ſecuriorem luxum fecêre: nam " ſi velis quod nondum vetitum eſt; timeas,

" ne vetêre : at ſi prohibita impunè tranſcenderis, " neque metus ultrà, neque pudor eſt. Cur ergo " olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque " moderabatur : quia unius urbis cives eramus : " ne inritamenta quidem eadem, intra Italiam do- " minantibus : externis victoriis, aliena ; civili- " bus, etiam noſtra conſumere didicimus. Quan- " tulum iſtud eſt, de quo ædiles admonent! Quàm, " ſi cetera reſpicias, in levi habendum! At her- " culè nemo refert, quòd Italia externæ opis indi- " get, quòd vita populi Romani per incerta ma- " ris & tempeſtatum quotidie volvitur; ac niſi " provinciarum copiæ & dominis, & ſervitiis, & " agris ſubvenerint, noſtra nos ſcilicet nemora, " noſtræque villæ tuebuntur? Hanc, patres " conſcripti, curam ſuſtinet Princeps : hæc omiſ- " ſa, funditus rempublicam trahet. Reliquis in- " tra animum medendum eſt : nos, pudor ; pau- " peres, neceſſitas ; divites, ſatias in melius mu- " tet. Aut, ſi quis ex magiſtratibus, tantam in- " duſtriam ac ſeveritatem pollicetur, ut ire obvi- " am queat ; hunc & laudo, & exonerari labo- " rum meorum partem fateor : ſin accuſare vitia " volunt, dein cùm gloriam ejus rei adepti ſunt, " ſimultates faciunt, ac mihi relinquunt ; credite, " patres conſcripti, me quoque non eſſe offenſio- " num avidum : quas cùm graves, & plerum- " que iniquas pro republicâ ſuſcipiam ; inanes &

"inritas, neque mihi aut vobis uſui futuras, jure
"deprecor."

LV. AUDITIS Cæſaris literis, remiſſâ ædilibus talis cura; luxuſque menſæ, a fine Actiaci belli, ad ea arma quîs Ser. Galba rerum adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumptibus exerciti, paullatim exolevêre. Cauſas ejus mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabebantur: nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum: ut quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas inluſtrior habebatur: poſtquam cædibus ſævitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad ſapientiora convertêre: ſimul novi homines e municipiis & coloniis, atque etiam provinciis, in ſenatum crebrò adſumpti, domeſticam parcimoniam intulerunt: & quamquam fortunâ, vel induſtriâ, plerique pecunioſam ad ſenectam pervenirent; manſit tamen prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque: obſequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus & metus. Niſi fortè rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium, imitanda poſteris tulit.

Verum hæc nobis majores. Certamina ex honeſto maneant.

LVI. TIBERIUS, famâ moderationis partâ, quòd ingruentes accuſatores repreſſerat, mittit literas ad ſenatum, quîs "poteſtatem tribuniciam" Druſo petebat. Id ſummi faſtigii vocabulum Auguſtus reperit, ne *regis* aut *dictatoris* nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam ſocium ejus poteſtatis; quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret: ſic cohiberi pravas aliorum ſpes rebatur: ſimul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Druſum ſummæ rei admovet; cùm, incolumi Germanico, integrum inter duos judicium tenuiſſet. Sed principio literarum veneratus deos, "ut conſilia ſua reipublicæ proſperarent," modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta retulit: "eſſe illi conjugem & tres liberos, "eamque ætatem, quâ ipſe quondam a divo Au-"guſto ad capeſſendum hoc munus vocatus ſit. "Neque nunc properè, ſed per octo annos capto "experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſi-"tis bellis, triumphalem & bis conſulem, noti la-"boris participem ſumi."

LVII. PRÆCEPERANT animis orationem patres, quò quæſitior adulatio fuit: nec tamen repertum, niſi "ut effigies Principum, aras deûm, templa

" & arcus," aliaque ſolita cenſerent. Niſi quòd M. Silanus ex contumeliâ conſulatûs, honorem Principibus petivit: dixitque pro ſententiâ, " ut " publicis privatiſque monimentis, ad memoriam " temporum, non conſulum nomina præſcribe- " rentur, ſed eorum, qui tribuniciam poteſtatem " gererent." At Q. Haterius, cùm " ejus diei " ſenatuſconſulta aureis literis figenda in curiâ" cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantùm infamiâ uſurus.

LVIII. INTER quæ, provinciâ Africâ Junio Blæſo prorogatâ, Servius Maluginenſis flamen Dialis, ut Aſiam ſorte haberet poſtulavit; fruſtra vulgatum dictitans " non licere Dialibus egredi " Italiâ: neque aliud jus ſuum, quàm Martiali- " um, Quirinaliumque flaminum: porro ſi hi " duxiſſent provincias, cur Dialibus id vetitum? " nulla de eo populi ſcita, non in libris cærimo- " niarum reperiri. Sæpe pontifices Dialia ſacra " feciſſe, ſi flamen valetudine, aut munere publi- " co, impediretur. Sex & ſeptuaginta annis poſt " Cornelii Merulæ cædem, neminem ſuffectum; " neque tamen ceſſaviſſe religiones. Quòd ſi per " tot annos poſſit non creari, nullo ſacrorum dam- " no; quantò faciliùs abfuturum, ad unius anni " proconſulare imperium? Privatis olim ſimul- " tatibus effectum, ut a pontificibus maximis ire " in provincias prohiberentur: nunc deûm mu-

" nere, ſummum pontificum etiam ſummum ho-
" minum eſſe, non æmulationi, non odio, aut
" privatis adfectionibus obnoxium."

LIX. ADVERSUS quæ cùm augur Lentulus, aliique variè diſſererent, eò decurſum eſt, " ut " pontificis maximi ſententiam opperirentur." Tiberius, dilatâ notione de jure flaminis, decretas ob tribuniciam Druſi poteſtatem cærimonias temperavit; nominatim arguens " inſolentiam ſententiæ, aureaſque literas contra patrium morem." Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur: " Huc decidiſſe cuncta, ut ne juvenis quidem, " tanto honore accepto, adiret Urbis deos, ingre- " deretur ſenatum, auſpicia ſaltem gentile apud " ſolum inciperet? Bellum ſcilicet, aut diverſo " terrarum diſtineri, litora & lacus Campaniæ " cùm maximè peragrantem: ſic imbui recto- " rem generis humani: id primum e paternis con- " ſiliis diſcere: ſanè gravaretur aſpectum civium " ſenex Imperator, feſſamque ætatem, & actos la- " bores prætenderet: Druſo quod, niſi ex adro- " gantiâ, impedimentum?"

LX. SED Tiberius, vim principatûs ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata provinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebreſcebat enim Græcas per urbes licentia atque impunitas aſyla ſtatuendi. Comple-

bantur templa peſſimis ſervitiorum: eodem ſubſidio obærati adversùm creditores, ſuſpectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum ſatis validum imperium erat coërcendis ſeditionibus populi, flagitia hominum, ut cærimonias deûm, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates jura, atque legatos. Et quædam, quod falsò uſurpaverant, ſponte omisêre: multæ vetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei ſpecies fuit, quo ſenatus majorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decreta, ipſorumque numinum religiones introſpexit; libero, ut quondam, quid firmaret mutaretve.

LXI. PRIMI omnium Epheſii adiêre, memorantes: "Non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam, partu gravidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adniſam, edidiſſe ea numina: deorumque monitu ſacratum nemus. Atque ipſum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopas, Jovis iram vitaviſſe. Mox Liberum patrem bello victorem, ſupplicibus Amazonum, quæ aram inſederant, ignoviſſe. Auctam hinc, conceſſu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, cærimoniam

"templo: neque Perſarum ditione, deminutum "jus. Pòſt Macedonas, dein nos ſervaviſſe."

LXII. PROXIMO Magnetes L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulſis, fidem atque virtutem Magnetum decoravêre, "uti Dianæ Leucophry-"enæ perfugium inviolabile foret." Aphrodiſienſes poſthac, & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris, ob vetuſta in partes merita, & recens divi Auguſti decretum attulêre. Laudati, "quòd Parthorum "inruptionem, nihil mutatâ in populum Roma-"num conſtantiâ, pertuliſſent." Sed Aphrodiſienſium civitas, Veneris; Stratonicenſium, Jovis & Triviæ religionem tuebantur. Altiùs Hierocæſarienſes expoſuêre, "Perſicam apud ſe Dia-"nam; delubrum, rege Cyro, dicatum:" & memorabantur "Perpernæ, Iſaurici," multaque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, ſed duobus millibus paſſuum eamdem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetuſtiſſimum Paphiæ Veneri auctor Aërias, pòſt filius ejus Amathus Veneri Amathuſiæ, & Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, poſuiſſent.

LXIII. AUDITÆ aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copiâ feſſi patres, & quia ſtudiis certabatur, conſulibus permiſêre, "ut perſpec-"to jure, & ſi qua iniquitas involveretur, rem in-

" tegram rurſum ad ſenatum referrent." Conſules ſuper eas civitates, quas memoravi, " apud Per-" gamum Æſculapii compertum aſylum" retulerunt: " ceteros obſcuris ob vetuſtatem initiis " niti: nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cu-" jus imperio Stratonicidi Veneri templum dica-" verint: Tenios ejuſdem carmen referre, quo " ſacrare Neptuni effigiem, ædemque juſſi ſint: " propiora Sardianos; Alexandri victoris id do-" num: neque minùs Mileſios Dario rege niti: " ſed cultus numinum utriſque, Dianam aut A-" pollinem venerandi. Petere & Cretenſes ſimu-" lacro divi Auguſti." Factaque ſenatuſconſulta, quîs multo cum honore, modus tamen præſcribebatur; juſſique " ipſis in templis figere æra ſa-" crandam ad memoriam, neu ſpecie religionis " in ambitionem delaberentur."

LXIV. SUB idem tempus Juliæ Auguſtæ valetudo atrox, neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in Urbem reditûs: ſincerâ adhuc inter matrem filiumque concordiâ; ſive occultis odiis. Neque enim multò antè, cùm haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Auguſto Julia dicaret, Tiberii nomen ſuo poſtſcripſerat; idque ille credebatur, ut inferius majeſtate Principis, gravi & diſſimulatâ offenſione abdidiſſe. Sed tum " ſupplicia " diis, ludique magni" ab ſenatu decernuntur, " quos pontifices, & augures, & quindecimviri,

" ſeptemviris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ede-
" rent." Cenſuerat L. Apronius, " ut feciales
" quoque iis ludis præſiderent :" contradixit Cæſar, diſtincto ſacerdotiorum jure, & repetitis exemplis : " neque enim umquam fecialibus hoc
" majeſtatis fuiſſe. Ideo Auguſtales adjectos, quia
" proprium ejus domûs ſacerdotium eſſet, pro
" quâ vota perſolverentur."

LXV. EXSEQUI ſententias haud inſtitui, niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore : quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, utque pravis dictis factiſque ex poſteritate & infamiâ metus ſit. Ceterùm tempora illa adeò infecta, & adulatione ſordida fuêre, ut non modò primores civitatis, quibus claritudo ſua obſequiis protegenda erat ; ſed omnes conſulares, magna pars eorum, qui præturâ functi, multique etiam pedarii ſenatores certatim exſurgerent, fœdaque & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quotiens curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui ſolitum, *ô homines ad ſervitutem paratos!* ſcilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ ſervientium patientiæ tædebat.

LXVI. PAULLATIM dehinc, ab indecoris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Silanum, proconſulem Aſiæ, repetundarum a ſociis poſtulatum, Mamercus Scaurus e conſularibus, Junius Otho præ-

tor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt, objectantque "violatum Auguſti numen, ſpretam "Tiberii majeſtatem." Mamercus antiqua exempla jaciens, "L. Cottam a Scipione Africano, "Ser. Galbam a Catone cenſorio, P. Rutilium a "M. Scauro accuſatos." Videlicet Scipio & Cato talia ulciſcebantur; aut ille Scaurus, quem proavum ſuum, opprobrium majorum Mamercus, infami operâ dehoneſtabat. Junio Othoni literarium ludum exercere vetus ars fuit: mox Sejani potentiâ ſenator, obſcura initia impudentibus auſis propellebat. Brutidium artibus honeſtis copioſum, &, ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quæque iturum, feſtinatio exſtimulabat, dum æquales, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat: quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui, ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura vel cum exitio properant.

LXVII. Auxere numerum accuſatorum Gellius Poplicola & M. Paconius: ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſævitiæ captarumque pecuniarum teneri reum: ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa; cùm, ſuper tot ſenatores adverſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eóque ad accuſandum delectis, reſponderet ſolus, & orandi neſcius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat: non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò

quòd ipſe creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur; ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quæſiviſſet. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat: & ne quis neceſſariorum juvaret periclitantem, majeſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interjectu, defenſionem ſuî deſeruit, auſis ad Cæſarem codicillis, quibus invidiam & preces miſcuerat.

LXVIII. TIBERIUS, quæ in Silanum parabat, quò excuſatiùs ſub exemplo acciperentur, libellos divi Auguſti de Voleſo Meſſalâ, ejuſdem Aſiæ proconſule, factumque in eum ſenatuſconſultum recitari jubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat: ille multum de "clementiâ Principis" præfatus, "aquâ atque igni Silano interdicendum" cenſuit, "ipſumque in inſulam Gyarum relegan-"dum." Eadem ceteri, niſi quòd Cn. Lentulus "ſeparanda Silani materna bona (quippe aliâ pa-"rente geniti) reddendaque filio" dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, "ne quis vitâ probroſus, & oper-"tus infamiâ, provinciam ſortiretur; idque Prin-"ceps dijudicaret: nam a legibus delicta puniri: "quantò fore mitius in ipſos, melius in ſocios, "provideri ne peccaretur."

LXIX. Adversum quæ diſſeruit Cæſar: "Non "quidem ſibi ignara, quæ de Silano vulgabantur, ſed non ex rumore ſtatuendum: multos "in provinciis contrà, quàm ſpes aut metus de "illis fuerit, egiſſe: excitari quoſdam ad meliora, "magnitudine rerum; hebeſcere alios: neque "poſſe Principem ſuâ ſcientiâ cuncta complecti, "neque expedire, ut ambitione alienâ trahatur. "Ideo leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint: ſic a majoribus inſtitutum, ut ſi "anteiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. Ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita: ſatis onerum Principibus, ſatis etiam potentiæ: "minui jura, quotiens gliſcat poteſtas: nec utendum imperio, ubi legibus agi poſſit." Quantò rarior apud Tiberium popularitas, tantò lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propriâ irâ non impelleretur, addidit, "inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum "eſſe: darent Juniæ familiæ, & viro quondam "ordinis ejuſdem, ut Cytheram potiùs concederet: id ſororem quoque Silani Torquatam, "priſcæ ſanctimoniæ virginem expetere." In hanc ſententiam facta diſceſſio.

LXX. Post auditi Cyrenenſes, &, accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium, equitem Romanum, majeſtatis poſtulatum, "quòd effigiem Principis

" promiſcuum ad uſum argenti vertiſſet," recipi Cæſar inter reos vetuit; palam aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem. " Non enim de-" bere eripi patribus vim ſtatuendi, neque tan-" tum maleficium impunè habendum: ſanè len-" tus in ſuo dolore eſſet; reipublicæ injurias ne " largiretur." Intellexit hæc Tiberius, ut erant magis, quàm ut dicebantur: perſtititque intercedere. Capito inſignitior infamiâ fuit, quòd humani divinique juris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtaviſſet.

LXXI. INCESSIT dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani voverant Equeſtri Fortunæ: nam etſi delubra ejus deæ multa in Urbe, nullum tamen tali cognomento erat: repertum eſt ædem eſſe apud Antium, quæ ſic nuncuparetur, " cunctaſque cærimonias Italicis in oppidis, tem-" plaque, & numinum effigies, juris atque impe-" rii Romani eſſe:" ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum adversùs Servium Maluginenſem, flaminem Dialem, prompſit Cæſar; recitavitque decretum pontificum: " Quotiens " valetudo adverſa flaminem Dialem inceſſiſſet, ut, " pontificis maximi arbitrio, pluſquam binoctium " abeſſet: dum ne diebus publici ſacrificii, neu " ſæpius quàm bis eumdem in annum." Quæ,

Principe Auguſto conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & provinciarum adminiſtrationem Dialibus non concedi: memorabaturque L. Metelli, pontificis maximi, exemplum, qui Aulum Poſtumium, flaminem, attinuiſſet. Ita ſors Aſiæ in eum, qui conſularium Maluginenſi proximus erat, conlata.

LXXII. IISDEM diebus Lepidus ab ſenatu petivit, "ut baſilicam Paulli, Æmilia monimenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaretque." Erat etiam tum in more publica munificentia: nec Auguſtus arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuvias, aut exundantes opes, ornatum ad Urbis, & poſterûm gloriam conferre: quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, avitum decus recoluit. At Pompeii theatrum igne fortuito hauſtum, Cæſar exſtructurum pollicitus eſt, "eò quòd nemo e familiâ reſtaurando ſufficeret, manente tamen nomine Pompeii." Simul laudibus Sejanum extulit, "tamquam labore vigilantiâque ejus tanta vis unum intra damnum ſtetiſſet;" & cenſuêre patres "effigiem Sejano, quæ apud theatrum Pompeii locaretur." Neque multò pòſt Cæſar, cùm Junium Blæſum, proconſulem Africæ, triumphi inſignibus attolleret, "dare id ſe" dixit "honori Sejani," cujus ille avunculus erat.

LXXIII. Ac TAMEN res Blæſi dignæ decore tali fuêre: nam Tacfarinas, quamquam ſæpius depulſus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, "ſedemque" ultro "ſibi atque exer-"citui ſuo" poſtularet, aut "bellum inexplica-"bile" minitaretur. Non aliàs magis ſuâ populique Romani contumeliâ indoluiſſe Cæſarem ferunt, quàm "quòd deſertor & prædo, hoſtium "more ageret. Ne Spartaco quidem, poſt tot "conſularium exercituum clades inultam Italiam "urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis "ingentibus bellis labaret reſpublica, datum, ut "pacto in fidem acciperetur: nedum, pulcher-"rimo populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, "pace & conceſſione agrorum redimeretur." Dat negotium Blæſo, "ceteros quidem ad ſpem pro-"liceret arma ſine noxâ ponendi; ipſius autem "ducis quoquo modo potiretur."

LXXIV. ET RECEPTI eâ veniâ plerique: mox adversùm artes Tacfarinatis, haud diſſimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitûs impar, furandi melior, plures per globos incurſaret, eluderetque, & inſidias ſimul tentaret; tres inceſſus, totidem agmina parantur: ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quà prædatio in Leptitanos, & ſuffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtenſium pagi impunè traherentur, propriam manum

Blæſus filius duxit: medio, cum delectis, caſtella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipſe arcta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat; quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & ſæpe a tergo erat: multique eo modo cæſi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitque centuriones virtutis expertæ: nec, ut mos fuerat, actâ æſtate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciæ componit: ſed ut in limine belli, diſpoſitis caſtellis, per expeditos & ſolitudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat: donec, fratre ejus capto, regreſſus eſt, properantiùs tamen quàm ex utilitate ſociorum, relictis per quos reſurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæſo tribuit, ut *imperator* a legionibus ſalutaretur; priſco erga duces honore, qui, bene geſtâ republicâ, gaudio & impetu victoris exercitûs conclamabantur: erantque plures ſimul imperatores, nec ſuper ceterorum æqualitatem: conceſſit quibuſdam & Auguſtus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blæſo poſtremùm.

LXXV. OBIERE eo anno viri inluſtres, Aſinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Aſinio avis, fratre Druſo inſignis, Cæſarique progener deſtinatus: & Capito Ateius, de quo memoravi, principem in civitate locum ſtudiis civilibus ad-

ſecutus; ſed avo centurione Sullano, patre prætorio. Conſulatum ei adceleraverat Auguſtus, ut Labeonem Antiſtium, iiſdem artibus præcellentem, dignatione ejus magiſtratûs anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora ſimul tulit: ſed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior: Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra ſtetit, commendatio ex injuriâ; huic, quòd conſulatum adeptus eſt, odium ex invidiâ oriebatur.

LXXVI. Et Junia, ſexageſimo quarto poſt Philippenſem aciem anno, ſupremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Caſſii uxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum ejus multo apud vulgum rumore fuit; quia, in magnis opibus, cùm ferme cunctos proceres cum honore nominaviſſet, Cæſarem omiſit: quod civiliter acceptum: neque prohibuit quominus laudatione pro roſtris, ceteriſque ſollemnibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, Manlii, Quinctii, aliaque ejuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus, eo ipſo quòd effigies eorum non viſebantur.

B R E V I A R I U M

LIBRI QUARTI.

I. *ÆLII Sejani origo & mores.* II. *Militari & ſenatorio ambitu ad dominationem adſpirat.* III. *Qualem exercituum & reipublicæ ſtatum nactus.* VIII. *Primas dominandi ſpes, veneno Druſo Cæſari dato, auſpicatur, conſciâ uxore ejus Liviâ. Senatum morte Druſi mæſtum erigit Tiberius; patribuſque commendat, ut imperii heredes, Germanici filios.* XII. *Iis, matrique Agrippinæ perniciem molitur Sejanus, ſcelerum ferox.* XIII. *Aliquot provinciarum legationes & accuſationes. Hiſtriones Italiâ pulſi.* XV. *Templum ab Aſiæ civitatibus Tiberio, Liviæ, & ſenatui decretum.* XVI. *De flamine Diali nova lex.* XVII. *Neronem & Druſum, Germanici filios, diis commendatos a pontificibus queritur Tiberius.* XVIII. *Quâ causâ promptiſſimos Germanici amicos ſubvertit Sejanus. Alii accuſati ac damnati.* XXIII. *In Africâ bello finem imponit Dola-*

bella, cæſo Tacfarinate. XXVII. *Mota per Italiam ſervilis belli ſemina ſtatim oppreſſa.* XXVIII. *Vibius Serenus a filio accuſatus. P. Suilius, Cremutius Cordus, aliique damnati.* XXXVI. *Cyzicenis libertas adempta.* XXXVII. *Tiberius ſpernit templi honorem ab Hiſpanis oblatum.* XXXIX. *Sejanus, nimiâ fortunâ ſocors, Liviam ſibi uxorem petit.* XLI. *Matrimonii ſpe dejectus, Principem ad vitam procul Româ degendam impellit.* XLIII. *Legationes Græcorum de aſylorum jure.* XLIV. *Mors Cn. Lentuli & L. Domitii.* XLV. *L. Piſo in Hiſpaniâ interficitur.* XLVI. *Contuſis Thracum gentibus, triumphi inſignia accipit Poppæus Sabinus.* LII. *Claudia Pulchra adulterii accuſata & damnata.* LIII. *Agrippina maritum ſibi poſtulat, nec obtinet.* LV. *Undecim Aſiæ urbes certant, in quâ earum templum Tiberii ſtatueretur. Smyrnæi prælati.* LVII. *Tiberius in Campaniam ſecedit. Ibi repentino lapidum lapſu periclitantem, oppoſito corpore, periculo eximit Sejanus, ex eo major, & adversùs Germanici ſtirpem audacior.* LX. *Neronem adgreditur.* LXII. *Apud Fidenas amphitheatri caſu quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita.* LXIV. *Romæ deuſtus*

mons Cælius. LXVII. *In inſulam Capreas ſe abdit Tiberius. Sejanus apertis adversùm Agrippinam & Neronem inſidiis graſſatur*. LXVIII. *Titius Sabinus ob amicitiam Germanici ipſis Kalendis Januarii punitur*. LXXI. *Mors Juliæ, Auguſti neptis*. LXXII. *Friſii rebellant, & ægre repreſſi*. LXXV. *Agrippina, Germanici filia, Cn. Domitio nupta*.

Hæc ſexennio fere geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXVI.	23.	Coſſ.	C. ASINIO Pollione, C. ANTISTIO Vetere.
DCCLXXVII.	24.	Coſſ.	SERGIO CORNELIO Cethego, L. VISELLIO Varrone.
DCCLXXVIII.	25.	Coſſ.	M. ASINIO Agrippâ, Cosso CORNELIO Lentulo.
DCCLXXIX.	26.	Coſſ.	CN. CORNELIO Lentulo Gætulico, C. CALVISIO Sabino.
DCCLXXX.	27.	Coſſ.	M. LICINIO Craſſo, L. CALPURNIO Piſone.
DCCLXXXI.	28.	Coſſ.	AP. JUNIO Silano, P. SILIO Nervâ.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER QUARTUS.

C. Asinio, C. Antiſtio conſulibus, nonus Tiberio annus erat compoſitæ reipublicæ, florentis domûs: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; ſævire ipſe, aut ſævientibus vires præbere. Initium & cauſa penes Ælium Sejanum, cohortibus prætoriis præfectum, cujus de potentiâ ſuprà memoravi: nunc originem, mores, &, quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulſiniis, patre Seio Strabone, equite Romano, & primâ juventâ C. Cæſarem, divi Auguſti nepotem, ſectatus, non ſine rumore Apicio diviti & prodigo ſtuprum veno dediſſe: mox Tiberium variis artibus devinxit adeò, ut obſcurum adverſùm alios, ſibi uni incautum intectumque efficeret; non tam ſolertiâ, (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm deûm irâ in rem Romanam, cujus

pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax: ſuî obtegens, in alios criminator: juxtà adulatio & ſuperbia: palam compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido: ejuſque causâ, modò largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia, haud minùs noxiæ, quotiens parando regno finguntur.

II. VIM præfecturæ, modicam antea, intendit, diſperſas per Urbem cohortes una in caſtra conducendo; ut ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & viſu inter ſe, fiducia ipſis, in ceteros metus crederetur. Prætendebat "laſcivire militem diductum: ſi quid ſubitum ingruat, majore auxilio pariter ſubveniri: & ſeveriùs acturos, ſi vallum ſtatuatur procul Urbis inlecebris." Ut perfecta ſunt caſtra, inrepere paullatim militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe deligere: neque ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut provinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut *ſocium laborum*, non modò in ſermonibus, ſed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, interque principia legionum ſineret.

III. CETERUM plena Cæſarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant: &, quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus intervalla ſcelerum poſcebat. Placuit tamen occul-

tior via, & a Druſo incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè jurgio intenderat Sejano manus, & contrà tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptiſſimum viſum, ad uxorem ejus Liviam convertere; quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incenſus, adulterio pellexit: & poſtquam primi flagitii potitus eſt, (neque femina, amiſsâ pudicitiâ, alia abnuerit) ad conjugii ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa, cui avunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac majores & poſteros municipali adultero fœdabat; ut pro honeſtis & præſentibus, flagitioſa & incerta exſpectaret. Sumitur in conſcientiam Eudemus, amicus ac medicus Liviæ, ſpecie artis frequens ſecretis: pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diverſa interdum conſilia adferebat.

IV. INTERIM anni principio, Druſus ex Germanici liberis togam virilem ſumpſit; quæque fratri ejus Neroni decreverat ſenatus, repetita: addidit orationem Cæſar, multâ cum laude filii ſui, "quòd patriâ benevolentiâ in fratris liberos "foret." Nam Druſus (quamquam arduum ſit,

eòdem loci potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certè non adverſus habebatur. Exin vetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in provincias conſilium refertur: "multitudinem ve-"teranorum" prætexebat Imperator, & "delecti-"bus ſupplendos exercitus: nam voluntarium "militem deeſſe; ac ſi ſuppeditet, non eâdem "virtute ac modeſtiâ agere: quia plerumque "inopes ac vagi ſponte militiam ſumant:" percenſuitque curſim numerum legionum, & quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exſequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocii reges, quantò ſit anguſtiùs imperitatum.

V. Italiam utroque mari duæ claſſes, Miſenum apud & Ravennam, proximumque Galliæ litus roſtratæ naves præſidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Auguſtus in oppidum Forojulienſe miſerat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Galloſque ſubſidium, octo legiones erant. Hiſpaniæ recèns perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Juba rex acceperat, donum populi Romani. Cetera Africæ, per duas legiones, parique numero Ægyptus: dehinc initio ab Syriâ uſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quatuor legionibus coërcita; accolis Ibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitu-

dine noſtrâ proteguntur adversùm externa imperia. Et Thraciam Rhœmetalces, ac liberi Cotyis; ripamque Danubii, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœſiâ attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis a tergo illis, ac, ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur. Quamquam inſideret Urbem proprius miles, tres Urbanæ, novem prætoriæ cohortes, Etruriâ ferme Umbriâque delectæ, aut vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum ſociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium: neque multò ſecus in iis virium: ſed perſequi incertum fuerit, cùm ex uſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim recenſere ceteras quoque reipublicæ partes, quibus modis ad eam diem habitæ ſint; quando Tiberio mutati in deterius principatûs initium ille annus attulit. Jam primùm publica negotia, & privatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus diſſerere; & in adulationem lapſos, cohibebat ipſe. Mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando; ut ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. Sua conſulibus, ſua prætoribus ſpecies: minorum quoque magiſtratuum exercita poteſtas; legeſque, ſi majeſtatis quæſtio eximeretur, bono in uſu. At

frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res ſuas Cæſar ſpectatiſſimo cuique, quibuſdam ignotis ex famâ mandabat; ſemelque adſumpti tenebantur; prorſus ſine modo, cùm plerique iiſdem negotiis inſeneſcerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: ſed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum, aut aſperis maris obviam iit, quantum impendio, diligentiâque poterat. Et ne provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera, ſine avaritiâ aut crudelitate magiſtratuum, tolerarent, providebat: corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. RARI per Italiam Cæſaris agri; modeſta ſervitia, intra paucos libertos domus: ac ſi quando cum privatis diſceptaret, forum & jus. Quæ cuncta, non quidem comi viâ, ſed horridus, ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Druſi verterentur: nam dum ſuperfuit, mansêre; quia Sejanus, incipiente adhuc potentiâ, bonis conſiliis noteſcere volebat; & ultor metuebatur, non occultus odii, & crebrò querens, "incolumi filio, adjutorem imperii alium "vocari: & quantum ſupereſſe ut collega dica"tur? Primas dominandi ſpes in arduo: ubi ſis "ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros: exſtructa "jam, ſponte præfecti, caſtra; datos in manum

" milites: cerni effigiem ejus in monimentis Cn. " Pompeii: communes illi cum familiâ Druſorum " fore nepotes: precandam poſt hæc modeſtiam, " ut contentus eſſet." Neque raró, neque apud paucos talia jaciebat: & ſecreta quoque ejus, corruptâ uxore, prodebantur.

VIII. IGITUR Sejanus maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim inrepente, fortuitus morbus adſimularetur: id Druſo datum per Lygdum ſpadonem, ut octo poſt annos cognitum eſt. Cetерùm Tiberius per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi oſtentaret, etiam defuncto, necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt: conſuleſque, ſede vulgari, per ſpeciem mæſtitiæ ſedentes, honoris locique admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, victo gemitu, ſimul oratione continuâ erexit. " Non quidem ſibi ignarum, poſſe argui, quòd tam recenti dolore " ſubierit oculos ſenatûs: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem aſpici a pleriſque lugentium: neque illos imbecillitatis damnandos; ſe tamen fortiora ſolatia e complexu reipublicæ petiviſſe." Miſeratuſque " Auguſtæ " extremam ſenectam, rudem adhuc nepotum, & " vergentem ætatem ſuam, ut Germanici liberi, " unica præſentium malorum levamenta, inducerentur," petivit. Egreſſi conſules firmatos adloquio adoleſcentulos, deductoſque ante Cæſa-

rem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, "Patres con-"ſcripti, hos," inquit, "orbatos parente, tra-"didi patruo ipſorum, precatuſque ſum, quam-"quam eſſet illi propria ſoboles, ne ſecus quàm "ſuum ſanguinem foveret ac tolleret, ſibique & "poſteris conformaret. Erepto Druſo, preces ad "vos converto, diiſque & patriâ coram obteſtor, "Auguſti pronepotes, clariſſimis majoribus geni-"tos ſuſcipite, regite: veſtram meamque vicem "explete. Hi vobis, Nero & Druſe, parentum "loco: ita nati eſtis, ut bona malaque veſtra "ad rempublicam pertineant."

IX. MAGNO ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita; ac, ſi modum orationi poſuiſſet, miſericordiâ ſuî gloriâque animos audientium impleverat: ad vana & totiens inriſa revolutus, "de "reddendâ republicâ: utque conſules, ſeu quis "alius, regimen ſuſciperent," vero quoque & honeſto fidem dempſit. Memoriæ Druſi eadem, quæ in Germanicum, decernuntur; pleriſque additis, ut ferme amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inluſtre fuit, cùm origo Juliæ gentis Æneas, omneſque Albanorum reges, & conditor Urbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, Attus Clauſus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur.

X. IN TRADENDA morte Druſi, quæ plurimis maximéque fidis auctoribus memorata ſunt, retu-

li: ſed non omiſerim eorumdem temporum rumorem, validum adeò, ut nondum exoleſcat. "Corruptâ ad ſcelus Liviâ, Sejanum Lygdi quo-" "que ſpadonis animum ſtupro vinxiſſe: quòd is" "Lygdus ætate atque formâ carus domino, in-" "terque primores miniſtros erat: deinde, inter" "conſcios ubi locus veneficii tempuſque compo-" "ſita ſint, eò audaciæ provectum, ut verteret;" "& occulto indicio Druſum veneni in patrem ar-" "guens, moneret Tiberium, vitandam potionem," "quæ prima ei, apud filium epulanti, offerretur." "Eâ fraude tum ſenem, poſtquam convivium" "inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe;" "atque illo ignaro, & juveniliter hauriente, auc-" "tam ſuſpicionem, tamquam metu & pudore," "ſibimet inrogaret mortem, quam patri ſtrux-" "erat."

XI. HÆC vulgò jactata, ſuper id, quòd nullo auctore certo firmantur, promptè refutaveris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque ſuâ manu, & nullo ad pænitendum regreſſu? Quin potiùs miniſtrum veneni excruciaret, auctorem exquireret; inſitâ denique, etiam in extraneos, cunctatione & morâ, adversùm unicum, & nullius antè flagitii compertum, uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæſaris, & cetero-

rum in utrumque odio, quamvis fabuloſa & immania credebantur : atrociore ſemper famâ erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus eſt : neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, ut Tiberio objectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris cauſa fuit, ut, claro ſub exemplo, falſas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura noſtra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avidè accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

XII. CETERUM laudante filium pro roſtris Tiberio, ſenatus populuſque habitum ac voces dolentum ſimulatione magis quàm libens induebat, domumque Germanici revireſcere occulti lætabantur. Quod principium favoris, & mater Agrippina, ſpem malè tegens, perniciem adceleravêre. Nam Sejanus, ubi videt mortem Druſi inultam interfectoribus, ſine mærore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia prima provenerant, volutare ſecum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia ſucceſſio : neque ſpargi venenum in tres poterat, egregiâ cuſtodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam ejus inſectari, vetus Auguſtæ odium, recentem Liviæ conſcientiam exagitare, ut " ſuper-

"bam, fecunditate ſubnixam, popularibus ſtudiis "inhiare dominationi," apud Cæſarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus: inter quos delegerat Julium Poſtumum, per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos aviæ, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca, in animo Auguſtæ valida, anum, ſuâpte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, pravis ſermonibus tumidos ſpiritus perſtimulare.

XIII. AT TIBERIUS, nihil intermiſsâ rerum curâ, negotia pro ſolatiis accipiens, jus civium, preces ſociorum tractabat. Factaque, auctore eo, ſenatuſconſulta, "ut civitati Cibyraticæ apud "Aſiam, Ægienſi apud Achaiam motu terræ "labefactis, ſubveniretur remiſſione tributi in "triennium." Et Vibius Serenus, proconſul ulterioris Hiſpaniæ, de vi publicâ damnatus, ob atrocitatem morum, in inſulam Amorgum deportatur. Carſidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hoſtem Tacfarinatem juviſſet, abſolvitur; ejuſdemque criminis C. Graccus. Hunc comitem exſilii admodum infantem, pater Sempronius in inſulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres, & liberalium artium neſcios, mox per Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur: nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia, & L. Apronius,

qui Africam obtinuerant, inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis adverſis foret abſtractus.

XIV. Is QUOQUE annus legationes Græcarum civitatum habuit, Samiis "Junonis," Cois "Æſ-"culapii delubro, vetuſtum aſyli jus ut firmare-"tur," petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, queis præcipuum fuit rerum omnium judicium, quâ tempeſtate Græci, conditis per Aſiam urbibus, orâ maris potiebantur. Neque diſpar apud Coos antiquitas; & accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Æſculapii induxerant, cùm, juſſu regis Mithridatis, apud cunctas Aſiæ inſulas & urbes trucidarentur. Variis dehinc & ſæpius inritis prætorum queſtibus, poſtremò Cæſar "de immodeſtiâ "hiſtrionum" retulit. "Multa ab iis in publi-"cum ſeditiosè, fœda per domos tentari: Oſcum "quondam ludicrum, leviſſimæ apud vulgum "oblectationis, eò flagitiorum & virium veniſſe, "ut auctoritate patrum coërcendum ſit." Pulſi tum hiſtriones Italiâ.

XV. IDEM annus alio quoque luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis exſtinguendo: neque minùs morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi triſtium lætorumque ſocius, unuſque e ſenatoribus Rhodii ſeceſsûs comes. Ita, quamquam novo homini, cenſorium

funus, effigiem apud forum Auguſti, publicâ pecuniâ patres decrevêre; apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeò ut procurator Aſiæ Lucilius Capito, accuſante provinciâ, cauſam dixerit, magnâ cum adſeveratione Principis, "non "ſe jus niſi in ſervitia, & pecunias familiares de-"diſſe: quòd ſi vim prætoris uſurpaſſet, mani-"buſque militum uſus foret, ſpreta in eo man-"data ſua: audirent ſocios." Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevêre Aſiæ urbes "templum Tiberio matrique "ejus, ac ſenatui." Et permiſſum ſtatuere: egitque Nero grates eâ causâ patribus atque avo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum aſpici, illum audiri rebantur: aderantque juveni modeſtia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Sejani odiis, ob periculum gratiora.

XVI. SUB idem tempus "de flamine Diali, "in locum Servii Maluginenſis defuncti legendo, "ſimul rogandâ novâ lege," diſſeruit Cæſar. "Nam patricios confarreatis parentibus genitos, "tres ſimul nominari, ex quîs unus legeretur, "vetuſto more; neque adeſſe, ut olim, eam co-"piam, omiſsâ confarreandi adſuetudine, aut "inter paucos retentâ: pluresque ejus rei cauſas" adferebat; "potiſſimam, penes incuriam virorum

"feminarumque. Accedere ipſius cærimoniæ "difficultates, quæ conſultò vitarentur; & quan"do exiret e jure patrio, qui id flaminium apiſ"ceretur, quæque in manum flaminis conveni"ret. Ita medendum ſenatûs decreto, aut lege; "ſicut Auguſtus quædam ex horridâ illâ anti"quitate, ad præſentem uſum flexiſſet." Igitur tractatis religionibus, placitum "inſtituto flami"num nihil demutari:" ſed lata lex, quâ "fla"minica Dialis ſacrorum causâ in poteſtate viri, "cetera promiſcuo feminarum jure ageret:" & filius Maluginenſis patri ſuffectus. Utque gliſceret dignatio ſacerdotum, atque ipſis promptior animus foret ad capeſſendas cærimonias, decretum "Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ "capiebatur, LLS. $\overline{XX}$; & quotiens Auguſta "theatrum introiſſet, ut ſedes inter Veſtalium "conſideret."

XVII. CORNELIO Cethego, Viſellio Varrone conſulibus pontifices, eorumque exemplo ceteri ſacerdotes, cùm pro incolumitate Principis vota ſuſciperent, Neronem quoque & Druſum iiſdem diis commendavêre; non tam caritate juvenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps ſi nulla, & ubi nimia eſt. Nam Tiberius haud umquam domui Germanici mitis, tum verò "æquari adoleſcentes ſenectæ ſuæ," impatienter indoluit: accitoſque pontifices per-

cunctatus eſt, “ num id precibus Agrippinæ, “ aut minis tribuiſſent.” Et illi quidem, quamquam abnuerent, modicè perſtricti, (etenim pars magna e propinquis ipſius, aut primores civitatis erant:) ceterùm in ſenatu, oratione monuit in poſterum, “ ne quis mobiles adoleſcentium ani- “ mos, præmaturis honoribus ad ſuperbiam ex- “ tolleret.” Inſtabat quippe Sejanus, incuſabatque “ diductam civitatem, ut civili bello: eſſe “ qui ſe partium Agrippinæ vocent: ac ni re- “ ſiſtatur, fore plures: neque aliud gliſcentis diſ- “ cordiæ remedium, quàm ſi unus alterve max- “ imè prompti ſubverterentur.”

XVIII. Qua causa C. Silium, & Titium Sabinum, adgreditur: amicitia Germanici pernicioſa utrique; Silio &, quòd ingentis exercitûs ſeptem per annos moderator, partiſque apud Germaniam triumphalibus, Sacroviriani belli victor, quantò majore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergebatur. Credebant plerique auctam offenſionem ipſius intemperantiâ, immodicè jactantis, “ ſuum militem in obſequio duraviſſe, “ cùm alii ad ſeditiones prolaberentur: neque “ manſurum Tiberio imperium, ſi iis quoque le- “ gionibus cupido novandi fuiſſet.” Deſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eò uſque læta

ſunt, dum videntur exſolvi poſſe: ubi multum antevenêre, pro gratiâ odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Soſia Galla, caritate Agrippinæ inviſa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immiſſuſque Varro conſul, qui "paternas inimicitias" obtendens, odiis Sejani per dedecus ſuum gratificabatur. Precante reo, "brevem moram, dum accuſator con-"ſulatu abiret," adverſatus eſt Cæſar: "ſolitum "quippe magiſtratibus, diem privatis dicere: "nec infringendum conſulis jus, cujus vigiliis "niteretur, ne quod reſpublica detrimentum "caperet." Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis verbis obtegere. Igitur multâ adſeveratione, quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud reſpublica eſſet, coguntur patres; ſilente reo, vel ſi defenſionem cœptaret, non occultante, cujus irâ premeretur. "Conſcientiâ belli Sacrovir diu diſſi-"mulatus, victoria per avaritiam fœdata, & uxor "Soſia" arguebantur: nec dubiè repetundarum criminibus hærebant: ſed cuncta quæſtione majeſtatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine prævertit.

XX. Sævitum tamen in bona, non ut ſtipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: ſed liberalitas Auguſti avulſa, computatis ſingillatim quæ fiſco petebantur: ea prima

Tibério erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exſilium pellitur Aſinii Galli ſententiâ, qui "partem bonorum publicandam, pars ut li-" beris relinqueretur," cenſuerat. Contrà M. Lepidus "quartam accuſatoribus, ſecundùm neceſſi-" tudinem legis, cetera liberis" conceſſit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem & ſapientem virum fuiſſe comperio. Nam pleraque ab ſævis adulationibus aliorum, in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos: an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Meſſalinus Cotta, haud minùs claris majoribus, ſed animo diverſus, cenſuit "cavendum ſenatuſ-" conſulto, ut quamquam inſontes magiſtratus, "& culpæ alienæ neſcii, provincialibus uxorum" criminibus, perinde quàm ſuis plecterentur."

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Piſone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut retuli, "ceſſu-" rum ſe Urbe ob factiones accuſatorum," in ſenatu clamitaverat: & ſpretâ potentiâ Auguſtæ, trahere in jus Urgulaniam, domoque Principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tiberius civiliter habuit: ſed in animo revolvente iras, etiam ſi

impetus offenſionis languerat, memoria valebat: Piſonem Q. Granius ſecreti ſermonis incuſavit, adversùm majeſtatem habiti: adjecitque "in domo "ejus venenum eſſe, eumque gladio accinctum "introire curiam." Quod, ut atrocius vero, tramiſſum: ceterorum, quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum & de Caſſio Severo exſule, qui ſordidæ originis, maleficæ vitæ, ſed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati ſenatûs Cretam amoveretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit: boniſque exutus, interdicto igni atque aquâ, ſaxo Seriphio conſenuit.

XXII. PER idem tempus Plautius Silvanus, prætor, incertis cauſis Aproniam conjugem in præceps jecit; tractuſque ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbatâ mente reſpondit, tamquam "ipſe ſomno gravis, atque eò ignarus, & uxor "ſponte mortem ſumpſiſſet." Non cunctanter Tiberius pergit in domum, viſit cubiculum; in quo reluctantis & impulſæ veſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datiſque judicibus, Urgulania, Silvani avia, pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum, quaſi Principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cum Urgulaniâ. Reus, fruſtra tentato ferro, venas præbuit exſolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accuſata "injeciſſe

" carminibus & veneficiis vecordiam marito," inſons judicatur.

XXIII. Is DEMUM annus populum Romanum longo adversùm Numidam Tacfarinatem bello abſolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant: jamque tres laureatæ in Urbe ſtatuæ; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemæo, Jubæ filio, juventâ incurioſo, libertos regios, & ſervilia imperia bello mutaverant. Erat illi prædarum receptor, ac ſocius populandi, rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, ſed miſſis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur: ipsâque e provinciâ, ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptiùs ruebant, quia Cæſar, poſt res a Blæſo geſtas, quaſi nullis jam in Africâ hoſtibus, reportari nonam legionem juſſerat: nec proconſul ejus anni P. Dolabella retinere auſus erat, juſſa Principis magis, quàm incerta belli, metuens.

XXIV. IGITUR Tacfarinas, diſperſo rumore, " rem Romanam aliis quoque ab nationibus la-" cerari, eóque paullatim Africâ decedere, ac " poſſe reliquos circumveniri, ſi cuncti, quibus " libertas ſervitio potior, incubuiſſent;" auget vires, poſitiſque caſtris, Thubuſcum oppidum circumſidet. At Dolabella, contracto quod erat

militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo ſuî inceſſu ſolvit obſidium, locorumque opportuna permunivit: ſimul principes Muſulanorum, defectionem cœptantes, ſecuri percutit. Dein, quia pluribus adversùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incurſu conſectandum hoſtem vagum; excito cum popularibus rege Ptolemæo, quatuor agmina parat, quæ legatis aut tribunis data: & prædatorias manus, delecti Maurorum duxêre: ipſe conſultor aderat omnibus.

XXV. NEC multò poſt adfertur, "Numidas "apud caſtellum ſemirutum, ab ipſis quondam "incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapa-"libus conſediſſe; ſiſos loco, quia vaſtis circùm "ſaltibus claudebatur." Tum expeditæ cohortes alæque, quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diverſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ turmæ, cuncta prœlio proviſa: hoſtibus contrà omnium neſciis, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoriâ laborum, & adversùm eludentes optatæ totiens pugnæ, ſe quiſque ultione & ſan-

guine explebant. Differtur per manipulos, "Tacfarinatem omnes, notum tot prœliis, con"ſectentur: non, niſi duce interfecto, requiem "belli fore." At ille, dejectis circùm ſtipatoribus, vinctoque jam filio, & effuſis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inultâ morte effugit. Iſque finis armis impoſitus.

XXVI. DOLABELLÆ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blæſi avunculi ejus laus obſoleſceret. Sed neque Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſignes captivos, cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati, raró in Urbe viſi, quos, Tacfarinate cæſo, perculſa gens, nec culpæ neſcia, ad ſatisfaciendum populo Romano miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudiis, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſque e ſenatoribus, qui ſcipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera, daret, "regemque & ſocium atque amicum" appellaret.

XXVII. EADEM æſtate, mota per Italiam ſervilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultûs T. Curtiſius, quondam prætoriæ cohortis miles, primò cœtibus clandeſtinis, apud Brundiſium & circumjecta oppida; mox poſitis propalam libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per lon-

ginquos ſaltus & ferocia ſervitia; cùm, velut munere deûm, tres biremes adpulêre ad uſus commeantium illo mari. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus, quæſtor, cui provincia vetere ex more Calles evenerat. Is, diſpoſitâ claſſiariorum copiâ, cœptantem cùm maximè conjurationem disjecit. Miſſuſque a Cæſare properè Staius, tribunus, cum validâ manu, ducem ipſum, & proximos audaciæ in Urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ.

XXVIII. Iisdem conſulibus, miſeriarum ac ſævitiæ exemplum atrox, reus pater, accuſator filius, (nomen utrique Vibius Serenus) in ſenatum inducti ſunt: ab exſilio retractus, inluvieque ac ſqualore obſitus, & tum catenâ vinctus, perorante filio, pater. Paratus adoleſcens multis munditiis, alacri vultu, "ſtructas Principi inſidias, miſſos in "Galliam concitores belli," index idem & teſtis dicebat; adnectebatque, "Cæcilium Cornutum, "prætorium, miniſtraviſſe pecuniam:" qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinavit. At contrà reus, nihil infracto animo, obverſus in filium, quatere vincula, "vocare ultores deos, ut ſibi quidem red- "derent exſilium, ubi procul tali more ageret; "filium autem quandoque ſupplicia ſequeren- "tur." Adſeverabatque "innocentem Cornu-

" tum, & falſa exterritum : idque facile intellec-
" tu, ſi proderentur alii : non enim ſe cædem
" Principis, & res novas, uno ſocio, cogitaſſe."

XXIX. Tum accuſator " Cn. Lentulum, & " Seium Tuberonem," nominat : magno pudore Cæſaris, cùm primores civitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultûs hoſtilis, & turbandæ reipublicæ arceſſerentur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem, ex ſervis quæſitum : & quæſtio adverſa accuſatori fuit : qui ſcelere vecors, ſimul vulgi rumore territus, " robur & ſaxum, " aut parricidarum pœnas" minitantium, ceſſit Urbe : ac retractus Ravennâ, exſequi accuſationem adigitur ; non occultante Tiberio vetus odium, adversùs exſulem Serenum. Nam poſt damnatum Libonem, miſſis ad Cæſarem literis exprobraverat, " ſuum tantum ſtudium ſine fructu fu-" iſſe : " addideratque quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures ſuperbas & offenſioni proniores. Ea Cæſar octo poſt annos retulit, medium tempus varié arguens ; etiam ſi tormenta, pervicaciâ ſervorum, contrà eveniſſent.

XXX. Dictis dein ſententiis, " ut Serenus " more majorum puniretur," quò molliret invidiam, interceſſit. Gallus Aſinius, " Gyaro aut " Donusâ claudendum" cenſere : id quoque aſpernatus eſt, " egenam aquæ utramque inſu-

" lam" referens, " dandoſque vitæ uſus, cui vita " concederetur." Ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſuâ manu ceciderat, " actum de præmiis accuſatorum abolendis, ſi " quis majeſtatis poſtulatus ante perfectum judici- " um ſe ipſe vitâ privaviſſet :" ibaturque in eam ſententiam, ni duriùs contraque morem ſuum palam pro accuſatoribus Cæſar, " inritas leges, " rempublicam in præcipiti" conqueſtus eſſet : " ſubverterent potiùs jura, quàm cuſtodes eorum " amoverent." Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem numquam ſatis coërcitum, per præmia eliciebantur.

XXXI. HIS tam adſiduis, tamque mæſtis, modica lætitia interjicitur, quòd C. Cominium, equitem Romanum, probroſi in ſe carminis convictum, Cæſar precibus fratris, qui ſenator erat, conceſſit. Quò magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle : neque enim ſocordiâ peccabat ; nec occultum eſt, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta imperatorum celebrentur : quin ipſe compoſitus aliàs, & velut eluctantium verborum, ſolutiùs promptiúſque eloquebatur, quotiens ſubveniret. At P. Suilium, quæſtorem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur, convictus pecuniam ob rem judicandam cepiſſe, " amovendum in inſulam"

cenſuit; tantâ contentione animi, ut & jurando obſtringeret, "e republicâ id eſſe." Quod aſpere acceptum ad præſens, mox in laudem vertit, regreſſo Suilio: quem vidit ſequens ætas præpotentem, venalem, & Claudii Principis amicitiâ diu proſpere, numquam bene uſum. Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorem ſtatuitur, tamquam falſis majeſtatis criminibus ſororem petiviſſet. Catus, ut retuli, Libonem inlexerat inſidiis, deinde indicio perculerat: ejus operæ memor Tiberius, ſed alia prætendens, exſilium deprecatus eſt: quominus ſenatu pelleretur, non obſtitit.

XXXII. PLERAQUE eorum quæ retuli, quæque referam, parva forſitan, & levia memoratu videri, non neſcius ſum: ſed nemo Annales noſtros cum ſcripturâ eorum contenderit, qui veteres populi Romani res compoſuêre. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuſos captoſque reges; aut, ſi quando ad interna præverterent, diſcordias conſulum adversùm tribunos, agrarias frumentariaſque leges, plebis & optimatium certamina, libero egreſſu memorabant. Nobis in arcto, & inglorius labor. Immota quippe, aut modicè laceſſita pax, mæſtæ Urbis res, & Princeps proferendi imperii incurioſus erat. Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu levia, ex quîs magnarum ſæpe rerum motus oriuntur.

XXXIII. NAM cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt: delecta ex his & conſociata reipublicæ forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel ſi evenit, haud diuturna eſſe poteſt. Igitur ut olim, plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noſcenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; ſenatûſque & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & ſapientes credebantur: ſic converſo ſtatu, neque aliâ re Romanâ, quàm ſi unus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentiâ, honeſta ab deterioribus, utilia ab noxiis diſcernunt; plures, aliorum eventis docentur. Ceterùm ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt: nam ſitus gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæva juſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cauſas conjungimus; obviâ rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quòd antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator; neque refert cujuſquam, Punicas Romanaſve acies lætiùs extuleris: at multorum, qui, Tiberio regente, pœnam vel infamiam ſubiêre, poſteri manent: utque familiæ ipſæ jam exſtinctæ ſint; reperies qui ob ſimilitudinem morum, aliena malefacta ſibi objectari putent: etiam gloria ac

virtus infenſos habet, ut nimis ex propinquo diverſa arguens. Sed ad incœpta redeo.

XXXIV. CORNELIO Coſſo, Aſinio Agrippâ Conſulibus, Cremutius Cordus poſtulatur, novo ac tunc primùm audito crimine, quòd, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Caſſium *Romanorum ultimum* dixiſſet. Accuſabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Sejani clientes: id perniciabile reo, & Cæſar truci vultu defenſionem accipiens: quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorſus eſt: "Verba mea, " patres conſcripti, arguuntur: adeò factorum " innocens ſum. Sed neque hæc in Principem, " aut Principis parentem, quos lex majeſtatis am- " plectitur: Brutum & Caſſium laudaviſſe dicor; " quorum res geſtas cùm plurimi compoſuerint, " nemo ſine honore memoravit. Titus Livius, " eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. " Pompeium tantis laudibus tulit, ut *Pompeianum* " eum Auguſtus appellaret; neque id amicitiæ " eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc " ipſum Caſſium, hunc Brutum, nuſquam *latrones* " *& parricidas*, quæ nunc vocabula imponuntur, " ſæpe ut inſignes viros nominat. Aſinii Pollionis " ſcripta, egregiam eorumdem memoriam tra- " dunt. Meſſala Corvinus, *imperatorem ſuum Caſ-* " *ſium* prædicabat: & uterque opibuſque atque " honoribus perviguêre. Marci Ciceronis libro,

"quo Catonem cælo æquavit, quid aliud dictator "Cæſar, quàm reſcriptâ oratione, velut apud ju- "dices reſpondit? Antonii epiſtolæ, Bruti concio- "nes, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed mul- "tâ cum acerbitate habent: carmina Bibaculi & "Catulli, referta contumeliis Cæſarum leguntur. "Sed ipſe divus Julius, ipſe divus Auguſtus, & "tulêre iſta, & reliquêre; haud facilè dixerim, "moderatione magis, an ſapientiâ: namque ſpre- "ta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita videntur."

XXXV. "Non attingo Græcos, quorum non "modò libertas, etiam libido impunita: aut ſi "quis advertit, dictis dicta ultus eſt. Sed max- "imè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere "de iis quos mors odio aut gratiæ exemiſſet. Num "cum armatis Caſſio & Bruto, ac Philippenſes "campos obtinentibus, belli civilis causâ popu- "lum per conciones incendo? An illi quidem "ſexageſimum ante annum perempti, quo modo "imaginibus ſuis noſcuntur, quas ne victor qui- "dem abolevit, ſic partem memoriæ apud ſcrip- "tores retinent? Suum cuique decus poſteritas "rependit: nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui "non modò Caſſii & Bruti, ſed etiam meî memi- "nerint." Egreſſus dein ſenatu, vitam abſtinen- tiâ finivit: libros per ædiles cremandos cenſuêre patres, ſed manſerunt occultati, & editi. Quò magis ſocordiam eorum inridere libet, qui præ-

ſenti potentiâ, credunt exſtingui poſſe etiam ſeqüentis ævi memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis, gliſcit auctoritas: neque aliud externi reges, aut qui eâdem ſævitiâ uſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre.

XXXVI. CETERUM poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus, Præfectum Urbis Druſum, auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium: quod a Cæſare palam increpitum, cauſa exſilii Salviano fuit. Objecta publicè Cyzicenis "incuria cærimoniarum divi Auguſti," additis "violentiæ criminibus adversùm cives Romanos:" & amisêre libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumſeſſi, nec minùs ſuâ conſtantiâ, quàm præſidio Luculli, pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curaverat, abſolvitur, comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum: neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat: nam ut quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leves, ignobiles, pœnis adficiebantur.

XXXVII. PER idem tempus Hiſpania ulterior, miſſis ad ſenatum legatis, oravit, "ut exemplo Aſiæ delubrum Tiberio matrique ejus exſtrueret:" quâ occaſione Cæſar, validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus iis,

quorum rumore arguebatur “ in ambitionem “ flexiſſe,” hujuſcemodi orationem cœpit. “ Scio, “ patres conſcripti, conſtantiam meam a pleriſque “ deſideratam, quòd Aſiæ civitatibus nuper idem “ iſtud petentibus, non ſim adverſatus : ergo & “ prioris ſilentii defenſionem, & quid in futurum “ ſtatuerim, ſimul aperiam. Cùm divus Auguſ- “ tus, ſibi atque Urbi Romæ templum apud Per- “ gamum ſiſti non prohibuiſſet ; qui omnia facta “ dictaque ejus vice legis obſervem, placitum “ jam exemplum promptiùs ſecutus ſum, quia “ cultui meo veneratio ſenatûs adjungebatur. Ce- “ terùm ut ſemel recepiſſe, veniam habuerit ; ita “ per omnes provincias effigie numinum ſacrari, “ ambitioſum, ſuperbum : & vaneſcet Auguſti “ honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur.”

XXXVIII. “ Ego me, patres conſcripti, mor- “ talem eſſe, & hominum officia fungi, ſatiſque “ habere, ſi locum principem impleam, & vos “ teſtor, & meminiſſe poſteros volo : qui ſatis “ ſuperque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus “ meis dignum, rerum veſtrarum providum, con- “ ſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate “ publicâ non pavidum credant. Hæc mihi in “ animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, “ & manſuræ : nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judi- “ cium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris “ ſpernuntur. Proinde ſocios, cives, & deos ip-

" ſos precor : hos, ut mihi ad finem uſque vitæ, " quietam & intelligentem humani divinique ju- " ris mentem duint; illos, ut quandoque conceſ- " ſero, cum laude & bonis recordationibus, facta " atque famam nominis mei proſequantur." Perſtititque poſthac, ſecretis etiam ſermonibus, aſpernari talem ſuî cultum : quod alii " modeſtiam," multi, " quia diffideret," quidam, " ut degene- " ris animi," interpretabantur. " Optumos quippe " mortalium, altiſſima cupere. Sic Herculem & " Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, " deûm numero additos. Meliùs Auguſtum, qui " ſperaverit. Cetera Principibus ſtatim adeſſe : " unum inſatiabiliter parandum, proſperam ſuî " memoriam : nam contemptu famæ, contemni " virtutes."

XXXIX. AT SEJANUS nimiâ fortunâ ſocors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liviâ, componit ad Cæſarem codicillos: moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire : ejus talis forma fuit. " Benevolentiâ patris Auguſti, & mox pluribus " Tiberii judiciis, ita inſueviſſe, ut ſpes votaque " ſua non priùs ad deos, quàm ad Principum au- " res conferret. Neque fulgorem honorum um- " quam precatum : excubias ac labores, ut unum " e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. " Attamen, quod pulcherrimum, adeptum, ut

" conjunctione Cæſaris dignus crederetur: hinc " initium ſpei. Et quoniam audiverit Auguſtum, " in conlocandâ filiâ, nonnihil etiam de equitibus " Romanis conſultaviſſe: ita ſi maritus Liviæ " quæreretur, haberet in animo amicum, ſolâ ne- " ceſſitudinis gloriâ uſurum. Non enim exuere " impoſita munia: ſatis æſtimare, firmari domum " adversùm iniquas Agrippinæ offenſiones; id- " que liberorum causâ. Nam ſibi multum ſu- " perque vitæ fore, quod tali cum Principe ex- " pleviſſet."

XL. AD EA Tiberius, laudatâ pietate Sejani, ſuiſque in eum beneficiis modicè percurſis, cùm tempus tamquam ad integram conſultationem petiviſſet, adjunxit. "Ceteris mortalibus in eo ſtare " conſilia, quid ſibi conducere putent: Princi- " pum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua " rerum ad famam dirigenda: ideo ſe non illuc " decurrere, quod promptum reſcriptu: poſſe " ipſam Liviam ſtatuere, nubendum poſt Dru- " ſum, an in penatibus iiſdem tolerandum habe- " ret: eſſe illi matrem & aviam, propiora con- " ſilia: ſimpliciùs acturum: de inimicitiis pri- " mùm Agrippinæ: quas longè acriùs arſuras, " ſi matrimonium Liviæ, velut in partes, domum " Cæſarum diſtraxiſſet: ſic quoque erumpere æ- " mulationem feminarum, eâque diſcordiâ ne- " potes ſuos convelli: quid ſi intendatur certa-

" men, tali conjugio? Falleris enim, Sejane, ſi
" te manſurum in eodem ordine putas, & Liviam,
" quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, eâ
" mente acturam, ut cum equite Romano ſeneſ-
" cat. Ego ut ſinam, crediſne paſſuros, qui fra-
" trem ejus, qui pàtrem majoreſque noſtros, in
" ſummis imperiis vidêre? Vis tu quidem iſtum
" intra locum ſiſtere: ſed illi magiſtratus & pri-
" mores qui, te invito, perrumpunt, omnibuſque
" de rebus conſulunt, exceſſiſſe jam pridem eque-
" ſtre faſtigium, longéque anteiſſe patris mei ami-
" citias, non occulti ferunt, perque invidiam tuî
" me quoque incuſant. At enim Auguſtus fili-
" am ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt.
" Mirum herculè, ſi, cùm in omnes curas diſtra-
" heretur, immensúmque attolli provideret, quem
" conjunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Pro-
" culeium, & quoſdam in ſermonibus habuit, in-
" ſigni tranquillitate vitæ, nullis reipublicæ nego-
" tiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mo-
" vemur; quantò validius eſt quòd M. Agrippæ,
" mox mihi conlocavit? Atque ego hæc, pro
" amicitiâ, non occultavi: ceterùm neque tuis,
" neque Liviæ deſtinatis, adverſabor. Ipſe quid
" intra animum volutaverim, quibus adhuc ne-
" ceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omit-
" tam ad præſens referre: id tantùm aperiam,
" nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ,

" tuuſque in me animus mereantur; datoque " tempore, vel in ſenatu, vel in concione non " reticebo."

XLI. RURSUM Sejanus, non jam de matrimonio, ſed altiùs metuens, " tacita ſuſpicionum, " vulgi rumorem, ingruentem invidiam" deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam, impelleret. Multa quippe providebat: ſuâ in manu aditus: literarumque magnâ ex parte ſe arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæſarem, vergente jam ſenectâ, ſecretoque loci mollitum, munia imperii faciliùs tramiſſurum: & minui ſibi invidiam, ademptâ ſalutantum turbâ; ſublatiſque inanibus, verâ potentiâ augere. Igitur paullatim negotia Urbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus " quietem & ſolitudinem: quîs abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maximè " agitari."

XLII. AC FORTE habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio, cunctantem jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum cœtus voceſque, quæ plerumque veræ & graves coram ingerebantur: nam, poſtulato Votieno, " ob contumelias in Cæſarem dic-

" tàs," teſtis Æmilius, e militaribus viris, dum ſtudio probandi cuncta refert, & quamquam inter obſtrepentes magnâ adſeveratione nititur, audivit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur: adeóque perculſus eſt, ut " ſe vel ſtatim, " vel in cognitione purgaturum" clamitaret; precibuſque proximorum, adulatione omnium, ægre componeret animum. Et Votienus quidem majeſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar objectam ſibi adversùs reos inclementiam eò pervicaciùs amplexus, Aquiliam, adulterii delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gætulicus, conſul deſignatus, lege Juliâ damnaſſet, exſilio punivit: Apidiumque Merulam, " quòd in acta divi Au" guſti non juraverat," albo ſenatorio eraſit.

XLIII. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Meſſeniorum legationes; de jure templi Dianæ Limnatidis, " quod ſuis a majoribus, ſuâque in " terrâ dicatum," Lacedæmonii firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus: " ſed Ma" cedonis Philippi, cum quo bellaſſent, armis a" demptum, ac pòſt C. Cæſaris & M. Antonii " ſententiâ redditum." Contrà Meſſenii, " ve" terem inter Herculis poſteros diviſionem Pelo" ponneſi" protulêre, " ſuoque regi Dentheliatem " agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe: moni" mentaque ejus rei ſculpta ſaxis, & ære priſco " manere. Quòd ſi vatum, annalium ad teſti-

" monia vocentur, plures ſibi ac locupletiores eſ-
" ſe: neque Philippum potentiâ, ſed ex vero ſta-
" tuiſſe: idem regis Antigoni, idem imperatoris
" Mummii judicium: ſic Mileſios, permiſſo pub-
" licè arbitrio, poſtremò Atidium Geminum,
" prætorem Achaiæ, decreviſſe." Ita ſecundùm Meſſenios datum. Et Segeſtani, " ædem Vene-
" ris, montem apud Erycem, vetuſtate dilapſam,
" reſtaurari" poſtulavêre: nota memorantes de origine ejus, & læta Tiberio: ſuſcepit curam libens, ut conſanguineus. Tunc tractatæ Maſſilienſium preces, probatumque P. Rutilii exemplum: namque eum legibus pulſum, civem ſibi Smyrnæi addiderant: quo jure Vulcatius Moſchus, exſul, in Maſſilienſes receptus, bona ſua reipublicæ eorum, ut patriæ reliquerat.

XLIV. OBIERE eo anno viri nobiles, Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo ſuper conſulatum & triumphalia de Gætulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ & modeſtè habitæ. Domitium decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Cæſaris miſceretur. Avus, Pharſalicâ acie, pro optimatibus ceciderat: ipſe electus, cui minor Antonia, Octaviâ genita, in matrimonium daretur. Pòſt, exercitu flumen Albim tranſcendit; longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quiſquam priorum: eaſque ob res inſignia

triumphi adeptus eſt. Obiit & L. Antonius, multâ claritudine generis, ſed improſperâ: nam patre ejus, Julo Antonio, ob adulterium Juliæ morte punito, hunc admodum adoleſcentulum, ſororis nepotem, ſepoſuit Auguſtus in civitatem Maſſilienſem, ubi ſpecie ſtudiorum nomen exſilii tegeretur. Habitus tamen ſupremis honor: oſſaque tumulo Octaviorum inlata, per decretum ſenatûs.

XLV. IISDEM conſulibus, facinus atrox, in citeriore Hiſpaniâ, admiſſum a quodam agreſte, nationis Termeſtinæ: is prætorem provinciæ, L. Piſonem, pace incurioſum, ex improviſo in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, poſtquam ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo equo, per dirupta & avia ſequentes fruſtratus eſt: neque diu fefellit: nam prehenſo ductoque per proximos pagos equo, cujus foret cognitum: & repertus, cùm tormentis edere conſcios adigeretur, voce magnâ, ſermone patrio, "fruſtra ſe interrogari" clamitavit: "adſiſterent ſocii ac ſpectarent: nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret." Idemque cùm poſterò ad quæſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxoque caput adflixit, ut ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo cæſus habetur: qui pecunias e publico interceptas, acriùs, quàm ut tolerarent barbari, cogebat.

XLVI. LENTULO Gætulico, C. Calviſio conſulibus, decreta triumphi inſignia Poppæo Sabino, contuſis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eò ferociùs agitabant. Cauſa motûs, ſuper hominum ingenium, quòd pati delectus, & validiſſimum quemque militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parêre niſi ex libidine ſoliti; aut, ſi mitterent auxilia, ſuos ductores præficere, nec niſi adversùm accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, ut disjecti, aliiſque nationibus permixti, diverſas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, miſêre legatos, "amicitiam, obſequiumque" memoraturos; "& manſura hæc, ſi nullo novo onere "tentarentur. Sin ut victis ſervitium indiceretur; eſſe ſibi ferrum & juventutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum." Simul caſtella rupibus indita, conlatoſque illuc parentes & conjuges oſtentabant, "bellumque impeditum, arduum, cruentum," minitabantur.

XLVII. AT SABINUS (donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus reſponſis) poſtquam Pomponius Labeo e Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, venêre, additâ præſenti copiâ, ad hoſtem pergit, compoſitum jam per anguſtias ſaltuum: quidam audentiùs apertis in collibus viſebantur: quos dux Romanus acie

ſuggreſſus, haud ægre pepulit, ſanguine barbarorum modico, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis, validâ manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum uſque ad proximum caſtellum, quod magna vis armata, aut incondita, tuebatur: ſimul in ferociſſimos, qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudiis perſultabant, mittit delectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & inulta vulnera fecêre; propiùs incedentes, eruptione ſubitâ turbati ſunt, receptique ſubſidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minùs cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul inſtruxerat.

XLVIII. TRANSLATA dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe memoravi: iiſque permiſſum "vaſtare, urere, trahere prædas, dum "populatio lucem intra ſiſteretur, noctemque in "caſtris tutam & vigilem capeſſerent:" id primò ſervatum: mox verſi in luxum, & raptis opulenti, omittere ſtationes, laſciviâ epularum, aut ſomno & vino procumbere. Igitur hoſtes, incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores invaderentur; alii caſtra Romana adpugnarent, non ſpe capiendi, ſed ut clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius prœlii non acciperet: tenebræ in-

ſuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia, repentino incurſu territa, cùm pars munitionibus adjacerent, plures extrà palarentur, tantò infenſiùs cæſi, quantò " perfugæ & " proditores, ferre arma ad ſuum patriæque ſer- " vitium," incuſabantur.

XLIX. POSTERA die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, ſi barbari, ſucceſſu noctis alacres, prœlium auderent: & poſtquam caſtello, aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obſidium cœpit per præſidia, quæ opportunè jam muniebat: dein foſſam loricamque contexens, quatuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. Tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere clauſtra arctaque circumdare: & ſtruebatur agger, unde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum jam in hoſtem jacerentur. Sed nihil æquè, quàm ſitis, fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, juxtà clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. Rebuſque turbatis, malum extremum diſcordia acceſſit; his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus: & erant, qui " non inultum exitium, ſed

" eruptionem" ſuaderent: neque ignobiles, quamvis diverſi ſententiis.

L. VERUM e ducibus, Dinis, provectus ſenectâ, & longo uſu vim atque clementiam Romanam edoctus, " ponenda arma, unum adflictis id re-" medium," diſſerebat. Primuſque ſe cum conjuge & liberis victori permiſit: ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus major vitæ, quàm gloriæ, cupido. At juventus Tarſam inter & Tureſim diſtrahebatur: utrique deſtinatum cum libertate occidere: ſed Tarſa " properum finem, ab-" rumpendas pariter ſpes ac metus" clamitans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro: nec defuêre qui eodem modo oppeterent. Tureſis ſuâ cum manu noctem opperitur, haud neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis; & ingruebat nox nimbo atrox, hoſtiſque clamore turbido, modò per vaſtum ſilentium, incertos obſeſſores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, " ne ad ambigua ſonitûs, aut ſimulatio-" nem quietis, caſum inſidiantibus aperirent, ſed " ſua quiſque munia ſervarent immoti, teliſque " non in falſum jactis."

LI. INTEREA barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia ſaxa, præuſtas ſudes, deciſa robora jacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere foſſas: quidam, pontes & ſcalas antè fabricati, inferre propugnaculis,

eaque prenſare, detrahere, & adversùs reſiſtentes cominus niti. Miles contrà deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congeſtas lapidum moles provolvere. His partæ victoriæ ſpes, &, ſi cedant, inſignitius flagitium; illis extrema jam ſalus, & adſiſtentes pleriſque matres & conjuges, earumque lamenta addunt animos. Nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improviſa; ſuorum atque hoſtium ignoratio; & montis anfractu repercuſſæ, velut a tergo, voces, adeò cuncta miſcuerant, ut quædam munimenta Romani, quaſi perrupta, omiſerint. Neque tamen pervasêre hoſtes, niſi admodum pauci: ceteros, deleto promptiſſimo quoque aut ſaucio, adpetente jam luce, trusêre in ſumma caſtelli: ubi tandem coacta deditio, & proxima ſponte vicorum recepta: reliquis, quò minùs vi aut obſidio ſubigerentur, præmatura montis Hæmi & ſæva hiems ſubvênit.

LII. AT ROMÆ, commotâ Principis domo, ut ſeries futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra ſobrina ejus poſtulatur, accuſante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis; & quoquo facinore properus clareſcere, "crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in Principem & devotiones" objectabat. Agrippina ſemper atrox, tum & periculo propinquæ accenſa, pergit ad Tiberium, ac fortè ſacri-

ficantem patri reperit: quo initio invidiæ, "Non "ejuſdem" ait "mactare divo Auguſto victimas, "& poſteros ejus inſectari: non in effigies mutas "divinum ſpiritum transfuſum; ſed imaginem "veram, cæleſti ſanguine ortam, intelligere diſ"crimen, ſuſcipere ſordes. Fruſtra Pulchram "præſcribi, cui ſola exitii cauſa ſit, quòd Agrip"pinam ſtultè prorſus ad cultum delegerit, oblita "Soſiæ ob eadem adflictæ." Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuêre, correptamque Græco verſu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra & Furnius damnantur. Afer, primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, & ſecutâ adſeveratione Cæſaris, quâ "ſuo jure di"ſertum" eum appellavit: mox capeſſendis accuſationibus, aut reos tutando, proſperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit: niſi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempſit, dum feſsâ mente retinet ſilentii impatientiam.

LIII. AT AGRIPPINA, pervicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm viſeret eam Cæſar, profuſis diu ac per ſilentium lacrimis, mox invidiam & preces orditur: "ſubveniret ſolitudini, daret "maritum: habilem adhuc juventam ſibi; neque "aliud probis, quàm ex matrimonio ſolatium: "eſſe in civitate, qui Germanici conjugem, ac "liberos ejus recipere dignarentur." Sed Cæſar, non ignarus quantum ex republicâ peteretur; ne

tamen offenſionis aut metûs manifeſtus foret, ſine reſponſo, quamquam inſtantem, reliquit. Id ego a ſcriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinæ, filiæ: quæ Neronis, Principis, mater, vitam ſuam & caſus ſuorum poſteris memoravit.

LIV. CETERUM Sejanus mærentem & improvidam altiùs perculit: immiſſis, qui per ſpeciem amicitiæ monerent, "paratum ei venenum, vitandas ſoceri epulas." Atque illa, ſimulationum neſcia, cùm propter diſcumberet, non vultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos; donec advertit Tiberius, fortè, an quia audiverat? idque quò acriùs experiretur, poma ut erant adpoſita laudans, nurui ſuâ manu tradidit. Aucta ex eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore, ſervis tramiſit: nec tamen Tiberii vox coram ſecuta, ſed obverſus ad matrem, "non mirum," ait, "ſi quid ſeverius in eam ſtatuiſſet, a quâ veneficii inſimularetur." Inde rumor, "parari exitium: neque id Imperatorem palam audere, ſecretum ad perpetrandum quæri."

LV. SED CÆSAR, quò famam averteret, adeſſe frequens ſenatui, legatoſque Aſiæ, ambigentes "quanam in civitate templum ſtatueretur," plures per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diverſæ: neque multùm inter ſe diſtantia memorabant, "de vetuſtate generis,

" ſtudio in populum Romanum, per bella Perſi & " Ariſtonici aliorumque regum." Verùm Hypæpeni, Trallianique, Laodicenis & Magnetibus ſimul, tramiſſi, ut parum validi. Ne Ilienſes quidem, cùm " parentem urbis Romæ Tro-" jam" referrent, niſi antiquitatis gloriâ pollebant. Paullum addubitatum, quòd Halicarnaſſii " mille " & ducentos per annos nullo motu terræ nuta-" viſſe ſedes ſuas, vivoque in ſaxo fundamenta " templi" adſeveraverant. Pergamenos (eo ipſo nitebantur) æde Auguſto ibi ſitâ, ſatis adeptos creditum. Epheſii, Mileſiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupaviſſe civitates viſi. Ita Sardianos inter, Smyrnæoſque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitavêre, ut conſanguinei: nam " Tyrrhenum Lydumque Atye rege " genitos, ob multitudinem diviſiſſe gentem: " Lydum patriis in terris reſediſſe; Tyrrheno " datum, novas ut conderet ſedes. Et ducum e " nominibus indita vocabula, illis per Aſiam, his " in Italiâ: auctamque adhuc Lydorum opulen-" tiam, miſſis in Græciam populis, cui mox a " Pelope nomen:" ſimul " literas imperatorum, " & icta nobiſcum fœdera bello Macedonum, " ubertatemque fluminum ſuorum, temperiem " cæli, ac dites circùm terras" memorabant.

LVI. AT SMYRNÆI, repetitâ vetuſtate, " ſeu " Tantalus Jove ortus illos, ſive Theſeus divinâ

" & ipſe ſtirpe, ſive una Amazonum condidiſſet," tranſcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis, miſsâ navali copiâ, non modò externa ad bella, ſed quæ in Italiâ tolerabantur: " ſeque primos templum urbis Romæ " ſtatuiſſe, M. Porcio conſule; magnis quidem " jam Romani populi rebus; nondum tamen ad " ſummum elatis, ſtante adhuc Punicâ urbe, & " validis per Aſiam regibus." Simul " L. Sullam teſtem" adferebant, " graviſſimo in diſcrimine exercitûs ob aſperitatem hiemis, & penuriam veſtis, cùm id Smyrnam in concionem " nuntiatum foret, omnes, qui adſtabant, detraxiſſe corpori tegmina, noſtriſque legionibus " miſiſſe." Ita rogati ſententiam patres, Smyrnæos prætulêre: cenſuitque Vibius Marſus, " ut " M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, ſuper " numerum legaretur, qui templi curam ſuſciperet:" & quia Lepidus ipſe deligere per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo, e prætoriis, ſorte miſſus eſt.

LVII. INTER quæ, diu meditato, prolatoque ſæpius conſilio, tandem Cæſar iit Campaniam, ſpecie dedicandi templa apud Capuam Jovi, apud Nolam Auguſto, ſed certus procul Urbe degere. Cauſam abſceſsûs, quamquam ſecutus plurimos auctorum ad Sejani artes retuli, quia tamen, cæde ejus patratâ, ſex poſtea annos pari ſecreto con-

junxit, plerumque permoveor, num ad ipſum referri verius ſit, ſævitiam ac libidinem, cùm factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in ſenectute corporis quoque habitum pudori fuiſſe: quippe illi prægracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta: & Rhodi ſecreto, vitare cœtus, recondere voluptates inſuêrat. Traditur etiam matris impotentiâ extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipſam donum ejus accepiſſet. Nam dubitaverat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: ſed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſcivit. Idque Auguſta exprobrabat, repoſcebat.

LVIII. PROFECTIO arcto comitatu fuit: unus ſenator conſulatu functus, Cocceius Nerva, cui legum peritia; eques Romanus, præter Sejanum, ex inluſtribus Curtius Atticus: ceteri liberalibus ſtudiis præditi, ferme Græci, quorum ſermonibus levaretur. Ferebant periti cæleſtium, "iis motibus ſiderum exceſſiſſe Româ Tiberium, ut reditus illi negaretur:" unde exitii cauſa multis fuit, properum finem vitæ conjectantibus, vulgantibuſque: neque enim tam incredibilem caſum providebant, ut undecim per annos libens pa-

triâ careret. Mox patuit breve confinium artis, & falſi; veraque quàm obſcuris tegerentur: nam in Urbem non regreſſurum, haud fortè dictum: ceterorum neſcii egêre, cùm propinquo rure, aut litore, & ſæpe mœnia Urbis adſidens, extremam ſenectam compleverit.

LIX. Ac FORTE illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitque ipſi materiem, cur amicitiæ conſtantiæque Sejani magis fideret. Veſcebantur in villâ, cui vocabulum *Speluncæ*, mare Amuclanum inter Fundanoſque montes, nativo in ſpecu: ejus os, lapſis repentè ſaxis, obruit quoſdam miniſtros: hinc metus in omnes, & fuga eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque, & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppoſuit ſeſe incidentibus: atque habitu tali repertus eſt a militibus, qui ſubſidio venerant. Major ex eo; & quamquam exitioſa ſuaderet, ut non ſuî anxius, cum fide audiebatur. Adſimulabatque judicis partes adversùs Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximéque inſectarentur Neronem, proximum ſucceſſioni, & quamquam modeſtâ juventâ, plerumque tamen quid in præſentiarum conduceret oblitum; dum a libertis & clientibus, apiſcendæ potentiæ properis, exſtimulatur, " ut erectum & fidentem animi " oſtenderet: velle id populum Romanum; cu-

" pere exercitus: neque auſurum contrà Sejanum, " qui nunc patientiam ſenis, & ſegnitiam juvenis " juxtà inſultet."

LX. HÆC atque talia audienti, nihil quidem pravæ cogitationis, ſed interdum voces procedebant contumaces, & inconſultæ; quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctaſque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diverſæ inſuper ſollicitudinum formæ oriebantur. Nam alius occurſum ejus vitare: quidam, ſalutatione redditâ, ſtatim averti: plerique inceptum ſermonem abrumpere; inſiſtentibus contrà inridentibuſque, qui Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsùm renidens vultu; ſeu loqueretur, ſeu taceret juvenis, crimen ex ſilentio, ex voce: ne nox quidem ſecura, cùm uxor vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liviæ, atque illa Sejano patefaceret: qui fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe objectâ principis loci, ſi priorem ætate & jam labefactum demoviſſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentiæ, & ſolita fratribus odia, accendebatur invidiâ: quòd mater Agrippina promptior Neroni erat: neque tamen Sejanus ita Druſum fovebat, ut non in eum quoque ſemina futuri exitii meditaretur; gnarus præferocem, & inſidiis magis opportunum.

LXI. FINE anni exceſſère inſignes viri, Aſinius Agrippa, claris majoribus quàm vetuſtis, vitâque

non degener; & Q. Haterius familiâ ſenatoriâ, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ: monimenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat: utque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſcit; ſic Haterii canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul exſtinctum eſt.

LXII. M. LICINIO, L. Calpurnio conſulibus, ingentium bellorum cladem æquavit malum improviſum: ejus initium ſimul & finis exſtitit. Nam cœpto apud Fidenas amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quò ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit: ut qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordidâ mercede id negotium quæſiviſſet. Adfluxêre avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre ſecus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effuſiùs: unde gravior peſtis fuit, confertâ mole, dein convulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immenſamque vim mortalium, ſpectaculo intentos, aut qui circùm adſtabant, præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adflixerat, ut tali ſorte, cruciatum effugêre. Miſerandi magis, quos, abruptâ parte corporis, nondum vita deſeruerat; qui per diem viſu, per noctem

ululatibus & gemitu, conjuges aut liberos noſcebant. Jam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari: etiam quorum diversâ de causâ amici aut neceſſarii aberant, pavere tamen; neque dum comperto, quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus.

LXIII. Ut cœpere dimoveri obruta; concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium: & ſæpe certamen, ſi confuſior facies, & par forma, aut ætas, errorem adgnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia, eo caſu debilitata, vel obtrita ſunt. Cautumque in poſterum ſenatuſconſulto, "ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ." Atilius in exſilium actus eſt. Ceterùm ſub recentem cladem patuêre procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti: fuitque Urbs per illos dies, quamquam mæſtâ facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione, & curâ ſuſtentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cùm ignis violentia Urbem ultra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio: "feralemque annum" ferebant, "& ominibus adverſis ſuſceptum Principi conſilium abſentiæ," qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obviam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates,

apud ſenatum ab inluſtribus, famâque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam, & ultro accitos, munificentiâ juverat. Adduntur ſententiæ, ut mons Cælius in poſterum *Auguſtus* appellaretur: quando cunctis circùm flagrantibus, ſola Tiberii effigies ſita in domo Junii ſenatoris inviolata manſiſſet. "Eveniſſe id olim Claudiæ Quinctæ, ejuſque ſtatuam vim ignium bis elapſam, majores apud ædem Matris deûm conſecraviſſe: ſanctos acceptoſque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dii oſtenderint."

LXV. HAUD fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuiſſe, quòd talis ſilvæ frequens, fecunduſque erat: mox *Cælium* appellitatum a Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruſcæ, cùm auxilium ad bella ductaviſſet, ſedem eam acceperat a Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit: nam ſcriptores in eo diſſentiunt: cetera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitaviſſe, unde *Tuſcum vicum* e vocabulo advenarum dictum.

LXVI. SED ut ſtudia procerum, & largitio principis, adversùm caſum ſolatium tulerant; ita accuſatorum major in dies & infeſtior vis ſine levamento graſſabatur: corripueratque Varum

Quinctilium, divitem, & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ, matris ejus, condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè uſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat, quia claris majoribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & "opperiendum Imperatorem" cenſuit: quod unum, urgentium malorum ſuffugium in tempus erat.

LXVII. AT CÆSAR dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuiſſet, "ne quis "quietem ejus inrumperet," concurſuſque oppidanorum diſpoſito milite prohiberentur; peroſus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii disjunctam. Solitudinem ejus placuiſſe maximè crediderim, quoniam importuoſum circà mare, & vix modicis navigiis pauca ſubſidia; neque adpulerit quiſquam, niſi gnaro cuſtode: cæli temperies hieme mitis, objectu montis, quo ſæva ventorum arcentur: æſtas in Favonium obverſa, & aperto circùm pelago peramœna; proſpectabatque pulcherrimum ſinum, antequam Veſuvius mons ardeſcens faciem loci verteret. Græcos ea tenuiſſe, Capreaſque Telebois habitatas, fama tradit. Sed

tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus inſederat; quantò intentus olim publicas ad curas, tantò occultos in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credendi temeritas, quam Sejanus augere etiam in Urbe ſuetus, acriùs turbabat, non jam occultis adversùm Agrippinam & Neronem inſidiis. Quîs additus miles, nuntios, introitus, aperta, ſecreta, velut in annales referebat: ultroque ſtruebantur, qui monerent "perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem divi Auguſti amplecti, populumque ac ſenatum auxilio vocare." Eaque ſpreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.

LXVIII. JUNIO Silano & Silio Nervâ conſulibus, fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem inluſtri equite Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici: neque enim omiſerat conjugem, liberoſque ejus percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes unus; eóque apud bonos laudatus, & gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opſius, præturâ functi, adgrediuntur, cupidine conſulatûs; ad quem non niſi per Sejanum aditus: neque Sejani voluntas, niſi ſcelere quærebatur. Compoſitum inter ipſos, ut Latiaris, qui modico uſu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem inci-

perent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primùm ſermones: mox laudare conſtantiam, "quòd "non, ut ceteri, florentis domûs amicus, adflic-"tam deſeruiſſet:" ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat. Et poſtquam Sabinus, ut ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas, junxit queſtus; audentiùs jam onerat Sejanum, ſævitiam, ſuperbiam, ſpes ejus: ne in Tiberium quidem convicio abſtinet. Iique ſermones, tamquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem arctæ amicitiæ facere. Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores ſuos, quaſi ad fidiſſimum, deferre.

LXIX. CONSULTANT quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur: nam loco, in quem coïbatur, ſervanda ſolitudinis facies; & ſi pone fores adſiſterent, metus visûs, ſonitûs, aut fortè ortæ ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres ſenatores, haud minùs turpi latebrâ, quàm deteſtandâ fraude, ſeſe abſtrudunt; foraminibus & rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recèns cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit: præteritaque & inſtantia, quorum affatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille, & diutiùs; quantò mæſta, ubi ſemel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accuſatio, miſſiſque ad Cæſarem literis, ordinem fraudis, ſuum-

que ipſi dedecus narravêre. Non aliàs magis anxia & pavens civitas, egens adversùm proximos; congreſſus, conloquia, notæ ignotæque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumſpectabantur.

LXX. SED Cæſar ſollemnia incipientis anni, Kalendis Januariis, epiſtolâ precatus; vertit in Sabinum, "corruptos quoſdam libertorum, & "petitum ſe" arguens, ultionemque haud obſcurè poſcebat: nec mora, quin decerneretur: & trahebatur damnatus, quantùm, obductâ veſte, & adſtrictis faucibus, niti poterat, clamitans, "Sic "inchoari annum, has Sejano victimas cadere:" quò intendiſſet oculos, quò verba acciderent, fuga, vaſtitas: deſeri itinera, fora: & quidam regrediebantur, oſtentabantque ſe rurſum, id ipſum paventes, quòd timuiſſent. "Quem enim diem "vacuum pœnâ, ubi inter ſacra & vota, quo tem- "pore verbis etiam profanis abſtineri mos eſſet, "vincla & laqueus inducantur? Non impruden- "tem Tiberium tantam invidiam adiiſſe: quæſi- "tum meditatumque, ne quid impedire creda- "tur, quominus novi magiſtratus, quomodo de- "lubra & altaria, ſic carcerem recludant." Secutæ inſuper literæ, grates agentis, "quòd ho- "minem infenſum reipublicæ puniviſſent:" adjecto, "trepidam ſibi vitam, ſuſpectas inimicorum "inſidias," nullo nominatim compellato: neque

tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi.

LXXI. Ni mihi deſtinatum foret, ſuum quæque in annum referre, avebat animus anteire, ſtatimque memorare exitus, quos Latinius atque Opſius, ceterique flagitii ejus repertores habuêre, non modò poſtquam C. Cæſar rerum potitus eſt, ſed incolumi Tiberio: qui ſcelerum miniſtros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit: verùm has atque alias ſontium pœnas, in tempore trademus. Tum cenſuit Aſinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera erat, "petendum a Principe, ut metus "ſuos ſenatui fateretur, amoverique ſineret." Nullam æquè Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus ſuis, quàm diſſimulationem diligebat: eò ægriùs accepit, recludi quæ premeret: ſed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verùm ut cunctationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando; ubi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Auguſtus, convictam adulterii, damnaverat, projeceratque in inſulam Trimetum, haud procul Apulis litoribus. Illic viginti annis exſilium toleravit, Auguſtæ ope ſuſtentata: quæ florentes privignos cùm per occul-

tum ſubvertiſſet, miſericordiam erga adflictos palam oſtentabat.

LXXII. Eodem anno Friſii, tranſrhenanus populus, pacem exuêre, noſtrâ magis avaritiâ, quàm obſequii impatientes. Tributum iis Druſus juſſerat modicum, pro anguſtiâ rerum, "ut "in uſus militares, coria boum penderent:" non intentâ cujuſquam curâ, quæ firmitudo, quæ menſura; donec Olennius, e primipilaribus, regendis Friſiis impoſitus, "terga urorum" delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primò boves ipſos, mox agros, poſtremò corpora conjugum aut liberorum, ſervitio tradebant. Hinc ira & queſtus; & poſtquam non ſubveniebat, remedium ex bello: rapti, qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fugâ prævênit, receptus caſtello, cui nomen *Flevum*: & haud ſpernenda illic civium ſociorumque manus litora Oceani præſidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniæ proprætori, cognitum, vexilla legionum e ſuperiore provinciâ, peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit: ac ſimul utrumque exercitum Rheno devectum, Friſiis intulit; ſoluto jam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſſis rebel-

libus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus & pontibus, traducendo graviori agmini, firmat: atque interim, repertis vadis, alam Canninefatem, & quod peditum Germanorum inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium jubet: qui jam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſque legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leves cohortes; ac rurſum duæ; dein tempore interjecto, alarius eques immiſſus: ſatis validi, ſi ſimul incubuiſſent: per intervallum adventantes, neque conſtantiam addiderant turbatis, & pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit: atque ille, dubiâ ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuntiis, vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ hoſte pulſo, recipiunt cohortes alaſque feſſas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum præfectorumque, & inſignes centuriones cecidiſſent. Mox compertum a transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennæ* vocant, pugnâ in poſterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis, quondam ſtipendiarii, villâ, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe.

LXXIV. CLARUM inde inter Germanos Friſium nomen: diſſimulante Tiberio damna, ne cui

bellum permitteret. Neque ſenatûs in eo cura, an imperii extrema dehoneſtarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita, quamquam diverſis ſuper rebus conſulerentur, "aram Clementiæ, aram "Amicitiæ, effigieſque circùm Cæſaris ac Sejani" cenſuêre: crebriſque precibus efflagitabant: "viſendi ſuî copiam facerent." Non illi tamen in Urbem, aut propinqua Urbi degreſſi ſunt: ſatis viſum, omittere inſulam, & in proximo Campaniæ aſpici: eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum, cujus durior congreſſus, atque eò per ambitum, & ſocietate conſiliorum parabatur. Satis conſtabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo ſervitium ſpectanti: quippe Romæ, ſueti diſcurſus; & magnitudine Urbis incertum, quod quiſque ad negotium pergat. Ibi campo, aut litore jacentes, nullo diſcrimine, noctem ac diem, juxtà gratiam, aut faſtus janitorum perpetiebantur: donec idque vetitum, & revenêre in Urbem trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat: quidam malè alacres, quibus infauſtæ amicitiæ gravis exitus imminebat.

LXXV. CETERUM Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cùm coràm Cn. Domitio tradidiſſet, in Urbe celebrari nuptias juſſit. In Domitio, ſuper vetuſtatem generis, propinquum

Cæſaribus ſanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam, & per eam Auguſtum avunculum præferebat.

B R E V I A R I U M

LIBRI QUINTI.

I. *JULIA Auguſta moritur.* II. *Ex eo gravior Tiberii dominatio; audacior Sejani ambitio. Agrippina & Nero accuſantur.*—— VII. *Everſo tandem Sejano, in amicos ejus & liberos advertitur.* X. *Pſeudo-Druſus apud Cycladas viſus.* XI. *Conſulum diſcordia.*

Hæc triennio geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXII.	29.	Coſſ.	L. RUBELLIO Gemino, C. FUFIO Gemino.
DCCLXXXIII.	30.	Coſſ.	M. VINICIO, L. CASSIO Longino.
DCCLXXXIV.	31.	Coſſ.	TIBERIO Auguſto V, L. ÆLIO Sejano.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.
LIBER QUINTUS.

RUBELLIO & Fuſio conſulibus, quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Auguſta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liviorum Juliorumque clariſſimæ. Primum ei matrimonium & liberi fuêre cum Tiberio Nerone, qui bello Peruſino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pactâ, in Urbem rediit. Exin Cæſar, cupidine formæ, aufert marito, incertum an invitam, adeò properus, ut ne ſpatio quidem ad enitendum dato, penatibus ſuis gravidam induxerit. Nullam poſthac ſubolem edidit: ſed ſanguini Auguſti per conjunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: ſanctitate domûs priſcum ad morem, comis ultrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filii, bene com-

poſita. Funus ejus modicum, teſtamentum diu inritum fuit: laudata eſt pro roſtris a C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt.

II. AT TIBERIUS, quòd ſupremis in matrem officiis defuiſſet, nihil mutatâ amœnitate vitæ, "magnitudinem negotiorum" per literas excuſavit: honoreſque memoriæ ejus ab ſenatu largè decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito, "ne cæleſtis religio decerneretur; ſic ipſam maluiſſe." Quin & parte ejuſdem epiſtolæ increpuit "amicitias muliebres," Fuſium conſulem obliquè perſtringens: is gratiâ Auguſtæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere ſolitus: quarum apud præpotentes in longum memoria eſt.

III. CETERUM ex eo prærupta jam & urgens dominatio: nam incolumi Auguſtâ, erat adhuc perfugium; quia Tiberio inveteratum erga matrem obſequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exſoluti proruperunt; miſſæque in Agrippinam ac Neronem literæ, quas pridem adlatas, & cohibitas ab Auguſtâ, credidit vulgus: haud enim multùm poſt mortem ejus recitatæ ſunt. Verba inerant quæſitâ aſperitate: ſed non arma, non rerum novarum ſtudium; "amores juvenum, & impudicitiam" nepoti objectabat: in nurum ne id

quidem confingere auſus, "adrogantiam oris & "contumacem animum" incuſavit, magno ſenatûs pavore ac ſilentio: donec pauci, quîs nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſingulis in occaſionem gratiæ trahuntur, "ut referretur" poſtulavêre, promptiſſimo Cottâ Meſſalino cum atroci ſententiâ: ſed aliis a primoribus, maximéque a magiſtratibus, trepidabatur: quippe Tiberius, etſi infensè invectus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in ſenatu Junius Ruſticus, componendis patrum actis delectus a Cæſare, eóque meditationes ejus introſpicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè ſpecimen conſtantiæ dederat) ſeu pravâ ſolertiâ, dum, imminentium oblitus, incerta pavet, inſerere ſe dubitantibus, ac monere conſules "ne relationem inciperent:" diſſerebatque, "brevibus momentis ſumma verti "poſſe; quandoque Germanici ſtirpem, ubi ſpa"tium pænitentiæ ſenis, reſurgere." Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumſiſtit curiam, feſtiſque in Cæſarem ominibus, "falſas literas, & Principe invito exitium domui "ejus intendi," clamitat: ita nihil triſte illo die patratum. Ferebantur etiam ſub nominibus conſularium fictæ in Sejanum ſententiæ, exercentibus pleriſque per occultum, atque eò procaciùs, libidinem ingeniorum: unde illi ira violentior, & materies criminandi, "ſpretum dolorem Principis

" ab ſenatu; deſciviſſe populum; audiri jam & " legi novas conciones, nova patrum conſulta : " quid reliquum, niſi ut caperent ferrum? & " quorum imagines pro vexillis ſecuti forent, " duces imperatoreſque deligerent?"

V. IGITUR Cæſar, repetitis adversùm nepotem & nurum probris, increpitâque per edictum plebe, queſtus apud patres, " quòd fraude unius ſenatoris " imperatoria majeſtas eluſa publicè foret, integra " tamen ſibi cuncta" poſtulavit: nec ultrà deliberatum, quominus, non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, ſed " paratos ad ul" tionem vi principis impediri" teſtarentur. . . .

VI. QUATUOR & quadraginta orationes ſuper eâ re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures adſuetudine, ... " mihi pudorem, aut Sejano in" vidiam adlaturum cenſui . . . . verſa eſt fortuna, " & ille quidem, qui collegam & generum adſci" verat, ſibi ignoſcit: ceteri, quem per dedecora " fovêre, cum ſcelere inſectantur . . . . miſerius ſit " ob amicitiam accuſari, an amicum accuſare, " haud diſcreverim . . . non crudelitatem, non " clementiam cujuſquam experiar, ſed liber & " mihi ipſi probatus anteibo periculum. Vos ob" teſtor, ne memoriam noſtrî per mærorem quàm " læti retineatis, adjiciendo me quoque iis, qui " ſine egregio publica mala effugerunt."

VII. Tunc ſingulos, ut cuique adſiſtere, adloqui animus erat, retinens, aut dimittens, partem diei abſumpſit; multoque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum ejus ſpectantibus, cùm ſupereſſe tempus noviſſimis crederent, gladio, quem ſinu abdiderat, incubuit. Neque Cæſar ullis criminibus, aut probris, defunctum inſectatus eſt, cùm in Blæſum multa fœdaque incuſaviſſet.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio, & Pomponio Secundo: illum indices arguebant, "clauſtra ærarii, cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus novis obtuliſſe:" huic a Conſidio, præturâ functo, objectabatur "Ælii Galli amicitia qui, punito Sejano, in hortos Pomponii, quaſi fidiſſimum ad ſubſidium, perfugiſſet:" neque aliud periclitantibus auxilii, quàm in fratrum conſtantiâ fuit, qui vades exſtitêre: mox, crebris prolationibus, ſpem ac metum juxtà gravatus Vitellius, petito per ſpeciem ſtudiorum ſcalpro, levem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finivit. At Pomponius, multâ morum elegantiâ, & ingenio inluſtri, dum adverſam fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit.

IX. Placitum poſthac, "ut in reliquos Sejani liberos adverteretur;" vaneſcente quamquam plebis irâ, ac pleriſque per priora ſupplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius im-

minentium intelligens, puella adeò neſcia, ut crebrò interrogaret, "quod ob delictum, & quò "traheretur? neque facturam ultrà," &, "poſſe "ſe puerili verbere moneri." Tradunt temporis ejus auctores, "quia triumvirali ſupplicio affici "virginem inauditum habebatur, a carnifice, la-"queum juxta, compreſſam: exin oblifis faucibus, "id ætatis corpora in Gemonias abjecta."

X. PER idem tempus Aſia atque Achaia exterritæ ſunt, acri magis, quàm diuturno rumore, "Druſum, Germanici filium, apud Cycladas in-"ſulas, mox in continenti viſum:" & erat juvenis haud diſpari ætate, quibuſdam Cæſaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promptis Græcorum animis ad nova & mira: quippe "elap-"ſum cuſtodiam, pergere ad paternos exercitus, "Ægyptum aut Syriam invaſurum" fingebant ſimul, credebantque. Jam juventutis concurſu, jam publicis ſtudiis frequentabatur, lætus præſentibus & inanium ſpe; cùm auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur, quò vera ſeu falſa anteiret, Toronæum Thermæumque ſinum præfeſtinans, mox Eubœam, Ægæi maris inſulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthienſe litus, anguſtiaſque Iſthmi evadit: marique alio Nicopolim, Romanam coloniam, ingreſſus, ibi demum cog-

noſcit, ſolertiùs interrogatum, "quiſnam foret," dixiſſe, "M. Silano genitum," & multis ſectatorum dilapſis, aſcendiſſe navem, tamquam Italiam peteret: ſcripſitque hæc Tiberio: neque nos originem finemve ejus rei ultrà comperimus.

XI. Exitu anni, diu aucta diſcordia conſulum erupit: nam Trio, facilis capeſſendis inimicitiis, & foro exercitus, "ut ſegnem Regulum ad opprimendos Sejani miniſtros" obliquè perſtrinxerat: ille, niſi laceſſeretur, modeſtiæ retinens, non modò retudit collegam, ſed "ut noxium conjurationis" ad diſquiſitionem trahebat. Multiſque patrum orantibus, "ponerent odia in perniciem itura," manſêre infenſi ac minitantes, donec magiſtratu abirent.

B R E V I A R I U M

LIBRI SEXTI.

I. *TIBERII arcanæ & fœdæ libidines.* II. *Multorum accuſationes.* VIII. *M. Terentii libera & egregia defenſio.* X. *L. Piſonis, præfecti Urbis, mors & funus.* XI. *Præfecturæ Urbis origo & progreſſus.* XII. *De libro Sibyllæ recipiendo conſultatio.* XIII. *Seditio Romæ ob gravitatem annonæ.* XIV. *Quidam equites Romani cadunt conjurationis crimine.* XV. *Germanici duæ filiæ nuptum datæ L. Caſſio & M. Vinicio.* XVI. *Feneratores accuſati: repreſſa uſura. Liberalitate Cæſaris fides multorum refecta.* XVIII. *Renovantur majeſtatis accuſationes.* XIX. *Accuſati ſocietatis cum Sejano, omnes uno edicto necantur.* XX. *C. Cæſar Claudiam uxorem accipit. Ejus mores. Tiberius, præceptore Thraſyl-*

lo, Chaldæorum artis ſtudioſus, Galbæ imperium prænuntiat. XXIII. *Druſi, Germanici filii, miſeranda mors. Æquè luctuoſus Agrippinæ obitus.* XXVI. *Nerva, Jureconſultus, inediâ voluntariâ obiit. Aliquot aliorum inluſtrium mortes.* XXVIII. *Phœnix avis in Ægypto viſa.* XXIX. *Accuſationes variæ & mortes.* XXXI. *Parthorum legati in Urbem venêre, ad novum regem petendum. Tiberius unum, deinde alterum miſit. L. Vitellius Orienti præfectus..* XXXIII. *Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanes regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Tiridates ſufficitur Vitellii conſilio & armis.* XXXVIII. *Recrudeſcit delatorum ſævitia. Accuſati plurimi occumbunt: nec civium ſupplicia effugit rex Tigranes. Vitæ finem ſibi ponit Æmilia Lepida.* XLI. *Clitæ regi ſuo rebelles & repreſſi. Tiridates, Parthorum rex, diſſidio procerum pellitur; & Artabanus in regnum iterum accitur.* XLV. *Romæ incendium atrox.* XLVI. *Tiberii deliberatio de ſucceſſore.* L. *Ejus morbus, mors & mores.*

Hæc geſta annis circiter ſex.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXV.	32.	Coſſ.	CN. DOMITIO Ahenobarbo, M. FURIO Camillo Scriboniano.
DCCLXXXVI.	33.	Coſſ.	SER. SULPICIO Galbâ, L. CORNELIO Sullâ.
DCCLXXXVII.	34.	Coſſ.	PAULLO FABIO Perſico, L. VITELLIO.
DCCLXXXVIII.	35.	Coſſ.	C. CESTIO Gallo, M. SERVILIO Noniano.
DCCLXXXIX.	36.	Coſſ.	SEX. PAPINIO Allenio, Q. PLAUTIO.
DCCXC.	37.	Coſſ.	CN. ACERRONIO Proculo, C. PONTIO Nigrino.

C. CORNELII

TACITI

ANNALES.

LIBER SEXTUS.

CN. DOMITIUS & Camillus Scribonianus conſulatum inierant; cùm Cæſar, tramiſſo quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an Urbem intraret; ſeu, quia contrà deſtinaverat, ſpeciem venturi ſimulans: & ſæpe in propinqua degreſſus, aditis juxta Tiberim hortis, ſaxa rurſum & ſolitudinem maris repetiit, pudore ſcelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarſerat, ut more regio pubem ingenuam ſtupris pollueret: nec formam tantùm & decora corpora, ſed in his modeſtam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncque primùm ignota antè vocabula reperta ſunt, *ſellariorum* & *ſpintriarum*, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ: præpoſitique ſervi qui quærerent, pertraherent: dona in promptos, minas adversùm abnuentes; & ſi retinerent

propinquus aut parens, vim, raptus, ſuaque ipſi libita, velut in captos, exercebant.

II. AT ROMÆ principio anni, quaſi recèns cognitis Liviæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces ſententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus: & "bona Sejani ablata ærario, "ut in fiſcum cogerentur," tamquam referret. Scipiones hæc, & Silani, & Caſſii, iiſdem ferme, aut paullum immutatis verbis adſeveratione multâ cenſebant: cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus inſerit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat "deligere ſenatores, ex quîs viginti ſorte ducti, "& ferro accincti, quotiens curiam iniſſet, ſalu-"tem ejus defenderent:" crediderat nimirum epiſtolæ, "ſubſidio ſibi alterum ex conſulibus" poſcentis, "ut tutus a Capreis Urbem peteret." Tiberius tamen ludibria ſeriis permiſcere ſolitus, egit grates benevolentiæ patrum: "ſed quos "omitti poſſe? quos deligi? ſemperne eoſdem? "an ſubinde alios? & honoribus perfunctos, an "juvenes? privatos, an e magiſtratibus? Quam "deinde ſpeciem fore, ſumentium in limine curiæ "gladios? neque ſibi vitam tanti, ſi armis tegenda "foret." Hæc adversùs Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem ſententiæ ſuadere.

III. AT JUNIUM Gallionem, qui cenſuerat, "ut prætoriani, actis ſtipendiis, jus apiſcerentur "in quatuordecim ordinibus ſedendi," violenter increpuit; velut coram rogitans, "quid illi cum "militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque "præmia niſi ab Imperatore accipere par eſſet? "reperiſſe prorſus, quod divus Auguſtus non "providerit? an potiùs diſcordiam & ſeditionem a "ſatellite Sejani quæſitam, quâ rudes animos, "nomine honoris, ad corrumpendum militiæ mo-"rem propelleret?" Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, ſtatim curiâ, deinde Italiâ exactus: & quia incuſabatur facilè toleraturus exſilium, delectâ Leſbo, inſulâ nobili & amœnâ, retrahitur in Urbem, cuſtoditurque domibus magiſtratuum. Iiſdem literis Cæſar Sextium Paconianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium ſecreta rimantem, delectumque a Sejano, cujus ope dolus C. Cæſari pararetur: quod poſtquam patefactum, prorupêre concepta pridem odia, & ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret.

IV. UT VERÒ Latinium Latiarem ingreſſus eſt, accuſator ac reus juxtà inviſi, gratiſſimum ſpectaculum præbebatur. Latiaris, ut retuli, præcipuus olim circumveniendi Titii Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa conſules anni prioris invaſit, "cur mutuâ accu-

"ſatione intentâ, nunc ſilerent? metum prorſus
" & noxiam conſcientiæ pro fœdere haberi: at
" non patribus reticenda, quæ audiviſſent." Regulus
" manere tempus ultionis, ſeque coram Prin-
" cipe exſecuturum:" Trio " æmulationem inter
" collegas, & ſi qua diſcordes jeciſſent meliùs
" obliterari," reſpondit. Urgente Agrippâ, Sanquinius
Maximus, e conſularibus, oravit ſenatum,
" ne curas Imperatoris, conquiſitis inſuper acer-
" bitatibus augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis
" remediis:" ſic Regulo ſalus, & Trioni dilatio
exitii quæſita. Haterius inviſior fuit, quia ſomno
aut libidinoſis vigiliis marcidus, & ob ſegnitiam,
quamvis crudelem Principem non metuens, inluſtribus
viris perniciem, inter ganeam ac ſtupra,
meditabatur.

V. EXIN Cotta Meſſalinus, ſæviſſimæ cujuſque
ſententiæ auctor, eóque inveteratâ invidiâ, ubi
primùm facultas data, arguitur pleraque: " C. Cæ-
" ſarem quaſi inceſtæ virilitatis," & cùm die natali
Auguſtæ inter ſacerdotes epularetur, *Novemdialem*
eam cænam dixiſſe: querenſque de potentiâ
M. Lepidi, ac L. Arruntii, cum quibus ob rem
pecuniariam diſceptabat, addidiſſe, " illos qui-
" dem ſenatus, me autem tuebitur Tiberiolus
" meus:" neque cuncta a primoribus civitatis
revincebatur; iiſque inſtantibus, ad Imperatorem
provocavit. Nec multò pòſt literæ adferuntur,

quibus in modum defenſionis, repetito "inter ſe "atque Cottam amicitiæ principio, crebriſque "ejus officiis" commemoratis, "ne verba pravè "detorta, neu convivalium fabularum ſimplicitas "in crimen duceretur," poſtulavit.

VI. INSIGNE viſum eſt earum Cæſaris literarum initium; nam his verbis exorſus eſt. "Quid "ſcribam vobis, patres conſcripti, aut quomodo "ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc "tempore, dii me deæque pejus perdant, quàm "perire me quotidie ſentio, ſi ſcio." Adeò facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium verterant. Neque fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus, quando ut corpora verberibus, ita ſævitiâ, libidine, malis conſultis, animus dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris ſuaſque ipſe pœnas fateretur.

VII. TUM factâ patribus poteſtate ſtatuendi "de Cæciliano ſenatore, qui plurima adversùm "Cottam prompſerat," placitum, "eamdem pœ"nam inrogari, quam in Aruſeium & Sanquinium, "accuſatores L. Arruntii:" quo non aliud honorificentius Cottæ evênit; qui nobilis quidem, ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, ſanctiſſimis Arruntii artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Servæus poſthac, & Minutius Thermus

inducti: Servæus, præturâ functus, & quondam Germanici comes; Minutius equeſtri loco, modeſtè habitâ Sejani amicitiâ: unde illis major miſeratio: contrà Tiberius, "præcipuos ad ſcelera" increpans, admonuit C. Ceſtium patrem "dicere, "ſenatui, quæ ſibi ſcripſiſſet;" ſuſcepitque Ceſtius accuſationem: quod maximè exitiabile tulêre illa tempora, cùm primores ſenatûs infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum: neque diſcerneres alienos a conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetuſtate obſcurum: perinde in foro, in convivio, quaquâ de re locuti incuſabantur, ut quis prævenire & reum deſtinare properat; pars ad ſubſidium ſuî, plures infecti quaſi valetudine & contactu. Sed Minutius & Servæus damnati, indicibus acceſſêre. Tractique ſunt in caſum eumdem Julius Africanus, e Santonis, Gallicâ civitate, Seius Quadratus: originem non reperi. Neque ſum ignarus a pleriſque ſcriptoribus, omiſſa multorum pericula & pœnas, dum copiâ fatiſcunt; aut, quæ ipſis nimia & mæſta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenêre, quamquam ab aliis incelebrata.

VIII. NAM eâ tempeſtate, quâ Sejani amicitiam ceteri falsò exuerant, auſus eſt eques Romanus, M. Terentius, ob id reus, amplecti, ad

hunc modum apud ſenatum ordiendo: " Fortunæ quidem meæ fortaſſe minùs expediat adgnoſcere crimen, quàm abnuere: ſed utcumque caſura res eſt, fatebor & fuiſſe me Sejano amicum, & ut eſſem expetiſſe, & poſtquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris, regendis prætoriis cohortibus; mox Urbis & militiæ munia ſimul obeuntem: illius propinqui & adfines honoribus augebantur: ut quiſque Sejano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus: contrà quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabantur: nec quemquam exemplo adſumo: cunctos, qui noviſſimi conſilii expertes fuimus, meo unius diſcrimine defendam. Non enim Sejanum Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Juliæ domûs partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Cæſar, generum, tui conſulatûs ſocium, tua officia in republicâ capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra ceteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum judicium dii dedêre: nobis obſequii gloria relicta eſt. Spectamus porro, quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quîs plurima juvandi nocendive potentia: quæ Sejano fuiſſe, nemo negaverit: abditos Principis ſenſus, & ſi quod occultius parat, exquirere, inlicitum, anceps: nec ideo adſequare. Ne, patres con-

" ſcripti, ultimum Sejani diem, ſed ſexdecim an-
" nos cogitaveritis; etiam Satrium atque Pom-
" ponium venerabamur: libertis quoque ac jani-
" toribus ejus noteſcere, pro magnifico accipie-
" batur. Quid ergo? indiſtincta hæc defenſio &
" promiſcua dabitur? immo juſtis terminis divi-
" datur. Inſidiæ in rempublicam, conſilia cædis
" adversùm Imperatorem, puniantur: de amici-
" tiâ & officiis, idem finis & te, Cæſar, & nos
" abſolverit."

IX. Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eò uſque potuêre, ut accuſatores ejus, additis quæ antè deliquerant, exſilio, aut morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberii literæ in Sex. Veſtilium prætorium, quem, Druſo fratri percarum, in cohortem ſuam tranſtulerat. Cauſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quædam in C. Cæſarem, ut impudicum, ſive ficto habita fides: atque ob id convictu Principis prohibitus, cùm ſenili manu ferrum tentaviſſet, obligavit venas: precatuſque per codicillos, immiti reſcripto, venas reſolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco ſimul, ac Sabino Calviſio, majeſtatis poſtulantur, & Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, clari genus, & quidam ſummis honoribus: contremuerantque patres: nam quotuſquiſque adfinitatis, aut amicitiæ tot

inluſtrium virorum, expers erat? ni Celſus, Urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Calviſium diſcrimini exemiſſet. Cæſar Pollionis, ac Viniciani, Scaurique cauſam, ut ipſe cum ſenatu noſceret, diſtulit; datis quibuſdam in Scaurum triſtibus notis.

X. NE FEMINÆ quidem exſortes periculi: quà occupandæ reipublicæ argui non poterant, ob lacrimas incuſabantur: necataque eſt anus Vitia, Fuſii Gemini mater, quòd filii necem fleviſſet. Hæc apud ſenatum: nec ſecus apud Principem, Veſcularius Atticus, ac Julius Marinus ad mortem aguntur, e vetuſtiſſimis familiarium Rhodum ſecuti, & apud Capreas individui. Veſcularius, inſidiarum in Libonem internuntius: Marino participe, Sejanus Curtium Atticum oppreſſerat: quò lætiùs acceptum, ſua exempla in conſultores recidiſſe. Per idem tempus L. Piſo, pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius ſervilis ſententiæ ſponte auctor, & quotiens neceſſitas ingrueret, ſapienter moderans. Patrem ei cenſorium fuiſſe memoravi: ætas ad octogeſimum annum proceſſit: decus triumphale in Thraciâ meruerat: ſed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus Urbi recèns, continuam poteſtatem, & inſolentiâ parendi graviorem, mirè temperavit.

XI. NAMQUE antea, profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne Urbs ſine imperio foret,

in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac ſubitis mederetur: feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, pòſt ab Tullo Hoſtilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impoſitos: dein conſules mandabant: duratque ſimulacrum, quotiens ob ferias Latinas præficitur, qui conſulare munus uſurpet. Ceterùm Auguſtus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem, equeſtris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præpoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, ſumpſit e conſularibus, qui coërceret ſervitia, & quod civium audaciâ turbidum, niſi vim metuat: primuſque Meſſala Corvinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam provectâ ætate, egregiè toleravit. Dein Piſo, viginti per annos pariter probatus, publico funere, ex decreto ſenatûs, celebratus eſt.

XII. RELATUM inde ad patres a Quintiliano, tribuno plebei, "de libro Sibyllæ," quem Caninius Gallus, quindecimvir, "recipi inter ceteros "ejuſdem vatis, & eâ de re ſenatuſconſultum" poſtulaverat: quo per diſceſſionem facto, miſit literas Cæſar modicè tribunum increpans, "ignarum antiqui moris ob juventam:" Gallo exprobrabat, "quòd ſcientiæ cærimoniarumque "vetus, incerto auctore, ante ſententiam collegii,

" non, ut aſſolet, lecto per magiſtros, æſtimatoque " carmine, apud infrequentem ſenatum egiſſet." Simul commonefecit; " quia multa vana ſub no- " mine celebri vulgabantur, ſanxiſſe Auguſtum, " quem intra diem ad prætorem Urbanum de- " ferrentur, neque habere privatim liceret:" quod a majoribus quoque decretum erat, poſt exuſtum ſociali bello Capitolium, quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam, ac Siciliam, & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, una ſeu plures fuêre, datoque ſacerdotibus negotio, quantùm humanâ ope potuiſſent, vera diſcernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimvirûm is liber ſubjicitur.

XIII. IISDEM conſulibus, gravitate annonæ juxta ſeditionem ventum: multaque, & plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata, quàm ſolitum adversùm Imperatorem: quîs commotus, incuſavit magiſtratus patreſque, " quòd non publicâ " auctoritate populum coërcuiſſent:" addiditque quibus e provinciis, & quantò majorem, quàm Auguſtus, rei frumentariæ copiam advectaret. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſconſultum, priſcâ ſeveritate: neque ſegniùs conſules edixêre: ſilentium ipſius non civile, ut crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur.

XIV. FINE anni Geminius, Celſus, Pompeius, equites Romani, cecidêre conjurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ

vitæ amicus Sejano, nihil ad ſerium. Et Julius Celſus, tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam, in diverſum tendens, ſuam ipſe cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam, deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi: ſanè is repertus apud fretum Siciliæ, retractuſque per centurionem, nullas probabiles cauſas longinquæ peregrinationis adferebat. Manſit tamen incolumis, oblivione magis quàm clementiâ.

XV. SER. GALBA, L. Sullâ conſulibus, diu quæſito, quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſtabat virginum ætas, L. Caſſium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus; Calibus ortus, patre atque avo conſularibus, cetera equeſtri familiâ erat, mitis ingenio, & comptæ facundiæ. Caſſius plebei Romæ generis, verùm antiqui honoratique, & ſeverâ patris diſciplinâ eductus, facilitate ſæpius quàm induſtriâ commendabatur. Huic Druſillam, Vinicio Juliam, Germanico genitas, conjungit: ſuperque eâ re ſenatui ſcripſit, levi cum honore juvenum: dein redditis abſentiæ cauſis admodum vagis, flexit ad graviora, & offenſiones ob rempublicam cœptas: "utque Macro præfectus, tribunorumque & centurionum pauci, ſecum introirent, quotiens curiam ingrederetur," petivit. Factoque largè, & ſine præſcriptione generis, aut numeri, ſenatuſ-

conſulto, ne tecta quidem Urbis, adeò publicum conſilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam & declinans.

XVI. INTEREA magna vis accuſatorum in eos inrupit, qui pecunias fenore auctitabant, adversùm legem dictatoris Cæſaris, quâ "de modo credendi, poſſidendique intra Italiam" cavetur; omiſſam olim, quia privato uſui bonum publicum poſtponitur. Sanè vetus Urbi fenebre malum, & ſeditionum diſcordiarumque creberrima cauſa: eóque cohibebatur antiquis quoque & minùs corruptis moribus. Nam primò duodecim tabulis ſanctum, "ne quis unciario fenore ampliùs exerceret," cùm antea ex libidine locupletium agitaretur: dein rogatione tribuniciâ, ad ſemuncias redacta: poſtremò vetita verſura: multiſque plebis ſcitis obviam itum fraudibus, quæ totiens repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quæſtio evenerat, multitudine periclitantium ſubactus, retulit ad ſenatum: trepidique patres (neque enim quiſquam tali culpâ vacuus) veniam a Principe petivêre: & concedente, annus in poſterum, ſexque menſes dati, quîs ſecundùm juſſa legis, rationes familiares quiſque componerent.

XVII. HINC inopia rei nummariæ, commoto ſimul omnium ære alieno; & quia tot damnatis, boniſque eorum divenditis, ſignatum argentum

fiſco, vel ærario attinebatur: ad hoc ſenatus præſcripſerat, "duas quiſque fenoris partes in agris "per Italiam conlocaret." Sed creditores in ſolidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concurſatio, & preces; dein ſtrepere prætoris tribunal: eaque, quæ remedio quæſita, venditio, & emptio, in contrarium mutari; quia feneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi ſecutâ vilitate, quantò quis obæratior, ægriùs diſtrahebant; multique fortunis provolvebantur: everſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæſar, diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factâque mutuandi copiâ ſine uſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædiis caviſſet. Sic refecta fides; & paullatim privati quoque creditores reperti: neque emptio agrorum exercita ad formam ſenatuſconſulti, acribus, ut ferme talia, initiis, incurioſo fine.

XVIII. DEIN redeunt priores metus, poſtulato majeſtatis Conſidio Proculo: qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque damnatus interfectuſque: & ſorori ejus Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, "hæc & hujuſ"cemodi a ſe factitari" prætendebat, ut, "partâ "apud Principem gratiâ, periculis Pomponii Se-

"cundi fratris mederetur." Etiam in Pompeiam Macrinam exſilium ſtatuitur, cujus maritum, Argolicum, ſocerum, Laconem, e primoribus Achæorum, Cæſar adflixerat. Pater quoque inluſtris eques Romanus, ac frater prætorius, cùm damnatio inſtaret, ſe ipſi interfecêre: datum erat crimini, "quòd Theophanem Mitylenæum proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuiſſet: quódque defuncto Theophani, cæleſtes honores Græca adulatio tribuerat."

XIX. Post quos Sex. Marius, Hiſpaniarum ditiſſimus, defertur "inceſtaſſe filiam," & ſaxo Tarpeio dejicitur: ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertiſſe, aurariaſque ejus, quamquam publicarentur, ſibimet Tiberius ſepoſuit. Inritatuſque ſuppliciis, cunctos, qui carcere attinebantur, accuſati ſocietatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: inluſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggerati: neque propinquis, aut amicis adſiſtere, inlacrimare, ne viſere quidem diutiùs dabatur; ſed circumjecti cuſtodes, & in mærorem cujuſque intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur: ubi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquam, non contingere. Interciderat ſortis humanæ commercium vi metûs; quantúmque ſævitia gliſceret, miſeratio arcebatur.

XX. SUB idem tempus C. Cæſar, diſcedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, conjugio accepit; immanem animum ſubdolâ modeſtiâ tegens, non damnatione matris, non exſilio fratrum ruptâ voce; qualem in diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haud multùm diſtantibus verbis. Unde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percrebuit, "Neque meliorem umquam ſer-"vum, neque deteriorem dominum fuiſſe." Non omiſerim præſagium Tiberii, de Ser. Galbâ, tum conſule: quem accitum, & diverſis ſermonibus pertentatum, poſtremò Græcis verbis in hanc ſententiam adlocutus; "Et tu, Galba, quandoque "deguſtabis imperium:" ſeram ac brevem potentiam ſignificans, ſcientiâ Chaldæorum artis, cujus apiſcendæ, otium apud Rhodum, magiſtrum Thraſyllum, habuit, peritiam ejus hoc modo expertus.

XXI. QUOTIENS ſuper tali negotio conſultaret, editâ domûs parte, ac liberti unius conſcientiâ utebatur: is literarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) præibat eum, cujus artem experiri Tiberius ſtatuiſſet; & regredientem, ſi vanitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubjectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Thraſyllus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commoverat, imperium ipſi, & futura ſolerter

patefaciens: interrogatur, "an ſuam quoque "genitalem horam comperiſſet, quem tum an-"num, qualem diem haberet?" Ille poſitus ſiderum, ac ſpatia dimenſus, hærere primò, dein paveſcere, &, quantùm introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metûs, poſtremò exclamat, "ambiguum ſibi ac propè ultimum "diſcrimen inſtare." Tum complexus eum Tiberius, "præſcium periculorum, & incolumem "fore" gratatur; quæque dixerat, oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

XXII. SED mihi hæc, ac talia audienti, in incerto judicium eſt, fatone res mortalium & neceſſitate immutabili, an fortè volvantur: quippe ſapientiſſimos veterum, quique ſectam eorum æmulantur, diverſos reperies, ac multis inſitam opinionem, "non initia noſtrî, non finem, non de-"nique homines diis curæ. Ideo creberrimè "triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe?" Contrà alii, "fatum quidem congruere rebus," putant, "ſed non e vagis ſtellis, verùm apud "principia, & nexus naturalium cauſarum:" ac tamen "electionem vitæ" nobis relinquunt; "quam ubi elegeris, certum imminentium or-"dinem: neque mala, vel bona, quæ vulgus "putet: multos, qui conflictari adverſis videan-"tur, beatos; ac pleroſque, quamquam magnas "per opes, miſerrimos: ſi illi gravem fortunam

" conſtanter tolerent, hi proſperâ inconſultè utan-" tur." Ceterùm plurimis mortalium non eximitur, quin " primo cujuſque ortu ventura deſti-" nentur: ſed quædam ſecus quàm dicta ſint " cadere, fallaciis ignara dicentium: ita corrumpi " fidem artis, cujus clara documenta, & antiqua " ætas & noſtra tulerit." Quippe a filio ejuſdem Thraſylli, prædictum Neronis imperium, in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim.

XXIII. IISDEM conſulibus, Aſinii Galli mors vulgatur, quem egeſtate cibi peremptum haud dubium; ſponte, vel neceſſitate, incertum habebatur. Conſultuſque Cæſar " an ſepeliri ſineret," non erubuit permittere, ultroque incuſare " caſus, " qui reum abſtuliſſent antequam coram convin-" ceretur:" ſcilicet medio triennio defuerat tempus ſubeundi judicium conſulari ſeni, tot conſularium parenti. Druſus deinde exſtinguitur, cùm ſe miſerandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum ad diem detinuiſſet. Tradidêre quidam, præſcriptum fuiſſe Macroni, ſi arma ab Sejano tentarentur, extractum cuſtodiâ juvenem (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere: mox quia rumor incedebat, " fore, ut " nurui ac nepoti conciliaretur Cæſar," ſævitiam, quàm pænitentiam maluit.

XXIV. QUIN & invectus in defunctum, " pro-
" bra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum rei-
" publicæ animum" objecit: " recitarique facto-
" rum dictorumque ejus deſcripta per dies" juſſit: quo non aliud atrocius viſum: adſtitiſſe tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent, & potuiſſe avum audire, legere, in publicum promere, vix fides; niſi quòd Actii centurionis, & Didymi liberti epiſtolæ, ſervorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Druſum pulſaverat, exterruerat. Etiam ſua verba centurio, ſævitiæ plena, tamquam egregium, voceſque deficientis adjecerat, quîs primò alienationem mentis ſimulans, quaſi per dementiam, funeſta Tiberio, mox ubi exſpes vitæ fuit, meditatas, compoſitaſque diras imprecabatur: " ut
" quemadmodum nurum, filiumque fratris, &
" nepotes, domumque omnem cædibus comple-
" viſſet; ita pœnas nomini generique majorum,
" & poſteris exſolveret." Obturbabant quidem patres, ſpecie deteſtandi: ſed penetrabat pavor, & admiratio, callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurum, huc confidentiæ veniſſe, ut, tamquam demotis parietibus, oſtenderet nepotem ſub verbere centurionis, inter ſervorum ictus, extrema vitæ alimenta fruſtra orantem.

XXV. NONDUM is dolor exoleverat, cùm de Agrippinâ auditum, quam, interfecto Sejano, ſpe

ſuſtentatam provixiſſe reor, &, poſtquam nihil de ſævitiâ remittebatur, voluntate exſtinctam: niſi ſi, negatis alimentis, adſimulatus eſt finis, qui videretur ſponte ſumptus. Enimverò Tiberius fœdiſſimis criminationibus exarſit, "impudiciti-"am" arguens, "& Aſinium Gallum adulte-"rum, ejuſque morte ad tædium vitæ compul-"ſam." Sed Agrippina, æqui impatiens, dominandi avida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. "Eodem die defunctam, quo biennio antè "Sejanus pœnas luiſſet, memoriæque id proden-"dum" addidit Cæſar: jactavitque "quòd non "laqueo ſtrangulata, neque in Gemonias projecta "foret." Actæ ob id grates, decretumque "ut "quintumdecimum Kalendas Novembris, utriuſ-"que necis die, per omnes annos, donum Jovi "ſacraretur."

XXVI. HAUD multò pòſt Cocceius Nerva, continuus Principis, omnis divini humanique juris ſciens, integro ſtatu, corpore inlæſo, moriendi conſilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adſidere, cauſas requirere, addere preces, fateri poſtremò "grave conſcientiæ, grave famæ ſuæ, ſi "proximus amicorum, nullis moriendi rationibus, "vitam fugeret:" averſatus ſermonem Nerva, abſtinentiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quantò propiùs mala reipublicæ viſeret, irâ, & metu, dum integer, dum intenta-

tus, honeſtum finem voluiſſe. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Piſoni, & palam læta morte Germanici, cùm Piſo caderet, precibus Auguſtæ, nec minùs inimicitiis Agrippinæ defenſa erat. Ut odium & gratia deſiêre, jus valuit: petitaque criminibus haud ignotis, ſuâ manu, ſera magis, quàm immerita ſupplicia perſolvit.

XXVII. Tot luctibus funeſtâ civitate, pars mæroris fuit, quòd Julia, Druſi filia, quondam Neronis uxor, denupſit in domum Rubellii Blandi, cujus avum, Tiburtem, equitem Romanum, plerique meminerant. Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus, Urbi præfuerat: genus illi decorum, vivida ſenectus; & non permiſſa provincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio, Syriæ proprætore, defuncto, recitantur Cæſaris literæ, quîs incuſabat "egregium quemque, & regendis exercitibus "idoneum, abnuere id munus: ſeque eâ neceſſi-"tudine ad preces cogi, per quas conſularium ali-"qui capeſſere provincias adigerentur:" oblitus Arruntium ne in Hiſpaniam pergeret, decimum jam annum attineri. Obiit eodem anno & M. Lepidus, de cujus moderatione, atque ſapientiâ in prioribus libris ſatis conlocavi: neque nobilitas diutiùs demonſtranda eſt: quippe Æmilium ge-

nus ſecundum bonorum civium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inluſtri tamen fortunâ egêre.

XXVIII. PAULLO Fabio, L. Vitellio conſulibus, poſt longum ſæculorum ambitum, avis Phœnix in Ægyptum vênit, præbuitque materiem doctiſſimis indigenarum, & Græcorum, multa ſuper eo miraculo diſſerendi : de quibus congruunt, & plura ambigua, ſed cognitu non abſurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac diſtinctu pinnarum a ceteris avibus diverſum, conſentiunt, qui formam ejus definiêre. De numero annorum varia traduntur : maximè vulgatum, quingentorum ſpatium : ſunt qui adſeverent, mille quadringentos ſexaginta unum interjici ; prioreſque alites Seſoſtride primùm, pòſt Amaſide, dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem, cui Heliopolis nomen, advolaviſſe, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obſcura : inter Ptolemæum ac Tiberium minùs ducenti quinquaginta anni fuerunt : unde nonnulli falſum hunc Phœnicem, neque Arabum e terris credidère, nihilque uſurpaviſſe ex his, quæ vetus memoria firmavit : confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex quâ fetum oriri : & primam adulto curam ſepeliendi

patris; neque id temere, ſed ſublato myrrhæ pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui ſit, ſubire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. Hæc incerta & fabuloſis aucta. Ceterùm aſpici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur.

XXIX. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuiſſe Mœſiæ retuli, per abruptas venas ſanguinem effudit; æmulataque eſt conjunx Paxæa: nam promptas ejuſmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, ſepulturâ prohibebantur; eorum qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta, pretium feſtinandi. Sed Cæſar, miſſis ad ſenatum literis, diſſeruit, "morem fuiſſe majoribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere: id ſe repetiviſſe in Labeone: atque illum, quia malè adminiſtratæ provinciæ, aliorumque criminum urgebatur, culpam invidiâ velaviſſe, fruſtra conterritâ uxore, quam, etſi nocentem, periculi tamen expertem fuiſſe." Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſis, vitâ probroſus: nihil hunc amicitia Sejani, ſed labefecit haud minùs validum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultiùs exercebat: detuleratque argumentum tragœdiæ, a Scauro ſcriptæ, additis verſibus, qui in

Tiberium flecterentur. Verùm ab Servilio & Cornelio accuſatoribus, "adulterium Liviæ, magorum ſacra" objectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante Sexitiâ uxore, quæ incitamentum mortis, & particeps fuit.

XXX. AC TAMEN accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebantur: ut Servilius Corneliuſque, perdito Scauro famoſi, quia pecuniam a Vario Ligure, omittendæ delationis, ceperant, in inſulas, interdicto igni atque aquâ, demoti ſunt: & Abudius Ruſo, functus ædilitate, dum Lentulo Gætulico, ſub quo legioni præfuerat, periculum faceſſit, "quòd is Sejani filium generum deſtinaſſet," ultro damnatur, atque Urbe exigitur. Gætulicus eâ tempeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat, mirumque amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeveritate, & proximo quoque exercitui, per L. Apronium ſocerum, non ingratus. Unde fama conſtans, auſum mittere ad Cæſarem literas, "Adfinitatem ſibi cum Sejano haud ſponte, ſed conſilio Tiberii cœptam: perinde ſe, quàm Tiberium falli potuiſſe: neque errorem eumdem illi ſine fraude, aliis exitio habendum. Sibi fidem integram, &, ſi nullis inſidiis peteretur, manſuram: ſucceſſorem non aliter, quàm indicium mortis, accepturum: firmarent velut fœdus, quo

“ Princeps ceterarum rerum potiretur, ipſe pro-“ vinciam retineret.” Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd unus omnium Sejani adfinium incolumis, multâque gratiâ manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque famâ, quàm vi, ſtare res ſuas.

XXXI. C. Cestio, M. Servilio conſulibus, nobiles Parthi in Urbem venêre, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos; mox ſuperbiam in nos, ſævitiam in populares ſumpſit; fretus bellis, quæ ſecunda adversùm circumjectas nationes exercuerat, & ſenectutem Tiberii, ut inermem, deſpiciens, aviduſque Armeniæ, cui, defuncto rege Artaxiâ, Arſacen, liberorum ſuorum veterrimum, impoſuit, additâ contumeliâ, & miſſis, qui “ gazam, a Vo-“ none relictam in Syriâ Ciliciâque,” repoſcerent, ſimul “ veteres Perſarum ac Macedonum termi-“ nos: ſeque invaſurum poſſeſſa Cyro, & pòſt “ Alexandro,” per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nuntios validiſſimus auctor fuit Sinnaces, inſigni familiâ, ac perinde opibus, & proximus huic Abdus, ademptæ virilitatis. Non deſpectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii, adſcitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere poterant, interfectis ab Ar-

tabano pleriſque, aut nondum adultis, Phraaten, regis Phraatis filium, Româ poſcebant: "Nomine tantùm & auctore opus, ut, ſponte Cæſaris, genus Arſacis ripam apud Euphratis cerneretur."

XXXII. CUPITUM id.Tiberio: ornat Phraaten, accingitque paternum ad faſtigium: deſtinata retinens, conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea, cognitis inſidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardeſcere. Et barbaris cunctatio, ſervilis: ſtatim exſequi, regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum, ſpecie amicitiæ vocatum ad epulas, lento veneno inligaret; Sinnacen diſſimulatione ac donis, ſimul per negotia, moraretur. Et Phraates apud Syriam, dum, omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueverat, inſtituta Parthorum inſumit, patriis moribus impar, morbo abſumptus eſt. Sed non Tiberius omiſit incepta. Tiridaten ſanguinis ejuſdem, æmulum Artabano, recipcrandæque Armeniæ Iberum Mithridaten deligit, conciliatque fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat: & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud ſum ignarus ſiniſtram in Urbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis provinciis priſcâ virtute egit: unde regreſſus, & formidine C. Cæſaris, familiaritate Claudii,

turpe in ſervitium mutatus; exemplar apud poſteros adulatorii dedecoris habetur: ceſſeruntque prima poſtremis, & bona juventæ ſenectus flagitioſa obliteravit.

XXXIII. AT EX REGULIS, prior Mithridates Pharaſmanen perpulit, dolo & vi conatus ſuos juvare: repertique corruptores, miniſtros Arſacis multo auro ad ſcelus cogunt: ſimul Iberi magnis copiis Armeniam inrumpunt, & urbe Artaxatâ potiuntur. Quæ poſtquam Artabano cognita, filium Oroden ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharaſmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diverſa induêre. Sed Iberi, locorum potentes, Caſpiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis adventabant, facilè arcebantur, cùm alios inceſſus hoſtis clauſiſſet; unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æſtas impediret: quia flatibus Eteſiarum implentur vada; hibernus Auſter revolvit fluctus, pulſoque introrſus freto, brevia litorum nudantur.

XXXIV. INTERIM Oroden, ſociorum inopem, auctus auxilio Pharaſmanes vocare ad pugnam, & detrectantem inceſſere, adequitare caſtris, infenſare pabula; ac ſæpe, in modum obſidii, ſtationibus cingebat: donec Parthi, contumeliarum inſo-

lentes, circumſiſterent regem, poſcerent prœlium: atque illis ſola in equite vis; Pharaſmanes & pedite valebat. Nam Iberi Albanique, ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis inſuevêre. Feruntque "ſe Theſſalis ortos, quâ "tempeſtate Jaſon poſt avectam Medeam, geni"toſque ex eâ liberos, inanem mox regiam Æëtæ, "vacuoſque Colchos repetivit." Multaque de nomine ejus, & oraculum Phrixi celebrant: nec quiſquam ariete ſacrificaverit, credito vexiſſe Phrixum: ſive id animal, ſeu navis inſigne fuit. Ceterùm, directâ utrimque acie, Parthus "impe"rium Orientis, claritudinem Arſacidarum, con"tráque ignobilem Iberum mercenario milite," diſſerebat. Pharaſmanes, "integros ſemet a Par"thico dominatu; quantò majora peterent, plus de"coris victores, aut, ſi terga darent, flagitii atque "periculi laturos: ſimul horridam ſuorum aciem, "picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde "prædam oſtendere."

XXXV. ENIMVERO apud Sarmatas non una vox ducis: ſe quiſque ſtimulant, "ne pugnam "per ſagittas inirent; impetu & cominus præve"niendum." Variæ hinc bellantium ſpecies; cùm Parthus, ſequi vel fugere pari arte ſuetus, diſtraheret turmas, ſpatium ictibus quæreret: Sarmatæ, omiſſo arcu, quo breviùs valent, contis gladiiſque ruerent: modò equeſtris prœlii more,

frontis & tergi vices; aliquando, ut conferta acies, corporibus & pulſu armorum pellerent, pellerentur. Jamque & Albani Iberique prenſare, detrudere, ancipitem pugnam hoſtibus facere; quos ſuper, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharaſmanes Orodeſque, dum ſtrenuis adſunt, aut dubitantibus ſubveniunt, conſpicui, eóque gnari, clamore, telis, equis concurrunt: inſtantiùs Pharaſmanes; nam vulnus par galeam adegit; nec iterare valuit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegentibus ſaucium. Fama tamen occiſi falsò credita, exterruit Parthos; victoriamque conceſſere.

XXXVI. Mox Artabanus tôtâ mole regni ultum iit; peritiâ locorum, ab Iberis meliùs pugnatum: nec ideò abſcedebat, ni, contractis legionibus, Vitellius, & ſubdito rumore, tamquam Meſopotamiam invaſurus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, verſæque Artabani res; inliciente Vitellio, "deſererent regem, ſævum in pace, & adverſis prœliorum exitioſum." Igitur Sinnaces, quem antea infenſum memoravi, patrem Abdageſen, alioſque occultos conſilii, & tunc continuis cladibus promptiores, ad defectionem trahit: adfluentibus paullatim, qui, metu magis quàm benevolentiâ ſubjecti, repertis auctoribus ſuſtulerant animum. Nec jam aliud Artabano reliquum, quàm, ſi qui externo-

rum, corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſque ſedibus extorres, quîs neque boni intellectus, neque mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumptis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturavit, ſpe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniiſque per adfinitatem innexus erat; atque interim poſſe Parthos abſentium æquos, præſentibus mobiles, ad pænitentiam mutari.

XXXVII. AT VITELLIUS, profugo Artabano, & flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridaten "parata capeſſere," robur legionum, ſociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornaſſet; nuntiavêre accolæ, "Euphraten, nullâ imbrium "vi, ſponte & immensùm attolli; ſimul albentibus ſpumis in modum diadematis ſinuare orbes; auſpicium proſperi tranſgreſsûs:" quidam callidiùs interpretabantur, "initia conatûs "ſecunda, neque diuturna: quia eorum, quæ "terrâ cælove portenderentur, certior fides; flu-"minum inſtabilis natura ſimul oſtenderet omina, "raperetque." Sed ponte navibus effecto, tramiſſoque exercitu, primus Ornoſpades multis equitum millibus in caſtra venit: exſul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eóque civitate Romanâ

donatus: mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre, inclutis amnibus, circumflui, *Meſopotamiæ* nomen acceperunt. Neque multò pòſt Sinnaces auget copias; & columen partium Abdageſes, gazam & paratus regios adjicit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten primoreſque: hunc, "Phraatis avi & altoris Cæ-"ſaris, quæ utrobique pulchra, meminerit:" illos, "obſequium in regem, reverentiam in nos, "decus quiſque ſuum & fidem retinerent." Exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. QUÆ duabus æſtatibus geſta conjunxi, quò requieſceret animus a domeſticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio poſt cædem Sejani, quæ ceteros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta, vel abolita, pro graviſſimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentes accuſatores haud perpeſſus, ſupremis tabulis multa & atrocia in Macronem, ac præcipuos libertorum Cæſaris compoſuit; ipſi "fluxam ſenio mentem & continuum "abſceſſum, velut exſilium," objectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius juſſit: patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ infamiæ, an ſcelerum Sejani diu neſcius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio officit, per pro-

bra ſaltem gnarus fieri. Iiſdem diebus Granius Martianus, ſenator, a C. Graccho majeſtatis poſtulatus, vim vitæ ſuæ attulit: Tatiuſque Gratianus, præturâ functus, lege eâdem extremum ad ſupplicium damnatus.

XXXIX. NEC diſpares Trebellieni Rufi, & Sextii Paconiani exitus. Nam Trebellienus ſuâ manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in Principem factitata, ſtrangulatus eſt. Hæc Tiberius non mari, ut olim, diviſus, neque per longinquos nuntios accipiebat, ſed Urbem juxta; eodem ut die, vel noctis interjectu, literis conſulum reſcriberet: quaſi aſpiciens undantem per domos ſanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus conceſſit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ conſulatum ac triumphale decus adeptus: maximiſque provinciis per quatuor & viginti annos impoſitus, nullam ob eximiam artem, ſed quòd par negotiis, neque ſuprà erat.

XL. Q. PLAUTIUS, Sex. Papinius, conſules, ſequuntur. Eo anno, neque quòd L. Aruſeius (*) morte adfecti forent, adſuetudine malorum, ut atrox, advertebatur; ſed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa, eques Romanus, cùm peroraſſent accuſatores, in ipsâ curiâ depromptum ſinu venenum hauſit; prolapſuſque ac moribundus, feſtinatis lictorum manibus in carcerem raptus eſt,

faucesque jam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem, Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſupplicia civium effugit. At C. Galba conſularis, & duo Blæſi voluntario exitu cecidêre. Galba, triſtibus Cæſaris literis provinciam ſortiri prohibitus; Blæſis ſacerdotia, integrâ eorum domo deſtinata, convulsâ, diſtulerat: tunc, ut vacua, contulit in alios: quod ſignum mortis intellexêre, & exſecuti ſunt. Et Æmilia Lepida, quam juveni Druſo nuptam retuli, crebris criminibus maritum inſecuta, quamquam inteſtabilis, tamen impunita agebat, dum ſuperfuit pater Lepidus; pòſt a delatoribus corripitur, ob ſervum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo omiſsâ defenſione, finem vitæ ſibi poſuit.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio, Cappadoci Archelao ſubjecta, quia noſtrum in modum deferre cenſus, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abſceſſit: locorumque ingenio ſeſe contra imbelles regis copias tutabatur; donec M. Trebellius, legatus, a Vitellio, præſide Syriæ, cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis miſſus, duos colles, quos barbari inſederant (minori *Cadra*, alteri *Davara* nomen eſt) operibus circumdedit: & erumpere auſos ferro, ceteros ſiti, ad deditionem coëgit. At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium & Anthemuſiada, ceteraſque urbes, quæ Macedonibus ſitæ, Græca vo-

cabula uſurpant, Halumque & Artemitam, Parthica oppida, recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum, Scythas inter eductum, ob ſævitiam exſecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes ſperabant.

XLII. PLURIMUM adulationis Seleucenſes induêre, civitas potens, ſepta muris, neque in barbarum corrupta, ſed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut ſapientiâ delecti, ut ſenatus: ſua populo vis, & quotiens concordes agunt, ſpernitur Parthus: ubi diſſensêre, dum ſibi quiſque contra æmulos ſubſidium vocant, accitus in partem, adversùm omnes valeſcit. Id nuper acciderat, Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex ſuo uſu: nam populi imperium, juxta libertatem; paucorum dominatio, regiæ libidini propior eſt. Tum adventantem Tiridaten extollunt, veterum regum honoribus, & quos recens ætas largiùs invênit: ſimul probra in Artabanum fundebant, "maternâ origine Arſaciden, cetera "degenerem." Tiridates rem Seleucenſem populo permittit: mox conſultans, "quonam die "ſollemnia regni capeſſeret;" literas Phraatis & Hieronis, qui validiſſimas præfecturas obtinebant, accipit, "brevem moram" precantium, placitumque "opperiri viros præpollentes." Atque interim Cteſiphon, ſedes imperii, petita; ſed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & adpro-

bantibus, Surena patrio more Tiridaten inſigni regio evinxit.

XLIII. Ac si statim interiora, ceteraſque nationes petiviſſet, oppreſſa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant: adſidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nam Phraates, & Hiero, & ſi qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidiâ in Abdageſen, qui tum aulâ, & novo rege potiebatur, ad Artabanum vertêre. Iſque in Hyrcanis repertus eſt, inluvie obſitus, & alimenta arcu expediens: ac primò, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides "reddendæ dominationi veniſſe," adlevatur animum, & "quæ repentina mutatio" exquirit. Tum Hiero "pueritiam Tiridatis" increpat; "neque penes Arſaciden imperium, ſed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ, vim in Abdageſis domo."

XLIV. Sensit vetus regnandi, falſos in amore, odia non fingere: nec ultrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præveniens inimicorum aſtus, amicorum pænitentiam: neque exuerat pædorem, ut vulgum miſeratione adverteret: non fraus, non preces, nihil omiſſum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Jamque multâ manu propinqua Seleuciæ

adventabat; cùm Tiridates, ſimul famâ atque ipſo Artabano perculſus, diſtrahi conſiliis, iret contrà, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prœlium & feſtinati caſus placebant, "disjectos & "longinquitate itineris feſſos, ne animo quidem "ſatis ad obſequium coaluiſſe" differunt, "pro-"ditores nuper hoſteſque ejus, quem rurſum fo-"veant." Verùm Abdageſes "regrediendum "in Meſopotamiam" cenſebat, "ut amne ob-"jecto, Armeniis interim, Elymæiſque, & ceteris "a tergo excitis, aucti copiis ſocialibus, & quas "dux Romanus miſiſſet, fortunam tentarent." Ea ſententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Tiridates ignavus ad pericula erat: ſed fugæ ſpecie diſceſſum; ac, principio a gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in caſtra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam revectus, pudore proditionis omnes exſolvit.

XLV. IDEM annus gravi igne Urbem adficit, deuſtâ parte Circi, quæ Aventino contigua, ipſoque Aventino: quod damnum Cæſar ad gloriam vertit, exſolutis domuum & inſularum pretiis. Millies ſeſtertiûm eâ munificentiâ conlocatum; tantò acceptius in vulgum, quantò modicus privatis ædificationibus. Ne publicè quidem niſi duo opera ſtruxit, templum Auguſto, & ſcenam Pompeiani theatri; eaque perfecta contemptu ambitionis, an per ſenectutem, haud de-

dicavit. Sed æſtimando cujuſque detrimento quatuor progeneri Cæſaris, Cn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque, nominatione conſulum, P. Petronius. Et, pro ingenio cujuſque, quæſiti decretique in Principem honores: quos omiſerit receperitve in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multò pòſt ſupremi Tiberio conſules, Cn. Acerronius, C. Pontius magiſtratum occepêre, nimiâ jam potentiâ Macronis, qui gratiam C. Cæſaris, numquam ſibi neglectam, acriùs in dies fovebat, impuleratque poſt mortem Claudiæ, quam nuptam ei retuli, uxorem ſuam Enniam immittendo, amore juvenem inlicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apiſceretur. Nam etſi commotus ingenio, ſimulationum tamen falſa in ſinu avi perdidicerat.

XLVI. GNARUM hoc Principi, eóque dubitavit de tradendâ republicâ: primùm inter nepotes; quorum Druſo genitus, ſanguine & caritate propior, ſed nondum pubertatem ingreſſus: Germanici filio robur juventæ, vulgi ſtudia, eaque apud avum odii cauſa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is compoſitâ ætate, bonarum artium cupiens erat, imminuta mens ejus obſtitit. Sin extra domum ſucceſſor quæreretur, ne memoria Auguſti, ne nomen Cæſarum in ludibria & contumelias

verterent, metuebat: quippe illi non perinde curæ gratia præſentium, quàm in poſteros ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium, cui impar erat, fato permiſit: jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni, non abditâ ambage, "Occidentem "ab eo deſeri, Orientem ſpectari" exprobravit. Et C. Cæſari, fortè orto ſermone, L. Sullam irridenti, "omnia Sullæ vitia, & nullam ejuſdem "virtutem habiturum" prædixit: ſimul crebris cum lacrimis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: "occides hunc tu," inquit, "& te alius." Sed graveſcente valetudine, nihil e libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem ſimulans; ſolituſque eludere medicorum artes, atque eos, qui poſt triceſimum ætatis annum, ad internoſcenda corpori ſuo utilia, vel noxia, alieni conſilii indigerent.

XLVII. INTERIM Romæ futuris etiam poſt Tiberium cædibus ſemina jaciebantur. Lælius Balbus Acutiam, P. Vitellii quondam uxorem, majeſtatis poſtulaverat: quâ damnatâ, cùm præmium accuſatori decerneretur, Junius Otho, tribunus plebei, interceſſit: unde illis odia, mox Othoni exſilium. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo, conjurationis indice, fuerat, defertur impietatis in Principem: connectebantur ut conſcii, & adul-

teri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius. De claritudine Domitii ſuprà memoravi: Marſus quoque vetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudiis erat. Sed "teſtium interrogationi, tor-"mentis ſervorum Macronem præſediſſe," commentarii ad ſenatum miſſi ferebant; nullæque in eos Imperatoris literæ, ſuſpicionem dabant, invalido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. IGITUR Domitius defenſionem meditans, Marſus tamquam inediam deſtinaviſſet, produxêre vitam. Arruntius, cunctationem & moras ſuadentibus amicis, "Non eadem omnibus "decora," reſpondit: "ſibi ſatis ætatis: neque "aliud pænitendum, quàm quòd, inter ludibria "& pericula, anxiam ſenectam toleraviſſet, diu "Sejano, nunc Macroni, ſemper alicui potentium "inviſus; non culpâ, ſed ut flagitiorum impa-"tiens. Sanè paucos & ſupremos Principis dies "poſſe vitari; quemadmodum evaſurum immi-"nentis juventam? An cùm Tiberius, poſt tan-"tam rerum experientiam, vi dominationis con-"vulſus & mutatus ſit, C. Cæſarem, vix finitâ "pueritiâ, ignarum omnium, aut peſſimis innu-"tritum, meliora capeſſiturum, Macrone duce? "qui, ut deterior, ad opprimendum Sejanum "delectus, plura per ſcelera rempublicam con-"flictaviſſet. Proſpectare jam ſe acrius ſervitium,

"eóque fugere ſimul acta & inſtantia." Hæc vatis in modum dictitans, venas reſolvit. Documento ſequentia erunt, bene Arruntium morte uſum. Albucilla inrito ictu a ſemet vulnerata, juſſu ſenatûs in carcerem fertur. Stuprorum ejus miniſtri, "Carſidius Sacerdos, prætorius, ut in "inſulam deportaretur; Pontius Fregellanus a-"mitteret ordinem ſenatorium: & eædem pœnæ "in Lælium Balbum" decernuntur: id quidem a lætantibus, quia Balbus truci eloquentiâ habebatur, promptus adversùm inſontes.

XLIX. IISDEM diebus Sex. Papinius conſulari familiâ, repentinum & informem exitum delegit, jacto in præceps corpore: cauſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adſentationibus atque luxu perpuliſſet juvenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inveniret. Igitur accuſata in ſenatu, quamquam genua patrum advolveretur, "luctumque communem, & magis imbecillum "tali ſuper caſu feminarum animum," aliaque in eumdem dolorem mæſta, & miſeranda diu ferret, Urbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum juventæ exiret.

L. JAM Tiberium corpus, jam vires, nondum diſſimulatio deſerebat. Idem animi rigor: ſermone ac vultu intentus, quæſitâ interdum comitate, quamvis manifeſtam defectionem tegebat: mutatiſque ſæpius locis, tandem apud promonto-

rium Miſeni conſedit, in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus: illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis ſolitus, conſilii tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per ſpeciem officii manum complexus, pulſum venarum attigit; neque fefellit: nam Tiberius incertum an offenſus, tantóque magis iram premens, "inſtaurari epulas" jubet, diſcumbitque ultra ſolitum; quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen "labi ſpiritum, nec "ultra biduum duraturum" Macroni firmavit: inde cuncta colloquiis inter præſentes, nuntiis apud legatos & exercitus feſtinabantur. XVII. Kal. Aprilis, interclusâ animâ, creditus eſt mortalitatem expleviſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capienda imperii primordia C. Cæſar egrediebatur: cùm repentè adfertur, "redire Tiberio "vocem ac viſus, vocarique qui recreandæ de"fectioni cibum adferrent." Pavor hinc in omnes; & ceteri paſſim diſpergi, ſe quiſque mæſtum aut neſcium fingere. Cæſar in ſilentium fixus, a ſummâ ſpe, noviſſima exſpectabat. Macro intrepidus, "opprimi ſenem injectu multæ veſtis" jubet, "diſcedique ab limine." Sic Tiberius finivit, octavo & ſeptuageſimo ætatis anno.

LI. PATER ei Nero, & utrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liviam, & mox Juliam familiam, adoptionibus tranſierit. Caſus primâ ab infantiâ ancipites: nam proſcriptum patrem exſul ſecutus, ubi domum Auguſti privignus introiit, multis æmulis conflictatus eſt, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciuſque Cæſares, viguêre: etiam frater ejus Druſus proſperiore civium amore erat. Sed maximè in lubrico egit, acceptâ in matrimonium Juliâ: impudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, vacuos Principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus ferme & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diverſa: egregium vitâ famâque quoad privatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuêre. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: inteſtabilis ſævitiâ, ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve: poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam, remoto pudore & metu, ſuo tantùm ingenio utebatur.

FINIS TOMI PRIMI.